

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Острозька академія»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Мусій Олег Ігорович

УДК 342.9:351:005.591.6

ДИСЕРТАЦІЯ
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В
ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

Спеціальність 081 «Право»

Галузь знань 08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О. І. Мусій

Науковий керівник: Дробуш Ірина Вікторівна, доктор юридичних наук,
професор

Острог – 2026

АНОТАЦІЯ

Мусій О.І. Правове регулювання інноваційних інструментів в публічному управлінні. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081«Право». – Національний університет «Острозька академія», Острог, 2026.

Наукову працю присвячено комплексному дослідженню теоретичних та практичних аспектів впровадження інноваційних інструментів у сферу публічного управління, з'ясуванню їх правової природи, особливостей їх правової регламентації, практики застосування та ключової ролі у розвитку публічного управління в умовах цифровізації публічних послуг, розвитку інформаційного суспільства Україні та інтеграції до єдиного європейського цифрового простору. Вона заглиблюється в теоретико - правові, інституційні та практичні аспекти інтеграції таких інструментів в операційну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Особливий акцент робиться на правовій основі електронного врядування, що гарантує прозорість, підзвітність, адміністративну ефективність, доступність публічних послуг, розширення громадянської участі та захист прав людини в цифровому середовищі.

Актуальність дослідження зумовлена швидким розвитком цифрових технологій та їх зростаючим впливом на процеси публічного управління. Нові системи, такі як цифрові платформи, електронні реєстри, ініціативи відкритих даних, рішення штучного інтелекту, системи електронного документообігу, системи цифрової ідентифікації, інструменти електронної демократії та державні цифрові сервіси, випередили традиційні регуляторні механізми. Як наслідок, органи державної влади та місцевого самоврядування часто стикаються з проблемами, коли передові технологічні інновації активно використовуються без належної правової чіткості щодо їхнього статусу, процедурних гарантій, сфери застосування, механізмів забезпечення підзвітності та наслідків для прав громадян.

У сучасних умовах управління інноваційні інструменти стали невід'ємними елементами адміністративної модернізації, обов'язковими компонентами щоденної взаємодії органів публічної влади як з окремо взятими громадянами, представниками бізнесу, так і з громадянським суспільством у цілому. Однак такі процеси вимагають не лише технологічного прогресу, але й розробки надійних правових підходів для забезпечення правової визначеності, пропорційності, прозорості, кібербезпеки, захисту персональних даних, рівного доступу до цифрових послуг та ефективного нагляду. Без належних регуляторних гарантій навіть найскладніші технологічні інновації ризикують викликати такі проблеми, як адміністративне перевищення повноважень, цифрове виключення (цифрова нерівність), несанкціонована обробка даних, алгоритмічна упередженість, обмеження процесуальних прав та зниження довіри громадськості до інституцій.

В Україні нормативно-правова база, що регулює інноваційні інструменти в публічному управлінні, має особливу актуальність. Країна досягла значних успіхів у розширенні цифрових державних послуг, вдосконаленні ініціатив електронної демократії, використанні систем відкритих даних, сприянні електронній взаємодії між органами влади та громадянами, а також створенні сучасних цифрових платформ. Однак виклики, спричинені повномасштабною війною, постійними кібератаками, інституційними вразливостями, нападами на цифрову інфраструктуру та необхідністю підтримки безперервності управління, загострили критичну важливість забезпечення цифрових інновацій комплексним правовим, організаційним та технічним захистом.

Основна увага в дисертаційному дослідженні приділяється системі публічно-правових відносин, що виникають внаслідок впровадження та застосування цих інноваційних інструментів у публічному управлінні. Вона розглядає ці відносини не просто як технологічні чи бюрократичні взаємодії, а як правові рамки, що визначають права, обов'язки, повноваження та відповідальність різних зацікавлених сторін, включаючи органи державної

влади, місцеве самоврядування, громадян, групи громадянського суспільства та юридичні особи приватного права.

У дисертації досліджується концепція подвійної природи інноваційних інструментів у публічному управлінні. З одного боку, вони підвищують ефективність адміністративних процесів, спрощують доступ до державних послуг, зменшують бюрократичні перешкоди та сприяють новим можливостям залучення громадян. З іншого боку, вони породжують різні правові та етичні виклики, особливо коли їх впровадження не супроводжується належним регулюванням, інституційною підзвітністю та технічними гарантіями. Таким чином, правова основа регулювання інноваційних інструментів не повинна перешкоджати технологічному прогресу, а радше спрямовувати його до узгодження з принципами верховенства права, прозорості, пропорційності, підзвітності, інклюзивності та поваги до прав людини.

У першому розділі «Теоретико-правові засади регулювання інноваційних інструментів у публічному управлінні» розкрито зміст основних концепцій та суть термінології, пов'язаних з інноваційними інструментами в публічному управлінні. Автором досліджено значення та обсяг інновацій у державному секторі, їх відмінність від інновацій приватного сектору, їх правову значущість у механізмі створення суспільної цінності. Особливу увагу приділено електронній демократії – її інструментам, фазам розвитку, а також вітчизняній та міжнародній практиці впровадження.

Подальші обговорення охоплюють електронне управління документами та підкреслюють роль інноваційних заходів у просуванні прозорості, підзвітності та стратегій боротьби з корупцією в державних установах.

У дослідженні наголошується на тому, що інновації в публічному управлінні виходять за рамки технологічного прогресу. Він охоплює організаційні, процедурні, управлінські, комунікативні та правові трансформації, які змінюють діяльність державних установ та їхню взаємодію з суспільством. На відміну від приватного сектору, де інновації насамперед стимулюють прибуток та конкурентоспроможність, інновації в державному

секторі спрямовані на створення суспільної цінності, покращення надання послуг, заохочення демократичної участі та захист конституційних прав. Отже, оцінка таких інструментів вимагає чіткого визначення критеріїв, які забезпечать законність, доступність, рівність, прозорість, ефективність, підзвітність та захист суспільних інтересів.

Значна увага приділяється електронній демократії як наріжному каменю інноваційного інструментарію сучасного публічного управління. Такі механізми, як електронні петиції, онлайн-консультації, партисипативне бюджетування, цифрові громадські форуми, електронні опитування, муніципальні онлайн-платформи та інші форми цифрової участі, мають потенціал суттєво збільшити участь громадян у процесах прийняття державних та муніципальних рішень.

Однак дослідження підкреслює, що ці механізми не повинні зводитися до символічних чи процедурних формальностей. Їхня нормативна база повинна забезпечувати справжній вплив на прийняття рішень, надійні канали зворотного зв'язку, прозорість обговорень, гарантувати недопущення маніпуляцій, ефективні механізми перевірки та можливості для оскарження бездіяльності або поверхневих, формальних відповідей з боку представників органів публічної влади.

У дисертації також розглядається електронне управління документами як критично важливий інструмент для підвищення адміністративної ефективності, міжорганізаційної координації, прозорості та безперервності управління. Цей інструмент набуває особливого значення під час криз, таких як воєнний час або надзвичайні ситуації, коли державні органи повинні виконувати свої обов'язки, незважаючи на фізичні або пов'язані з безпекою обмеження. Тим не менш, електронне управління документами вимагає суворих правових положень для гарантування автентичності, цілісності, доступності, зберігання, архівування, кібербезпеки та юридичної дійсності електронних записів.

Спираючись на аналіз, представлений у першому розділі, пропонується, що інноваційні інструменти в публічному управлінні не повинні обмежуватися цифровими чи технологічними досягненнями, а радше розумітися як складна

система, що охоплює правові, організаційні, управлінські, комунікативні та технологічні механізми. Ці інструменти спрямовані на трансформацію діяльності державних органів та посилення їхньої взаємодії з суспільством. Прийняття цієї ширшої перспективи дозволяє уникнути вузької зосередженості на технічних аспектах та позиціонує інновації як правову та інституційну концепцію. Стверджується, що такі інструменти необхідно оцінювати на основі їхньої здатності створювати суспільну цінність, покращувати доступ до послуг, сприяти демократичній участі, підвищувати прозорість та захищати права громадян.

Крім того, у першому розділі пропонується створення комплексної концептуальної та правової основи впровадження інновацій у публічне управління. При цьому концепція повинна враховувати особливості інноваційних інструментів та чітко розмежовувати інновації в державному секторі від інновацій у приватному секторі, підкреслюючи, що інновації в державному секторі пріоритезують суспільні інтереси, законність, підзвітність, рівний доступ та довіру до інституцій над прибутком чи ринковою конкуренцією.

У дисертації також підтверджується ідея про те, що юридичне регулювання інноваційних інструментів повинно відповідати основним принципам, таким як законність, правова визначеність, прозорість, пропорційність, підзвітність, доступність, технологічна нейтральність, сумісність, захист персональних даних, кібербезпека та повага до прав людини.

Другий розділ «Правове регулювання інноваційних інструментів у діяльності органів державної влади» зосереджений на застосуванні інноваційних інструментів управління, що використовуються органами державної влади. У ньому досліджується впровадження електронних механізмів у діяльність Верховної Ради України, включаючи електронні системи голосування, цифрову взаємодію з громадянами, доступ до законодавчої інформації онлайн та використання цифрових баз даних правових актів.

В результаті проведеного аналізу обґрунтовано, що цифровізація парламентських процедур є критично важливим компонентом сприяння прозорості у сфері законотворчості, посилення громадського контролю, забезпечення відкритості законодавчого процесу та розширення доступу до правової інформації.

Дисертантом аргументована необхідність впровадження цифрових інструментів Парламентом, що має супроводжуватися чітко визначеними правовими та процедурними гарантіями. До них належать надійні стандарти для забезпечення електронного голосування, механізми цифрової ідентифікації членів парламенту, прозора публікація законодавчих документів, відстежувані записи про поправки, рівний доступ до парламентської інформації та захист від маніпуляцій цифровими системами.

Крім того, досліджується потенційна роль штучного інтелекту як допоміжного аналітичного інструменту в законодавчій діяльності, зокрема для таких завдань, як виявлення законодавчих конфліктів, внесення поправок та вдосконалення законопроектів. Однак, наголошується, що використання штучного інтелекту має залишатися прозорим, контролюватися уповноваженим персоналом та підтримувати демократичні цінності.

Ще одним ключовим напрямом дисертаційного дослідження є модернізація взаємодії громадян та органів виконавчої влади. У роботі комплексно проаналізовано та систематизовано різні цифрові державні послуги, такі як державна платформа «Дія», електронні реєстри, системи відкритих даних, міжвідомча цифрова взаємодія та інші технологічні інновації, що впроваджуються органами державної влади.

Виконавча гілка влади стала однією з найдинамічніших сфер цифрової трансформації, оскільки онлайн-платформи та цифрові адміністративні процеси безпосередньо впливають на доступ громадян та бізнесу до державних послуг щодня.

При цьому автор приділяє особливу увагу застереженням від порушення процесуальних прав громадян у процесі цифровізації державних послуг.

Онлайн-взаємодія з державними органами повинна гарантувати еквівалентний рівень правового захисту, як і традиційні процеси. Громадяни повинні зберігати такі права, як отримання оновлень щодо статусів заявок, виправлення неточностей у цифрових записах, отримання обґрунтованих адміністративних рішень, оскарження автоматизованих або електронних рішень та доступ до альтернативних методів доступу до державних послуг, якщо вони стикаються з труднощами під час використання цифрових платформ. Тому правові рамки повинні забезпечувати гармонійну інтеграцію цифрових трансформацій із процесуальними гарантіями в публічному управлінні.

Окрему увагу присвячено впровадженню інноваційних технологій у судовій системі України. У дисертаційній роботі розглядаються сучасні цифрові послуги в судовій системі, платформи електронного правосуддя, міжнародна практика, майбутній розвиток електронних судів в Україні та досягнення у механізмі виконання судових рішень. Автор наголошується, що системи електронного правосуддя мають значний потенціал для покращення доступу до правосуддя шляхом мінімізації процесуальних затримок, спрощення спілкування суду із зацікавленими сторонами та сприяння прозорості судових процесів.

Однак стверджується, що впровадження технологій у судову систему вимагає ретельного дотримання фундаментальних правових принципів, таких як гарантії справедливого судочинства, рівність перед законом, незалежність судової влади, конфіденційність судових матеріалів та процедурна прозорість.

Аргументовано необхідність визначення чітких нормативних рамок закріплення юридичної дійсності цифрових процесуальних документів, визначення протоколів для електронних повідомлень, встановлення керівних принципів проведення віртуальних слухань, забезпечення захисту процесуальних прав у цифровому контексті та вирішення питань відповідальності, що виникають внаслідок технічних збоїв, які можуть перешкоджати доступу до судової влади.

У третьому розділі «Правове регулювання інноваційних інструментів у системі місцевого самоврядування» йдеться про застосування інноваційних інструментів публічного управління в системі місцевого самоврядування. Досліджено роль центрів надання адміністративних послуг та інших пов'язаних установ як прикладів ефективного надання державних та муніципальних послуг на рівні громади. Аналізуються особливості використання електронних інструментів у діяльності муніципалітетів, таких як онлайн-звернення, петиції, опитування, муніципальні цифрові послуги, партисипативне бюджетування та сприяння прозорості та відкритості у місцевому врядуванні. Крім того, наголошено на раціональному використанні соціальних мереж та мобільних додатків як ключових інструментів для залучення мешканців до справ громади.

Підкреслено критичну важливість впровадження цих інноваційних інструментів на муніципальному рівні, враховуючи, що місцеве самоврядування є рівнем публічної влади, який найбільш наближений до рівня громади.

Такі інструменти, як муніципальні онлайн-послуги, місцеві цифрові платформи, механізми партисипативного бюджетування, електронні петиції, відкритий доступ до місцевих даних, мобільні додатки та цифрові канали комунікації, можуть відігравати ключову роль у сприянні зміцненню зв'язків між муніципалітетами та їхніми мешканцями. Ці інновації мають потенціал для зміцнення довіри, підвищення якості послуг, заохочення громадянської участі та розширення можливостей для ефективної місцевої демократії.

Водночас, у дослідженні наголошується на необхідності чіткіших національних правових рамок для керівництва та стандартизації використання цифрових інструментів органами місцевого самоврядування без підризу їхньої автономії. Ці рамки повинні охоплювати такі сфери, як електронні петиції, онлайн-консультації, процеси партисипативного бюджетування, цифровий доступ до муніципальних послуг, прозорість публікації місцевих даних, захист персональної інформації на місцевому рівні, забезпечення доступності цифрових інструментів для всіх мешканців та створення механізмів громадського контролю. Особлива увага приділяється партисипативному бюджетуванню як

потужному засобу залучення мешканців до формування ініціатив розвитку громад.

Четвертий розділ «Правові гарантії безпеки використання електронних сервісів у публічному адмініструванні» зосереджений на безпеці електронних послуг у публічному управлінні, досліджуючи ключові теми, такі як захист персональних даних, технічні засоби захисту інструментів цифрової демократії, правові та практичні аспекти кібербезпеки, еволюція цифрової ідентичності, роль штучного інтелекту в публічному управлінні та важливість кібербезпеки як основи демократії. Ці питання аналізуються стосовно захисту виборів, цифрових платформ та даних громадян.

У дисертації стверджується, що захист цифрового публічного управління є важливим для його легітимності. Публічні цифрові послуги не можуть вважатися ефективними, якщо вони схильні до кібератак, витоків даних, несанкціонованих маніпуляцій або зловживання автоматизованими системами.

В контексті України кібербезпека виходить за межі просто технічного питання; вона тісно пов'язана з національною безпекою, демократичною стабільністю, захистом прав людини та довірою громадян до державних інституцій.

Автор дослідження акцентує увагу на необхідності модернізації вітчизняної правової бази щодо захисту персональних даних відповідно до сучасних європейських стандартів. Зростаюча взаємопов'язаність реєстрів, платформ та послуг значно збільшує обсяг персональних даних, що обробляються органами публічної влади. Як наслідок, стає вкрай важливим гарантувати, щоб цифровий прогрес не призвів до надмірного стеження, неконтрольованого обміну даними або необґрунтованого втручання в приватне життя. Захист персональних даних має бути визнаний фундаментальним правом, а не розглядатися як процедурна формальність.

У дисертації також розглядаються правові та етичні наслідки використання штучного інтелекту в публічному управлінні. Штучний інтелект має потенціал для покращення державної діяльності завдяки покращеному аналізу даних,

ефективному наданню послуг, виявленню ризиків, управлінню робочим навантаженням та процесам прийняття рішень. Однак, це також створює такі проблеми, як алгоритмічна упередженість, відсутність прозорості, недостатнє пояснення автоматизованих рішень, потенційні помилки та неоднозначності щодо підзвітності. Тому впровадження штучного інтелекту в публічному управлінні вимагає чітко визначеної правової основи, яка окреслює межі його використання, забороняє шкідливі практики, класифікує ризики, забезпечує прозорість та підзвітність, передбачає нагляд людини в критичних ситуаціях, встановлює процеси аудиту, визначає правила відповідальності та гарантує громадянам можливість оскаржувати рішення, прийняті під впливом штучного інтелекту.

У висновках дисертації автор вкотре аргументує, що ефективність інноваційних інструментів у публічному управлінні залежить не лише від їхньої технологічної потужності, але й насамперед від якості, узгодженості та правозахисної орієнтації їхнього правового регулювання. Цифрова трансформація повинна супроводжуватися чіткими правилами, що визначають правовий статус та межі інноваційних інструментів, повноваження та відповідальність органів державної влади, процесуальні гарантії для громадян, механізми адміністративного та судового оскарження, вимоги кібербезпеки та стандарти захисту персональних даних. На цій основі в дисертації пропонується орієнтована на людину та права модель правового регулювання, в якій технологічний розвиток поєднується з верховенством права, адміністративна ефективність – з процесуальною справедливістю, відкритість – з конфіденційністю, автоматизація – зі змістовним людським наглядом, а цифрова доступність – із соціальною інклюзією. Впровадження цієї моделі може сприяти формуванню прозорої, безпечної, підзвітної, стійкої та орієнтованої на громадян системи публічного управління в Україні.

Наукове значення та внесок дисертації полягає у розробці цілісного правового розуміння інноваційних інструментів як окремого та складного об'єкта публічно-правового регулювання, а не як сукупності окремих

технологічних рішень. У дослідженні систематизовано теоретико - правові основи електронної демократії, електронного документообігу, цифрових державних послуг, електронних реєстрів, відкритих даних, цифрової ідентичності, штучного інтелекту та кібербезпеки, а також розкрито їхній взаємозв'язок у рамках єдиної системи цифрового публічного управління.

Внесок у правову науку також полягає в обґрунтуванні подвійної правової природи інновацій, уточненні критеріїв розмежування інновацій державного сектору від інновацій приватного сектору та формулюванні комплексу принципів і регуляторних напрямків подальшого розвитку законодавства України, зокрема й в умовах правового режиму воєнного стану. Запропоновані висновки збагачують доктрину адміністративного та публічного права, створюють концептуальну основу для подальших досліджень цифрового управління та можуть бути використані в законотворчості, правоохоронній діяльності, реформуванні публічного управління, професійній підготовці та наближенні законодавства України до європейських правових стандартів.

Ключові слова: інноваційні інструменти, публічне управління, права людини, верховенство права, цифровізація, електронне урядування, учасницька демократія, електронний документообіг, комунікативна компетентність, штучний інтелект, кібербезпека, віртуальні активи, цифрове судочинство, євроінтеграція, місцеве самоврядування, територіальна громада, громадянське суспільство, воєнний стан.

ABSTRACT

Musii O.I. Legal regulation of innovative instruments in public administration. - Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 "Law".
- National University "Ostroh Academy", Ostroh, 2026.

The scientific work is devoted to a comprehensive study of the theoretical and practical aspects of the introduction of innovative tools in the field of public administration, to clarifying their legal nature, the features of their legal regulation, the

practice of application and the key role in the development of public administration in the context of the digitalization of public services, the development of the information society in Ukraine and integration into a single European digital space. It delves into the theoretical, legal, institutional and practical aspects of the integration of such tools into the operational activities of state authorities and local self-government. Special emphasis is placed on the legal basis of e-government, which guarantees transparency, accountability, administrative efficiency, accessibility of public services, expansion of civic participation and protection of human rights in the digital environment.

The relevance of the study is due to the rapid development of digital technologies and their growing impact on public governance processes. New systems, such as digital platforms, electronic registries, open data initiatives, artificial intelligence solutions, electronic document management systems, digital identification systems, e-democracy tools and government digital services, have overtaken traditional regulatory mechanisms. As a result, state and local governments often face problems when advanced technological innovations are actively used without proper legal clarity regarding their status, procedural guarantees, scope, accountability mechanisms and consequences for citizens' rights.

In modern governance conditions, innovative tools have become integral elements of administrative modernization, mandatory components of daily interaction of public authorities with individual citizens, business representatives, and civil society as a whole. However, such processes require not only technological progress, but also the development of reliable legal approaches to ensure legal certainty, proportionality, transparency, cybersecurity, protection of personal data, equal access to digital services, and effective supervision. Without appropriate regulatory guarantees, even the most sophisticated technological innovations risk causing problems such as administrative abuse of power, digital exclusion (digital inequality), unauthorized data processing, algorithmic bias, restrictions on procedural rights, and a decrease in public trust in institutions.

In Ukraine, the regulatory framework governing innovative tools in public administration is of particular relevance. The country has made significant progress in

expanding digital public services, improving e-democracy initiatives, using open data systems, promoting electronic interaction between authorities and citizens, and creating modern digital platforms. However, the challenges posed by full-scale war, persistent cyberattacks, institutional vulnerabilities, attacks on digital infrastructure, and the need to maintain continuity of governance have heightened the critical importance of providing digital innovations with comprehensive legal, organizational, and technical protection.

The main focus of the dissertation research is on the system of public-legal relations arising from the introduction and application of these innovative tools in public administration. It considers these relations not simply as technological or bureaucratic interactions, but as legal frameworks that define the rights, obligations, powers and responsibilities of various stakeholders, including state authorities, local governments, citizens, civil society groups and private law legal entities.

The dissertation explores the concept of the dual nature of innovative tools in public administration. On the one hand, they increase the efficiency of administrative processes, simplify access to public services, reduce bureaucratic obstacles and facilitate new opportunities for citizen engagement. On the other hand, they raise various legal and ethical challenges, especially when their implementation is not accompanied by proper regulation, institutional accountability and technical safeguards. Thus, the legal framework for regulating innovative tools should not hinder technological progress, but rather guide it towards compliance with the principles of the rule of law, transparency, proportionality, accountability, inclusiveness and respect for human rights.

The first chapter, "Theoretical and Legal Principles of Regulation of Innovative Instruments in Public Administration," reveals the content of the main concepts and the essence of the terminology related to innovative instruments in public administration. The author examines the meaning and scope of innovations in the public sector, their difference from innovations in the private sector, and their legal significance in the mechanism of creating social value. Particular attention is paid to e-

democracy - its tools, phases of development, as well as domestic and international implementation practices.

Further discussions cover electronic document management and highlight the role of innovative measures in promoting transparency, accountability and anti-corruption strategies in public institutions.

The study emphasizes that innovation in public administration goes beyond technological progress. It encompasses organizational, procedural, managerial, communicative and legal transformations that change the way public institutions operate and how they interact with society. Unlike the private sector, where innovation primarily drives profit and competitiveness, innovation in the public sector aims to create public value, improve service delivery, promote democratic participation and protect constitutional rights. Therefore, the evaluation of such tools requires a clear definition of criteria that will ensure legitimacy, accessibility, equity, transparency, efficiency, accountability and protection of the public interest.

Considerable attention is paid to e-democracy as a cornerstone of innovative tools for modern public administration. Mechanisms such as e-petitions, online consultations, participatory budgeting, digital public forums, e-surveys, municipal online platforms and other forms of digital participation have the potential to significantly increase citizen participation in state and municipal decision-making processes.

However, the study emphasizes that these mechanisms should not be reduced to symbolic or procedural formalities. Their regulatory framework should ensure real influence on decision-making, reliable feedback channels, transparency of deliberations, guarantees against manipulation, effective verification mechanisms and opportunities to challenge inaction or superficial, formal responses from public authorities.

The thesis also considers electronic document management as a critical tool for improving administrative efficiency, inter-organizational coordination, transparency and continuity of management. This tool becomes particularly important during crises such as wartime or emergencies, when public authorities must perform their duties

despite physical or security-related constraints. However, electronic document management requires strict legal provisions to guarantee the authenticity, integrity, availability, storage, archiving, cybersecurity and legal validity of electronic records.

Building on the analysis presented in the first section, it is proposed that innovative tools in public administration should not be limited to digital or technological advances, but rather be understood as a complex system encompassing legal, organizational, managerial, communicative and technological mechanisms. These tools aim to transform the activities of public authorities and enhance their interaction with society. Adopting this broader perspective avoids a narrow focus on technical aspects and positions innovation as a legal and institutional concept. It is argued that such tools should be assessed on the basis of their ability to create public value, improve access to services, facilitate democratic participation, increase transparency and protect citizens' rights.

In addition, the first section proposes the creation of a comprehensive conceptual and legal framework for the introduction of innovations in public administration. The concept should take into account the specifics of innovation instruments and clearly distinguish innovations in the public sector from innovations in the private sector, emphasizing that innovations in the public sector prioritize public interests, legality, accountability, equal access and trust in institutions over profit or market competition.

The thesis also confirms the idea that the legal regulation of innovative instruments should comply with fundamental principles such as legality, legal certainty, transparency, proportionality, accountability, accessibility, technological neutrality, compatibility, personal data protection, cybersecurity and respect for human rights. The second section "Legal Regulation of Innovative Instruments in the Activities of State Authorities" focuses on the application of innovative management instruments used by state authorities. It examines the implementation of electronic mechanisms in the activities of the Verkhovna Rada of Ukraine, including electronic voting systems, digital interaction with citizens, access to legislative information online and the use of digital databases of legal acts.

The analysis substantiates that the digitalization of parliamentary procedures is a critically important component of promoting transparency in the field of lawmaking, strengthening public control, ensuring openness of the legislative process and expanding access to legal information.

The dissertation argues for the need for the implementation of digital tools by Parliament, which should be accompanied by clearly defined legal and procedural guarantees. These include reliable standards for ensuring electronic voting, mechanisms for digital identification of members of parliament, transparent publication of legislative documents, traceable records of amendments, equal access to parliamentary information and protection against manipulation of digital systems.

In addition, the potential role of artificial intelligence as an auxiliary analytical tool in legislative activity is explored, in particular for tasks such as identifying legislative conflicts, making amendments and improving draft laws. However, it is emphasized that the use of artificial intelligence should remain transparent, controlled by authorized personnel and support democratic values.

Another key area of the dissertation research is the modernization of interaction between citizens and executive authorities. The work comprehensively analyzes and systematizes various digital public services, such as the state platform "Diya", electronic registers, open data systems, interdepartmental digital interaction and other technological innovations implemented by public authorities.

The executive branch has become one of the most dynamic areas of digital transformation, as online platforms and digital administrative processes directly affect citizens' and businesses' access to public services on a daily basis.

The author pays particular attention to the caveats against the violation of citizens' procedural rights in the process of digitalizing public services.

Online interaction with public authorities should guarantee an equivalent level of legal protection as traditional processes. Citizens should retain rights such as receiving updates on the status of applications, correcting inaccuracies in digital records, obtaining reasoned administrative decisions, challenging automated or electronic decisions, and accessing alternative methods of accessing public services if

they encounter difficulties when using digital platforms. Therefore, the legal framework should ensure the harmonious integration of digital transformations with procedural guarantees in public administration.

Special attention is paid to the introduction of innovative technologies in the judicial system of Ukraine. The dissertation examines modern digital services in the judicial system, e-justice platforms, international practice, the future development of e-courts in Ukraine and achievements in the mechanism of enforcement of court decisions. The author emphasizes that e-justice systems have significant potential to improve access to justice by minimizing procedural delays, simplifying the court's communication with interested parties and promoting the transparency of judicial processes. However, it is argued that the introduction of technologies into the judicial system requires careful adherence to fundamental legal principles, such as guarantees of fair trial, equality before the law, independence of the judiciary, confidentiality of court materials and procedural transparency.

The need to define a clear regulatory framework for securing the legal validity of digital procedural documents, defining protocols for electronic notifications, establishing guidelines for conducting virtual hearings, ensuring the protection of procedural rights in the digital context, and resolving liability issues arising from technical failures that may impede access to the judiciary is argued. The third section, “Legal Regulation of Innovative Tools in the Local Government System,” discusses the use of innovative public management tools in the local government system. The role of administrative service centers and other related institutions as examples of effective provision of state and municipal services at the community level is examined. The features of the use of electronic tools in the activities of municipalities, such as online appeals, petitions, surveys, municipal digital services, participatory budgeting, and promoting transparency and openness in local government, are analyzed. In addition, the rational use of social networks and mobile applications as key tools for engaging residents in community affairs was emphasized.

The critical importance of implementing these innovative tools at the municipal level is highlighted, given that local government is the level of public authority closest to the community level.

Tools such as municipal online services, local digital platforms, participatory budgeting mechanisms, e-petitions, open access to local data, mobile applications and digital communication channels can play a key role in helping to strengthen the links between municipalities and their residents. These innovations have the potential to strengthen trust, improve the quality of services, encourage civic participation and expand opportunities for effective local democracy.

At the same time, the study highlights the need for a clearer national legal framework to guide and standardize the use of digital tools by local governments without undermining their autonomy. This framework should cover areas such as e-petitions, online consultations, participatory budgeting processes, digital access to municipal services, transparency in the publication of local data, protection of personal information at the local level, ensuring the accessibility of digital tools for all residents and the creation of public oversight mechanisms. Particular attention is paid to participatory budgeting as a powerful tool for involving residents in shaping community development initiatives.

The fourth section, “Legal guarantees for the security of electronic services in public administration,” focuses on the security of electronic services in public administration, examining key topics such as the protection of personal data, technical means of protecting digital democracy tools, legal and practical aspects of cybersecurity, the evolution of digital identity, the role of artificial intelligence in public administration, and the importance of cybersecurity as a foundation of democracy. These issues are analyzed in relation to the protection of elections, digital platforms, and citizens’ data.

The thesis argues that the protection of digital public administration is essential for its legitimacy. Public digital services cannot be considered effective if they are susceptible to cyberattacks, data leaks, unauthorized manipulation or abuse of automated systems.

In the context of Ukraine, cybersecurity goes beyond a mere technical issue; it is closely linked to national security, democratic stability, the protection of human rights and citizens' trust in state institutions.

The author of the study emphasizes the need to modernize the domestic legal framework for the protection of personal data in accordance with modern European standards. The growing interconnectedness of registries, platforms and services significantly increases the volume of personal data processed by public authorities. As a result, it becomes extremely important to ensure that digital progress does not lead to excessive surveillance, uncontrolled data exchange or unjustified interference in private life. The protection of personal data should be recognized as a fundamental right, and not considered a procedural formality.

The thesis also examines the legal and ethical implications of using artificial intelligence in public administration. Artificial intelligence has the potential to improve government performance through improved data analysis, efficient service delivery, risk identification, workload management and decision-making processes. However, it also creates problems such as algorithmic bias, lack of transparency, insufficient explainability of automated decisions, potential errors and ambiguities regarding accountability. Therefore, the implementation of artificial intelligence in public administration requires a clearly defined legal framework that outlines the limits of its use, prohibits harmful practices, classifies risks, ensures transparency and accountability, provides for human oversight in critical situations, establishes audit processes, defines liability rules and guarantees citizens the opportunity to challenge decisions made under the influence of artificial intelligence.

In the conclusions of the dissertation, the author once again argues that the effectiveness of innovative tools in public administration depends not only on their technological power, but also, first of all, on the quality, coherence and human rights orientation of their legal regulation. Digital transformation should be accompanied by clear rules that define the legal status and boundaries of innovative tools, the powers and responsibilities of state authorities, procedural guarantees for citizens, administrative and judicial appeal mechanisms, cybersecurity requirements and

personal data protection standards. On this basis, the dissertation proposes a human- and rights-oriented model of legal regulation, in which technological development is combined with the rule of law, administrative efficiency with procedural justice, openness with confidentiality, automation with meaningful human oversight, and digital accessibility with social inclusion. The implementation of this model can contribute to the formation of a transparent, secure, accountable, sustainable and citizen-oriented public administration system in Ukraine.

The scientific significance and contribution of the dissertation lies in the development of a holistic legal understanding of innovative instruments as a separate and complex object of public legal regulation, and not as a set of individual technological solutions. The study systematizes the theoretical and legal foundations of electronic democracy, electronic document management, digital public services, electronic registers, open data, digital identity, artificial intelligence and cybersecurity, and also reveals their relationship within the framework of a single system of digital public administration.

The contribution to legal science also lies in substantiating the dual legal nature of innovations, clarifying the criteria for distinguishing public sector innovations from private sector innovations, and formulating a set of principles and regulatory directions for the further development of Ukrainian legislation, including under the legal regime of martial law. The proposed conclusions enrich the doctrine of administrative and public law, create a conceptual basis for further research into digital governance, and can be used in lawmaking, law enforcement, public administration reform, professional training, and approximation of Ukrainian legislation to European legal standards.

Keywords: innovative tools, public administration, human rights, rule of law, digitalization, e-government, participatory democracy, electronic document management, communicative competence, artificial intelligence, cybersecurity, virtual assets, digital justice, European integration, local self-government, territorial community, civil society, martial law.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Мусій О. І. Застосування технології блокчейн та смарт контрактів в публічному адмініструванні: виклики та можливості для правового регулювання. Аналітично-порівняльне правознавство. №5. 2025. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.36>
2. Latkovska, T., Popovych, O., & Musii, O. (2025). Innovative management tools as a basis for economic security. Baltic Journal of Economic Studies, 11(4), 207-213. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-4-207-213>
3. Мусій О. І. Використання штучного інтелекту в публічному адмініструванні: виклики та перспективи. Аналітично-порівняльне правознавство. №6. 2025. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.64>
4. Мусій О. І. Муніципальні електронні сервіси як інструменти участі громадян у місцевому самоврядуванні. Аналітично-порівняльне правознавство. №2. 2026. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.1.22>

Статті у нефахових наукових виданнях:

5. Мусій О.І. Цифрові інновації в системі правосуддя. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». №2. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2223-9995.2024.26.6>

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Мусій О. І. Роль інструментів електронної демократії в забезпеченні прав громадян в період дії правового режиму воєнного стану. Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання», м. Острог, 24 листопада 2023 р. /за ред. кол.: І.Д. Пасічник, О.Р. Балацька, І.В. Дробуш. Острог: Видавництво Національного університету. «Острозька академія», 2023. С. 25-26. DOI: 10.25264/24.11.2-23-1.
7. Мусій О. І. Електронні інструменти демократії, як засоби захисту та реалізації прав мешканців громад. Сучасні тенденції розвитку законодавства

України в умовах воєнного стану: матеріали круглого столу. М. Острого, 17 травня 2024 р./ за ред. Проф. І.В. Дробуш, О.О. Дацюка, Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2024. С. 45 – 50. DOI: 10.25264/17.05.2024

8. Мусій О. І. Правове регулювання діяльності громадських організацій та благодійних фондів під час дії правового режиму воєнного стану в Україні. Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур: матеріали XVII Міжнародної наукової конференції (м. Острого, 24 – 25 травня 2024 р.) /відп.за вип. О.Шершньова, К. Якуніна. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2024. С. 58 – 65. DOI 10.25264/26.08.2024

9. Мусій О. І. Відносини держави та військовозобов'язаних громадян: використання електронних інструментів під час дії правового режиму воєнного стану в Україні. Матеріали XI Міжнародної наукової конференції «Малиновські читання», м. Острого, 15 листопада 2024 р./ ред. кол.: І.В. Дробуш, П.М. Кралюк, Т.В. Блащук. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2024. С. 19-21. DOI 10.25264/27.11.2024

10. Мусій О. І. Правове регулювання електронного документообігу в Україні. Реформування правової системи України: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали круглого столу, м. Острого, 19 травня 2025 р./ за ред. проф. І.В. Дробуш, доц. О.О. Дацюка. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2025. С. 196-200 DOI 10.25264/19.05.2025

11. Мусій О. І. Інструменти електронної демократії в умовах війни. Матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання», м.Острого, 27-28 листопада 2025 р./ ред. кол.: І.В. Дробуш, Т.В. Блащук, М.А. Матвійчук. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2025. С. 354-356 DOI 10.25264/09.12.2025

ЗМІСТ

ВСТУП	26
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	40
1.1 Правова природа та зміст інновацій у сфері публічного управління.....	40
1.2 Електронна демократія як форма реалізації громадянських прав: правове регулювання, етапи розвитку та зарубіжний досвід.....	56
1.3 Правове забезпечення електронного документообігу в публічному адмініструванні: переваги, ризики та напрями вдосконалення.....	68
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	80
2.1 Цифровізація парламентської діяльності в Україні: правові засади та перспективи розвитку електронних інструментів	80
2.2 Правове забезпечення цифрових сервісів, інформаційних систем та міжвідомчої взаємодії органів виконавчої влади.....	90
2.3 Правове забезпечення інноваційних інструментів у системі судової влади України ..	117
РОЗДІЛ 3 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	147
3.1 Правові форми забезпечення доступу громадян до публічних послуг на місцевому рівні	147
3.2 Бюджет участі як правовий механізм залучення мешканців до управління розвитком територіальної громади	174
3.3 Правові інструменти забезпечення прозорості та відкритості діяльності органів місцевого самоврядування.....	181
3.4 Соціальні мережі та мобільні додатки як сучасні правові й комунікаційні інструменти участі мешканців у житті громади	186
РОЗДІЛ 4 ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ	192
4.1 Правове забезпечення безпеки електронних сервісів та інструментів цифрової демократії	192
4.2 Цифрова ідентичність як правова основа доступу до державних послуг та участі в цифровій демократії.....	203

4.3 Штучний інтелект у публічному адмініструванні: правове регулювання, ризики та переваги застосування.....	209
4.4 Кібербезпека як правова гарантія демократичної стійкості: захист виборів, цифрових платформ і персональних даних громадян	216
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	232
ДОДАТКИ.....	232

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Швидкий розвиток цифрових технологій докорінно змінив характер, методи та правові основи публічного управління. Сучасні держави переходять від жорстких бюрократичних моделей до більш гнучких, прозорих, сервісно-орієнтованих та людиноцентричних систем управління.

Інноваційні інструменти вже не є лише допоміжними технічними рішеннями. Вони стали важливою умовою модернізації державних інституцій, покращення доступу до державних послуг, посилення демократичної участі та захисту прав людини в цифровому середовищі.

Актуальність цієї дисертації визначається швидким поширенням цифрових платформ, електронних реєстрів, систем відкритих даних, електронного документообігу, цифрової ідентифікації, штучного інтелекту та інструментів електронної демократії. Ці інструменти часто розвиваються швидше, ніж законодавство може на них реагувати. Як наслідок, їхня правова природа, допустиме використання, процесуальні гарантії, стандарти прозорості та механізми підзвітності залишаються недостатньо визначеними.

У сучасному публічному управлінні цифрові інновації безпосередньо впливають на взаємовідносини держави з місцевим самоврядуванням, громадянами, бізнесом та громадянським суспільством. Електронні петиції, онлайн-консультації, партисипативне бюджетування, цифрові державні послуги, електронні судові системи та муніципальні додатки впливають на практичну реалізацію конституційних прав та здатність окремих осіб брати участь у державних справах.

Отже, правова оцінка цих інструментів не може обмежуватися їхньою зручністю, швидкістю чи економічною ефективністю. Вона також повинна включати законність, пропорційність, недискримінацію, доступність, процесуальну справедливість та ефективний судовий захист.

Без належних правових гарантій навіть передові технології можуть створювати серйозні ризики. До них належать надмірна обробка персональних даних, цифрове виключення, алгоритмічна дискримінація, непрозоре автоматизоване прийняття рішень, кібератаки, маніпуляції електронною участю та послаблення громадського контролю над органами влади.

Таким чином, інновації можуть як розширювати права, так і створювати нові форми втручання в них. Для України це питання має особливе значення.

Держава досягла значного прогресу в цифрових державних послугах, електронній взаємодії, відкритих даних та онлайн-платформах. Водночас повномасштабна збройна агресія, постійні кіберзагрози, атаки на критичну інфраструктуру, переміщення громадян та необхідність збереження безперервності управління показали, що цифрова трансформація повинна бути підкріплена сильними правовими, організаційними та технічними гарантіями.

Тут варто розглянути позицію Л. М. Дешко, яка зазначає: «Розвиток суспільних відносин та чинників, які на них впливають – європейська інтеграція України, збройна агресія Росії щодо України та ролі Білорусі у війні, розвиток практики Європейського суду з прав людини, денонсація міжнародних договорів у галузі пенсійного забезпечення спонукають до науково-практичних досліджень та широкої наукової дискусії з питань гарантій прав особи...» [14, с.119]. На мою думку, таке бачення є актуальним і в контексті дослідження правового регулювання інноваційних інструментів у публічному управлінні, адже цифровізацію держави в умовах війни та європейської інтеграції не можна розглядати лише як технологічне оновлення. Вона повинна спиратися на стійкі правові гарантії, які забезпечують захист прав людини, правову визначеність, передбачуваність дій держави та недопущення свавільного втручання у права громадян.

За умов воєнного стану електронні інструменти стали необхідними для комунікації органів державної влади з громадянами, надання послуг незалежно від місцезнаходження, збереження адміністративних записів та доступу до правосуддя. Однак надзвичайні обставини не повинні виправдовувати

безстрокові відхилення та порушення принципів законності, конфіденційності, рівності чи процесуальних гарантій.

Європейський інтеграційний курс України ще більше загострює науковий інтерес до цієї теми. Наближення до європейських правових стандартів вимагає не лише технологічної сумісності з Європейським Союзом, але й спільних принципів захисту персональних даних, електронної ідентифікації, кібербезпеки, відкритих даних, доступності цифрових послуг та відповідального використання штучного інтелекту.

Особливий вимір проблеми стосується електронної демократії, електронного документообігу та штучного інтелекту. Цифрова участь може розширити участь громадян у прийнятті рішень, але вона повинна забезпечити не лише технічний доступ, а й реальний вплив, зворотний зв'язок та захист від маніпуляцій.

Електронний документообіг прискорює адміністративні процеси, але його юридична дійсність залежить від автентичності, цілісності, збереження, електронних підписів та кібербезпеки. Штучний інтелект може покращити аналіз даних та надання послуг, але він вимагає пояснюваності, людського контролю та юридичної відповідальності.

Таким чином, кібербезпека та захист персональних даних є не другорядними технічними питаннями, а важливими юридичними гарантіями демократичного управління. Публічна цифрова послуга не може вважатися ефективною, якщо вона наражає громадян на витік даних, крадіжку особистих даних, несанкціоноване спостереження чи маніпуляції.

Актуальність теми дослідження також визначається фрагментацією існуючих правових підходів. Електронне урядування, електронна демократія, цифрові послуги, штучний інтелект, кібербезпека та захист даних часто вивчаються окремо. Однак вони функціонують в рамках єдиної системи публічного управління. Тому існує потреба в комплексній правовій концепції, яка розглядає інноваційні інструменти як складний об'єкт публічно-правового регулювання та визначає спільні принципи їх розробки та використання.

Теоретичну основу дисертації складають праці українських вчених, зокрема: І.В. Дробуш, С.І. Іщука, І.О. Панчук, М.А. Матвійчук, Л.М. Корнути, Л.М. Дешко, В. Балацької, В. Побережника, В.Д. Борисенка, О.В. Гончарука, А.А. Хребтової, М.І. Губи, Н. Гусаревич, Б. Михальчука, С. Дяченко, І. Редчиць, І.В. Захарчука, І.В. Крикавської, Д. Лученка, М.С. Міхровської, А.В. Науменко, О.Ю. Лялюка, А.Ю. Осадчого, В. Тимощука, О.В. Скочиляс-Павлів, М.М. Шабатури, Р.О. Салашник та ін. Теоретичну базу дослідження також доповнюють праці зарубіжних науковців, присвячених теорії інновацій, цифровому управлінню, електронній демократії, відкритим даним, штучному інтелекту, електронному правосуддю та кібербезпеці, зокрема А. Аараба, А. Ель Марзукі, О. Бубкера, Б. Ель Мутакі, А. Чедвіка, Дж. Аттарда, Ф. Орланді, С. Шеррі, С. Ауера, Б.-О. Лундвалла, Б. Годіна, К. Фрімена, Г. Малгана, Д. Олбері, В. Грігалашвілі, Р. Лінднера, Г. Айхгольцера, К. Рейнсалу, А.П. Манохарана, Дж. Меліцького, М. Хольцера та інших. Водночас, існуюча наукова література переважно зосереджена на окремих аспектах цифровізації, електронного управління, адміністративних послуг, електронної демократії, захисту персональних даних, штучного інтелекту та кібербезпеки, тоді як недостатня увага приділяється комплексному правовому регулюванню інноваційних інструментів у публічному управлінні як цілісній системі публічно-правових відносин.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами та темами.

Дисертацію підготовлено в межах планового дослідження, що проводиться кафедрою державно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права імені І. Малиновського Національного університету «Острозька академія», включаючи дослідницькі теми «Проблеми державотворення та захисту прав людини в Україні» (номер державної реєстрації 0110U000890) та «Проблеми державотворення та захисту прав людини в умовах війни та повоєнної відбудови України» (номер державної реєстрації 0121U112615).

Тема дисертації відповідає пріоритетам цифрової трансформації, розвитку електронної демократії, модернізації публічного управління, захисту прав

людини та наближення законодавства України до європейських правових стандартів.

Тема дисертації затверджена вченою радою Національного університету «Острозька академія» (протокол №5 від 24.11.2022р.).

Мета та завдання дослідження. Метою дисертації є комплексний правовий аналіз інноваційних інструментів у публічному управлінні, визначення їхньої правової природи та ролі у підвищенні ефективності, прозорості, підзвітності та доступності органів публічної влади, а також обґрунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо вдосконалення їх правового регулювання в Україні відповідно до верховенства права, стандартів прав людини та вимог європейської інтеграції.

Для досягнення цієї мети було визначено та виконано наступні завдання:

- з'ясувати поняття, зміст, правову природу інноваційних інструментів у публічному управлінні та їх відмінність від загальної технологічної модернізації та інновацій приватного сектору;
- уточнити теоретичні та правові основи інновацій державного сектору та визначити роль права у забезпеченні законного, прозорого, підзвітного, пропорційного та безпечного використання інноваційних інструментів;
- дослідити розвиток, правове значення та практичні форми електронної демократії, включаючи електронні петиції, онлайн-консультації, партисипативне бюджетування, цифрові публічні обговорення та інші механізми участі громадян;
- проаналізувати правову базу, переваги та ризики електронного документообігу як засобу підвищення адміністративної ефективності, міжінституційної співпраці, прозорості та безперервності управління;
- оцінити роль інноваційних інструментів у забезпеченні прозорості, підзвітності та запобіганні корупції через відкриті дані, публічні реєстри, онлайн-моніторинг та цифровий доступ до публічної інформації;

- проаналізувати стан впровадження та правового регулювання інноваційних інструментів у діяльності Верховної Ради України, органів виконавчої влади та судової влади;
- визначити правові характеристики та практичне значення цифрових державних послуг, електронних реєстрів, платформ відкритих даних та міжвідомчої електронної взаємодії;
- дослідити роль центрів надання адміністративних послуг, муніципальних онлайн-сервісів, електронних звернень, петицій, партисипативного бюджетування, соціальних мереж та мобільних додатків у системі місцевого самоврядування;
- визначити основні правові ризики, пов'язані із захистом персональних даних, кібербезпекою, цифровою ідентичністю, алгоритмічним прийняттям рішень та штучним інтелектом;
- узагальнити відповідний зарубіжний та європейський досвід та визначити можливості й межі його адаптації до вітчизняної правової системи;
- з урахуванням інституційної практики, сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення українського законодавства в частині застосування інноваційних інструментів в публічному управлінні.

Об'єктом дослідження є система публічно-правових відносин, що виникають у процесі розробки, впровадження, застосування та правового регулювання інноваційних інструментів у публічному управлінні.

Предметом дослідження є правове регулювання інноваційних інструментів у публічному управлінні, включаючи систему правових норм, принципів, процедур, гарантій та інституційних механізмів, що визначають умови, межі та наслідки використання електронної демократії, електронного документообігу, цифрових державних послуг, електронних реєстрів, відкритих даних, цифрової ідентифікації, штучного інтелекту, інструментів кібербезпеки та інших інноваційних рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування в Україні та іноземних юрисдикціях.

Методологія дослідження. Методологічна основа дисертації являє собою поєднання філософських, загальнонаукових та спеціально-правових методів, комплексне застосування яких дозволило отримати обґрунтовані та достовірні результати. Вибір методів був зумовлений складним характером інноваційних інструментів, які одночасно мають правові, технологічні, організаційні, інституційні та соціальні виміри.

Діалектичний метод було використано для дослідження публічного управління та його правового регулювання в умовах безперервного розвитку, з'ясування зв'язку між технологічними змінами та трансформацією публічно-правових відносин, а також для виявлення суперечностей між адміністративною ефективністю та необхідністю захисту прав людини (параграфи 1.1, 1.2, 4.4).

Системний та структурно-функціональний методи дозволили розглянути інноваційні інструменти як взаємопов'язані елементи єдиної системи публічного управління, визначити їхні функції в діяльності Парламенту, органів виконавчої влади, судів та місцевого самоврядування, а також виявити зв'язки між електронними сервісами, реєстрами, управлінням документами, цифровою ідентичністю та кібербезпекою (параграфи 1.1–1.3, глави 2–4).

Формально-правовий метод було застосовано під час аналізу Конституції України, законів та підзаконних актів, в тому числі й локальних нормативних актів, міжнародних документів, актів права Європейського Союзу. Він дозволив визначити зміст правових положень, виявити прогалини, невідповідності та термінологічні недоліки, а також сформулювати пропозиції щодо їх усунення (параграфи 1.2, 1.3, 2.1–2.3, 3.1–3.4 та 4.1–4.4).

Порівняльно-правовий метод було використано для порівняння українського регулювання та практики із зарубіжними та європейськими підходами до електронної демократії, електронного документообігу, цифрових державних послуг, електронного правосуддя, цифрової ідентифікації, штучного інтелекту та кібербезпеки. Його застосування дозволило визначити, які моделі можуть бути адаптовані до українських умов, а які потребують модифікації з

урахуванням національних конституційних та інституційних особливостей (параграфи 1.2, 2.2, 2.3, 3.2, 4.3, 4.4).

Методи аналізу та синтезу були використані для систематизації наукових позицій та нормативного матеріалу, виокремлення складових елементів інноваційних інструментів та об'єднання їх у цілісну теоретико-правову модель.

Логіко-семантичний метод сприяв уточненню понять «інновації в публічному управлінні», «інноваційний інструмент», «цифрове управління», «електронна демократія» та пов'язаних з ними категорій.

Аксіологічний підхід було використано для оцінки інновацій через цінності людської гідності, свободи, рівності, суспільної довіри, доступності, прозорості та демократичної участі.

Метод правового моделювання сприяв розробці моделі правового регулювання, орієнтованої на права людини, а також напрацюванню пропозицій щодо принципів, процедур, нагляду та відповідальності.

Прогностичний метод дозволив визначити ймовірні напрями розвитку штучного інтелекту, цифрової ідентифікації, сумісних реєстрів та регулювання кібербезпеки, а також оцінити їх потенційний вплив на правову систему України.

Статистичні та емпіричні методи були використані з метою інтерпретації наявних даних про надання цифрових послуг, визначення рівня ефективності механізмів електронної участі, з'ясування основних аспектів кіберінцидентів та особливостей функціонування відповідних публічних платформ.

Нормативно-правову основу дослідження складають Конституція України, міжнародні документи з прав людини, акти Ради Європи, законодавчі та програмні документи Європейського Союзу, закони України та підзаконні нормативні акти, що регулюють публічне управління, доступ до публічної інформації, адміністративні послуги, електронні документи та довірчі послуги, електронні комунікації, захист персональних даних, відкриті дані, публічні реєстри, кібербезпеку, судочинство, місцеве самоврядування та участь громадян у вирішенні державних справ. У дослідженні також враховується законодавство

та регуляторна практика у сфері цифрового управління та нових технологій іноземних держав.

Емпірична база дослідження складається з аналізу практики застосування інноваційних інструментів державними органами та органами місцевого самоврядування, а саме: щодо матеріалів та функціональності публічних цифрових платформ, електронних реєстрів, порталів відкритих даних, систем електронних петицій та консультацій, електронних судових послуг та муніципальних додатків; судової практики щодо доступу до інформації, захисту персональних даних та цифрових процедур; аналітичних матеріалів міжнародних організацій та європейських інституцій; офіційних статистичних та моніторингових даних; національних та зарубіжних наукових публікацій, у тому числі й матеріалів науково-практичних конференцій. Їхній загальний аналіз забезпечив перевірку висновків дисертації та практичну спрямованість запропонованих рекомендацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація являє собою комплексне правове дослідження інноваційних інструментів у публічному управлінні як цілісного та складного об'єкта публічно-правового регулювання. На основі системного аналізу українського та зарубіжного законодавства, наукової доктрини та адміністративної практики автор формулює теоретичні положення та практичні пропозиції, що сприяють правовому розумінню цифрової трансформації та її впливу на публічну владу, демократичну участь та права людини.

Вперше:

- обґрунтовано комплексну правову концепцію інноваційних інструментів у публічному управлінні, згідно з якою їх необхідно розуміти не просто як технологічні продукти, а як систему правових, організаційних, управлінських, комунікативних та технологічних механізмів, що трансформують здійснення публічної влади та взаємодію між державою та суспільством;

- продемонстровано подвійну правову природу інноваційних інструментів: з одного боку, вони розширюють доступ до послуг, інформації, участі та

правосуддя; з іншого боку, вони генерують нові ризики для конфіденційності, рівності, процесуальних прав, кібербезпеки та демократичної підзвітності;

- запропоновано модель правового регулювання, орієнтовану на права людини, яка поєднує технологічний розвиток з верховенством права, адміністративну ефективність з процесуальною справедливістю, відкритість з конфіденційністю, автоматизацію зі змістовним людським наглядом та цифрову доступність із соціальною інклюзією;

- сформульовано узгоджену систему принципів правового регулювання інноваційних інструментів, включаючи законність, правову визначеність, пропорційність, прозорість, підзвітність, доступність, технологічну нейтральність, сумісність, безпеку за проектом, захист персональних даних, змістовний людський контроль та ефективний засіб правового захисту;

- критерії розмежування інновацій у публічному управлінні від інновацій приватного сектору визначено на основі суспільної мети, здійснення повноважень, юридичної підзвітності, рівного доступу, захисту суспільних інтересів та створення суспільних цінностей;

- встановлено системний зв'язок між електронною демократією, електронним документообігом, цифровими послугами, реєстрами, відкритими даними, цифровою ідентичністю, штучним інтелектом та кібербезпекою як елементами єдиної правової архітектури цифрового публічного управління;

- обґрунтовано набір регуляторних вимог щодо використання штучного інтелекту в публічному управлінні, включаючи класифікацію ризиків, прозорість, пояснювальність, людський нагляд, можливість аудиту, розподіл відповідальності та право оскаржувати рішення, прийняті під впливом штучного інтелекту.

Удосконалено такі положення:

- підходи до правового регулювання електронної демократії шляхом обґрунтування необхідності гарантування не лише формального доступу, а й змістовного впливу, обґрунтованого зворотного зв'язку, прозорості розгляду та засобів правового захисту від бездіяльності чи маніпуляцій;

- розуміння електронного документообігу як інструменту підвищення ефективності, так і правового механізму, дійсність якого залежить від автентичності, цілісності, збереження, архівування, контролю доступу та кібербезпеки;

- положення щодо правових гарантій цифрових державних послуг, зокрема прав на отримання інформації про статус заявки, виправлення неточних даних, отримання обґрунтованого рішення, використання альтернативного нецифрового каналу за необхідності та оскарження електронного або автоматизованого рішення;

- підходи до цифровізації муніципалітетів шляхом поєднання національних мінімальних стандартів доступності, прозорості та захисту даних з повагою до організаційної автономії територіальних громад;

- правове розуміння кібербезпеки як гарантії не лише технічної стабільності, але й національної безпеки, демократичної стійкості, безперервності державної влади та суспільної довіри.

Подальшого розвитку отримали такі положення:

- доктринальні підходи до суспільної цінності як критерію оцінки інновацій у публічному секторі;

- положення про правове значення прозорості, відкритих даних та електронних реєстрів у запобіганні корупції та посиленні підзвітності;

- розуміння цифрової ідентичності як правової основи для доступу до послуг та участі, що має супроводжуватися пропорційністю, безпекою та захистом від виключення;

- підходи до цифровізації парламенту та судової влади з акцентом на збереженні конституційних процедур, гарантіях справедливого судочинства та інституційній незалежності;

- пропозиції щодо наближення українського законодавства до європейських стандартів у сфері захисту персональних даних, електронної ідентифікації, кібербезпеки та штучного інтелекту.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення визначається актуальністю теми, науковою новизною висновків та прикладним характером рекомендацій. Результати можуть бути використані:

- у законотворчості – для вдосконалення законодавства України з питань електронної демократії, адміністративних процедур, цифрових державних послуг, електронних реєстрів, захисту персональних даних, цифрової ідентифікації, кібербезпеки та штучного інтелекту;

- у правоохоронній та адміністративній практиці – для розробки внутрішніх процедур, стандартів прозорості, управління даними, протоколів кібербезпеки, механізмів людського контролю та процедур перегляду електронних або автоматизованих рішень;

- у діяльності місцевого самоврядування – для розробки муніципальних онлайн-сервісів, процедур електронних петицій та консультацій, партисипативного бюджетування, політики відкритих даних та інклюзивної цифрової комунікації;

- у судовій та правозахисній практиці – для тлумачення гарантій конфіденційності, доступу до інформації, справедливої процедури, рівності, ефективного засобу правового захисту та доступу до правосуддя в цифровому середовищі;

- у наукових дослідженнях – як теоретична основа для подальших досліджень цифрового управління, GovTech, алгоритмічного адміністрування та трансформації публічно-правових відносин;

- у навчальному процесі – у викладанні конституційного, адміністративного, муніципального та інформаційного права, а також курсів з прав людини, цифрового управління та кібербезпеки;

- у правоосвітній діяльності – для роз'яснення прав громадян у цифровій взаємодії з органами державної влади та доступних механізмів участі, виправлення даних та оскарження.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Теоретичні положення, визначення, висновки та рекомендації,

сформульовані в ній, були отримані автором шляхом особистого аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, міжнародних та європейських правових документів, українського законодавства, адміністративної й судової практики функціонування цифрових публічних інструментів. У публікаціях, написаних у співавторстві, використовуються лише ті ідеї та висновки, що становлять особистий внесок здобувача в дисертацію. Положення, подані як наукова новизна, є власними авторськими.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні напрацювання й рекомендації були оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, зокрема: «Роль інструментів електронної демократії в забезпеченні прав громадян в період дії правового режиму воєнного стану» (м. Острог, 24 листопада 2023 р., тези опубліковані), «Електронні інструменти демократії, як засоби захисту та реалізації прав мешканців громад (м. Острог, 17 травня 2024 р., тези опубліковано), «Особливості правового регулювання діяльності громадських організацій та благодійних фондів під час дії правового режиму воєнного стану в Україні» (м. Острог, 24-25 травня 2024 р., тези опубліковано), «Відносини держави та військовозобов'язаних громадян: використання електронних інструментів під час дії правового режиму воєнного стану в Україні» (м. Острог, 15 листопада 2024 р., тези опубліковано), «Правове регулювання електронного документообігу в Україні» (м. Острог, 19 травня 2025 р., тези опубліковано), «Інструменти електронної демократії в умовах війни» (м. Острог, 27-28 листопада 2025 р., тези опубліковано), «GovTech як драйвер реформ: інноваційні рішення та проблеми їх правового впровадження в Україні» (м. Острог, 11-15 травня 2026 р., тези подано для опублікування).

Публікації. Основні результати дисертації відображені в одинадцяти наукових працях: трьох статтях, опублікованих у фахових виданнях України та однієї статті в у науковому виданні, що індексується у наукометричній базі Web of Science (опубліковану у співавторстві), одній статті, опублікованій у нефаховому виданні та шести тезах доповідей, що засвідчують апробацію

матеріалів дисертаційного дослідження на науково – практичних конференціях та круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації визначається її метою та завданнями. Вона складається з вступу, чотирьох розділів, що містять чотирнадцять параграфів, загальних висновків, списку використаних джерел (230 найменувань) та додатків. Загальний обсяг становить 267 сторінок, із них основного тексту – 209 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

1.1 Правова природа та зміст інновацій у сфері публічного управління

Концепція інновацій зазнала значної трансформації від ранніх економічних інтерпретацій, зосереджених на технологічних змінах, до сучасних системних та соціальних парадигм. Інновації стали ключовим фактором розвитку суспільства, економічної конкурентоспроможності та модернізації управління. Інновації в публічному управлінні стали критично важливим фактором модернізації уряду, дозволяючи державним установам ефективно реагувати на швидкі соціальні, економічні, технологічні та екологічні зміни. На відміну від інновацій у приватному секторі, які в першу чергу зосереджені на конкурентоспроможності та отриманні прибутку, інновації в публічному секторі спрямовані на підвищення суспільної цінності, покращення надання послуг, зміцнення механізмів управління та підвищення довіри громадян.

Нещодавні результати опитування Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо чинників довіри до державних інституцій 2024 року підкреслюють, що довіра до державних інституцій тісно пов'язана зі здатністю урядів впроваджувати інновації, залишатися прозорими та реагувати на потреби громадян. Згідно з опитуванням, у 30 країнах ОЕСР лише 39% респондентів повідомили про високу або помірно високу довіру до свого національного уряду, тоді як 44% висловили низьку довіру або відсутність довіри. Водночас рівень довіри був значно вищим для інституцій, які сприймаються як більш ефективні, таких як місцеві органи влади та державні служби [208].

Впровадження інноваційних інструментів управління в рамках процесу європейської інтеграції вимагає не лише інституційної адаптації, а й термінологічної узгодженості. Належна юридична термінологія стає важливою умовою ефективного функціонування механізмів цифрового управління та правової визначеності. Термінологічна трансформація є невід'ємною складовою адаптації законодавства, оскільки саме терміни виступають носіями правового

змісту та забезпечують однозначність правозастосування. Невідповідність між змістом термінів права ЄС і їх інтерпретацією у національному правопорядку може призводити до правової невизначеності, різночитань у судовій практиці та ускладнення виконання міжнародних зобов'язань [65, с.50]. Панчук І.О. підкреслює, що в умовах цифровізації публічного управління правова визначеність набуває особливого значення, оскільки нечіткість термінів і процедур може ускладнювати правозастосування. На мою думку, це особливо важливо в контексті євроінтеграції, адже цифрові інструменти управління мають бути не лише технологічно зручними, а й юридично зрозумілими.

У звіті ОЕСР підкреслюється, що уряди можуть зміцнити громадську довіру за допомогою інноваційних практик управління, включаючи більш інклюзивну участь громадян, прозоре прийняття рішень на основі доказів, вдосконалені механізми доброчесності та більш якісні державні послуги. Дослідження також демонструє, що громадяни дедалі більше очікують, що уряди застосовуватимуть інноваційні підходи, які забезпечують справедливість, підзвітність та адаптивність у вирішенні складних сучасних проблем, таких як цифрова трансформація, зміна клімату та соціально-економічна нерівність [208].

Інновації охоплюють впровадження нової політики, цифрових рішень, адміністративних процесів, управлінських практик та моделей співпраці, які трансформують те, як державні установи функціонують та взаємодіють із суспільством.

Існують різні тлумачення поняття «інновації». Економічне тлумачення інновацій виникло завдяки Йозефу Шумпетеру, який розглядав інновації не лише як технологічний прогрес, а й як фундаментальний рушій економічної динаміки. У своїй теорії творчого руйнування Шумпетер стверджував, що економічний розвиток відбувається через безперервні цикли руйнувань, де застарілі економічні структури, продукти та бізнес-моделі замінюються більш конкурентоспроможними, ефективними та технологічно розвиненими. Цей процес за своєю суттю дестабілізуючий, але необхідний для довгострокового економічного зростання, оскільки змушує галузі розвиватися, а не залишатися

статичними. На відміну від класичних економістів, які вважали, що зростання ринку виникає поступово шляхом накопичення капіталу, Шумпетер запропонував ідею про те, що розвиток є переривчастим і зумовлений потрясіннями, викликаними інноваціями. Ці потрясіння змінюють ринкові структури, перерозподіляють ресурси, ліквідують фірми, нездатні адаптуватися, та створюють можливості для нових гравців. Тому інновації — це не поступове покращення, а радикальна трансформація, здатна реструктуризувати цілі галузі [163]. Шумпетер розглядав інновації як рушійну силу економічного розвитку, пов'язуючи їх з новими комбінаціями ресурсів, технологій, ринків та організаційних форм. Такий підхід показує інновації не просто як технічне вдосконалення, а як процес глибокої економічної трансформації, що залишається актуальним для аналізу цифрової трансформації та змін у моделях управління.

Шумпетер поставив підприємців у центр інновацій, описуючи їх не просто як власників бізнесу, а як агентів трансформації, які впроваджують нові комбінації ресурсів, знань і технологій в економіку.

Після Другої світової війни теорія інновацій була трансформована швидким технологічним прогресом, масштабним промисловим зростанням та збільшенням державних інвестицій у науку та дослідження. У цей період інновації почали інтерпретуватися через моделі лінійного розвитку, які концептуалізували інновації як послідовний, покроковий процес, зумовлений або науковими відкриттями, або ринковим попитом. Ці моделі стали домінуючими в 1950-1970-х роках і сильно вплинули на національну інноваційну політику, технологічні стратегії та системи державного фінансування досліджень та розробок [110]. Виникли дві основні лінійні парадигми:

1. Модель технологічного просування - ця модель припускає, що інновації виникають з наукових досліджень та технологічних відкриттів, які потім природно призводять до комерціалізації та впровадження на ринку. [110].
2. Модель ринкового тяжіння — ця модель, на противагу першій, стверджує, що інновації в першу чергу зумовлені існуючими або новими

потребами ринку. Згідно з цією логікою, інновації починаються не в лабораторії, а з сигналів попиту від користувачів, споживачів або суспільних потреб [110].

Годін простежує історичний розвиток інноваційних моделей, показуючи, як лінійні підходи, такі як технологічний поштовх та попит, формували повоєнну інноваційну політику. Це джерело є цінним, оскільки воно пояснює перехід від простих послідовних моделей до складніших системних та мережових розумінь інновацій.

До 1980-х років теорія інновацій зазнала фундаментальної трансформації, оскільки вчені відійшли від лінійних інтерпретацій до системних та мережових перспектив. Важливою віхою в цьому зсуві стала розробка структури Національних інноваційних систем (НІС), започаткованої Крістофером Фріменом (1987) [116] та пізніше більш глибоко концептуалізованої Бенгтом-Оке Лундваллем (1992) [109].

Фрімен заклав основи концепції національних інноваційних систем, показавши, що технологічний розвиток залежить від взаємодії між державною політикою, промисловістю, наукою та інституціями. Такий підхід важливий для розуміння цифрової трансформації, де інновації виникають у межах ширших мереж, а не ізольовано. Лундвалл розглядає національну інноваційну систему як сукупність взаємопов'язаних інституцій та учасників, які разом формують умови для створення, розширення й використання інновацій.

На мою думку, цінність цього підходу полягає в тому, що він показує інновації як колективний і системний процес. Для цифрової трансформації публічного управління це особливо важливо, оскільки ефективні інновації можливі не лише за допомогою технологій, а через взаємодію держави, бізнесу, науки та громадянського суспільства.

На відміну від попередніх моделей, які розглядали інновації як односпрямований процес, керований наукою або ринковим попитом, підхід НІС наголошував на тому, що інновації є результатом складних взаємодій між кількома суб'єктами, установами та контекстуальними умовами, що діють у національному середовищі. Згідно з перспективою НІС, інновації не виникають

ізолювано. Натомість, його формує щільна екосистема взаємопов'язаних зацікавлених сторін, включаючи: а) університети та дослідницькі установи – виробники знань, досліджень та кваліфікованого людського капіталу, б) приватний сектор та промисловість – ті, хто впроваджують інновації шляхом комерціалізації та розробки продуктів, в) державні установи – регулятори, спонсори, розробники політики та посередники інноваційного середовища, г) фінансові установи, посередники та організації підтримки інновацій – постачальники ресурсів, інфраструктури та механізмів передачі знань й д) користувачі та громадянське суспільство – джерела попиту, зворотного зв'язку та спільного створення інновацій.

Початок 2000-х років ознаменувався рішучим переходом від традиційних, внутрішньо орієнтованих моделей досліджень і розробок до більш розподіленого та спільного підходу, відомого як відкриті інновації — концепції, сформульованої та популяризованої Генрі Чесбро (2003) [155]. На відміну від парадигми закритих інновацій, де фірми покладалися переважно на власні дослідження та підтримували суворий контроль над інтелектуальною власністю, відкриті інновації наголошують на стратегічному використанні зовнішніх припливів та відпливів знань для прискорення інновацій та розширення ринкових можливостей. Чесбро стверджував, що жодна організація, незалежно від її розміру чи ресурсів, не може впроваджувати інновації ізолювано, оскільки цінні ідеї, таланти та технології широко поширені в суспільстві. [155]. Чесбро визначає відкриті інновації як модель, в якій організації використовують зовнішні ідеї, знання, технології та партнерства. Такий підхід важливий для цифрової трансформації та державного управління, де ефективні інновації дедалі більше залежать від співпраці між державою, бізнесом, академічними колами, громадянським суспільством та користувачами послуг.

Концепція відкритих інновацій поступово вийшла за межі приватного сектору та стала актуальною для публічного управління. Сучасне управління дедалі більше спирається на співпрацю між багатьма зацікавленими сторонами та механізми міжгалузевої взаємодії. Інноваційні інструменти управління дедалі

більше базуються на відкритій взаємодії між державними установами, бізнес-структурами, академічними спільнотами та організаціями громадянського суспільства. Така співпраця створює умови для обміну знаннями, прискорення процесів прийняття рішень та розвитку більш адаптивних механізмів управління [209, с.207].

Цей зсув мав глибокі наслідки, що виходять за межі приватного сектору. Пізніше уряди та державні установи прийняли принципи відкритих інновацій для покращення розробки політики та надання послуг, залучаючи громадян, громадянське суспільство, наукові кола та бізнес до спільного управління.

Оскільки вивчення інновацій поширилося з приватного сектору на публічне управління, акцент змістився на трансформацію уряду та державних установ для задоволення суспільних потреб, а не комерційних інтересів. Інновації в державному секторі – це не просто впровадження нових технологій чи методів - це, по суті, створення суспільної цінності – покращення якості, доступності та ефективності послуг, що надаються громадянам. Джефф Малган та Девід Албері (2003) стверджують, що успішні державні інновації повинні досягати трьох взаємопов'язаних цілей:

- Покращення надання послуг – інновації повинні зробити державні послуги більш чуйними, надійними та адаптованими до потреб громадян;
- Підвищення ефективності – завдяки оптимізації процесів та використанню нових технологій державні установи можуть оптимізувати ресурси та зменшити витрати;
- Створення суспільної цінності – окрім ефективності, інновації повинні генерувати ширші суспільні переваги, такі як рівність, довіра та соціальне благополуччя [145].

Малган та Елбері розглядають інновації в державному секторі як інструмент для покращення державних послуг, підвищення ефективності уряду та створення суспільної цінності. Їхній підхід показує, що інновації в публічному управлінні не повинні обмежуватися новими технологіями, а повинні робити послуги

доступнішими, справедливішими, ефективнішими та орієнтованими на реальні потреби громадян.

Тому інноваційні інструменти слід розуміти не лише як цифрові технології, а й як організаційні та управлінські механізми, спрямовані на підвищення інституційної ефективності та створення суспільної цінності. Інноваційні інструменти управління сприяють не лише технологічній трансформації, але й підвищенню інституційної гнучкості, покращенню надання державних послуг та зміцненню співпраці між зацікавленими сторонами [209, с.207]. Автори наголошують, що інноваційні інструменти управління включають не лише цифрові технології, а й планування, оцінку, координацію, моніторинг та масштабування рішень. Це важливо для державного управління, де справжні інновації поєднують технології з новими організаційними практиками, прозорим контролем, ефективним використанням ресурсів та інституційною адаптивністю.

У XXI столітті концепція інновацій розширилася далеко за межі суто технологічних проривів і охопила суспільні, екологічні та системні цілі. Сучасні інноваційні парадигми визнають, що інновації – це не лише створення нових продуктів чи послуг, а й вирішення складних суспільних проблем, сприяння сталому розвитку та інклюзивному зростанню.

Однією з основних тенденцій є цифрові інновації, які охоплюють рішення GovTech, штучний інтелект (AI), аналітику великих даних та покращене управління даними. Ці технології підвищують ефективність, прозорість та залучення громадян як у державному, так і в приватному секторах.

Соціальні інновації зосереджені на рішеннях, орієнтованих на людину та суспільство, які вирішують соціальні проблеми, розширюють можливості маргіналізованих груп та покращують якість життя. Прикладами є партисипативне бюджетування, соціальні підприємства та спільні платформи.

Сталий розвиток інновацій пов'язаний із зеленою економікою, моделями циркулярної економіки та екологічними переходами. Ці інновації спрямовані на зменшення впливу на навколишнє середовище, одночасно сприяючи економічній та соціальній цінності.

Зрештою, інновації, орієнтовані на місію, наголошують на стратегічних цілях, що очолюються державою, таких як вирішення проблем зміни клімату, кризи громадського здоров'я або розвиток цифрової інфраструктури. Уряди активно формують ринки, беруть на себе ризики та спрямовують інвестиції на досягнення суспільних цілей.

Сучасні інновації дедалі більше залучають багато учасників та є нелінійними, передбачаючи співпрацю між урядами, приватними компаніями, університетами, громадянським суспільством та громадянами. На відміну від попередніх моделей, які наголошували на ізольованих дослідженнях та розробках або лінійних каналах, сучасні інновації є інтерактивними, мережевими та адаптивними, здатними динамічно реагувати на зміну соціальних, економічних та екологічних умов.

Варто також окреслити відмінності від інноваціями в публічному та приватному секторах. Інновації в приватному та державному секторах відрізняються за цілями, рушійними силами, обмеженнями та показниками успіху.

У бізнесі інновації в першу чергу зумовлені прибутком, конкурентною перевагою та часткою ринку. Компанії прагнуть розробляти нові продукти, послуги чи процеси, які збільшують доходи, знижують витрати або відрізняють їх від конкурентів. На противагу цьому, інновації в державному секторі зосереджені на створенні суспільної цінності, покращенні надання послуг, підвищенні ефективності та вирішенні суспільних проблем, а не отриманні прибутку.

Бізнес, як правило, має більше гнучкості для експериментів, ризиків та швидкого впровадження змін, тоді як державні установи стикаються з бюрократичними процедурами, правовими обмеженнями, бюджетними обмеженнями та вимогами до підзвітності. Ці обмеження роблять інновації в державному секторі складнішими та повільнішими, вимагаючи ретельного планування та залучення зацікавлених сторін. Наприклад, приватна компанія може запустити новий цифровий сервіс або мобільний додаток протягом кількох

тижнів після внутрішнього тестування, тоді як впровадження аналогічного рішення в органах державної влади вимагає проходження процедур державних закупівель, затвердження технічних специфікацій, забезпечення дотримання законодавства про захист персональних даних та виконання вимог кібербезпеки.

Інновації в приватному секторі оцінюються переважно за фінансовими показниками, часткою ринку та рентабельністю інвестицій. Інновації в державному секторі, навпаки, оцінюються на основі соціального впливу, справедливості, ефективності, задоволеності громадян та довгострокової суспільної цінності.

Загалом, хоча обидва сектори мають спільні принципи креативності, вирішення проблем та навчання, інновації в приватному секторі надають пріоритет економічним результатам, тоді як інновації в державному секторі надають пріоритет суспільним результатам, роблячи останні за своєю суттю більш складними, партисипативними та орієнтованими на досягнення мети.

Інновації в публічному управлінні стали ключовим фактором покращення управління, підвищення ефективності та надання кращих послуг громадянам. Однак, щоб інновації були ефективними та сталими, вони повинні діяти в рамках чіткої правової та регуляторної бази. Ця база гарантує, що інноваційні практики є не лише креативними та ефективними, але й юридично відповідними, підзвітними та узгодженими з цілями державної політики.

Правове та регуляторне середовище забезпечує основу та межі для інновацій у державному секторі. Воно визначає обсяг допустимих експериментів, включаючи пілотні проекти, цифрові платформи та нові моделі послуг, механізми фінансування та підтримки інновацій, такі як гранти, державно-приватні партнерства або цільові інноваційні фонди, права інтелектуальної власності, захист даних та стандарти кібербезпеки, які захищають як уряд, так і громадян, а також правила прозорості та підзвітності, що гарантують, що інновації служать суспільним інтересам та відповідають етичним та правовим стандартам. Без нормативної та правової підтримки інноваційні ініціативи ризикують бути нестійкими, непослідовними або навіть юридично оскарженими.

Розвиток електронної демократії та інструментів цифрового управління в системі публічного управління України вимагає гармонізованої юридичної термінології. Такий підхід забезпечує належне тлумачення механізмів цифрового управління та сприяє впровадженню європейських стандартів. Гармонізація правничої термінології передбачає узгодження змісту правових понять та їх мовного вираження відповідно до стандартів права ЄС, тоді як уніфікація спрямована на досягнення максимальної однаковості термінів [65, с.50]. Панчук І.О. наголошує, що цифровізація державного управління вимагає чіткого правового регулювання, оскільки цифрові послуги все більше пов'язують правові норми з їх практичним впровадженням. На мою думку, гармонізована юридична термінологія є важливою для електронної демократії та цифрового управління, забезпечуючи узгодженість, передбачуваність та однакове застосування правил.

Наприклад, Європейський Союз створив нормативні бази (Regulation (EU) 2022/868 (Data Governance Act) [199] та Directive (EU) 2019/1024 [131]) для цифрового управління, відкритих даних та державно-приватних інноваційних партнерств, тоді як такі країни, як Естонія та Південна Корея, розробили комплексні закони про електронне урядування, які чітко заохочують надання інноваційних послуг.

Хоча правова база надає керівництво, вона також може створювати труднощі для інновацій, такі як: жорстка бюрократія, що може уповільнити експерименти та адаптацію, надмірно зарегульовані правила можуть обмежувати креативність та гнучкість, правова невизначеність щодо використання даних, штучного інтелекту або нових моделей послуг може перешкоджати впровадженню.

Надійна правова та регуляторна база є критично важливим фактором, що сприяє інноваціям у публічному управлінні. Вона забезпечує структурні, фінансові та етичні основи, необхідні для експериментів, співпраці та масштабування інноваційних рішень. Поєднуючи гнучке законодавство зі стратегічними політичними вказівками, уряди можуть створити середовище, де

інновації процвітають, зберігаючи при цьому підзвітність, прозорість та створення суспільної цінності.

Технологічні інновації зосереджені на впровадженні цифрових послуг, платформ електронного урядування та передових ІТ-систем для покращення надання послуг та прозорості. Прикладами є онлайн-портали послуг для громадян, підтримка рішень на основі штучного інтелекту та ведення обліку на основі блокчейну.

Соціальні інновації наголошують на залученні громадян, партисипативному управлінні та ініціативах щодо відкритих даних. Ці підходи залучають громадськість до прийняття рішень, спільно створюють рішення та підвищують підзвітність. Прикладами є партисипативне бюджетування, громадські консультативні ради, спільне міське планування та відкриті урядові дані.

Інновації в управлінських процесах запроваджують нові методи планування, оцінки ефективності та прийняття рішень. Прикладами є стратегічне передбачення, бюджетування на основі ефективності, аналіз даних для оцінки політики та системи постійного вдосконалення.

Цифровізація передбачає впровадження електронних послуг, цифрових реєстрів та орієнтованих на громадян CRM-систем (customer relationship management). Електронні послуги спрощують адміністративні процедури, зменшують бюрократію та підвищують доступність для громадян. Цифрові реєстри покращують ведення обліку, тоді як CRM-системи дозволяють державним установам ефективно відстежувати та реагувати на потреби громадян. Прикладами є онлайн-подання податкової декларації, цифрові медичні записи та платформи муніципальних послуг.

Під час воєнного часу системи електронного документообігу та цифрові державні послуги стають важливими інструментами для підтримки адміністративної спроможності, безперервності управління та доступу громадян до послуг. Проте, держава також зобов'язана зробити усе можливе для збереження та відновлення роботи державних органів, що забезпечують

суспільний порядок та безпеку, надають адміністративні послуги та забезпечують права громадян.

Тут релевантною є позиція Л. М. Корнути, яка на прикладі професійної діяльності службовців міграційних органів показує, що цифровізація органів виконавчої влади потребує не лише технічного оновлення, а й належного правового та кадрового забезпечення. Авторка зазначає: «Аналіз окресленої проблематики дозволяє стверджувати, що службовці міграційних органів повинні володіти рядом професійних, психологічних знань та особистісних якостей для прийняття зважених рішень та виконання покладених на них повноважень у сучасних умовах та у кризових ситуаціях» [46, с.593]. На мою думку, наведене положення має значення не лише для діяльності міграційних органів, а й для всієї системи публічного адміністрування в умовах цифровізації.

Розумне управління використовує передову аналітику, великі дані та штучний інтелект (ШІ) для підтримки прийняття рішень на основі доказів та проактивної розробки політики. Аналізуючи великі набори даних, уряди можуть виявляти тенденції, прогнозувати ризики та оптимізувати розподіл ресурсів. Інструменти на основі штучного інтелекту також покращують персоналізацію послуг та автоматизують повторювані адміністративні завдання, сприяючи швидшому та більш інформованому публічному управлінню.

Інновації в публічному управлінні є глобальним пріоритетом, оскільки уряди прагнуть покращити надання послуг, підвищити ефективність та створити суспільну цінність. Вивчення як передового іноземного досвіду, так і національного, дозволяє політикам визначати ефективні стратегії, передбачати виклики та адаптувати успішні моделі до місцевих умов. Пропоную розглянути, як країни Європейського Союзу впроваджують інновації, висвітлюються визначні проекти в Україні та розглядаються можливості адаптації міжнародних підходів для зміцнення публічного управління в Україні.

У Європейському Союзі існує низка механізмів підтримки інновацій у державному секторі: наприклад, Європейська премія у сфері державного сектору (EPSA) (яка у 2023-24 роках відзначила 151 новий проект з найкращими

практиками у 27 країнах) демонструє, як державні адміністрації дедалі більше впроваджують цілі цифрової трансформації та сталого розвитку [143].

Іншим прикладом є премія Public Sector Tech Watch Best Cases Award, організована порталом ЕС Interoperable Europe, яка відзначає рішення між урядами та громадянами, а також між урядами, що використовують новітні технології (штучний інтелект, блокчейн) по всій Європі [195].

Ці практики в ЄС наголошують на: відкритому урядуванні, взаємодії систем, орієнтованому на користувача дизайні послуг, повторному використанні програмного забезпечення та тісній співпраці між рівнями управління та з громадянами [202].

Кріммер, Пренца та Мамрот визначають принцип «лише один раз» як важливий підхід до модернізації електронного урядування, згідно з яким громадяни та підприємства не повинні повторно надавати державі одні й ті самі дані. Цей принцип зменшує бюрократію, підвищує зручність обслуговування та робить публічне управління більш орієнтованим на користувача, водночас вимагаючи надійного захисту персональних даних та чітких правил міжвідомчого обміну інформацією.

Україна ініціювала кілька значних інноваційних проєктів у сфері публічного управління. Одним із таких проєктів є програма GovTech Lab Ukraine, яка об'єднує державні установи та стартапи для спільної роботи щодо розробки цифрових рішень для державних послуг. Вона забезпечує пілотне фінансування, полегшує доступ до ключових осіб, що приймають рішення, та наголошує на стійкості та масштабованості інновацій. Програма сприяє співпраці між державним сектором та технологічною екосистемою, забезпечуючи швидкий розвиток та впровадження цифрових інструментів [149].

Також Україна розробила Національну стратегію («Стратегія WINWIN 2030»), розглядає інновації як «національну ідею» та охоплює кілька секторів, включаючи біотехнології, медичні технології, державні технології та агротехнології. Її мета — позиціонувати Україну як регіональний та міжнародний центр інновацій до 2030 року. Стратегія сприяє розвитку

інфраструктури, підтримці стартапів та посиленню співпраці між наукою та бізнесом [224]. Валерія Іонан розглядає стратегію WINWIN 2030 як спробу зробити інновації ключовим фактором розвитку України, пов'язавши економічне відновлення, технологічну конкурентоспроможність та міжнародну інтеграцію. Її цінність полягає в широкій інноваційній екосистемі, що виходить за межі ІТ, включаючи стартапи, науку, державні технології, медичні технології, біотехнології та агротехнології, тоді як її успіх залежить від реального фінансування, інфраструктури та механізмів співпраці.

Україна активно оновлює своє законодавство для сприяння інноваційній діяльності. Наприклад, уряд схвалив проект закону «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», який встановлює інституційні механізми, такі як гранти, інноваційні ваучери та державні закупівлі, для підтримки співпраці між наукою та бізнесом. Ця правова база спрямована на спрощення бюрократичних процедур та створення сприятливого середовища для інновацій [71]. А також український уряд активно впроваджує інноваційні інструменти у сферу публічного управління на всіх рівнях.

Отже, інновації в публічному управлінні відіграють важливу роль для підвищення показників ефективності, прозорості та оперативності державних органів. Вони охоплюють не лише технологічні рішення, але й організаційні, процедурні та управлінські вдосконалення. Концепція інновацій у державному секторі відрізняється від приватного сектору, оскільки вона наголошує на створенні соціальної цінності, послугах, орієнтованих на громадян, та публічній підзвітності поряд із підвищенням ефективності. Розуміння змісту інновацій передбачає визнання як матеріальних, так і нематеріальних аспектів: від цифрових платформ та інструментів електронного врядування до нових адміністративних практик, підходів до прийняття рішень та моделей надання послуг. Успішне інноваційне забезпечення вимагає системного підходу, інтеграції людського капіталу, інституційних рамок, ресурсів та культурної готовності до змін у державних організаціях.

Інноваційні інструменти розглядаємо також як обов'язкову складову правового механізму забезпечення прозорості, підзвітності та запобігання корупції в діяльності державних установ.

Так, у контексті демократичного управління та реформи державного сектору прозорість та підзвітність є важливими для запобігання корупції, зміцнення інституційної цілісності та формування громадської довіри. Відкрите прийняття рішень, доступ до публічної інформації та чіткі механізми підзвітності дозволяють громадянам, громадянському суспільству, органам нагляду та ЗМІ контролювати дії уряду та забезпечувати відповідальність державних службовців за свої рішення та використання державних ресурсів.

Інноваційні цифрові інструменти, особливо платформи електронного урядування, системи відкритих даних, онлайн-механізми звітності та інструменти участі, значно розширюють ці можливості. Автоматизуючи адміністративні процедури, стандартизуючи державні послуги та зменшуючи прямі контакти між посадовцями та користувачами послуг, такі інструменти обмежують ризики хабарництва, фаворитизму та зловживання дискреційними повноваженнями. Вони також створюють відстежувані цифрові записи, покращують чіткість процедур та підтримують аудит, громадський нагляд та більш інклюзивну участь громадян.

За даними Світового банку, цифровізація державних послуг покращує адміністративну ефективність та значно зменшує корупцію, мінімізуючи втручання людини в процеси прийняття рішень та надання послуг [64]. Водночас ефективність електронного урядування як інструменту боротьби з корупцією залежить від додаткових факторів, таких як належний інституційний потенціал, заходи кібербезпеки, цифрова грамотність користувачів та інклюзивний доступ до цифрових послуг, щоб уникнути ризику створення нових форм ізоляції.

Ще одним важливим інструментом є ініціативи відкритих даних, які сприяють проактивному розкриттю урядової інформації у доступних та машинозчитуваних форматах. Відкритий доступ до даних про державні витрати, закупівлі, бюджетування та процеси прийняття рішень дозволяє громадянському

суспільству, журналістам та органам нагляду ефективніше контролювати дії уряду. Відкриті дані слугують потужним інструментом боротьби з корупцією, підвищуючи інституційну підзвітність та викриваючи корупційну практику.

Особливо ефективним інноваційним інструментом у боротьбі з корупцією є електронні системи державних закупівель, такі як українська платформа ProZorro. Ці системи забезпечують прозорість протягом усього циклу закупівель, роблячи всю тендерну інформацію публічно доступною.

Крім того, системи електронного урядування генерують великі обсяги адміністративних даних та електронних записів, що сприяє як механізмам внутрішнього контролю, так і зовнішньому нагляду з боку вищих органів аудиту, антикорупційних органів, організацій громадянського суспільства та ЗМІ. З точки зору управління, це середовище, що базується на даних, дозволяє розробляти політику на основі доказів та сприяє ранньому виявленню корупційних ризиків та порушень.

Інструменти громадянських технологій та платформи участі, такі як онлайн-консультації, бюджетування за участю громадськості та додатки для зворотного зв'язку, дозволяють громадянам безпосередньо брати участь у процесах прийняття рішень.

Практична цінність інноваційних інструментів управління особливо помітна в державних установах, де прозорість, підзвітність та управління на основі доказів залишаються важливими вимогами. Впровадження інноваційних інструментів управління підвищує прозорість, покращує процеси координації та підтримує прийняття рішень на основі фактичних даних у системах публічного управління [209, с.207]. На мою думку, практична цінність таких інструментів особливо помітна в державному секторі, де рішення мають бути не лише швидкими, а й обґрунтованими, підзвітними та зрозумілими для суспільства.

На завершення, інноваційні інструменти є ефективними та незамінними механізмами для підвищення прозорості, підзвітності та антикорупційних зусиль у державних установах. Інтегруючи цифрові технології, принципи відкритих даних та партисипативні підходи, уряди можуть значно знизити корупційні

ризика, покращити якість управління та зміцнити довіру громадськості до державних інституцій. Однак успішне впровадження цих інструментів вимагає політичної волі, інституційного потенціалу та постійної участі громадянського суспільства.

1.2 Електронна демократія як форма реалізації громадянських прав: правове регулювання, етапи розвитку та зарубіжний досвід

Електронна демократія, яку також називають е-демократією або цифровою демократією, являє собою інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у демократичний процес. Її головна мета — підтримувати, вдосконалювати або трансформувати способи функціонування демократичного управління та участі громадян у політичному житті.

Різні джерела надають різні тлумачення поняття «електронна демократія». Наприклад, Рада Європи у своїй «Рекомендації CM/Rec(2009)1 Комітету Міністрів державам-членам щодо електронної демократії», визначає її як «можливість для забезпечення та сприяння наданню інформації та обговоренням, посилення громадянської участі з метою розширення демократії» [197]. Варто відмітити, що Рада Європи наголошує на електронній демократії як на інструменті громадянської участі, а не лише як на технологічній платформі. Вона зосереджується на обґрунтованому обговоренні та участі як ключових елементах.

На сайті Британської енциклопедії (Encyclopædia Britannica) можна знайти визначення електронної демократії як «процесу використання інформаційно-комунікаційних технологій для посилення, а в деяких випадках і заміни представницької демократії» [102]. Це підкреслює потенціал цифрових інструментів як для доповнення, так і, в деяких концепціях, часткової заміни традиційних представницьких механізмів, що свідчить про зміну способів взаємодії громадян з управлінням. Ендрю Чедвік визначає електронну демократію як використання інформаційно-комунікаційних технологій для

зміцнення, а в деяких випадках і заміни механізмів представницької демократії. На мою думку, це визначення демонструє широкий потенціал електронної демократії, але до ідеї заміни традиційної демократії слід ставитися обережно. Цифрові інструменти можуть розширити участь громадян і зробити спілкування з органами державної влади більш відкритим, але вони повинні насамперед доповнювати представницькі інституції, а не витіснити їх.

Естонська академія електронного управління (Estonian e-Governance Academy) говорить про те, що електронна демократія передбачає інтерактивне спілкування, обговорення, участь та доступність за допомогою цифрових засобів [171]. Акцент тут робиться на інтерактивності та інклюзивності, забезпечуючи, щоб цифрові платформи були не просто для поширення інформації, а для активної участі громадян. Такий підхід демонструє, що електронна демократія виходить за межі інформаційної функції держави та перетворюється на механізм безперервної взаємодії та співпраці між органами державної влади та громадянами. Рейнсалу визначає електронну демократію як систему цифрових інструментів, спрямованих на посилення прозорості, підзвітності, доступності, інклюзивності та участі громадян. На мою думку, цей підхід є цінним, оскільки електронна демократія означає не лише доступ до інформації, а й реальну взаємодію між громадянами та органами державної влади через консультації, пропозиції та участь у прийнятті рішень.

Участь громадян на місцевому рівні залишається однією з найтісніших форм демократичної взаємодії. Тому інструменти цифрової демократії повинні не лише забезпечувати доступ до інформації, а й посилювати участь громади та механізми місцевого самоврядування.

В основі концепції електронної демократії закладено декілька характерних елементів та ознак. Перший з них – це залучення громадян до прийняття важливих для держави рішень, адже електронна демократія заохочує громадян активно брати участь в обговореннях політики, консультаціях та процесах прийняття рішень, а не залишатися пасивними спостерігачами. Другий елемент, що характеризує е-демократію – це доступність та інклюзивність, оскільки

цифрові інструменти забезпечують ширший доступ до інформації та можливостей для участі, зменшуючи такі бар'єри, як відстань, час або брак ресурсів. Третьою є інтерактивність спілкування між громадянами та державними органами, на відміну від статичних урядових вебсайтів, електронна демократія наголошує на двосторонньому спілкуванні, дозволяючи громадянам взаємодіяти з органами влади та іншими зацікавленими сторонами. Також електронна демократія часто доповнює традиційні представницькі системи, проте вона також може запроваджувати нові форми прямої участі, такі як онлайн-голосування, цифрові петиції або партисипативне бюджетування.

Розвиток цифрової демократії тісно пов'язаний зі зміцненням інститутів громадянського суспільства та недержавних механізмів участі. Сучасне демократичне управління дедалі більше спирається не лише на формальні державні процедури, а й на саморегулювання, довіру та залучення громадськості до вирішення суспільно важливих питань. Водночас, одним із показників розвинутого громадянського суспільства є спроба членів суспільства вирішувати конфліктні ситуації шляхом переговорів, без звернення до держави та її інституцій. Так, у багатьох країнах розвинулися окремі інститути саморегулювання громадянського суспільства, які спрямовані на вирішення конфліктів (суперечок) на основі взаємної довіри та добровільності [103, с.231]. Шеремет, Блащук та Ішук розглядають медіацію як альтернативний метод вирішення спорів, заснований на добровільності, довірі, конфіденційності та участі громадянського суспільства. На мою думку, це джерело показує, що демократія розвивається не лише через державні процедури, а й через недержавні механізми, що сприяють діалогу та вирішенню конфліктів.

По суті, електронну демократію можна розуміти як практику демократичного управління та залучення громадян, що опосередковується, сприяється або посилюється цифровими технологіями. Йдеться не лише про цифрову інфраструктуру, а й про переформатування відносин між урядами та громадянами, роблячи демократію більш чуйною, партисипативною та інклюзивною.

Розвиток цифрової демократії вимагає не лише технологічних рішень, а й трансформації відносин між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства. У цьому контексті слушною є позиція С. І. Іщука, який, досліджуючи конституційно-правові аспекти взаємодії держави і громадянського суспільства, наголошує на необхідності формування правових механізмів такої взаємодії, за яких громадянське суспільство виступає не пасивним об'єктом державного впливу, а самостійним учасником суспільно-політичних процесів, здатним брати участь у виробленні публічної політики та здійснювати контроль за діяльністю держави [34]. Такий підхід особливо важливий для електронної демократії, оскільки цифрові інструменти повинні не лише спростити комунікацію між громадянами та органами державної влади, а й забезпечити реальну участь громадськості в процесі прийняття рішень. На мою думку, електронна демократія має розвиватися як правовий механізм партнерства між державою та громадянським суспільством, поєднуючи адміністративну ефективність з демократичною легітимністю, прозорістю та підзвітністю.

Важливість електронної демократії стає особливо значною під час війни, коли традиційні механізми участі громадськості можуть бути обмежені через проблеми безпеки, переміщення населення або порушення інфраструктури. Цифрові інструменти дозволяють урядам підтримувати зв'язок з громадянами, забезпечувати прозорість, збирати відгуки та зберігати участь громадськості в процесах прийняття рішень. У цьому контексті електронна демократія служить не лише технологічним інструментом, але й механізмом зміцнення інституційної стійкості та громадської довіри.

В умовах воєнного часу участь громадян стає не лише демократичним принципом, а й механізмом зміцнення інституційної стійкості та підтримки довіри громадськості до управління. Право громадян на участь в управлінні державними справами в умовах війни не втрачає свого значення, а навпаки набуває особливої ваги як інструмент підтримання демократичної легітимності

та суспільної стійкості [13, с.5]. Л. Дешко вважає справедливість, правову визначеність та належне управління ключовими елементами верховенства права.

На мою думку, ця позиція також важлива для електронної демократії під час війни, оскільки інструменти цифрової участі можуть бути ефективними лише тоді, коли вони прозорі, передбачувані та орієнтовані на права. Тому електронну демократію та належне управління слід розглядати як взаємопов'язані механізми підтримки демократичної стійкості та суспільної довіри.

Водночас, умови воєнного часу демонструють, що демократичну участь не можна звести виключно до технологічних інструментів. Легітимність демократичних процедур набуває критичного значення, особливо щодо виборів та референдумів, що проводяться в умовах військової окупації. Вибори та референдуми, проведені Росією, не мають нічого спільного з прямими формами демократії. Це юридично недійсні заходи, організовані окупаційними адміністраціями як спроба незаконної анексії українських територій Російською Федерацією. Їхні результати не мають жодних юридичних наслідків і не можуть бути прийняті та визнані міжнародною спільнотою [123, с.121].

Професори Л. Дешко та О. Васильченко аналізують правовий режим військової окупації в Україні та наголошують на незаконності виборів та референдумів, організованих Російською Федерацією на тимчасово окупованих територіях. На мою думку, це свідчить про те, що демократична участь є легітимною лише тоді, коли голосування відбувається вільно, законно та без окупаційного контролю чи порушень державного суверенітету.

Розвиток електронної демократії під час війни тісно пов'язаний не лише з цифровими інструментами, але й зі здатністю громадян самоорганізуватися та брати участь у процесах прийняття рішень на різних рівнях управління. Ідею самоорганізації населення можна віднести як до переліку ознак громадянського суспільства, так і до категорії його правових цінностей. Можливість індивідів впливати на прийняття рішень, що стосуються їх життя та спільноти активізує демократичну участь як основу справедливого та гарантованого законом управління державою [67, с.6]. І. Панчук розглядає самоорганізацію населення

як важливу правову цінність громадянського суспільства, що дозволяє громадянам впливати на рішення, що стосуються їхнього життя та громад.

На мою думку, це пояснює роль електронної демократії під час війни, оскільки цифрові інструменти можуть посилити громадянську самоорганізацію, коли люди довіряють органам державної влади та мають реальну можливість впливати на рішення.

Водночас, умови воєнного часу підкреслюють важливість співпраці між органами державної влади, громадянським суспільством та волонтерськими рухами. Волонтери часто швидше реагують на нові виклики завдяки своїй гнучкості, залученості на місцевому рівні та прямій взаємодії з громадами. Ефективна співпраця між волонтерами та урядовими установами покращує реагування на кризи, підвищує ефективність державних послуг та сприяє швидшій адаптації до соціальних та гуманітарних викликів.

Досвід України також демонструє, що управління у воєнний час вимагає збереження державного суверенітету та конституційної легітимності навіть в умовах тимчасової окупації. Окупація не означає втрату суверенітету окупованої території. Окупація характеризується збереженням владних структур та продовженням опору і військових операцій проти держави-окупанта [123, с.121]. Такий підхід підтверджує, що демократична стійкість під час війни залежить не лише від інструментів цифрової участі, а й від захисту суверенітету, інституційної безперервності та залучення громадян.

Самоорганізація населення стала одним із ключових факторів зміцнення демократичної стійкості в Україні під час війни. Волонтерські ініціативи та громадянська активність продемонстрували, що співпраця між громадянами та органами державної влади може значно підвищити гнучкість та оперативність систем управління. Самоорганізація населення – це процес, який лежить в основі громадянського суспільства та становить одну з його основних правових цінностей, базуючись передусім на засадах демократії, самоврядування, взаємодії та взаємопідтримки [67, с.6].

Воєнний досвід України демонструє, що демократична участь дедалі більше залежить від гнучких громадянських ініціатив, волонтерських мереж та співпраці на рівні громад. Участь громадян у публічному управлінні в умовах воєнного стану трансформується від класичних форм представництва до більш гнучких механізмів співучасті, самоорганізації та громадської ініціативності [13, с.5].

Волонтерство забезпечує ключовий канал для цієї взаємодії від локального до національного і глобального контекстів. Крім того, процеси децентралізації фокусують увагу на сфері місцевого самоврядування, зокрема, на волонтерській діяльності на цьому рівні. Одним з результатів, крім залучення додаткових ресурсів до процесів вирішення місцевих проблем, є зростання громадської участі, залученості жителів до процесів прийняття та реалізації рішень [22, с.329].

Одним та мабуть основним завданням електронної демократії є сприяння участі та залученню громадян в процесах прийняття рішень. Використовуючи інструменти інформаційно-комунікаційних технологій, уряди можуть безпосередньо звертатися до громадян та дозволяти їм висловлювати думки, пропонувати політику або голосувати за пропозиції. Серед основних прикладів можна виокремити електронні консультації (цифрові платформи, де громадяни надають відгуки щодо проектів законодавства або політичних ініціатив), електронні петиції (онлайн-петиції, які можуть впливати на політичний порядок денний або ініціювати ті чи інші рішення на рівні держави чи муніципалітету), онлайн-форуми та дискусійні майданчики (простори для громадян, де вони можуть обговорювати питання, взаємодіяти з посадовцями та пропонувати ідеї) [158]. Електронна демократія підвищує залученість громадян до політичних процесів та зміцнює зв'язок між діями уряду та потребами громадськості.

Електронна демократія допомагає зробити діяльність уряду більш видимою, прозорою та зрозумілою для громадськості. Забезпечуючи своєчасний та структурований доступ до інформації, громадяни можуть контролювати функціонування державних установ. Серед основних інструментів варто згадати

публікації урядових даних, бюджетів та звітів онлайн, надання відкритого доступу до адміністративних рішень, нормативних актів та законопроектів, використання інформаційних панелей або порталів для відстеження реалізації проектів та державних витрат [160, с.1]. Завдяки цим інструментам електронної демократії вдається зменшити можливості для корупції або зловживання владою та зміцнити довіру громадськості завдяки відкритості та прозорості. Климчук, Стадніченко, Яремко, Андрусак та Скорик розглядають електронну демократію як інструмент посилення участі громадян, прозорості та доступу до інформації. На мою думку, це показує, що електронна демократія має не лише комунікативну, а й контрольну функцію, оскільки відкритий доступ до бюджетів, рішень, звітів та публічних даних допомагає громадянам контролювати діяльність уряду та зменшувати ризики зловживань.

Цифрові інструменти в електронній демократії дозволяють підвищити показники ефективності у роботі державних органів, адже громадяни можуть контролювати, оцінювати та надавати відгуки про діяльність уряду. Підзвітність посилюється, коли органи державної влади знають, що їхні дії є видимими та оцінюваними. Ключовими інструментами електронної демократії, які сприяють ефективності та підзвітності в роботі урядових структур є: форми зворотного зв'язку та опитування для отримання інформації від громадян, платформи моніторингу для відстеження обіцянок уряду або результатів політики, інтерактивні сесії запитань та відповідей між посадовцями та громадянами [133]. Електронна демократія заохочує відповідальне управління та підвищує довіру громадськості до інституцій.

Е-демократія усуває бар'єри для участі, що існують у традиційних форматах, такі як географічна відстань, фізичні обмеження або часові обмеження. Цифрові платформи забезпечують гнучкий, віддалений та рівний доступ для всіх громадян. Серед типових інструментів варто виділити вебсайти та додатки, адаптовані для мобільних пристроїв, платформи, доступні для людей з інвалідністю (програми читання з екрана, субтитри тощо), багатомовні ресурси для різних верств населення, тощо [196]. Отже, електронна демократія також

забезпечує участь маргіналізованих або недостатньо представлених груп в прийнятті рішень та розширює охоплення демократичних процесів за межі адміністративних центрів. Ліндер та Айхгольцер розглядають електронну демократію як набір цифрових механізмів, що розширюють участь громадян, відкритість та взаємодію між суспільством та органами державної влади. На мою думку, цифрові інструменти зменшують бар'єри участі лише тоді, коли платформи доступні, користувачі мають достатню цифрову грамотність, а потреби людей з інвалідністю належним чином враховуються.

Розвиток цифрової демократії вимагає не лише технологічних рішень, а й якісної комунікації між органами державної влади, громадянами та інститутами громадянського суспільства. У цьому контексті важливого значення набуває комунікативна компетентність державних службовців, оскільки саме від їхньої здатності зрозуміло інформувати, підтримувати діалог і належно реагувати на суспільні запити залежить ефективність електронних петицій, консультацій, онлайн-платформ та інших інструментів цифрової участі. Л. М. Корнута слушно підкреслює значення комунікативної компетентності у професійній діяльності державних службовців, пов'язуючи її з якістю виконання ними службових обов'язків та взаємодії з громадянами [39, с.755]. На мою думку, такий підхід є обґрунтованим, адже цифровізація не замінює людську комунікацію, а лише змінює її форму. Навіть найсучасніші електронні сервіси будуть малоефективними, якщо посадові особи не забезпечуватимуть відкритого, зрозумілого та відповідального діалогу з громадськістю.

Електронна демократія (е-демократія) керується набором основних принципів, які забезпечують підтримку та зміцнення демократії, а не її підрив. Ці принципи забезпечують основу для розробки, впровадження та оцінки ініціатив електронної демократії. За даними Ради Європи, електронна демократія повинна доповнювати існуючі демократичні процеси, а не замінювати їх [197]. Це гарантує, що цифрові інструменти посилюють демократичне управління, залучення громадян та інституційну підзвітність.

Перший із принципів передбачає те, що основа електронної демократії полягає в тому, що цифрові технології повинні підтримувати демократичні цінності та інституції, а не замінювати чи послаблювати їх. Кінцева мета — посилення демократичних процесів, таких як вибори, обговорення та розробка політики. Інформаційно-комунікаційні інструменти повинні посилювати участь громадян та підзвітність уряду, цифрові ініціативи повинні бути розроблені для підтримки конституційних та правових рамок, а електронна демократія не є заміною представницької демократії, а інструментом для її доповнення [197]. Е-демократія зберігає цілісність демократичних інституцій та забезпечує, щоб технології служили суспільному благу, а не політичним маніпуляціям.

Фундаментальний принцип полягає в тому, що всі громадяни повинні мати можливість та засоби для участі в демократичних процесах. Електронна демократія повинна зменшити бар'єри для участі, спричинені географією, мобільністю, обмеженнями в часі або соціальною нерівністю. Цей принцип розширює базу громадянської участі та зміцнює легітимність демократичних рішень.

Електронна демократія залежить від того, чи мають громадяни доступ до цифрових технологій та навички їх ефективного використання. Відсутність цифрової грамотності або доступу до них може створити «цифровий розрив», обмежуючи участь та інклюзію. З цією метою паралельно із запровадженням інструментів електронної демократії держава повинна: забезпечити освітні можливості та навчання з використання інформаційно-комунікаційних технологій, доступ до пристроїв та підключення до Інтернету, а також оздобку зручних платформ, що задовольняють різні рівні технічної компетентності.

По суті, принципи електронної демократії спрямовані на створення більш чуйної, інклюзивної, прозорої та партисипативної демократичної системи шляхом використання цифрових технологій. Ці принципи гарантують, що електронна демократія зміцнює демократичні інституції, розширює залучення громадян у всіх сегментах суспільства, сприяє відкритому та підзвітному управлінню та забезпечує рівний доступ до цифрових технологій та грамотність.

Дотримуючись цих принципів, уряди та організації можуть забезпечити виконання основної цілі електронної демократії, а саме підвищення якості та легітимності демократичних процесів, а не простої оцифровки існуючих структур.

У той час як традиційна демократія спирається переважно на фізичні місця існування (міські ради, друковані матеріали, особиста участь, традиційне голосування) та представницькі структури, електронна демократія має кілька відмінних рис. Найперше це спосіб взаємодії між громадянами та державою. У традиційній демократії залучення громадян часто є періодичним (наприклад, голосування на виборах, епізодичні публічні слухання). Електронна демократія забезпечує більш безперервну онлайн-взаємодію в режимі реального часу (форуми, електронні консультації, цифрові петиції). Традиційні формати можуть виключати тих, хто не може бути присутнім на фізичних зустрічах (через географію, інвалідність, обмеження в часі). Електронна демократія пропонує потенційно ширше охоплення та асинхронну участь. Окрім цього, цифрові інструменти дозволяють швидше поширювати інформацію та ширший внесок громадян; традиційні медіа/розповсюдження є повільнішими та більш обмеженими [197]. Цифрова демократія відкриває ширші можливості для суспільного діалогу та обговорення (онлайн-дискусії, віртуальні обговорення, краудсорсинг) порівняно з більш статичними та формальними традиційними механізмами.

Хоча традиційна демократія має добре відомі проблеми (наприклад, явка, представництво), електронна демократія додає додаткові проблеми: цифровий розрив, безпека/конфіденційність даних, алгоритмічні упередження, забезпечення справжнього обговорення, а не простого опитування [140].

Попри активний розвиток інструментів електронної демократії в Україні, окремі механізми продовжують функціонувати переважно формально. Зокрема, електронні петиції нерідко завершуються декларативними відповідями без подальшої реалізації, а громадські консультації інколи мають процедурний, а не змістовний характер. МОН розглядає електронну демократію не лише як спосіб

розширення участі громадян, але й як джерело ризиків, включаючи цифровий розрив, проблеми безпеки та конфіденційності, а також формальну участь.

На мою думку, електронну демократію слід оцінювати не лише за наявністю онлайн-петицій чи консультацій, а й за тим, чи створюють вони реальний діалог, підзвітність та практичні результати.

На основі аналізу наукових підходів та практики цифрового врядування доцільно виокремити три етапи розвитку електронної демократії. Початковим етапом було інформування громадян. На найпершому етапі уряди зосереджуються на односторонній цифровій комунікації — публікації офіційної інформації, такої як політика, нормативні акти, бюджети та публічні оголошення, в Інтернеті. Мета полягає в підвищенні прозорості та забезпеченні відкритого доступу до публічних даних, а не в забезпеченні активної участі. Цей етап пов'язаний з порталами відкритих даних та цифровим доступом до урядових документів [221]. Серед типових інструментів урядові вебсайти, цифрові реєстри, статистичні бази даних та платформи прозорості [126]. На цьому етапі залучення громадян мінімальне та переважно пасивне — користувачі споживають інформацію, але рідко взаємодіють з установами.

Другим є інтерактивний етап (етап зворотнього зв'язку та участі). На цьому етапі запроваджуються двосторонні канали комунікації. Уряди починають збирати відгуки громадськості за допомогою цифрових інструментів, таких як електронні петиції, онлайн-опитування, партисипативне бюджетування та публічні консультації. Участь громадян стає структурованою та вимірюваною, що підвищує інституційну чуйність. За даними ОЕСР, цифрові публічні консультації значно посилюють громадянську залученість, коли уряди застосовують принципи інклюзивного дизайну. Відомим прикладом моделі масштабної участі є рамка цифрової залученості ЄС, яка інтегрує публічні консультації в процес прийняття рішень [125]. На цьому рівні громадяни є не лише одержувачами інформації, а й учасниками політичних обговорень.

Підсумовуючи, електронна демократія не просто замінює традиційну демократію, а переосмислює те, як реалізуються демократична участь,

інформація та управління в цифрову епоху. На завершення, е-демократія – це концепція та практика, яка використовує інформаційно-комунікаційні технології для поглиблення демократичної участі, підвищення прозорості та інклюзивності управління, а також сприяння новим формам участі громадян. Хоча вона поділяє основоположні цінності традиційної демократії, такі як народний суверенітет, представництво, підзвітність, вона також запроваджує нові методи: цифрові платформи, постійну взаємодію, ширший охоплення та потенційно більш пряму участь громадян. Водночас вона несе свої унікальні виклики та повинна розумітися як доповнення, а не повна заміна традиційних демократичних структур.

1.3 Правове забезпечення електронного документообігу в публічному адмініструванні: переваги, ризики та напрями вдосконалення

Електронне управління документами стосується цифрового створення, обробки, обміну, зберігання та захисту документів протягом усього їхнього життєвого циклу. Його мета не обмежується заміною паперових документів електронними копіями, а передбачає впровадження комплексної цифрової системи, яка робить процеси, пов'язані з документами, швидшими, безпечнішими, прозорішими та доступнішими.

Такі системи дозволяють організаціям ефективніше керувати інформаційними потоками, зменшувати адміністративне навантаження та підтримувати віддалену або гібридну роботу. Зазвичай вони включають електронні підписи, цифрові платформи для обміну документами, інструменти автоматизації робочих процесів та безпечні електронні архіви. Електронні підписи підтверджують особу підписувача та допомагають захистити документи від несанкціонованих змін, тоді як кваліфіковані електронні підписи часто мають таку ж юридичну силу, як і власноручні підписи.

На відміну від традиційного паперового управління документами, електронний документообіг усуває необхідність друку, фізичної доставки та

ручного зберігання. Документи можна затверджувати, підписувати та архівувати набагато швидше, а їхня автентичність та цілісність забезпечуються за допомогою криптографічного захисту, цифрових сертифікатів та автоматизованих механізмів перевірки.

Електронні архіви та цифрові реєстри також відіграють важливу роль, оскільки вони забезпечують безпечне довгострокове зберігання, контроль доступу та можливість відстежувати всі дії, що виконуються з документом. У деяких випадках технології блокчейн можуть використовуватися для зміцнення довіри та гарантування незмінності записів.

Таким чином, електронний документообіг створює більш гнучку, безпечну та ефективну модель роботи з документами. Він зменшує витрати, знижує ризик втрати або пошкодження, покращує співпрацю між користувачами та дозволяє обробляти та підписувати документи з будь-якого місця. Правова та регуляторна база для управління електронними документами охоплює міжнародні стандарти та регіональні моделі, національне законодавство та публічні платформи, а також практичну проблему забезпечення сумісності різних систем. На міжнародному та регіональному рівнях Регламент Європейського Союзу eIDAS встановлює комплексний правовий режим для електронної ідентифікації, електронних підписів та довірчих послуг на внутрішньому ринку; eIDAS визначає рівні підписів (простий, розширений, кваліфікований), встановлює вимоги до кваліфікованих постачальників довірчих послуг та створює рамки, призначені для забезпечення безпечних транскордонних електронних транзакцій у державах-членах ЄС [200].

За межами ЄС юрисдикції дотримуються різних, але загалом сумісних підходів. У Сполучених Штатах федеральне та державне законодавство забезпечує юридичне визнання електронних підписів, головним чином через федеральний Закон про E-SIGN (Electronic Signatures in Global and National Commerce) та через закони штатів, що базуються на Єдиному законі про електронні транзакції (UETA (Unified Electronic Transactions Act)); ці документи, як правило, надають електронним підписам та записам юридичну силу,

залишаючи при цьому значні можливості для варіацій на рівні штатів та галузевих винятків [139].

В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні такі країни, як Сінгапур, Японія, Південна Корея та інші, прийняли законодавчі рамки або регуляторні режими, що перевіряють електронні підписи та визначають ролі центрів сертифікації, але технічні вимоги, моделі довіри та ліцензування або нагляд за постачальниками довірчих послуг відрізняються між державами, що впливає на транскордонну довіру та взаємне визнання [162]. Дж. Мехмі аналізує електронні транзакції та режими електронного підпису в кількох країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, включаючи Сінгапур, Китай, Гонконг, Індонезію та Південну Корею. Цей приклад показує, що електронні підписи юридично визнаються в різних юрисдикціях, але їхні правила різняться. На мою думку, транскордонна цифрова взаємодія вимагає не лише технічної безпеки, але й взаємного визнання електронних підписів, довірчих послуг та правових стандартів.

Національна правова база України щодо електронних документів та довірчих послуг розвивалася паралельно з цими міжнародними тенденціями. Базовий Закон «Про електронні документи та електронний документообіг», вперше прийнятий у 2003 році, визначає правовий статус електронних документів та правила їх створення, обігу та архівування в Україні [72].

На практиці, послуги цифрової ідентифікації та підпису в державному секторі України були реалізовані через платформу Diia та Diia.Signature, які забезпечують точки інтеграції для кваліфікованих електронних підписів, управління сертифікатами та послуги підпису на основі API (інтерфейс програмування додатків) для робочих процесів державного та приватного секторів. Ці послуги розроблені для взаємодії з національними постачальниками кваліфікованих довірчих послуг та підтримують як автентифікацію користувачів, так і підписання документів [184].

Взаємодія з міжнародними протоколами та гармонізація правових режимів залишаються центральним практичним та політичним викликом. Хоча такі інструменти, як eIDAS, створюють значний рівень правової передбачуваності в

межах ЄС, відмінності між правовими моделями ЄС, США та різних азійських країн - у тому, як класифікуються підписи, як видаються та контролюються сертифікати, а також які технічні стандарти є обов'язковими - ускладнюють автоматичне взаємне визнання довірчих послуг. Для країн, які прагнуть транскордонної сумісності, це створює технічні, правові та інституційні завдання: узгодження форматів сертифікатів та послуг перевірки, узгодження стандартів перевірки особи, розробка двосторонніх або багатосторонніх домовленостей про визнання для кваліфікованих постачальників довірчих послуг та вирішення розбіжностей у правилах допустимості електронних доказів. Академічні та політичні аналізи вказують на різні підходи до нагляду за органами сертифікації та на необхідність спільних технічних стандартів та міжнародних угод для зменшення тертя в транскордонних цифрових транзакціях [200].

Широко наведеним прикладом є національна платформа обміну даними Естонії X-Road, яка забезпечує безпечну та безперервну взаємодію між державними установами та приватними організаціями. Розроблена як основа цифрової держави Естонії, X-Road функціонує як децентралізована система, де дані не зберігаються в одному сховищі, а залишаються в базах даних кожної установи. Платформа сприяє зашифрованому міжмашинному зв'язку, гарантуючи, що кожен запит даних реєструється, перевіряється та захищається за допомогою надійних криптографічних механізмів [213].

X-Road також стала моделлю міжнародної співпраці. Її архітектуру було прийнято або адаптовано багатьма країнами, включаючи Фінляндію, Ісландію та Японію, і вона є основою Північного інституту рішень для взаємодії (NIIS), який координує транскордонні цифрові послуги між Естонією та Фінляндією. Це демонструє, що безпечні рамки взаємодії можуть масштабуватися за межі національних кордонів, підтримуючи як внутрішню цифрову трансформацію, так і регіональну інтеграцію [213].

У світовому масштабі уряди, які запровадили масштабні системи електронного управління документами, повідомляють про значне скорочення

експлуатаційних витрат. Перехід від паперових процедур до цифрових систем зменшує витрати на фізичне архівування, друк, сканування та розсилку, а також обмежує ручну адміністративну роботу. Автоматизовані робочі процеси заощаджують час персоналу на повторюваних завданнях, таких як введення даних, перевірка документів та міжвідомчий обмін. В результаті державні установи можуть перенаправити фінансові та людські ресурси на стратегічні пріоритети, включаючи інновації в сфері послуг, залучення громадськості та покращений аналіз даних. Ця трансформація підвищує внутрішню ефективність та сприяє кращому наданню державних послуг.

Ключовою глобальною перевагою електронного управління документами є інтеграція безпечних систем цифрової ідентифікації, які створюють надійну основу для цифрової взаємодії. Рішення для електронної ідентифікації гарантують, що документи створюються, підписуються, обмінюються та зберігаються за допомогою надійних механізмів автентифікації та перевірки. Це зменшує ризики шахрайства з ідентифікацією, несанкціонованого доступу та маніпуляцій з документами, одночасно підвищуючи підзвітність як у публічному управлінні, так і в приватних службах.

Країни з розвиненими екосистемами електронної ідентифікації, такі як Естонія, Бельгія та країни Північної Європи, використовують ці інструменти не лише для автентифікації, але й для електронних підписів, шифрування та журналів аудиту. В результаті, робочі процеси документообігу стають юридично дійсними, безпечними та прозорими, а цифрові державні послуги стають більш ефективними та надійними для громадян та бізнесу.

У Європейському Союзі Регламент eIDAS (Електронна ідентифікація, автентифікація та довірчі послуги) забезпечує єдину правову та технічну базу, яка регулює електронну ідентифікацію, електронні підписи, електронні печатки, позначки часу та інші довірчі послуги в усіх державах-членах ЄС [138]. Офіційний портал Європейської Комісії з довірчих послуг та транскордонної автентифікації пропонує детальну інформацію про регламент, його інструкції з

впровадження та систему сумісності, яка підтримує безперебійні цифрові транзакції в рамках єдиного ринку [137].

Разом ці елементи демонструють, як безпечні системи цифрової ідентифікації зміцнюють надійність, законність та масштабованість електронного управління документами в усьому світі, формуючи основу сучасного цифрового управління.

Електронний документообіг підвищує підзвітність завдяки впровадженню відстежуваності, автоматизованої реєстрації та стандартизованих робочих процесів. Життєвий цикл кожного документа - від створення та затвердження до зберігання та пошуку - реєструється, що зменшує можливості для зловживань, зміни інформації або обходу встановлених процедур. Державні установи з цифровими робочими процесами, як правило, демонструють більшу прозорість у прийнятті рішень та більш передбачувані адміністративні процеси.

Міжнародні організації, включаючи ОЕСР, підкреслюють роль цифрового урядування у зміцненні доброчесності та зменшенні корупції. За даними ОЕСР, цифровізація державних послуг допомагає стандартизувати доступ, обмежувати дискреційні повноваження державних службовців і таким чином зменшувати корупційні ризики, одночасно підвищуючи підзвітність та прозорість завдяки відкритим даним, аналітиці та платформам участі. У Звіті ОЕСР про відкриті урядові дані стверджується, що публікація урядових даних у відкритих форматах сприяє «дієздатній прозорості» — коли громадяни, громадянське суспільство та приватний сектор можуть використовувати інформацію для моніторингу та аудиту державних установ [191].

Більше того, звіт «Government at a Glance 2025» показує, що прозоре розкриття публічної інформації є ключовим показником суспільної доброчесності: країни з сильнішими регуляторними та імплементаційними рамками для відкритих даних, як правило, мають вищий рівень довіри та нижчий ризик корупції [148].

Крім того, робота ОЕСР щодо штучного інтелекту в державному секторі підкреслює, як установи доброчесності, такі як антикорупційні агентства та

органи аудиту, використовують штучний інтелект для виявлення шахрайства, аналізу складних наборів даних та прогнозування корупційних ризиків [147].

Таким чином, реформи цифрового урядування, особливо в поєднанні з політикою відкритих даних та передовою аналітикою, можуть генерувати «дивіденди доброчесності», зміцнюючи управління, роблячи адміністративні процеси більш прозорими, перевіреними та стійкими до корупційної практики [115, с.1]. Карлос Сантісо розглядає цифровізацію уряду як інструмент боротьби з корупцією, наголошуючи, що GovTech, відкриті дані та аналітика можуть створювати «дивіденди доброчесності». На мою думку, цифрові інструменти, такі як електронний документообіг, електронні підписи та відкриті реєстри, роблять державне управління більш прозорим, відстежуваним та підзвітним, зменшуючи ризики маніпуляцій та зміцнюючи довіру громадськості.

Впровадження електронного документообігу значно підвищує ефективність, безпеку та прозорість державного сектору. Цифрові робочі процеси зменшують витрати, пов'язані з друком, розсилкою та архівуванням, тоді як автоматизація зменшує рутинну адміністративну роботу та дозволяє перенаправити ресурси на стратегічні пріоритети. Використання безпечної електронної ідентифікації та цифрових підписів забезпечує юридично обґрунтовані та відстежувані процедури, зменшує ризики шахрайства та зміцнює довіру громадськості. Водночас системи електронного документообігу підвищують підзвітність, фіксуючи кожен етап життєвого циклу документа та обмежуючи можливості для маніпуляцій або корупції. Вони також роблять державні послуги зручнішими для громадян та бізнесу, дозволяючи виконувати адміністративні завдання, отримувати доступ до реєстрів та отримувати офіційні документи онлайн без необхідності фізичних візитів або паперових процедур.

Багато країн використовують єдині цифрові портали, які об'єднують державні послуги. У Європейському Союзі портал «Ваша Європа» забезпечує єдину точку входу для транскордонних бізнес- та громадянських послуг, що спрощує навігацію в бюрократичних процедурах та регуляторних вимогах [205]. В Естонії портал електронного урядування є яскравим прикладом повністю цифрової

держави: усі державні послуги доступні цілодобово, а громадяни та підприємства використовують безпечну цифрову ідентифікацію для виконання таких завдань, як подання податкової декларації, доступ до реєстру та подання форм [136]. Система Естонії побудована за принципом «лише один раз», що означає, що окремі особи та фірми надають дані лише один раз, а державні установи повторно використовують їх у різних службах. Завдяки цьому підприємці з електронним резидентством можуть створювати та керувати компаніями, що базуються в ЄС, повністю онлайн — навіть з-за кордону [134].

Досвід Естонії демонструє, що цифрова трансформація судової системи може вийти за рамки електронного обміну документами та перетворитися на інтегровану цифрову екосистему, що поєднує електронну ідентифікацію, міжвідомчий обмін даними та інструменти штучного інтелекту. У Естонії широко застосовують електронні підписи та цифрові системи електронної автентифікації, що значно спрощує юридичні процеси (підписання документів, перевірка особи, тощо) та підвищує захищеність правової інформації. Важливим моментом є інтеграція системи «E-Justice» з іншими цифровими державними сервісами: реєстрами підприємств, базами даних нерухомості, системами соціального захисту, тощо [54, с.26]. На мою думку, досвід Естонії є важливим прикладом для України, оскільки він показує, що цифрове правосуддя має розвиватися як єдина екосистема, а не як набір окремих електронних сервісів.

Впровадження систем електронного документообігу принесло значні переваги урядам та бізнесу в усьому світі, проте воно також створює кілька проблем, які необхідно вирішити. Незважаючи на те, що цифрові робочі процеси підвищують ефективність та доступність, вони одночасно наражають організації на нові ризики та обмеження, які можуть вплинути як на безпеку, так і на операційну ефективність.

Однією з основних глобальних проблем є кіберзагрози та атаки на державні реєстри. Зважаючи на той факт, що платформи систем електронного документообігу зазвичай зберігають великі обсяги конфіденційних даних, то вони часто стають цілями для кіберзлочинців. Порушення, атаки програм-

вимагачів та несанкціонований доступ можуть поставити під загрозу цілісність, конфіденційність та доступність критично важливої інформації. Тому країни повинні інвестувати в передові заходи кібербезпеки та постійний моніторинг, щоб пом'якшити ці ризики.

Ще однією важливою проблемою є відсутність стандартизації між країнами. Різниця у форматах документів, протоколах безпеки та стандартах сумісності може ускладнити міжнародне співробітництво, торгівлю та адміністративні процеси. Документи, якими обмінюються уряди або багатонаціональні організації, можуть зіткнутися з проблемами сумісності, що призводить до затримок та неефективності.

Крім того, недостатня цифрова грамотність населення залишається значною перешкодою. Багатьом громадянам та працівникам бракує навичок, необхідних для ефективної роботи з цифровими системами, що може уповільнити впровадження, спричинити помилки обробки та знизити загальну ефективність електронного управління документами. Ця проблема особливо очевидна в регіонах з обмеженим доступом до цифрового навчання та ресурсів.

Нарешті, системи електронного документообігу дуже залежать від технічної інфраструктури. Надійне підключення до Інтернету, хмарне сховище та потужність серверів є критично важливими для безперебійної роботи. Перебої в роботі через технічні збої, стихійні лиха або нестабільне електропостачання можуть значно перешкоджати робочим процесам з документами. Країни, що розвиваються, та сільські райони особливо вразливі через нерозвинену або непослідовну інфраструктуру.

Україна стикається з кількома викликами у впровадженні електронного документообігу. Часті кібератаки на урядові системи, особливо під час війни, що триває, загрожують безпеці даних. Існує нерівний доступ до Інтернету в різних громадах, що обмежує цифрову участь. Існує розрив між прогресивним законодавством та його регіональним впровадженням, тоді як деякі державні органи та підприємства виявляють опір змінам. Крім того, існує велика потреба

в масштабному навчанні цифровій грамотності для державних службовців, щоб забезпечити ефективне впровадження систем електронних документів.

Світовий досвід дає кілька уроків, застосовних до України. Серед них важливість безпечної та сумісної інфраструктури, інтеграція систем цифрової ідентифікації, необхідність чіткої правової та регуляторної бази, а також цінність послуг, орієнтованих на громадян. Україна також може повчитися на стратегіях поетапного впровадження, співпраці між державним та приватним секторами та цільових програмах цифрової грамотності, щоб забезпечити широке впровадження та стійкі переваги.

Майбутнє електронного документообігу виглядає дедалі динамічнішим, зумовленим швидким технологічним прогресом, геополітичними зрушеннями та розвитком моделей публічного управління. Ключові тенденції та стратегічні можливості формують те, як уряди та підприємства впроваджуватимуть, масштабуватимуть та захищатимуть системи цифрових документів.

По-перше, хмарні технології, штучний інтелект (ШІ) та блокчейн є центральними для наступного покоління електронного документообігу. Хмарні рішення забезпечують масштабоване сховище, гнучкий доступ та економічно ефективну інфраструктуру, штучний інтелект може автоматизувати класифікацію, вилучення та перевірку документів, а блокчейн пропонує незмінні журнали аудиту та безпечне походження конфіденційних записів. Академічні дослідження показали практичне застосування блокчейну в електронному урядуванні, таке як його використання для безпечного управління рахунками-фактурами в поєднанні з технологією оптичного розпізнавання символів (OCR) [106, с.1]. Аззам та ін. аналізують використання блокчейну та оптичного розпізнавання символів (OCR) в електронному урядуванні на прикладі управління вхідними рахунками-фактурами. На мою думку, це джерело демонструє практичну цінність блокчейну в електронному документообігу, оскільки він може підтримувати автоматизацію документообігу, цілісність даних, запобігання шахрайству та довіру до цифрових адміністративних процесів.

Більше того, взаємодія штучного інтелекту, блокчейну та хмарних технологій розглядається як трансформаційна сила в обчислювальних системах, що забезпечує більш стійку та інтелектуальну інфраструктуру [146, с.2]. Гілл та ін. розглядають поєднання штучного інтелекту, блокчейну та хмарних технологій як ключовий напрямок в еволюції сучасних цифрових систем. На мою думку, це показує, що цифрова трансформація залежить не від ізольованих технологій, а від їх інтеграції в більш стійку, інтелектуальну та безпечну інфраструктуру для електронного урядування та ширшого цифрового середовища.

Інтеграція блокчейну в системи електронного документообігу створює додаткові гарантії автентичності, відстежуваності та захисту публічних записів, що особливо важливо для сучасного цифрового публічного управління. Блокчейн забезпечує децентралізований, захищений від несанкціонованого доступу реєстр, який можна використовувати для безпечного зберігання та управління критично важливими публічними записами, такими як свідоцтва про право власності, свідоцтва про громадянство, бізнес-ліцензії, дозволи та інші важливі документи. Забезпечуючи, щоб кожен запис мав позначку часу, був перевірений та незмінним, блокчейн значно знижує ризик шахрайства, підробки або несанкціонованих змін [52, с.240]. На мою думку, ця позиція є переконливою, оскільки в умовах цифровізації публічного управління довіра до електронних записів має вирішальне значення.

По-друге, інтеграція з європейським цифровим простором у рамках програми «Цифрова Європа» відкриває великі можливості. Програма ЄС «Цифрова Європа» фінансує нарощування потенціалу в галузі хмарних технологій, штучного інтелекту, кібербезпеки, інфраструктури даних та передових цифрових навичок [210]. Крім того, багаторічна робоча програма на 2025–2027 роки надає пріоритет розгортанню безпечних просторів даних та інфраструктури «від периферії до хмари», що відображає прагнення Європи до суверенітету та стійкості.

По-третє, зміцнення національної кіберстійкості стає життєво важливим компонентом майбутнього електронного документообігу. Оскільки уряди все

більше покладаються на системи цифрових документів, ландшафт ризиків посилюється, що робить інвестиції в кібербезпеку все більш стратегічними. Програма «Цифрова Європа» чітко спрямована на потенціал кібербезпеки, і зі зростанням обізнаності про вразливості ланцюгів поставок зростає імпульс до регулювання та стійкості: наприклад, нещодавно прийнятий Закон ЄС про кіберстійкість має на меті встановити базові вимоги безпеки для продуктів з цифровими елементами [229].

По-четверте, передбачається поступове поглиблення цифровізації публічного управління та бізнесу. У міру розвитку хмарних технологій, штучного інтелекту та інфраструктури безпечної ідентифікації, уряди та приватні організації все частіше вбудовуватимуть електронний документообіг у свої основні робочі процеси. Це означає не лише впровадження інструментів управління документами, а й трансформацію процесів - від послуг, орієнтованих на громадян, до міжвідомчого обміну даними та взаємодії між бізнесом та урядом.

На завершення, майбутнє електронного документообігу є дуже перспективним, особливо завдяки спільному використанню хмарних технологій, штучного інтелекту та блокчейну, які можуть зробити системи документообігу розумнішими, безпечнішими та ефективнішими. Інтеграція з ініціативами рівня ЄС, такими як Програма «Цифрова Європа», може сприяти розвитку сумісної та суверенної цифрової інфраструктури, тоді як сильна кіберстійкість є важливою для захисту цих систем від сучасних загроз. Для України це створює важливу дорожню карту: шляхом узгодження з європейськими цифровими стандартами, інвестування в безпечну інфраструктуру та розвитку передових цифрових навичок, країна може зміцнити свою систему електронного документообігу та цифровий суверенітет. Водночас, одного лише технологічного прогресу недостатньо; його впровадження має бути підкріплене чіткими правовими нормами, організаційними гарантіями, захистом прав громадян та високим рівнем безпеки.

РОЗДІЛ 2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

2.1 Цифровізація парламентської діяльності в Україні: правові засади та перспективи розвитку електронних інструментів

Цифрова трансформація парламентської діяльності стала невід'ємним компонентом демократичного управління, прозорості та підзвітності. В Україні впровадження електронних інструментів у роботу Верховної Ради значно модернізувало законодавчі процеси, розширило доступ громадськості до інформації та посилило інституційну відкритість.

З аналітичної точки зору, використання електронних інструментів у парламентській діяльності відображає ширше прагнення України до демократичних реформ та європейської інтеграції. Цифрові інструменти не лише підвищують технічну ефективність, але й змінюють характер взаємодії між парламентом і суспільством. Роблячи законодавчі процедури більш відкритими та відстежуваними, електронні інструменти сприяють зменшенню інформаційної асиметрії між органами державної влади та громадянами, що є ключовим фактором запобігання корупції.

Одним з ключових електронних інструментів, що використовуються українським парламентом, є офіційний веб-портал Верховної Ради України, який забезпечує відкритий доступ до законопроектів, прийнятих законів, результатів голосування, порядку денного комітетів та стенограм парламентських засідань. Ця платформа дозволяє громадянам, організаціям громадянського суспільства та представникам ЗМІ контролювати законодавчу діяльність у режимі реального часу, тим самим підвищуючи прозорість та громадський контроль [69].

Відкритий доступ до законодавчої інформації відіграє важливу роль у формуванні довіри громадськості до парламенту. Він дозволяє громадянам аналізувати парламентську діяльність, оцінювати роботу обраних представників та посилює роль організацій громадянського суспільства та журналістських

розслідувань як механізмів демократичного контролю. У цьому контексті майбутній розвиток електронних інструментів у Верховній Раді України має бути зосереджений на глибшій цифровій трансформації, більшій прозорості та покращенні комунікації між парламентом і суспільством. Ключовим пріоритетом є створення єдиної цифрової екосистеми, яка інтегрує електронне управління документами, розробку законодавчих актів, процедури комітетів, аналітичні послуги та відкриті парламентські дані.

На мою думку, використання штучного інтелекту може стати важливим кроком у покращенні парламентської роботи. Інструменти штучного інтелекту можуть допомогти виявляти правові невідповідності, аналізувати поправки, систематизувати регуляторні зміни та ефективніше обробляти великі обсяги документів. Ще одним важливим напрямком є розширення цифрової участі громадян через платформи публічних консультацій, електронне подання пропозицій, ширший доступ до відкритих даних та інтерактивні засоби комунікації. Водночас, успішний розвиток електронного парламенту вимагає сильної кібербезпеки, надійного захисту інформації, стабільних цифрових систем та чіткої правової бази. Тому цифрову трансформацію парламенту слід розглядати не лише як технічну модернізацію, а й як спосіб зміцнення демократичного управління, прозорості та інституційної ефективності.

Система RADA – це комп’ютерна та інформаційна інфраструктура, яка використовується Верховною Радою України для підтримки її законодавчої та адміністративної роботи. Вона допомагає автоматизувати реєстрацію, перегляд та управління законодавчими документами, а також комунікацію між членами парламенту, комітетами та адміністрацією парламенту. Офіційний парламентський портал забезпечує публічний доступ до законодавчої інформації, проектів законів, порядку денного та архівів, тим самим підтримуючи прозорість та громадський контроль.

Головною метою системи RADA є підвищення ефективності, скоординованості та прозорості законодавчого процесу. Вона дозволяє реєструвати та відстежувати в електронному вигляді проекти законів, поправки,

резолуції, запити та кореспонденцію протягом усього їхнього життєвого циклу, від подання до розгляду в комітеті та голосування на пленарному засіданні. Це допомагає депутатам та апарату парламенту контролювати статус документів, стежити за роботою комітетів та отримувати доступ до архівованого законодавства.

Система підтримує роботу комітетів, дозволяючи призначати документи відповідним комітетам для аналізу та підготовки висновків. Вона надає інструменти для спільного розгляду та підготовки законодавчих матеріалів для пленарних засідань, включаючи створення аналітичних звітів та внутрішнє голосування в комітетах. Депутати можуть отримати доступ до порядку денного, законодавчих документів та результатів голосування онлайн, а система генерує офіційні записи пленарних засідань у цифровому форматі. Інтегрована база даних зберігає всі документи з можливостями пошуку та статистичного аналізу, а Парламент підтримує портал відкритих даних для забезпечення публічного доступу до законодавчої інформації [76].

Внутрішній електронний документообіг у Верховній Раді спирається на спеціалізовану систему електронного документообігу (СЕД), яка обробляє вхідне, вихідне та внутрішнє листування, підтримує підготовку проектів відповідей, забезпечує спільне редагування та веде повну історію змін до документів [4]. З 2020 року Парламент поступово переходить на повністю електронний режим обробки законодавчих документів, включаючи проекти законів, поправки та внутрішні постанови. Правові та нормативні зміни формалізували електронні документообіги, дозволяючи подавати та обробляти законодавчі матеріали в цифровому вигляді, зберігаючи при цьому офіційний статус [33].

Електронний документообіг інтегровано з урядовими мережами, що забезпечує безпечний обмін інформацією з Офісом Президента, Кабінетом Міністрів та іншими органами виконавчої влади [28]. Депутати та працівники парламенту використовують захищені комп'ютери та планшети для доступу до проектів законів, документів комітетів, порядків денних та листування,

підтримуючи співпрацю в режимі реального часу та зменшуючи залежність від паперових документів. Публічний доступ до законодавчих матеріалів забезпечується через офіційний веб-портал, який надає бази даних проектів законів, законодавчих документів за категоріями, рішень комітетів, порядків денних сесій та текстів прийнятих законів з можливістю пошуку.

Система RADA побудована на захищеній інфраструктурі з централізованими серверами, внутрішніми мережами, системами резервного копіювання та аварійного відновлення, а також механізмами контролю доступу для захисту конфіденційних законодавчих даних. Поєднання надійної інформаційної системи та електронного управління документами дозволяє Парламенту ефективно працювати, підтримувати прозорість та надавати депутатам та громадськості своєчасний доступ до законодавчої інформації [218].

Система RADA та внутрішній електронний документообіг є основою цифрових операцій Українського парламенту. Вони підтримують розробку, перегляд та публікацію законодавства, надають аналітичні інструменти та статистику, забезпечують безпечне внутрішнє спілкування та сприяють доступу громадськості до парламентської діяльності, роблячи законодавчий процес більш ефективним, прозорим та підзвітним.

З практичної точки зору, електронне управління документами значно покращує якість законодавчої роботи. Можливість відстежувати поправки, авторство та процедурні етапи допомагає запобігти маніпуляціям із законодавчими текстами та підвищує інституційну відповідальність. Крім того, такі системи сприяють інституційній пам'яті та безперервності, що особливо важливо в умовах політичних змін та парламентської ротації.

Український парламент також активно застосовує електронні системи голосування, які забезпечують точний підрахунок голосів та негайну публікацію результатів голосування. Публічний доступ до індивідуальних записів голосування членів парламенту підвищує політичну відповідальність та дозволяє виборцям оцінити послідовність та доброчесність парламентських представників.

Прозорість результатів голосування має важливий політичний та соціальний вплив. Коли виборці можуть легко отримати доступ до інформації про те, як голосують їхні представники, це створює стимули для більш відповідальної політичної поведінки. Цей механізм зміцнює представницьку демократію та зменшує ризик неформальних домовленостей та прихованого лобіювання в парламенті.

У контексті цифрової трансформації, електронного урядування та електронної демократії електронні інструменти взаємодії між громадянами та законодавчим органом набувають дедалі більшого значення. Як найвищий представницький законодавчий орган України, Верховна Рада відіграє центральну роль у формуванні державної політики та правової бази, роблячи відкрите та доступне спілкування із суспільством необхідним для демократичного врядування. Цифрові технології дозволяють громадянам активніше брати участь у законодавчих процесах, подавати петиції та звернення, отримувати доступ до публічної інформації та брати участь у парламентській діяльності без географічних чи адміністративних бар'єрів. Ці інструменти зміцнюють прозорість, ефективність та інклюзивність парламенту, а також підвищують довіру громадськості, підзвітність та чуйність до потреб суспільства.

Електронна взаємодія між громадянами та Верховною Радою України охоплює зростаючий набір цифрових інструментів та послуг, які дозволяють людям висловлювати свої погляди, подавати запити та петиції, брати участь у публічних консультаціях та отримувати доступ до парламентської інформації онлайн. Ці механізми є частиною ширшої екосистеми інструментів електронної демократії, що просуваються в Україні з метою посилення участі громадськості в управлінні та посилення прозорості та підзвітності державних інституцій. Основними елементами електронної демократії в Україні були визначені електронні звернення, електронні петиції, онлайн-консультації, електронні опитування та портали відкритих даних, що підтримують громадянську активність та двостороннє спілкування між громадянами та органами влади [77].

Однією з основних послуг, безпосередньо пов'язаних із взаємодією громадян з Парламентом, є Електронний кабінет громадянина в офіційній інформаційній системі Ради. Цей онлайн-портал дозволяє користувачам реєструватися та входити в систему для виконання таких завдань, як подання електронних петицій, звернення громадян, запит публічної інформації та участь в обговореннях законопроектів. Електронний кабінет інтегрує сервіси, які спрощують взаємодію громадян із законодавчими процесами без необхідності відвідувати фізичні офіси [25].

Електронні петиції є одним із найпомітніших та найширше використовуваних каналів цифрової взаємодії з Парламентом. Через офіційний портал петицій Ради громадяни можуть переглядати активні петиції, підтримувати їх, додаючи підписи, та слідкувати за статусом петицій, що розглядаються. Система надає списки петицій, за якими триває збір підписів, петицій, поданих до Парламенту, та тих, на які надано відповіді. Цей механізм дозволяє колективному громадському голосу з питань, що викликають занепокоєння, бути офіційно зафіксованим та розглянутим законодавчими органами [30].

Важливою цифровою послугою, яка надається українським парламентом, є можливість для громадян подавати електронні звернення та запити на публічну інформацію. Громадяни та організації можуть використовувати спеціальні веб-форми для надсилання звернень до парламентських структур та запитів на інформацію відповідно до законодавства України про доступ до публічної інформації. Ці електронні форми спрощують те, що історично могло бути паперовим листуванням, та спрощують документування такої взаємодії як для користувачів, так і для працівників парламенту [18].

Публічний вебсайт Верховної Ради також надає інструменти для участі в обговореннях законопроектів та доступу до відповідних законодавчих матеріалів. Хоча глибина онлайн-консультацій з питань законодавства може варіюватися, платформи Парламенту дозволяють окремим особам стежити за

розвитком законодавства та, в деяких випадках, надавати відгуки щодо пропозицій, що розглядаються.

Окрім сервісів, розміщених безпосередньо на платформах Парламенту, ширша екосистема електронного урядування України підтримує взаємодію громадян із законодавчою та виконавчою органами влади через такі додатки, як «Дія» – державний портал електронного урядування та мобільний додаток, що надає доступ до багатьох державних послуг і цифрових документів, а також слугує точкою взаємодії громадян з державними послугами. Хоча «Дія» сама по собі не є виключно парламентським інструментом, її інтеграція в національну інфраструктуру електронного урядування посилює взаємодію громадян з державними установами, включаючи законодавчі процеси [19].

Окрім офіційних порталів, багато зовнішніх ресурсів відкритих даних та аналітики використовують дані з відкритих наборів даних Парламенту, щоб забезпечити громадянські інструменти, що допомагають громадянам контролювати парламентську діяльність, відстежувати голосування депутатів та аналізувати законодавчі тенденції. Ці сторонні додатки сприяють залученню громадськості, підвищуючи прозорість та надаючи громадянам можливість стежити за законодавчою роботою та взаємодіяти з нею таким чином, щоб доповнювати офіційні цифрові канали [7].

На рівні національної політики Україна продовжує розвивати онлайн-платформи, які об'єднують численні механізми електронної демократії в ширші середовища участі. Наприклад, запланована національна платформа електронної демократії «ВзаємоДія» має на меті об'єднати різні інструменти електронної участі, включаючи електронні петиції, громадські консультації та електронні звернення, в єдиний онлайн-простір, який сприятиме спілкуванню громадян з органами влади [7].

Розробка та впровадження електронних інструментів взаємодії між громадянами та Верховною Радою України є важливим кроком до зміцнення демократичного управління та модернізації законодавчого процесу. Забезпечуючи цифровий доступ до парламентської інформації, електронних

петицій, звернень, публічних консультацій та відкритих даних, ці інструменти розширюють можливості для громадянської участі та зменшують бар'єри між суспільством та законодавчою владою.

Водночас, ефективність електронної взаємодії залежить не лише від наявності цифрових інструментів, але й від їх практичного використання, доступності та інтеграції в процеси прийняття рішень. Постійне вдосконалення правової бази, технологічної інфраструктури, цифрової грамотності та механізмів зворотного зв'язку є важливим для забезпечення того, щоб залучення громадян через електронні канали призводило до вагомого впливу на результати законодавчої діяльності. У цьому контексті подальший розвиток інструментів електронної демократії у Верховній Раді може сприяти більшій прозорості, підзвітності та довірі громадськості, посилюючи роль Парламенту як відкритого та чуйного інституту в цифровому суспільстві.

У контексті цифрової трансформації та правової реформи доступ до достовірної та актуальної правової інформації став важливим для ефективного управління. Україна розробила цифрові інструменти, що підтримують прозорість, правову визначеність та громадську обізнаність, включаючи централізовані онлайн-системи для публікації, організації та доступу до законодавства.

Важливою частиною цього процесу є електронна система управління законодавчими документами Верховної Ради України, яка підтримує реєстрацію, відстеження та обробку законопроектів та поправок. Вона зменшує бюрократичні затримки, обмежує помилки, допущені вручну, та забезпечує відстеження законодавчих ініціатив. Водночас, цифрова база даних правових актів України забезпечує відкритий доступ до законів та нормативних актів для органів державної влади, юристів, дослідників, бізнесу та громадян, тим самим зміцнюючи дотримання законодавства та верховенство права.

Цифрова база даних нормативно-правових актів (відома як Законодавство України) – це офіційне онлайн-сховище законодавства України, яке ведеться Верховною Радою України. Ця база даних надає доступ до повних текстів законів

та нормативно-правових актів, а також дозволяє пошук за ключовими словами, типом, датою та органом, що видав акти. Інтерфейс підтримує українську, російську та англійську мовні варіанти, хоча законодавчий контент переважно українською мовою [60].

Портал відкритих даних України також вказує базу даних нормативно-правових актів як відкритий набір даних, включаючи структуровані метадані, класифікаційну інформацію, термінологію та реєстр первинних правових документів з бази даних Парламенту [58].

Публікація відкритих даних означає, що до цих законодавчих документів можна вільно отримати доступ, повторно використовувати та поширювати їх за відкритими ліцензіями, що сприяє інноваціям. Наприклад, розробники можуть створювати додатки, які інтегрують юридичні тексти в освітні інструменти або програмне забезпечення для забезпечення відповідності.

Крім того, публічний доступ до таких даних допомагає підтримувати демократичну участь, оскільки громадяни можуть перевіряти чинні закони, відстежувати законодавчу діяльність та залучати державні установи до відповідальності.

Згідно з українськими адміністративними правилами, нормативно-правові акти – це основоположні правові документи, що регулюють правову базу для державних установ та публічного управління. До них належать закони, укази Президента та постанови Кабінету Міністрів, що регулюють виконання офіційних функцій та здійснення державних прав [57].

Комплексна цифрова правова база даних об'єднує законодавчі та нормативні акти, надаючи чіткий огляд правових норм, що регулюють суспільне життя та адміністративну діяльність. У періоди швидких правових змін, таких як реформи чи надзвичайні ситуації, така доступність допомагає забезпечити, щоб як державні органи, так і громадяни поклалися на актуальну правову інформацію. Цифровий доступ до права також зміцнює верховенство права, роблячи законодавство видимим, перевіреним та простішим у використанні, одночасно зменшуючи інформаційну нерівність у суспільстві. Публікація

нормативних актів Кабінетом Міністрів ще раз показує, що правові бази даних функціонують у різних гілках влади та охоплюють широкий спектр сфер державної політики.

Офіційний парламентський ресурс також пропонує розширені інструменти навігації, включаючи пошук за правовими ідентифікаторами, класифікацію за парламентськими комітетами, доступ до термінології та історичну категоризацію правових актів. Ці функції покращують правову ясність, допомагаючи користувачам розуміти зв'язки між правовими інструментами та відстежувати розвиток законодавства з часом. База даних містить як чинні, так і скасовані акти, що дозволяє користувачам відрізняти чинні правові норми від застарілих. Її структурована організація та функції пошуку роблять правову інформацію доступнішою не лише для юристів та державних службовців, але й для громадян без спеціалізованих юридичних знань.

Окремо від бази даних Парламенту, в Україні існує Державний реєстр нормативно-правових актів, який регулює офіційну реєстрацію та публікацію нормативних актів органами виконавчої влади, забезпечуючи їхню автентичність та юридичну силу [100, с.1]. Цей реєстр функціонує як юридичний гарант — акти повинні бути офіційно зареєстровані, щоб мати юридичну силу. Незареєстровані або неналежним чином задокументовані акти не мають юридичної сили, що підкреслює важливість цифрових реєстрів для правового контролю. Такі механізми запобігають тому, щоб несанкціоновані або неформальні правові документи розглядалися як обов'язкові до виконання, зміцнюючи правову визначеність та зменшуючи ризик свавільних адміністративних рішень.

Незважаючи на значний прогрес, розвиток електронних парламентських інструментів в Україні стикається з кількома викликами, зокрема ризиками кібербезпеки, нерівномірною цифровою грамотністю та необхідністю глибшої інтеграції між парламентськими системами та іншими державними цифровими платформами. За даними ОЕСР, подальша цифровізація парламентських процесів має бути зосереджена на сумісності даних, інструментах штучного

інтелекту для законодавчого аналізу та вдосконалених сервісах, орієнтованих на користувача [126].

На завершення, впровадження електронних інструментів у роботу Українського парламенту є важливим кроком до зміцнення демократичного управління, прозорості та підзвітності. Відкриті парламентські портали, системи електронного документообігу та механізми цифрового голосування зробили законодавчі процеси доступнішими, ефективнішими та прозорішими. Ці інструменти виконують не лише технічну функцію, а й мають ширший інституційний вплив: вони покращують доступ до законодавчої інформації, підтримують громадський нагляд, знижують корупційні ризики та дозволяють громадянам краще оцінювати роботу своїх обраних представників.

Водночас, повний потенціал парламентської цифровізації обмежений загрозами кібербезпеці, нерівним рівнем цифрової грамотності та необхідністю глибшої інтеграції з національними платформами електронного урядування. Майбутній розвиток має бути пов'язаний з післявоєнним відновленням, європейською інтеграцією та впровадженням передового міжнародного досвіду. Такі технології, як штучний інтелект для законодавчого аналізу та покращена сумісність даних, можуть підвищити якість та стійкість парламентської роботи. Тому електронні інструменти слід розглядати не лише як технічні рішення, а й як стратегічний елемент парламентської модернізації, здатний зміцнити демократичні інституції та довіру громадськості до України.

2.2 Правове забезпечення цифрових сервісів, інформаційних систем та міжвідомчої взаємодії органів виконавчої влади

Протягом останніх десятиліть взаємодія між громадянами та органами виконавчої влади зазнала значних трансформацій завдяки швидкому розвитку цифрових технологій, адміністративним реформам та зростаючому попиту на прозорість та підзвітність у публічному управлінні. Ці інновації спрямовані на

посилення участі громадськості, покращення надання послуг та зміцнення довіри між державою та суспільством.

Однією з ключових інновацій у цій сфері є цифровізація публічного управління. Впровадження інструментів електронного урядування докорінно змінило спосіб спілкування громадян з органами виконавчої влади. Онлайн-портали, системи електронного документообігу та механізми цифрової ідентифікації дозволяють особам дистанційно отримувати державні послуги, подавати заяви, отримувати офіційну інформацію та відстежувати статус своїх запитів у режимі реального часу. Це зменшує бюрократичні бар'єри, мінімізує корупційні ризики та економить час і ресурси як для громадян, так і для державних службовців.

Ще однією важливою інновацією є розвиток електронних державних послуг (е-послуг). Органи виконавчої влади все частіше надають адміністративні послуги через єдині цифрові платформи, що дозволяє громадянам отримувати довідки, дозволи та реєстрації без прямого фізичного контакту з установами. Такі послуги сприяють інклюзивності, особливо для людей, які проживають у віддалених районах, осіб з інвалідністю та осіб з обмеженою мобільністю. В Україні платформа «Дія» є прикладом цієї тенденції, пропонуючи доступ до понад 130 державних послуг через мобільний додаток та веб-портал, що значно покращує доступність державних послуг для громадян [19].

Механізми участі громадськості також були модернізовані. Інновації включають електронні петиції, онлайн-консультації з громадськістю, платформи партисипативного бюджетування та інструменти цифрового зворотного зв'язку. Такі підходи дають можливість громадянам безпосередньо впливати на процеси прийняття рішень, висловлювати свою думку та пропонувати власні ініціативи. Як підкреслюється в нещодавніх дослідженнях, ефективні рамки електронного урядування перетворюють громадян з пасивних одержувачів послуг на активних партнерів у спільному виробництві державних послуг, тим самим сприяючи більш інклюзивним та сталим моделям управління [130].

Ініціативи щодо прозорості та відкритих даних є ще однією важливою сферою інновацій. Багато органів виконавчої влади зараз публікують набори даних, звіти та показники ефективності у форматах відкритого доступу. Це дозволяє громадянам, організаціям громадянського суспільства та ЗМІ контролювати діяльність уряду, аналізувати державні витрати та оцінювати результати політики. Відкриті дані сприяють підзвітності та заохочують до публічних дебатів на основі доказів.

Крім того, використання соціальних мереж та комунікаційних платформ змінило взаємодію між урядом і громадянами. Органи виконавчої влади все частіше використовують офіційні вебсайти, соціальні мережі та чат-боти для поширення інформації, відповіді на запити та надання своєчасних оновлень під час криз або надзвичайних ситуацій. Такі канали роблять комунікацію більш динамічною, інтерактивною та чутливою до потреб громадян.

У підсумку, інновації у взаємодії між громадянами та органами виконавчої влади мають визначальну роль у сучасному публічному управлінні. Цифрові інструменти, механізми участі та ініціативи щодо прозорості не лише підвищують ефективність роботи органів виконавчої влади, але й розширюють можливості громадян та зміцнюють демократичне управління. Однак успішне впровадження цих інновацій вимагає належної правової бази, цифрової грамотності, заходів захисту даних та постійного нарощування інституційного потенціалу.

«Дія» – це державна цифрова екосистема, розроблена Міністерством цифрової трансформації України, призначена для забезпечення доступності державних послуг та офіційних документів для громадян через смартфони та веб-портали. Її назва походить від української аббревіатури, що означає «Держава і я», що підкреслює особистий зв'язок між громадянином і державою [17]. Створення «Дії» відображає зміну парадигми в публічному управлінні, зосереджуючись на зручності для громадян, а не на інституційній жорсткості. Надаючи пріоритет зручності використання, платформа зменшує відстань між звичайними людьми та бюрократією. Більше того, цей підхід відповідає світовим

тенденціям в електронному урядуванні, де громадяни все більше вимагають інтуїтивно зрозумілих, адаптивних та цифрово доступних послуг.

Платформу було офіційно запущено у 2020 році в рамках ширших урядових зусиль щодо модернізації публічного управління, скорочення бюрократії та забезпечення цифрових альтернатив традиційним паперовим процесам. Запуск «Дії» був особливо своєчасним, що збіглося зі зростаючою потребою в дистанційних послугах через пандемію COVID-19. Це прискорило її впровадження громадськістю та підкреслило практичні переваги цифровізації. Крім того, платформа являє собою стратегічну інвестицію в цифрову інфраструктуру України, що сигналізує про зобов'язання щодо довгострокових інновацій в управлінні [19].

«Дія» інтегрує цифрові документи, такі як паспорти, водійські посвідчення та інші офіційні документи, дозволяючи користувачам отримувати до них доступ та обмінюватися ними в цифровому вигляді. Ці документи мають таку ж юридичну силу, як і їхні фізичні аналоги, що усуває потребу в паперових копіях у багатьох повсякденних ситуаціях [129]. Такий цифровий еквівалент зменшує адміністративне навантаження як на громадян, так і на органи державної влади, роблячи щоденну взаємодію з державою швидшою та прозорішою. Це також сприяє культурному зрушенню, в якому цифрова грамотність та впевнене користування технологіями стають необхідними для громадянської активності.

Єдиний веб-портал та мобільний додаток слугують шлюзом до понад 130 державних послуг для фізичних осіб та підприємств, включаючи реєстрацію бізнесу, податкові операції та заявки на соціальні послуги [220]. Об'єднуючи різноманітні послуги в єдину платформу, «Дія» запобігає фрагментації та зменшує ризик помилок або затримок, які часто спричиняються навігацією кількома окремими системами. Крім того, платформа надає підприємцям та малому бізнесу можливості шляхом оптимізації адміністративних процесів, що може безпосередньо вплинути на економічне зростання.

«Дія» є ключовим компонентом стратегії електронного урядування України, спрямованої на створення повністю цифрової держави, де громадяни

можуть взаємодіяти з офіційними установами повністю онлайн [223]. Це бачення виходить за рамки зручності та відображає ширші амбіції щодо створення прозорого та підзвітного управління, де дані вільно передаються між установами та громадянами. Зменшуючи точки фізичного контакту, платформа також мінімізує можливості для корупції та адміністративної неефективності.

Системи цифрової ідентифікації та автентифікації платформи спрощують доступ користувачів до послуг і забезпечують безпечний вхід і захист даних, що є фундаментальною вимогою для сучасної онлайн-взаємодії з урядом. Безпека та конфіденційність є центральними елементами дизайну Дія, що має вирішальне значення для формування довіри громадян до онлайн-урядових послуг. Поєднуючи надійне шифрування зі зручною для користувача верифікацією, Дія встановлює стандарт безпечного та надійного цифрового управління [127].

Окрім зберігання документів та доступу до послуг, «Дія» також об'єднує адміністративні процеси для зручності та прозорості, підтримуючи життєві події, такі як реєстрація бізнесу чи подання заявок на гранти. Платформа діє як єдиний центр для важливих життєвих та професійних етапів, значно спрощуючи взаємодію громадян з державою. Автоматизуючи рутинні процедури, «Дія» звільняє людські ресурси в публічному управлінні для виконання складніших та стратегічних завдань. Послуги сервісу «Дія» значно ширші за просте зберігання документів. Вона підтримує ініціативи, що охоплюють соціальні виплати, підтримку бізнесу та щоденні бюрократичні потреби, такі як сертифікати, дозволи та реєстрації. Інтегруючи різноманітні послуги, «Дія» зменшує потребу громадян відвідувати кілька офісів, заощаджуючи час і ресурси. Ця інтеграція також сприяє більш послідовному веденню обліку та точності даних у всіх державних установах.

Однією з визначних особливостей є перша у світі повністю цифрова паспортна система, яка дозволяє громадянам України використовувати цифрові посвідчення особи для офіційної ідентифікації без потреби у фізичних документах. Ця інновація ставить Україну серед провідних країн у сфері рішень для цифрової ідентифікації та демонструє прагнення уряду до технологічного

лідерства [187]. Вона також закладає основу для майбутньої інтеграції з міжнародними сервісами, такими як цифрові проїзні документи та системи транскордонної автентифікації.

Розробка Дія відображає «цифровий принцип», згідно з яким державні послуги в першу чергу розробляються для онлайн-надання, що значно скорочує час надання послуг та їх складність. Підхід «цифровий принцип» також дозволяє швидко адаптуватися до змінних обставин, таких як надзвичайні ситуації чи оновлення нормативних актів, без фізичних проблем з інфраструктурою. Крім того, ця методологія заохочує постійні інновації, оскільки нові послуги можна додавати та ефективно тестувати прямо всередині платформи.

Станом на кінець 2025 року понад 23 мільйони українців регулярно користуються екосистемою «Дія», що демонструє її центральну роль у тому, як громадяни отримують державні послуги у повсякденному житті [220]. Високий рівень впровадження ілюструє не лише технічний успіх, але й готовність суспільства до цифрової трансформації в публічному управлінні. Це також сигналізує про те, що цифрове управління може посилити громадянську активність та розширення прав і можливостей громадян у великих масштабах.

Згідно з останніми опитуваннями, майже 60% українців користувалися електронними державними послугами у 2025 році, причому значна частина отримувала до них доступ через платформу «Дія», що свідчить про її популярність та широке поширення [96]. Така висока залученість свідчить про те, що громадяни дедалі комфортніше взаємодіють з урядом у цифровому форматі, що свідчить про успішну зміну сприйняття громадськістю. Ця тенденція також спонукає політиків до подальшого розширення екосистеми цифрових послуг, реагуючи на потреби громадян, що змінюються.

Дослідження, підтримане ПРООН, також виявило високий рівень задоволеності серед користувачів послуг «Дія», більшість з яких повідомляють про позитивний досвід взаємодії з урядом у цифровому форматі [219]. Задоволеність користувачів є критичним показником для цифрових послуг, і результати свідчать про те, що дизайн «Дія» відповідає як функціональним, так

і зручним очікуванням. Позитивні відгуки користувачів також зміцнюють довіру до цифрового управління, що має вирішальне значення для довгострокового впровадження та суспільного сприйняття.

У співпраці з міжнародними партнерами Україна продовжує впроваджувати інновації, інтегруючи асистентів на основі штучного інтелекту в платформу, покращуючи взаємодію з користувачами та розширюючи доступ до послуг за допомогою нових технологій. Інтеграція штучного інтелекту дозволяє надавати інтелектуальні керівні принципи, швидше реагувати та прогнозувати рекомендації щодо послуг, створюючи більш персоналізований досвід. Ці досягнення також позиціонують «Дію» як модель для інших країн, які прагнуть впровадити платформи державних послуг на основі штучного інтелекту.

Кодова база «Дії» стала відкритою, що є стратегічним кроком, спрямованим на глобальний обмін знаннями та надання іншим урядам можливості створювати аналогічні послуги електронного урядування [183]. Відкритий вихідний код сприяє прозорості та дозволяє розробникам у всьому світі робити внесок у покращення або адаптувати систему для своїх країн. Це також демонструє лідерство України в інноваціях електронного урядування, підкреслюючи прагнення до співпраці, а не до ізоляції. Підхід з відкритим кодом дозволяє розробникам з усього світу вивчати дизайн та впровадження «Дія», сприяючи інноваціям та обміну знаннями в державних цифрових послугах. Міжнародні розробники тепер можуть вивчати передовий досвід у верифікації цифрової ідентичності, протоколах безпеки та дизайні інтерфейсу користувача. Такий світовий обмін заохочує вдосконалення та впровадження передових цифрових технологій у публічних послугах.

Покращення доступності порталу «Дія» значно покращили його зручність використання для людей з інвалідністю. Дотримуючись міжнародних стандартів цифрової доступності, таких як Керівні принципи доступності веб-контенту (WCAG), платформа гарантує, що такі функції, як перетворення тексту в мовлення, сумісність з програмами зчитування з екрана, налаштування розмірів шрифтів та режими високої контрастності, доступні для всіх користувачів. Ці

покращення дозволяють громадянам із порушеннями зору, слуху, рухових функцій або когнітивних функцій ефективно орієнтуватися на платформі, отримувати доступ до основних послуг та самостійно виконувати адміністративні завдання, що є критично важливим для моделі управління, орієнтованої на цифрові технології [19].

Забезпечення доступності гарантує, що всі громадяни, незалежно від фізичних можливостей, можуть повноцінно брати участь у процесах цифрового управління. Це означає, що особи, які раніше стикалися з перешкодами через обмеження мобільності, сенсорні порушення або інші інвалідності, тепер можуть користуватися державними послугами, подавати заявки, відстежувати запити та взаємодіяти з органами виконавчої влади на рівних умовах. Зменшуючи структурні та технологічні перешкоди, «Дія» сприяє громадянській участі та надає маргіналізованим групам можливість здійснювати свої права без залежності від посередників.

Ця інклюзивність відображає ширше зобов'язання щодо соціальної рівності та демонструє, що цифрова трансформація приносить користь усім, а не лише більшості користувачів з інвалідністю. Розробляючи з огляду на доступність, Дія створює прецедент для державних послуг, які надають пріоритет універсальності та рівним можливостям. Більше того, акцент на доступності узгоджується з глобальними тенденціями в електронному урядуванні, наголошуючи на тому, що ефективне публічне управління має бути всеохоплюючим, залучати участь і відповідати потребам усіх громадян, як це підкреслюється в ініціативах ПРООН щодо сприяння справедливому цифровому доступу [206]. Такі заходи не тільки покращують досвід користувачів, але й зміцнюють соціальну єдність і довіру до цифрових державних послуг.

Правова база для «Дії» була створена шляхом прийняття низки урядових постанов, спрямованих на гарантування доступу населення до цифрових послуг та інформації, необхідної для адміністративних процесів. Правова підтримка має вирішальне значення для встановлення довіри до цифрових документів та

послуг, надаючи громадянам впевненість у їхній легітимності та можливості виконання.

«Дія» підтримує цифрові підписи та електронну автентифікацію, дозволяючи користувачам підписувати документи та виконувати юридично зобов'язуючі дії безпосередньо через платформу. Ця функціональність трансформує традиційні паперові процедури, дозволяючи громадянам, підприємствам та організаціям повністю онлайн заповнювати контракти, заяви та офіційні документи. Інтеграція електронної автентифікації гарантує безпечну перевірку особи користувача, забезпечуючи надійний зв'язок між особою та її цифровими діями. Поєднуючи зручні інтерфейси з передовими криптографічними технологіями, «Дія» спрощує адміністративну взаємодію, зберігаючи високі стандарти безпеки та юридичної дійсності.

Цифрові підписи не лише підвищують ефективність, але й підвищують безпеку та зменшують ризик шахрайства, оскільки кожен підпис можна відстежити, він унікально пов'язаний з підписантом та захищений від несанкціонованих змін. Ця можливість особливо цінна в бізнес-транзакціях, судових процесах та державних операціях, де своєчасна та безпечна обробка є критично важливою. Використання електронних підписів дозволяє органам виконавчої влади оптимізувати робочі процеси, зменшувати бюрократичні затримки та підтримувати дотримання нормативних вимог. Крім того, забезпечуючи повністю цифрові, юридично обов'язкові процеси, «Дія» зміцнює довіру до онлайн-адміністративних послуг та сприяє ширшому впровадженню рішень електронного урядування як серед громадян, так і серед підприємств.

Ще одним елементом екосистеми «Дія» є такі ініціативи, як «Дія.Бізнес» та «Дія.Освіта», які підтримують підприємців та учнів за допомогою спеціалізованих цифрових інструментів та освітніх ресурсів. Ці спеціалізовані субплатформи поширюють переваги «Дія» на економічний та освітній розвиток, сприяючи інноваціям та розвитку навичок. Пов'язуючи державні послуги з практичними інструментами для бізнесу та навчання, платформа зміцнює суспільний потенціал та цифрову грамотність.

Платформа «Дія» є новаторським досягненням у цифровому управлінні України, демонструючи, як технології можуть трансформувати взаємодію між громадянами та державою. Об'єднавши широкий спектр державних послуг в єдину зручну цифрову екосистему, «Дія» зменшила бюрократичні бар'єри, підвищила ефективність та підвищила прозорість. Інтеграція цифрових документів, електронних підписів та послуг на основі штучного інтелекту підкреслює потенціал технологій для підвищення чутливості, підзвітності та інклюзивності уряду.

Більше того, впровадження «Дії» мільйонами українців демонструє готовність суспільства до цифрової трансформації та довіру, яку громадяни мають до безпечних, юридично визнаних цифрових платформ. Підхід платформи до відкритого коду та її відданість доступності ще більше розширюють її вплив, пропонуючи уроки для інших країн, які прагнуть модернізувати публічне управління.

На завершення, «Дія» є прикладом майбутнього електронного управління: орієнтованого на громадян, ефективного, безпечного та інноваційного. Її постійний розвиток не лише покращує надання державних послуг, але й зміцнює громадянську активність, цифрову грамотність, економічну та соціальну участь. Завдяки таким цифровим інноваціям Україна позиціонує себе як світового лідера в сучасному публічному управлінні та взірець для інших країн, які прагнуть впровадити ефективні, орієнтовані на громадян рішення електронного урядування.

Електронні реєстри – це цифрові бази даних, що підтримуються державними органами для зберігання та управління різними типами офіційної інформації. Вони дозволяють систематично збирати, зберігати та витягувати дані, замінюючи традиційні паперові системи. Оцифрування записів в рази збільшує показник ефективності публічного управління, підвищує рівень прозорості та спрощує доступ до інформації для громадян та організацій.

Центральною перевагою електронних реєстрів є консолідація інформації. Замість того, щоб бути розпорошеними по численних паперових архівах у різних

державних установах, дані зосереджені в єдиній цифровій системі. Така централізація забезпечує точність та своєчасність інформації, надаючи достовірні дані громадянам, підприємствам та іншим державним установам. Реєстри населення дозволяють урядам вести облік громадян, видавати документи, що посвідчують особу, проводити статистичний аналіз та ефективно планувати соціальні послуги. Бізнес-реєстри покращують нагляд за юридичними особами, спрощують реєстрацію компаній та покращують бізнес-середовище. Земельні та майнові реєстри сприяють управлінню правами власності, оптимізують юридичні процеси та запобігають дублюванню реєстрацій.

Впровадження електронних реєстрів вимагає надійної інфраструктури інформаційних технологій, а також відповідної правової бази. Уряди повинні забезпечити безпеку даних для захисту від несанкціонованого доступу та кіберзагроз, гарантувати конфіденційність та дотримання правил захисту даних, а також підтримувати сумісність та інтеграцію між різними урядовими системами. Крім того, залучення громадськості має вирішальне значення для успішного функціонування цих систем, оскільки участь громадян може підвищити прозорість, сприяти підзвітності та зміцнити довіру до цифрових послуг.

Електронні реєстри тісно пов'язані з ініціативами відкритих даних, які заохочують уряди публікувати набори даних у форматах, доступних для громадськості. Публікуючи урядові набори даних у доступних, машинозчитуваних форматах, ці ініціативи дозволяють як громадянам, так і організаціям громадянського суспільства контролювати державні витрати, оцінювати результати політики та притягувати посадовців до відповідальності. Таким чином, відкриті дані зменшують інформаційну асиметрію, посилюють нагляд та зміцнюють довіру громадськості до управління.

Відкриті дані також сприяють операційній ефективності державних установ. Коли інформація відкрито поширюється між установами, дублювання зусиль мінімізується, адміністративні витрати зменшуються, а прийняття рішень краще обґрунтовується надійними доказами. Крім того, доступні набори даних

надають можливості для інновацій як у державному секторі, так і для зовнішніх зацікавлених сторін, включаючи підприємства, дослідників та розробників технологій, які можуть використовувати цю інформацію для створення нових продуктів, покращення послуг або визначення ринкових можливостей.

Відкриті урядові дані стосуються наборів даних, які вільно доступні для використання, зміни та обміну будь-ким. Ці дані включають інформацію про державні витрати, демографічні показники, державні послуги тощо. Роблячи дані відкритими, уряди надають громадянам можливість контролювати ефективність та приймати обґрунтовані рішення. Доступ до відкритих даних підтримує інновації та підприємництво. Розробники та підприємства можуть використовувати урядові набори даних для створення додатків, послуг та продуктів. Наприклад, транспортні та погодні дані використовувалися для покращення навігації та міського планування.

Прозорість є однією з головних цілей відкритих даних. Громадяни можуть відстежувати, як витрачаються державні кошти, контролювати екологічну політику та оцінювати послуги охорони здоров'я. Відкриті дані також зміцнюють демократію, дозволяючи проводити публічні дебати на основі доказів. Електронні реєстри сприяють відкритості даних, організовуючи інформацію у структурованих форматах. Реєстри гарантують, що дані є точними, актуальними та машинозчитуваними. Це полегшує публікацію відкритих наборів даних на урядових порталах.

Прозорість не лише сприяє розумінню громадянами урядових процесів, але й зменшує витрати та адміністративну надмірність у державних міністерствах, що дозволяє ефективніше виявляти та використовувати внутрішні дані. У тому ж інструментарії підкреслюється, що відкриті дані стимулюють інновації, дозволяючи урядам, громадянському суспільству та приватним суб'єктам співпрацювати над новими рішеннями, отриманими на основі публічних даних, тим самим створюючи можливості для економічного розвитку та покращення державних послуг [131].

Уряди в усьому світі все частіше впроваджують політику відкритих даних. Наприклад, Європейський Союз просуває Директиву PSI (Інформація державного сектору), яка заохочує держави-члени робити урядові дані доступними та повторно використовуваними. Це гармонізує практику прозорості в різних країнах [105, с.399]. Аттард, Орланді, Шеррі та Ауер розглядають відкриті урядові дані як важливий напрямок електронного урядування, що базується на публікації, доступності та повторному використанні даних державного сектору. На мою думку, відкриті дані підтримують прозорість, громадський контроль, аналітику та нові цифрові послуги, тоді як їхня ефективність залежить від якості даних, актуальності та зручності використання.

Академічні аналізи далі розглядають відкриті дані в рамках ширших екосистем управління та технологій, демонструючи як потенціал, так і проблеми. Наприклад, порівняльне дослідження порталів відкритих урядових даних показує, що хоча підвищена доступність наборів даних може посилити участь громадськості та спільне прийняття рішень, між порталами різних країн зберігаються відмінності у зручності використання, якості даних та залученні громади, що впливає на загальний вплив екосистем відкритих даних. Інші систематичні огляди задокументували життєвий цикл ініціатив відкритих даних - від публікації до споживання - зазначаючи, що такі бар'єри, як обмежена обізнаність громадськості, інституційний опір та технологічні обмеження, можуть перешкоджати повній реалізації потенціалу відкритих даних для підзвітності та покращення послуг. Це дослідження підкреслює, що хоча відкриті дані теоретично можуть розширити можливості громадян та посилити прозорість, їхня практична ефективність залежить від сталого інвестування в інфраструктуру даних, інформаційно-просвітницьку роботу та покращення зручності використання [192].

Дослідження, проведене Фондом відкритих знань (Open Knowledge Foundation), показало, що країни з сильною політикою відкритих даних повідомляють про вищий рівень довіри до уряду [153]. Прозорість та підзвітність є ключовими рушійними силами довіри громадян. Гурін, Менлі та Арісс

розглядають відкриті дані як важливий ресурс для досягнення Цілей сталого розвитку шляхом посилення прозорості, підзвітності, участі громадян та ефективності державних послуг. На мою думку, відкриті дані будують довіру лише тоді, коли громадяни можуть реально отримати до них доступ, зрозуміти, проаналізувати та використовувати їх для громадського контролю.

Інтеграція електронних реєстрів з іншими цифровими сервісами може покращити публічне управління. Наприклад, поєднання реєстрів населення із соціальними службами дозволяє автоматизувати перевірку права на отримання допомоги. Це зменшує адміністративне навантаження для громадян. Якість даних має вирішальне значення в електронних реєстрах. Помилки, застаріла інформація або невідповідності можуть підірвати довіру громадськості. Регулярні аудити, механізми перевірки та відгуки користувачів допомагають підтримувати високу якість наборів даних.

Відкриті дані також можуть підтримувати наукові дослідження. Дослідники можуть отримати доступ до анонімізованих наборів даних для досліджень у галузі охорони здоров'я, економіки та соціальних наук. Уряди часто співпрацюють з університетами для публікації наборів даних для академічних цілей. Питання конфіденційності є суттєвим викликом під час публікації відкритих даних. Персональна інформація має бути анонімізована, а конфіденційні дані мають бути обмежені. Уряди повинні збалансувати прозорість з правом громадян на конфіденційність.

Окрім ефективності та прозорості управління, ініціативи щодо відкритих даних отримують дедалі більше визнання за їхній ширший соціально-економічний внесок. Дослідження Світового банку та партнерів з розвитку показують, що відкриті дані можуть відігравати стратегічну роль у досягненні цілей сталого розвитку, стимулюючи підприємництво, покращуючи надання державних послуг та забезпечуючи прийняття політичних рішень на основі даних у таких секторах, як охорона здоров'я, транспорт та ліквідація наслідків стихійних лих. Наприклад, відкриті дані використовуються в контексті розумних міст для оптимізації послуг та збільшення зворотного зв'язку із зацікавленими

сторонами, тоді як міжнародні оцінки впливу пов'язують відкриті бюджетні дані з більшою фінансовою підзвітністю та громадянською активністю. Крім того, економічні дослідження показують, що відкритість публічних даних може підвищити продуктивність та інновації в приватному секторі, що ілюструє, як відкриті урядові дані перетинаються з національними стратегіями розвитку та конкурентоспроможними економічними показниками [86].

Електронні реєстри покращують реагування на надзвичайні ситуації та управління стихійними лихами. Точні дані про населення та інфраструктуру дозволяють урядам ефективно розподіляти ресурси під час криз. Відкриті дані про небезпеки, погоду та державні послуги підтримують готовність.

Багато країн розвивають цифрову грамотність для того, аби громадяни могли ефективно використовувати відкриті дані. Уряди часто пропонують навчальні посібники, семінари та зручні інтерфейси. Ці ініціативи надають громадянам можливість аналізувати та використовувати публічні набори даних.

Електронні реєстри та відкриті урядові дані представляють собою трансформаційний підхід до публічного управління. Вони підвищують прозорість, сприяють інноваціям та посилюють залучення громадян. З розвитком технологій та політики їхній потенціал для покращення управління продовжує зростати.

У підсумку, електронні реєстри та відкриті урядові дані є взаємодоповнюючими основами сучасного публічного управління, фундаментально змінюючи спосіб збору, управління та поширення інформації урядами. Електронні реєстри забезпечують централізовану, точну та безпечну основу для зберігання офіційних даних, зменшуючи дублювання та підвищуючи адміністративну ефективність, тоді як ініціативи щодо відкритих даних розширюють цінність цих реєстрів, роблячи інформацію доступною та практичною для громадян, громадянського суспільства та приватного сектору. Разом вони сприяють прозорості, підзвітності та прийняттю рішень на основі доказів, створюючи можливості для інновацій, економічного зростання та партисипативного управління. Однак ефективність цих систем залежить від

надійної технологічної інфраструктури, чітких правових рамок та постійних зусиль щодо залучення та навчання користувачів, забезпечуючи, щоб переваги цифровізації та відкритості перетворилися на значні покращення в управлінні та суспільних результатах.

Інновації в публічному управлінні стосуються впровадження нових ідей, процесів і технологій державними установами для підвищення ефективності, прозорості та доступності державних послуг. В Україні інновації в державних послугах частково зумовлені стратегіями цифрової трансформації, спрямованими на зменшення бюрократичних процедур, підвищення довіри до інституцій та адаптацію управління до сучасних технологічних стандартів. Інтеграція цифрових платформ у публічне управління є критично важливим компонентом сучасного публічного управління, що дозволяє урядам оптимізувати бюрократичні процедури для громадян і бізнесу.

Цей розділ закладає основу для розуміння того, як українські органи державної влади використовують інновації для надання послуг та демократичної участі. У ньому також висвітлюється, як інновації перетинаються з ширшими соціально-політичними цілями, такими як прозорість, громадянська участь та економічне зростання.

Однією з найважливіших рис реформи державного сектору в Україні стала пріоритизація цифрової трансформації як стратегічної національної мети. Цифрова трансформація в Україні означає не лише оцифрування документообігу; вона символізує структурний зсув до більш орієнтованого на громадян, ефективного та прозорого управління. У 2024 році Уряд України схвалив амбітний план цифровізації державних послуг до 2026 року, спрямований на понад 30 секторів послуг, включаючи охорону здоров'я, освіту, соціальну підтримку, митницю та системи реєстрації актів цивільного стану. План спрямований на те, щоб зробити послуги доступними без паперової роботи, черг та бюрократичних перешкод, що являє собою трансформаційний зсув від традиційних моделей надання послуг. Це національне бачення лежить в основі

розвитку інноваційних електронних державних послуг та підтримує ширші реформи управління [16].

Наріжним каменем інноваційних послуг України є платформа «Дія», яка інтегрує численні державні послуги в єдине цифрове середовище. «Дія» — це додаток і веб-портал, який надає громадянам можливість доступу до понад 100 послуг онлайн, починаючи від документів, що посвідчують особу, і закінчуючи реєстрацією бізнесу, податковими послугами та адмініструванням транспортних засобів. Платформа отримала міжнародне визнання як успішна модель електронного врядування, привертаючи увагу своєю зручністю та трансформаційним впливом на щоденну взаємодію з урядом. Станом на 2024 рік «Дія» зібрала мільйони користувачів і була визнана однією зі 100 найкращих інновацій у світі для спрощення доступу до державних послуг [178]. Її інтеграція електронних документів та цифрових підписів значно знизила корупційні ризики, мінімізуючи особисту взаємодію та адміністративні повноваження. Віктор Лях розглядає цифрову трансформацію України як фактор демократичної участі та стійкості держави, наголошуючи на ролі «Дії» та інших цифрових інструментів у зменшенні бюрократії, підвищенні прозорості та посиленні взаємодії між громадянами та державою. На мою думку, «Дія» важлива не лише як технічна інновація, а й як нова модель комунікації між громадянами та державою, яка має бути підкріплена захистом даних, кіберстійкістю та підзвітністю за якість послуг.

Окрім надання базових послуг, інновації в державному секторі України включають інструменти, що посилюють демократичну участь та взаємодію з органами державної влади. Цифрові платформи, такі як місцеві петиції, публічні бюджетні консультації та онлайн-публічні обговорення, дозволяють громадянам брати суттєву участь у процесах прийняття рішень. Згідно з останніми звітами, ці послуги електронної демократії, розроблені в рамках національних програм цифрової трансформації, функціонують як на центральному, так і на місцевому рівнях, забезпечуючи партисипативне управління та сприяючи громадянській активності. Ці інструменти представляють собою еволюцію електронного

урядування в напрямку електронної демократії, де громадяни є не просто одержувачами послуг, а активними партнерами в процесах управління. Вони ілюструють, як цифрові технології змінюють відносини між державою та суспільством [135].

Поряд із «Дією», український портал EGOV об'єднує сотні національних та регіональних електронних послуг в одному репозиторії з можливістю пошуку [157]. Ця платформа слугує агрегатором відкритих даних, що дозволяє користувачам досліджувати та отримувати доступ до послуг із різних категорій без необхідності переглядати фрагментовані портали відомств. Така агрегація сприяє прозорості та спрощує взаємодію з користувачами, заохочуючи громадян до цифрового використання. Маючи понад 300 перелічених послуг та постійні доповнення, портал EGOV є прикладом того, як цифрові екосистеми можуть підвищити доступність та обізнаність про державні пропозиції. Наявність централізованого каталогу електронних послуг також підтримує міжвідомчу сумісність — критично важливу рису сучасного цифрового управління.

Інноваційні послуги в Україні ґрунтуються на правових реформах, спрямованих на забезпечення цифрового управління та підтримку інституційної готовності. Протягом останнього десятиліття законодавці прийняли низку нормативних актів для сприяння створенню правового середовища, сприятливого для цифровізації, включаючи рамки для електронних підписів, цифрової ідентифікації та міжвідомчого обміну даними. Ці норми відповідають світовим тенденціям та стандартам електронного управління, сприяючи безпечній та законній цифровій взаємодії між громадянами та державою. Законодавча база також відображає зусилля України щодо адаптації своїх стандартів публічного управління до стандартів Європейського Союзу. Таким чином, правові зміни доповнюють технологічні інновації, створюючи цілісне середовище для модернізації державного сектору.

Одним із найважливіших наслідків інноваційних державних послуг є зниження рівня корупції в державному секторі. Традиційні бюрократичні взаємодії часто допускали дискрецію та непрозоре прийняття рішень, що могло

сприяти корупційній практиці. Цифровізація послуг через такі платформи, як «Дія» та EGOV, автоматизує процедури та створює прозорі журнали аудиту. Цей зсув підвищує підзвітність, роблячи процеси надання послуг відстежуваними та менш залежними від окремих посередників. Посадовці та користувачі отримують вигоду від стандартизованих, заснованих на правилах цифрових робочих процесів, які мінімізують можливості для корупції.

Розвиток інноваційних послуг в Україні підтримується партнерством з міжнародними організаціями, іноземними урядами та громадянським суспільством. Співпраця з такими організаціями, як Швейцарське агентство з розвитку та співробітництва, в рамках програми EGAP, підвищує технічну експертизу та розширює охоплення електронних послуг. Ці партнерства забезпечують фінансову підтримку, нарощування потенціалу та обмін знаннями, зміцнюючи траєкторію цифрової трансформації України. Міжнародна співпраця також допомагає синхронізувати інновації державних послуг в Україні з передовими світовими практиками та стандартами, зміцнюючи конкурентоспроможний профіль країни в галузі цифрового управління [135].

Незважаючи на значний прогрес, інноваційні державні послуги в Україні стикаються з постійними викликами. Деяким групам громадян може бракувати цифрової грамотності або надійного підключення до Інтернету, що створює перешкоди для повноцінної участі. Крім того, зберігаються занепокоєння щодо кібербезпеки, оскільки цифрові системи повинні захищати конфіденційні персональні та урядові дані від кіберзагроз. Забезпечення сумісності між кількома урядовими системами також вимагає постійної технічної координації. Вирішення цих викликів залишається критично важливим для підтримки та масштабування інновацій у публічному управлінні.

Триваючий війна в Україні з 2014 року вплинула на еволюцію цифрових послуг як у цивільному, так і в оборонному контексті. Хоча це чинило тиск на публічне управління, воно також прискорило інновації, особливо в системах реагування на надзвичайні ситуації та управління інформацією. Цифрові інструменти, спочатку розроблені для виконання бюрократичних завдань, були

перепрофільовані для підтримки функцій, пов'язаних з війною, таких як звітність громадян та збір доказів (наприклад, краудсорсинг даних про воєнні злочини). Ці адаптації демонструють стійкість та гнучкість цифрового управління в кризових умовах, показуючи, як інноваційні послуги можуть підтримувати як повсякденне управління, так і надзвичайні національні виклики [113].

Інновації у сфері державних послуг тісно пов'язані з довірою громадськості та цифровою грамотністю. Довіра до державних систем зростає, коли громадяни користуються надійними, оперативними та прозорими послугами. Урядові ініціативи включають програми цифрової грамотності, щоб забезпечити громадянам ефективне використання електронних послуг. Освітні кампанії, центри підтримки та онлайн-навчальні ініціативи допомагають подолати розрив між технологічним потенціалом та реальним використанням. Інвестуючи в освіту користувачів, органи влади допомагають уникнути дискримінаційних наслідків цифрової трансформації та сприяють інклюзивному доступу до державних інновацій.

Фундаментальним стовпом інноваційних державних послуг є концепція цифрової ідентифікації. Безпечні та перевірені системи цифрової ідентифікації дозволяють особам аутентифікувати себе онлайн, отримувати доступ до послуг та здійснювати операції з державними установами без фізичних документів. Ці системи підвищують безпеку, зменшують шахрайство та оптимізують адміністративні процеси. Цифрова ідентифікація також підтримує сумісність між платформами та агентствами, забезпечуючи безперебійний обмін даними та їх перевірку. Забезпечення надійного кіберзахисту для систем цифрової ідентифікації є важливим для підтримки довіри користувачів.

Підхід України до державних інновацій часто залучає ширшу інноваційну екосистему, включаючи приватні технологічні фірми, стартапи, дослідників та організації громадянського суспільства. Ініціативи, такі як технологічний кластер Brave1, сприяють співпраці між урядом та технологічними новаторами, демонструючи, як державні органи можуть стимулювати ринково-орієнтовані інновації, які також задовольняють суспільні потреби. Brave1 об'єднує

інноваційні компанії із зацікавленими сторонами у сфері оборони та уряду для пришвидшення розробки та впровадження технологій. Хоча такі програми в першу чергу орієнтовані на оборону, вони ілюструють ширшу ідею інноваційних екосистем, керованих урядом, які збагачують можливості державної служби [141].

Заглядаючи в майбутнє, державні служби України, ймовірно, продовжуватимуть розвиватися завдяки досягненням у сфері штучного інтелекту, аналізу даних та децентралізованих технологій. Майбутні пріоритети можуть включати прогнозне надання послуг, підтримку громадян у режимі реального часу та адаптивні системи управління. Служби адаптуються до змін та нових потреб завдяки інтеграції зворотного зв'язку від громадян у режимі реального часу. Блокчейн та розподілені реєстри можуть ще більше підвищити безпеку та прозорість. Ці нові інновації вказують на еру, коли державні служби не лише реагують на потреби громадян, а й передбачають їх.

Порівняльний аналіз показує, що траєкторія розвитку цифрового урядування в Україні має схожість із передовими моделями електронного урядування в таких країнах, як Естонія, Данія та Сінгапур, де цифрові державні послуги є інтегрованими, орієнтованими на користувача та безпечними. Однак досвід України є унікальним завдяки своєму гібридному контексту швидких реформ, зумовлених тиском конфліктів, економічним перехідним періодом та активною залученістю громадянського суспільства. Вивчення міжнародних орієнтирів допомагає українській владі вдосконалювати свої стратегії, одночасно навчаючись на передовому світовому досвіді.

Оцінка впливу інноваційних державних послуг включає як кількісні, так і якісні показники: рівень впровадження користувачами, час надання послуг, скорочення адміністративних витрат, рівень корупційних випадків та рейтинги задоволеності. Опитування та аналітичні інструменти допомагають державним адміністраторам зрозуміти моделі використання та сфери для покращення. Інституціоналізація показників ефективності гарантує, що інновації не лише

впроваджуються, а й ретельно оцінюються. Ці вимірювання спрямовують коригування політики на основі доказів.

Зі зростанням технологічної складності державних послуг виникають етичні міркування, особливо щодо конфіденційності даних, алгоритмічної справедливості та інклюзивності. Уряди повинні збалансувати підвищення ефективності із захистом прав особистості. Прозора політика щодо використання даних, етичне управління системами штучного інтелекту та інклюзивні методи проектування допомагають забезпечити користь послуг для всіх громадян. Публічні діалоги щодо цифрової політики допомагають узгодити інновації з демократичними цінностями.

Підсумовуючи, інноваційні послуги державних органів влади в Україні демонструють вражаючу еволюцію у взаємодії уряду з громадянами. Від масштабних цифрових платформ, таких як «Дія» та EGOV, до інструментів електронної демократії за участю громадськості та глобальних партнерств, Україна продемонструвала, що інновації можуть зменшити бюрократичні бар'єри, посилити прозорість та підтримувати стійкість суспільства. Хоча проблеми залишаються, включаючи нерівність в інфраструктурі та ризики для безпеки, країна продовжує переосмислювати надання державних послуг у цифрову епоху. Ця трансформація підвищує спроможність держави, сприяє громадянській участі та позиціонує Україну як визначний приклад глобального цифрового управління.

Електронний документообіг стосується систематичної обробки документів у цифровому форматі протягом усього їхнього життєвого циклу, включаючи створення, зберігання, обробку, обмін та архівування. Електронний документообіг суттєво відрізняється від традиційних паперових систем, оскільки використовує інформаційні технології для забезпечення своєчасного доступу, узгодженого форматування та безпечного зберігання адміністративних записів. У сучасному публічному управлінні ці процеси формують основу цифрового управління, дозволяючи державним органам взаємодіяти швидше та прозоріше.

Впровадження електронних документообігів стало життєво важливим через зростання обсягу офіційної документації та зростаючий попит громадськості на цифрові послуги. У цьому розділі досліджується питання, як електронний документообіг сприяє ефективності взаємодії державних органів, покращуючи внутрішні операції, обслуговування громадян та міжвідомчу співпрацю.

Однією з головних переваг систем електронного документообігу є значне підвищення ефективності процесів. Електронні системи скорочують час, необхідний для пошуку, обміну або авторизації документів порівняно з ручним пошуком паперових документів. Згідно з практичним впровадженням, електронні записи та автоматизація робочих процесів можуть скоротити адміністративний час більш ніж на 60% у ключових функціях обробки. Крім того, ці системи усувають надмірну обробку документів та знижують ризик втрати або загублення записів. Загалом, уряди, що впроваджують електронний документообіг та цифрове управління ресурсами, повідомляють про більш плавні та швидші адміністративні процедури, що покращують реагування на внутрішні та зовнішні вимоги [203, с.42]. М. Рошук аналізує розвиток електронного урядування в Україні крізь призму інформаційної безпеки, наголошуючи на необхідності належного правового та організаційного захисту інформаційних ресурсів. На мою думку, електронний документообіг може підвищити ефективність управління лише за умови поєднання швидшого обміну даними, автоматизації та зменшення обсягу паперової роботи із захистом інформації, контролем доступу та відповідальністю за безпеку електронних даних.

Система електронного документообігу сприяє стандартизації документів і процедур у різних державних органах. Використовуючи єдині електронні шаблони та системи класифікації, установи можуть гармонізувати структуру записів і уникати невідповідностей. Ця стандартизація гарантує, що документи збережуть юридичну чинність і відповідають нормативним базам. У свою чергу, всі зацікавлені сторони, як внутрішні, так і зовнішні, можуть інтерпретувати та

обробляти інформацію передбачуваним чином. Стандартні процедури також сприяють автоматизованим механізмам контролю якості, які допомагають виявляти помилки відповідності або неповні документи.

Україна прийняла низку законодавчих заходів для регулювання цифрової взаємодії в урядових структурах. Електронна ідентифікація та цифровий підпис були юридично визнані, що надає юридичної сили електронним документам. Ці правові основи є важливими для безпечного та сумісного обміну документами між установами. Однак, науковці зазначають, що регуляторне середовище все ще потребує вдосконалення, щоб відповідати швидкому технологічному розвитку, особливо в гармонізації національної політики з міжнародними стандартами. Правова база залишається ключовим елементом у забезпеченні легітимності та прийняття систем електронного документообігу [132].

Ключовим аспектом ефективного управління є здатність до міжвідомчої комунікації. Завдяки рішенням електронного документообігу міністерства, місцеві адміністрації та державні установи можуть обмінюватися документами через сумісні цифрові платформи. Наприклад, національні системи електронного документообігу пов'язують різні департаменти, забезпечуючи безпечну та скоординовану роботу в межах організаційних кордонів. Така інтеграція підтримує інтегроване надання послуг та зменшує дублювання зусиль. Взаємодія також забезпечує спільний доступ до публічних даних, що може покращити прозорість та підзвітність між органами влади [156].

Електронна обробка документів пов'язана зі значною економією коштів для державних органів. Перехід від паперових до цифрових записів зменшує витрати на друк, зберігання та фізичне транспортування документів. Уряди можуть перерозподілити фінансові ресурси на стратегічні пріоритети, такі як цифрова інфраструктура або ініціативи з інформування громадськості. Крім того, системи електронного управління документами зменшують довгострокові витрати на утримання фізичних архівів та зменшують залежність від спеціалізованих сховищ. Ці економічні переваги зробили управління цифровими записами невід'ємною частиною сучасних реформ державного сектору [204]. А.

Шевченко описує впровадження електронного документообігу в Київській міській державній адміністрації як практичний крок до зменшення бюрократії, прискорення внутрішніх процедур та підвищення прозорості. На мою думку, цей приклад показує, що електронний документообіг є цінним не лише як заміна паперових документів, але й як інструмент для відстеження руху документів, контролю термінів, запобігання затримкам та підвищення дисципліни державного управління.

Одна з головних переваг електронної обробки документів полягає у скороченні бюрократичної тягаря та пришвидшенні процесів. Традиційні паперові робочі процеси часто є повільними, непрозорими та схильними до затримок, спричинених людськими помилками або навмисним зволіканням. Натомість, системи електронного документообігу забезпечують стандартизовані цифрові процеси з вимірюваними термінами та автоматизованим відстеженням.

Наприклад, Київська міська державна адміністрація нещодавно запровадила обов'язковий цифровий обіг документів, щоб уникнути непотрібних затримок та встановити прозорі терміни обробки. Ця ініціатива ілюструє, як електронний документообіг може безпосередньо покращити довіру громадян та адміністративну підзвітність [142].

Критичним аспектом впровадження систем електронного документообігу є інформаційна безпека та захист даних. Системи, що обробляють конфіденційні урядові та громадянські дані, потребують надійного шифрування, контролю доступу та механізмів автентифікації. В Україні впровадження систем електронного документообігу доповнюється правовими рамками, що сприяють безпечній електронній ідентифікації та управлінню даними. Забезпечення конфіденційності та недопущення відмови є життєво важливим для побудови довіри до цифрових урядових послуг. Без безпечної інфраструктури системи електронного документообігу ризикують стикатися з кіберзагрозами та скептицизмом громадськості, що підриває їхні потенційні переваги [132].

Незважаючи на багатообіцяючі результати, системи електронного документообігу стикаються зі структурними та операційними проблемами.

Дослідження виявляють опір серед державних службовців через усталені робочі звички та небажання впроваджувати нові цифрові інструменти. Інші проблеми включають недостатнє фінансування для оновлення технологій, обмежену технічну підтримку та прогалини в цифровій грамотності серед державних службовців. Ці перешкоди можуть уповільнити зусилля з інтеграції та створити нерівномірний рівень впровадження систем електронного документообігу в різних установах. Вирішення цих проблем вимагає стратегічного планування, навчальних ініціатив та постійних інвестицій.

Міжнародна співпраця відіграла значну роль у зміцненні можливостей України в галузі електронного документообігу. До прикладу, ЄС та Програма розвитку ООН надали підтримку у впровадженні сучасних ліцензій на платформи електронного документообігу у місцевих адміністраціях. Ця ініціатива зміцнює адміністративний потенціал та сприяє побудові прозорих, стійких систем управління. Такі партнерства сприяють обміну технічними знаннями та узгоджують українську практику з європейськими цифровими стандартами [177].

Стандартизація цифрових документів та робочих процесів забезпечує узгодженість та сумісність у системах електронного управління документами. Спільні критерії якості цифрових документів та структур метаданих підвищують зручність використання та зменшують кількість помилок під час обробки. Встановлення єдиних протоколів також сприяє інтеграції із зовнішніми системами та міжнародними партнерами. Таким чином, стандартизація є не лише технічною необхідністю, а й стратегією управління, яка підтримує масштабованість. Поточні реформи продовжують удосконалювати ці стандарти в установах публічного управління України.

Узгодження стандартів електронного документообігу з міжнародними цифровими протоколами сприяє транскордонній співпраці та обміну даними. Пілотні процедури взаємного визнання електронних підписів в Україні з Європейським Союзом є прикладом цієї тенденції. Така сумісність підтримує економічну інтеграцію, правову співпрацю та міжнародну довіру. Ці досягнення

позиціонують Україну як партнера в глобальних мережах цифрового управління. Міжнародне узгодження також стимулює внутрішні реформи до глобальних норм [47, с.1]. М. Матвійчук розглядає електронне правосуддя в Україні як важливу частину цифрової трансформації судової системи, наголошуючи на необхідності належного електронного документообігу, захисту даних, електронної ідентифікації та сумісності з цифровими стандартами.

На мою думку, ця позиція є важливою, оскільки цифрові судові сервіси можуть ефективно функціонувати лише за наявності єдиних правил створення, обміну, зберігання та захисту електронних документів, особливо в контексті європейської інтеграції.

Новітні технології, такі як штучний інтелект та блокчейн, мають потенціал для подальшого вдосконалення систем електронного управління документами. Інструменти штучного інтелекту можуть автоматизувати класифікацію, індексацію та маршрутизацію документів, збільшуючи швидкість та точність обробки. Блокчейн може забезпечити незмінні записи та підвищити безпеку в децентралізованих системах. Інтеграція цих інновацій в електронний документообіг може відкрити нові горизонти для публічного управління. Однак такі технології вимагають продуманих структур управління для зменшення ризиків.

Для політиків, системи електронного документообігу – це не короткострокова інновація, а довгострокова стратегія управління. Політика повинна враховувати інвестиції в інфраструктуру, цифрові навички, сумісність та безпеку. Стимули для участі державних органів та механізми підзвітності забезпечують стаке впровадження. Регулярна оцінка ефективності систем електронного документообігу може спрямовувати ітеративні вдосконалення. Комплексна розробка політики визначатиме довгостроковий успіх систем електронного документообігу у зміцненні публічного управління.

Аналіз реформ місцевої адміністрації підкреслює реальні переваги електронного управління документами. У конкретних українських адміністраціях електронні робочі процеси зменшили затримки в обробці

документів та покращили міжвідомчу координацію. Звіти вказують на скорочення часу обробки, вищу прозорість та кращі практики ведення обліку. Ці результати відображають загальні теоретичні очікування щодо позитивного впливу систем електронного документообігу на управління. Таким чином, тематичні дослідження забезпечують емпіричну основу для ширших стратегічних дискусій.

Електронне управління документами в Україні є основоположним елементом сучасної реформи управління. Його інтеграція в державні органи підвищує ефективність, прозорість, співпрацю та надання послуг. Хоча проблеми з впровадженням зберігаються, міжнародна підтримка та національні політичні ініціативи продовжують стимулювати прогрес. У міру розвитку цифрової інфраструктури України, електронне управління документами залишатиметься центральним елементом адміністративних інновацій. Зрештою, електронне управління документами сприяє не лише покращенню процесів управління, але й більш підзвітній та чуйній державі.

2.3 Правове забезпечення інноваційних інструментів у системі судової влади України

Судова система України за останнє десятиліття зазнала значних реформ, зокрема у відповідь на вимоги щодо підвищення рівня прозорості, ефективності та довіри громадськості. Традиційні методи адміністрування судів та управління справами часто критикувалися за неефективність, відсутність прозорості та схильність до корупції. У відповідь Україна запровадила кілька інноваційних інструментів, спрямованих на модернізацію судових процесів, покращення доступу до правосуддя та підвищення інституційної підзвітності. Ці інновації варіюються від цифрових систем управління справами до онлайн-механізмів вирішення спорів та електронних судових баз даних.

Судова система України стикається з проблемами, типовими для пострадянських правових систем, включаючи затримки, адміністративні

перешкоди та недовіру громадськості. Реформи, розпочаті на початку 2010-х років, мали на меті деполітизацію судів та підвищення професіоналізму, але системні зміни виявилися поступовими. Зовсім недавно політичний тиск та зовнішні вимоги, такі як умови, пов'язані з програмами міжнародної фінансової допомоги, посилили контроль над судовою гілкою влади, що призвело до додаткових структурних реформ та зусиль з модернізації, спрямованих на прозорість та підзвітність.

Розвиток цифрових судових послуг в Україні також слід розглядати крізь ширшу концепцію електронного правосуддя, яка виходить за рамки технологічної модернізації та безпосередньо впливає на доступ до правосуддя та конституційні гарантії. У контексті воєнного стану значення електронного правосуддя суттєво зростає, оскільки саме цифрові інструменти забезпечують безперервність здійснення правосуддя навіть за умов обмеженого фізичного доступу до судів. Таким чином, електронне правосуддя виступає не лише інструментом модернізації судової системи, але і механізмом реалізації конституційних гарантій у кризових умовах [189, с.141]. Олійничук О., Олійничук Р. та Колесніков А. розглядають електронне правосуддя як частину сучасної судової системи, спрямованої на покращення доступу, ефективності та якості судового захисту.

На мою думку, його важливість зростає в умовах воєнного стану, коли фізичний доступ до судів може бути обмежений, що робить цифрові судові послуги необхідними для безперервності правосуддя, водночас вимагаючи гарантій процесуальних прав, захисту даних та рівного доступу.

Одним із найбільш трансформаційних подій в українській судовій системі є комплексна цифровізація судових процесів. Системи електронного правосуддя (E-justice) сприяють проведенню дистанційних слухань, онлайн-подаванню документів та інтегрованому управлінню справами, що суттєво зменшує процесуальні затримки. Електронне правосуддя було визнано критичним елементом сучасного судового адміністрування, що дозволяє дематеріалізувати

судові процеси та забезпечує ширший доступ до правосуддя шляхом усунення географічних та логістичних бар'єрів [80].

Ще одним нововведенням у судовій системі України є впровадження електронних систем управління справами. Ці платформи дозволяють судам реєструвати, відстежувати та керувати справами в цифровому форматі, зменшуючи залежність від паперових документів та ручних процесів. Дозволяючи суддям, адвокатам та співробітникам суду дистанційно отримувати доступ до матеріалів справ, ці системи підвищують ефективність робочого процесу та мінімізують затримки. Крім того, електронне управління справами сприяє прозорості, оскільки сторони можуть контролювати статус своїх справ онлайн. Цей цифровий перехід відповідає передовим світовим практикам, де багато юрисдикцій переходять на безпаперову роботу судів.

Яскравим прикладом цифрової трансформації в українських судах є Автоматизована інформаційна система суду, яка підтримує оновлення справ у режимі реального часу, планування слухань та записи судових рішень. На мою думку, такі цифрові бази даних покращують доступ до судової інформації, підтримують юридичні дослідження та сприяють більш послідовному застосуванню права. Як зазначає Ізарова, цифрові інструменти та рішення на основі штучного інтелекту також можуть допомогти моніторити судову практику, аналізувати великі обсяги судових даних та зміцнювати стійкість правосуддя. [161, с.49]. Впровадження АІС також сприяє прийняттю рішень на основі даних, дозволяючи адміністраторам виявляти вузькі місця та ефективніше розподіляти ресурси.

Цифровізація судових баз даних є ще одним наріжним каменем інновацій у правовій системі України. Електронні бази даних зберігають судові рішення, законодавчі акти та процесуальні рекомендації, забезпечуючи легкий доступ до них для суддів, адвокатів та дослідників. Ці бази даних підтримують правові дослідження, аналіз судових прецедентів та забезпечують послідовне застосування закону. Принцип відкритого доступу, що лежить в основі цих баз даних, сприяє прозорості та зміцнює довіру громадськості до судової системи.

Як зазначають міжнародні вчені-юристи, доступ до вичерпної судової інформації має вирішальне значення для верховенства права та підзвітності.

Технологія блокчейн досліджується як засіб забезпечення цілісності та незмінності судових записів. Записуючи документи справ та рішення в розподіленому реєстрі, блокчейн може запобігти несанкціонованим змінам та зменшити ризик корупції. Хоча в Україні вона все ще перебуває на пілотній стадії, ця технологія має потенціал для захисту конфіденційних судових даних. Дослідження в інших юрисдикціях показали, що блокчейн може підвищити довіру громадськості, гарантуючи автентичність офіційних записів.

Академічні дослідження підтверджують потенціал штучного інтелекту в обробці великих обсягів юридичних даних. Системи штучного інтелекту можуть керувати та аналізувати десятки тисяч судових рішень, усуваючи обмеження ручного перегляду та пропонуючи масштабовані аналітичні висновки. Ці інструменти можуть класифікувати результати, виявляти закономірності в судовій практиці та підтримувати прогностні юридичні дослідження, що сприяє більш послідовній та ефективній судовій практиці [81].

Окрім внутрішніх судових баз даних, Україна розширює інструменти для публічного доступу до судової інформації. Такі портали, як Supreme Observer, забезпечують онлайн-огляд юридичної практики, дозволяючи юристам, науковцям та громадянам відстежувати тенденції у рішеннях та юридичних аргументах. Мета полягає у підвищенні відкритості судового процесу та зміцненні довіри громадськості до правових інституцій [211].

Цифрові платформи України дозволили різко збільшити кількість дистанційних судових засідань. Суди провели сотні тисяч онлайн-слухань, а мільйони документів було подано в електронному вигляді - це ознаки адаптації судової системи до сучасних потреб, включаючи вимоги воєнного часу щодо доступу та обмежень мобільності.

Міжнародні партнерства підтримують реформи цифрової судової системи в Україні. Проекти, що фінансуються Європейським Союзом та іншими партнерами, спрямовані на стратегічне планування, навчання та стійкість

судових установ, посилення прозорості та нарощування технологічного потенціалу. Ця співпраця підкреслює, що інновації в правосудді є як внутрішнім пріоритетом, так і аспектом міжнародної правової інтеграції [91].

Незважаючи на прогрес, зусилля України щодо цифровізації стикаються зі значними труднощами. Технічні проблеми, такі як ненадійні системи відеоконференцій, порушили судові засідання, виявивши вразливості в інфраструктурі та розподілі ресурсів. Усунення цих обмежень має вирішальне значення для підтримки операційної стабільності та довіри громадськості до цифрових судових інструментів [128].

Електронні інструменти покращують доступ та ефективність, проте окрім цього, вони викликають занепокоєння щодо безпеки даних. Забезпечення безпечного зберігання, передачі та контролю доступу до судових даних є важливим для захисту прав громадян та підтримки процесуальної справедливості. Реформи повинні включати заходи кібербезпеки для зміцнення довіри та дотримання міжнародних норм у сфері прав людини.

Цифрові інновації вимагають людського потенціалу поряд з технологіями. Україна зосередилася на освітніх ініціативах та професійних стандартах, щоб забезпечити суддям та судовим працівникам компетенції, необхідні для ефективного використання нових інструментів. Освітні програми є обов'язковим елементом відповідального та етичного впровадження сучасних технологій.

Тривала війна прискорила впровадження цифрових технологій у судовій системі не лише через необхідність, а й через інституційну стійкість. Онлайн-системи підтримують безперервність правосуддя, коли фізичний доступ обмежений, демонструючи, як інновації можуть підтримувати важливі юридичні функції в часи кризи.

Забігаючи вперед, судова система України може інтегрувати більш передові технології, такі як автоматизоване підсумовування справ, обробка мови для складання юридичних документів та інструменти для підтримки розумних рішень. Такі розробки ще більше підвищать продуктивність судової системи, водночас вимагаючи надійних гарантій та людського нагляду.

Інноваційні інструменти в судовій системі України – це більше, ніж просто технологічні оновлення; вони означають зміну парадигми у тому, як здійснюється правосуддя, доступ до нього та сприймається ним. У міру того, як Україна продовжує свій шлях реформ, цифрові системи та системи на основі штучного інтелекту відіграватимуть незамінну роль у підвищенні ефективності, прозорості та верховенства права – за умови, що етичні рамки та людські компетенції розвиватимуться разом із технологіями.

Цифрова трансформація судових систем у всьому світі стала центральним елементом правової реформи, особливо в юрисдикціях, які прагнуть більшої ефективності, прозорості та доступності. Потреба в сучасних цифрових послугах виникає через зростання кількості справ, підвищені суспільні очікування та технологічний прогрес, що дозволяє використовувати альтернативні моделі доступу до правосуддя. В Україні цифровізація судової системи прискорила за останні роки в рамках ширших державних реформ, спрямованих на підвищення ефективності та відкритості державних установ. Ці реформи – це не просто технічні оновлення, а й системні зміни у тому, як правосуддя здійснюється, комунікується та сприймається громадянами та юристами. Сучасні цифрові послуги в українській судовій системі охоплюють електронне управління справами, дистанційні слухання, інтегровані платформи судової інформації та мобільні додатки, орієнтовані на користувачів.

Українська судова система історично спиралася на паперові процеси, які є трудомісткими, бюрократичними та схильними до затримок. Такі традиційні процедури часто створювали труднощі для сторін у судових процесах, особливо тих, хто перебуває у віддалених регіонах або постраждав від конфлікту, для фізичної присутності на судових засіданнях або доступу до судових документів. Початок пандемії COVID-19 підкреслив обмеження аналогових систем, що спонукало до швидкого впровадження цифрових методів для підтримки судових функцій та забезпечення безперебійного доступу до правосуддя. Більше того, тривалі конфлікти та воєнний стан з 2022 року ще більше підкреслили необхідність стійких цифрових інфраструктур, здатних функціонувати за

несприятливих обставин. Таким чином, цифрові послуги є не лише зручностями, а й важливими інструментами, що забезпечують безперервність та інклюзивність в українському правосудді.

Основи цифрової реформи в українській судовій системі сформульовані через стратегічні документи та законодавчі зміни. Наприклад, сучасні ініціативи цифрової трансформації вбудовані в Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСТЕС), юридично кодифіковані та поступово впроваджуються як загальна екосистема для судової діяльності. Законодавча база гарантує, що цифрові інструменти не є ситуативними винаходами, а частиною формальної, інституційно підтримуваної дорожньої карти системної модернізації, виправданої правовими мандатами. Стратегічне прагнення України до цифрового правосуддя відображає міжнародні стандарти та зобов'язання, а також узгоджується з ширшими європейськими тенденціями цифрового управління. Інтегруючи цифрові судові послуги у офіційне законодавство та політику, Україна посилює підзвітність та узгодженість у тому, як технології підтримують правосуддя.

Основною новацією в процесі цифровізації судової системи України є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), що забезпечує єдину цифрову базу для судових процесів. Ця система охоплює автоматизоване управління документами, розподіл справ, безпечні канали зв'язку між судами та сторонами судового розгляду, дистанційну участь у слуханнях, а також внутрішні аналітичні інструменти для суддів та працівників суду. Створення ЄСІТС дозволило судам працювати більш тісно та прозоро, обмінюючись даними між судовими органами та спрощуючи адміністративні процедури. Модульна структура системи підтримує постійні ітеративні оновлення та інтеграцію нових послуг у міру розвитку потреб.

Цифрова трансформація правосуддя вимагає не лише технологічної модернізації, але й гарантій незалежності судової влади, захисту конфіденційності та збереження професійної репутації в електронному середовищі. Професійна репутація судді є важливим елементом гарантій

незалежності судової влади, а поширення інформації про дисциплінарні процедури повинно здійснюватися з дотриманням принципу пропорційності та поваги до приватного життя [104].

Розвиток цифрового правосуддя в Україні демонструє поступовий перехід від ізольованих електронних сервісів до інтегрованих судових платформ, спрямованих на покращення доступності, прозорості та процесуальної ефективності. Наприклад в Україні запроваджено систему «Електронний суд», як одних із заходів в рамках реформи судової системи. Він надає громадянам можливість подати документи, сплатити судовий збір, отримати судові рішення за допомогою мережі Інтернет. Також цей сервіс забезпечує електронну комунікацію між учасниками судового процесу. Будь-хто може слідкувати за станом розгляду справи, подавати та отримувати процесуальні документи онлайн [36].

Одним із найпомітніших результатів реформи цифрової судової системи є Електронний суд (система «Електронний суд») – комплекс електронних послуг, що забезпечують дистанційний доступ до правосуддя. Користувачі цієї системи, включаючи учасники судових процесів та юристів, можуть подавати документи, відстежувати статус справ, отримувати сповіщення та брати участь у судових процесах без фізичної присутності в будівлі суду. У періоди воєнного стану та тривалих конфліктів такі дистанційні можливості були незамінними, що дозволило провести понад п'ять мільйонів дистанційних слухань та мільйони електронних документів, що є значним збільшенням порівняно з попередніми роками. Зростання впровадження демонструє чіткий перехід до електронних робочих процесів та зменшення залежності від паперової документації. Ці дистанційні судові процедури переосмислили доступ до правосуддя, особливо для вразливих груп або громадян, які не можуть дістатися до судових установ [222].

Доповненням до системи Електронного суду є мобільний додаток eCourt, розроблений у співпраці з міжнародними партнерами для оптимізації доступу користувачів. Запущений за підтримки Програми розвитку Організації

Об'єднаних Націй (ПРООН) та програм, що фінансуються ЄС, додаток eCourt дозволяє сторонам стежити за ходом розгляду справи, отримувати сповіщення в режимі реального часу та переглядати процесуальні документи безпосередньо на своїх смартфонах. Цей мобільний інструмент значно підвищує доступність та прозорість судових процесів, особливо для громадян у віддалених або недостатньо обслуговуваних районах. Розширюючи судові послуги на широко використовувані персональні пристрої, такі мобільні додатки демократизують доступ та зменшують бюрократичні перешкоди для звичайних користувачів. Важливо, що мобільні інструменти, такі як eCourt, відображають ширший рух до мобільно-орієнтованих рішень у наданні державних послуг [164, с.1]. Джубаєр С. досліджує цифрову трансформацію правосуддя за допомогою електронних судів, систем управління справами та інструментів, що покращують доступ до юридичних послуг.

Переконані, що мобільні додатки для правосуддя продовжують ідею електронних судів, наближаючи судові послуги до громадян. Вони можуть зменшити бюрократію завдяки сповіщенням, відстеженню справ та доступу до процесуальних документів, але також повинні бути безпечними, стабільними та зручними для користувача.

На мою думку, цифрові сервіси в судовій системі мають оцінюватися не лише за швидкістю чи зручністю, а передусім за здатністю забезпечувати процесуальні гарантії та реальний доступ до правосуддя в складних умовах.

Консолідована цифрова екосистема української держави, зокрема платформа «Дія», відіграє допоміжну роль у розширенні послуг цифрового правосуддя. «Дія», єдина платформа цифрових державних послуг, пропонує громадянам доступ до широкого спектру послуг через веб- та мобільні інтерфейси, включаючи цифрову ідентифікацію та офіційні документи. Хоча «Дія» виходить за рамки судової влади у вузькому сенсі, її можливості ілюструють, як ширша публічна цифрова інфраструктура може взаємодіяти із судовими послугами. Наприклад, на рішення та автентифіковані документи, що зберігаються в «Дії», можна посилатися в судових процесах, що зменшує

дублювання та сприяє міжслужбовій інтеграції. Цей взаємозв'язок демонструє потенціал інтеграції електронного урядування для посилення судової діяльності завдяки спільним стандартам ідентифікації та документів [19].

Цифрові сервіси аналогічно поширюються на механізми підтримки правових досліджень, такі як База даних юридичних позицій Верховного Суду 2.0. Ця оновлена система пропонує розширені можливості пошуку, зручний інтерфейс та інтеграцію з Єдиним державним реєстром судових рішень, що суттєво допомагає суддям та юристам орієнтуватися у складній судовій практиці. Включення інструментів штучного інтелекту обіцяє ефективніший пошук та синтез судових прецедентів, що дозволяє швидше та точніше формулювати юридичні міркування. Ці інновації свідчать не лише про впровадження технологій, але й про перехід до інструментів судової допомоги на основі даних, які доповнюють, а не замінюють людське судження. Оскільки українські суди стикаються зі зростанням кількості справ, такі передові дослідницькі інструменти допомагають підтримувати якість та узгодженість судових міркувань.

Штучний інтелект (ШІ) стає трансформаційним компонентом у цифрових судових послугах, хоча впроваджується з обережністю через етичні та юридичні проблеми. Судова система України інтегрувала можливості пошуку та аналізу на основі ШІ в такі платформи, як База даних правових позицій, дотримуючись принципів, що забезпечують, щоб ШІ залишався допоміжним інструментом. Згідно з офіційними документами планування, ШІ може допомагати у виконанні таких завдань, як підсумовування документів, інтелектуальний пошук справ та транскрипція слухань, водночас гарантуючи, що судді збережуть остаточні повноваження щодо прийняття рішень. Цей підхід «людина-в-циклі» відповідає етичним рекомендаціям, що містяться в ширшій літературі з управління ШІ, підкреслюючи прозорість, підзвітність та справедливість в автоматизованій допомозі. Він відображає зростаюче глобальне визнання того, що ШІ може підвищити ефективність судової системи, водночас вимагаючи гарантій від упередженості та непрозорості [222].

Успішне використання сучасних цифрових послуг у судовій системі залежить також від людських факторів, таких як цифрова грамотність та інституційна культура. Відповідаючи на цю потребу, українські судові органи інтегрували цифрові компетенції у професійні стандарти для суддів та запровадили цільові навчальні програми. Ці освітні ініціативи спрямовані на те, щоб надати суддям та співробітникам судів навички, необхідні для ефективної роботи з цифровими інструментами, відповідальної інтерпретації результатів штучного інтелекту та дотримання етичних практик у середовищі, що технологічно розвивається. Професійний розвиток гарантує, що цифрова трансформація не буде поверхневою, а вбудованою у повсякденні можливості судових працівників. Такі інвестиції в цифрові компетенції відображають розуміння того, що технологічно зумовлена реформа повинна бути закріплена в розвитку людського потенціалу [222].

Однією з обіцяних переваг цифрових послуг в українській судовій системі є зменшення корупційних ризиків завдяки прозорості та можливості аудиту. Традиційні паперові системи часто приховують процесуальні дії, створюючи можливості для неналежного впливу або непрозорого маніпулювання записами. Цифрове відстеження справ, сповіщення в режимі реального часу, електронні підписи та безпечні журнали аудиту зменшують інформаційну асиметрію та роблять судову діяльність більш відстежуваною та підзвітною. Ці покращення прозорості сприяють суспільній довірі та є частиною ширшої стратегії боротьби з корупцією, схваленої українською владою. Мінімізуючи дискреційні перешкоди, типові для аналогових процесів, цифрові системи підтримують доброчесність судової адміністрації.

Цифрові послуги в судовій системі України мають вагомі наслідки для доступу до правосуддя, особливо для маргіналізованих груп. Електронне подання документів, мобільні додатки та можливості дистанційного слухання справ демократизують участь у судовому процесі, зменшуючи географічні, економічні та фізичні бар'єри. Громадяни, які раніше стикалися з логістичними труднощами під час взаємодії з судами, тепер можуть повніше взаємодіяти через

цифрові канали. Ці зміни – це не просто технічні зручності; вони являють собою глибший зсув до інклюзивності та реалізації процесуальних прав. Зрештою, підвищена доступність сприяє більш справедливій системі правосуддя, яка краще служить різним верствам населення.

Розгортання цифрових судових послуг також викликає значні занепокоєння щодо безпеки даних, конфіденційності та конфіденційності користувачів. Судові системи обробляють дуже конфіденційну особисту та юридичну інформацію, що вимагає надійних заходів кібербезпеки та дотримання стандартів захисту даних. Забезпечення безпечної автентифікації, зашифрованого зв'язку та стійкої інфраструктури зберігання даних є важливими для запобігання порушенням та підтримки суспільної довіри.

Вирішення цих проблем передбачає не лише технологічні гарантії, але й правові рамки, що регулюють цифрові докази, електронні підписи та захист конфіденційності. У міру того, як судова система України цифровізується, балансування відкритого доступу з суворою безпекою залишається критичним пріоритетом.

Незважаючи на помітний прогрес, цифрова трансформація української судової системи стикається з постійними викликами. До перешкод належать нерівномірний доступ до Інтернету, обмежена технологічна інфраструктура в деяких регіонах та опір зацікавлених сторін, які звикли до традиційних процедур. Крім того, етичні наслідки інструментів на основі штучного інтелекту потребують постійного контролю, щоб уникнути посилення упередженості або підриву справедливості. Забезпечення сумісності між різними цифровими платформами та державними послугами також створює технічні перешкоди. Для подолання цих перешкод та підтримки довгострокового цифрового зростання необхідні ретельна оцінка, залучення зацікавлених сторін та адаптивні політичні заходи.

Заглядаючи в майбутнє, подальше зближення цифрових інновацій та судової реформи обіцяє подальший розвиток системи правосуддя України. Майбутні розробки можуть включати глибшу інтеграцію з національними

платформами електронного урядування, такими як «Дія», розширення використання штучного інтелекту для допомоги у дослідженнях та покращену аналітику в режимі реального часу для адміністрування суду. Ці досягнення можуть ще більше зменшити кількість нерозглянутих справ, оптимізувати судові робочі процеси та підвищити процедурну передбачуваність. Однак майбутні інновації повинні відповідати етичним гарантіям, стандартам захисту даних та демократичним цінностям. Ретельне планування, міждисциплінарна співпраця та стабільні інвестиції визначатимуть наступний етап цифровізації судової системи.

Поява сучасних цифрових послуг в українській судовій системі знаменує собою трансформаційний період у здійсненні правосуддя. Впроваджуючи технології, що підтримують віддалений доступ, електронну документацію, інтелектуальні дослідницькі інструменти та інтегровані цифрові платформи, Україна переосмислює те, як виглядає правосуддя у XXI столітті. Ці інновації покращують доступ, прозорість та ефективність, одночасно сприяючи суспільній довірі та системній стійкості. Однак цифрова трансформація також вимагає пильної уваги до етичних, технічних та інституційних викликів, які супроводжують будь-яку велику реформу. Зрештою, успіх цих цифрових послуг залежить від взаємодії між технологічним потенціалом та непохитною відданістю верховенству права.

Водночас, подальше розширення цифрового правосуддя вимагає балансування технологічних інновацій з орієнтованими на людину правовими гарантіями. Подальший розвиток електронного правосуддя в Україні має ґрунтуватися на формуванні цілісної правової моделі цифрового судочинства, в центрі якої перебуває людина, її право на справедливий суд, доступ до правосуддя, захист персональних даних і довіра до судової влади [189, с.141].

Підсумовуючи, сучасні цифрові послуги в українській судовій системі представляють собою багатогранний порядок денний реформ, який виходить за рамки простого впровадження технологій. Вони втілюють перехід до більш доступної, прозорої та адаптивної системи правосуддя, яка відповідає світовим

тенденціям цифрового управління. Досвід України ілюструє, як цифрові інструменти можуть покращити судові процеси, зберігаючи при цьому основні правові принципи та людську діяльність. Шлях до повної цифрової трансформації продовжується, вимагаючи гнучкості, інновацій та етичного управління. Проте, досягнутий на сьогодні прогрес пропонує повчальний приклад того, як цифрові послуги можуть змінити правосуддя як для громадян, так і для юридичних спільнот.

Цифрова трансформація судових систем є однією з найважливіших інновацій у публічному управлінні та правовому управлінні у XXI столітті.

Традиційні судові процедури, історично залежні від паперової документації, фізичної присутності та тривалих бюрократичних процесів, часто створюють перешкоди для доступу, уповільнюють правосуддя та збільшують адміністративні витрати. У цьому контексті концепція електронного суду (e-court) постає як рішення, спрямоване на модернізацію судової системи, роблячи її більш прозорою, ефективною та доступною як для громадян, так і для юристів. Електронні суди не лише забезпечують інфраструктуру для онлайн-подання документів та управління справами, але й представляють ширше бачення інтеграції технологій у систему правосуддя, щоб забезпечити адаптацію судових процесів до темпів сучасного суспільства.

Український досвід демонструє, що електронне правосуддя еволюціонує з допоміжного цифрового механізму на незалежний інституційний компонент судового управління. Електронне правосуддя в Україні трансформувалося з допоміжного інструменту в повноцінний елемент судової системи, який забезпечує реалізацію права на судовий захист у цифровому середовищі. Нормативно-правова база його функціонування має багаторівневий характер і перебуває в стані постійного розвитку, поєднуючи конституційні засади, галузеве законодавство та підзаконне регулювання [189, с.141].

В українському контексті розвиток електронних судів тісно пов'язаний з поточними реформами в галузі управління, цифровізації та антикорупційних ініціатив. Україна продемонструвала значний прогрес у створенні цифрових

державних послуг, а такі платформи, як «Дія», слугують орієнтирами для інших секторів. Впровадження електронних судів в Україні має на меті не лише оптимізувати судове адміністрування, але й зміцнити довіру громадськості до правової системи та сприяти дотриманню верховенства права. У цій статті розглядається міжнародний досвід використання електронних судів, аналізуються їхні переваги та проблеми, а також досліджуються перспективи та стратегічні шляхи розвитку повнофункціональної електронної судової системи в Україні.

Поява електронних судів (е-судів) являє собою трансформаційну еру в судовому адмініструванні, де цифрові інструменти та платформи сприяють основним судовим процесам, традиційно пов'язаним з фізичними просторами. Загалом, електронний суд розуміється як судова установа, де процедури проводяться, документуються та управляються електронним способом з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення доступності та ефективності. Системи електронних судових процесів дозволяють сторонам подавати документи, відстежувати хід розгляду справи та отримувати рішення онлайн, не перебуваючи фізично в будівлі суду, що докорінно змінює спосіб здійснення правосуддя. Такі технології є невід'ємними компонентами ширших структур «електронного правосуддя», які спрямовані на модернізацію всієї судової інфраструктури в цифровому середовищі [186, с.295]. Миколенко, Дришлюк, Волкова, Притуляк та Верба розглядають електронне правосуддя як важливу частину цифровізації судової системи, пов'язану з правом на судовий захист. На мою думку, електронні суди покращують доступ до правосуддя, дозволяючи подавати документи онлайн, відстежувати справи та дистанційно брати участь, але їхня ефективність залежить від стабільної цифрової інфраструктури, захисту даних та рівного доступу для всіх учасників.

Інтерес до цифровізації судових процесів посилюється з кінця 20-го століття, зумовлений технологічними інноваціями та тиском на покращення доступу до правосуддя для всіх громадян. Міжнародний досвід показує, що початкове впровадження систем електронного правосуддя часто починалося з

електронного подання документів та електронного управління справами, поступово розширюючись до повністю онлайн-врегулювання спорів. Хоча суди в різних регіонах впроваджували технологічні рішення різними темпами, головна мета залишалася незмінною: забезпечити швидший, прозоріший та доступніший доступ до засобів правового захисту. Історичний аналіз показує, що пандемія COVID-19 ще більше прискорила впровадження, підштовхнувши багато юрисдикцій до розробки технологій, що підтримують віртуальні слухання та віддалений доступ до правосуддя [190].

Повністю розвинений електронний суд включає набір цифрових функцій: електронне подання документів (e-filing), цифрове винесення рішень, відстеження статусу справ, онлайн-оплату судових зборів та віртуальні слухання через відеоконференції. Ці послуги дозволяють учасникам судового процесу, адвокатам та іншим зацікавленим сторонам у судовому процесі взаємодіяти з судовими процесами повністю онлайн, зменшуючи потребу в паперових документах та фізичній присутності. Автоматизовані системи управління справами сприяють плануванню, нагадуванням та аналітиці, що сприяє ефективності та підзвітності. Інтеграція цифрового зберігання доказів та безпечного онлайн-доступу посилює процесуальну прозорість

Багато європейських країн одразу взяли на себе лідерство у впровадженні електронного правосуддя. Наприклад, такі країни, як Бельгія, Естонія та Велика Британія, розробили онлайн-портали, які дозволяють сторонам спілкуватися із судами та подавати документи в електронному вигляді в рамках цивільного судочинства. Європейський портал електронного правосуддя також підтримує транскордонні судові процеси, надаючи безпечні послуги електронної доставки, автентифікацію та механізми обміну електронними документами. Такі платформи підвищують процесуальну єдність та сприяють співпраці між судовими системами Європейського Союзу [185].

Окрім підвищення ефективності, системи електронного правосуддя значно збільшують доступність юридичних послуг для громадян. Особи, які раніше стикалися з географічними обмеженнями або обмеженнями мобільності, тепер

можуть подавати позови, отримувати повідомлення та відстежувати хід розгляду справи онлайн. Така демократизація доступу зменшує затримки, спричинені особистими візитами до суду, та мінімізує ризик процесуальних помилок через неправильне спілкування. Як результат, більше людей можуть ефективно здійснювати свої законні права, сприяючи підвищенню довіри громадськості до судової системи.

Більше того, цифровізація судових процедур сприяє підвищенню прозорості. Ведучи детальні електронні записи про документи, рішення та повідомлення, суди створюють перевірений аудиторський слід, який можуть переглянути сторони, що беруть участь у справі. Ця прозорість запобігає недбалості, зменшує можливості для корупції та гарантує, що всі сторони отримують рівне ставлення згідно із законом. З часом такі системи можуть зміцнити довіру до судової влади як в очах громадян, так і в бізнесі.

Ще однією значною перевагою платформ електронного правосуддя є зниження витрат. Електронне управління документами зменшує потребу в папері, фізичному сховищі та адміністративному персоналі, що дозволяє судовим установам ефективніше розподіляти ресурси. Сторони також економлять на транспортних та поштових витратах, роблячи судовий процес більш доступним. Для урядів ця ефективність може призвести до швидшого вирішення справ та покращення розподілу державних коштів, тоді як для громадян це означає більш доступне та своєчасне правосуддя.

Нарешті, системи електронного правосуддя сприяють кращій інтеграції з іншими державними службами. Пов'язуючи судові портали з системами електронної ідентифікації, податковими органами та базами даних правоохоронних органів, суди можуть автоматично перевіряти інформацію, зменшуючи кількість ручних перевірок та підвищуючи точність. Така сумісність також дозволяє здійснювати оновлення в режимі реального часу між установами, що особливо корисно у транскордонних справах у межах Європейського Союзу. Загалом, ці системи не лише модернізують судові процедури, але й сприяють більш взаємопов'язаному та чуйному публічному управлінню.

У Сполученому Королівстві суди та трибунали поступово впроваджують цифрові послуги, які спрощують та підвищують ефективність участі громадян у судовій справі. Онлайн-інтерфейси тепер підтримують подання позовних заяв, відстеження справ та доступ до судових документів для широкого кола цивільних та адміністративних процедур. Ці послуги розроблені для підвищення стійкості та адаптивності, особливо під час криз, таких як надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я, коли традиційна робота судів може бути порушена. Відгуки користувачів свідчать про високий рівень задоволення багатьма онлайн-послугами, що відображає їхній потенціал для покращення доступу до правосуддя [159].

Судова система Сінгапуру використовує Інтегровану систему управління справами (ICMS) – інтернет-платформу, яка веде кримінальні провадження в електронному вигляді. ICMS пов'язує численні державні установи із судовими процесами, забезпечуючи подання документів, доступ до постанов та дистанційне ведення справ без відвідування будівлі суду. Ця інтеграція є свідченням сильної моделі впровадження електронного суду, де судові та адміністративні системи безперешкодно взаємодіють для підвищення процесуальної ефективності та використання ресурсів [179, с.353]. Лупо та Бейлі аналізують впровадження електронних судових систем у ЄС та Канаді, показуючи, що інтегровані цифрові рішення можуть покращити ефективність судової системи та доступ до правосуддя. На мою думку, їхню роботу можна використовувати як порівняльну основу для електронного правосуддя, тоді як приклад сінгапурської ICMS має бути підтверджений окремим джерелом, спеціально зосередженим на цій системі.

У Канаді кілька провінційних ініціатив є прикладами різноманітних підходів до електронного правосуддя. Системи управління інформацією про справи в Онтаріо та проект електронного суду в Британській Колумбії демонструють, як інтегровані цифрові інфраструктури можуть оптимізувати робочі процеси у справах та забезпечити публічний доступ до судових записів. Ці канадські приклади підкреслюють цінність ітеративного проектування та

залучення зацікавлених сторін до розробки систем, що обслуговують як судових адміністраторів, так і сторони у судовому процесі [193].

Сполучені Штати пропонують одну з найстаріших і найрозширеніших систем електронного правосуддя, включаючи такі системи, як PACER (Public Access to Court Electronic Records – доступ до електронних судових записів громадськості) та CM/ECF (Case Management/Electronic Case Files – управління справами/електронні файли справ). PACER дозволяє отримати доступ до реєстрів і документів федеральних судових органів через Інтернет, пропонуючи прозорість і доступ до мільйонів судових записів з можливістю пошуку. Ця давня цифрова інфраструктура ілюструє потенціал і складність підтримки загальнонаціонального електронного доступу до суду [152].

Цифровізація судів пропонує численні переваги: підвищення доступності для малозабезпечених верств населення, зменшення витрат і затримок, підвищення прозорості та кращий розподіл ресурсів. Автоматизовані системи сприяють швидшому поданню документів та їх складанню, що підвищує загальну ефективність судових процесів. Віртуальні слухання також усувають географічні бар'єри, дозволяючи сторонам у віддалених районах брати участь у судових процесах, не витрачаючи часу на поїздки. Разом ці переваги сприяють більш справедливій та інклюзивній правовій системі.

Незважаючи на значні переваги, проблеми залишаються. Впровадження комплексних систем електронного судочинства вимагає надійної правової бази, значних фінансових інвестицій та передової ІТ-інфраструктури. Кібербезпека, захист даних та цифрова грамотність серед користувачів судових послуг та персоналу є нагальними проблемами. Без ретельного проектування та інклюзивного планування цифрові системи ризикують поглибити нерівність для осіб з обмеженим доступом до технологій [78, с.207]. О.В. Сkochиляс-Павлів стверджує, що електронне правосуддя є важливим механізмом забезпечення доступу до правосуддя та модернізації судової системи. На мою думку, цифровізація судів може зробити правосуддя доступнішим, швидшим та зручнішим, але її ефективність залежить від належної ІТ-інфраструктури,

кібербезпеки, захисту персональних даних та цифрової грамотності користувачів.

Розвиток електронного суду в Україні є важливим компонентом ширшої цифрової трансформації судової влади, що відповідає сучасним принципам електронного правосуддя та процесуальної ефективності. По суті, концепція спрямована на дематеріалізацію традиційних паперових судових процесів та заміну їх структурованими цифровими робочими процесами, тим самим покращуючи доступ до правосуддя та зменшуючи процесуальні затримки. Впровадження електронного суду ґрунтується на законодавчих реформах, які передбачають інтеграцію сучасних інформаційних технологій у судові процеси, створюючи правову основу для прийняття, обробки та зберігання електронних документів у судових процесах.

Впровадження електронних судових процесів в Україні розпочалося з ініціатив щодо створення єдиної цифрової системи, якою керує Вища рада правосуддя, у 2021 році. Це включало встановлення стандартів електронного зв'язку та функціональності основних підсистем, таких як електронне подання документів та підтримка відеоконференцій. Хоча система розширила доступ до інформації та спростила певні процеси, її використання залишається більш поширеним серед юристів, ніж серед широкого загалу [207].

В Україні концепція електронного суду розвивалася відповідно до ширших реформ електронного правосуддя, спочатку ґрунтуючись на правових визначеннях електронних судових процедур та інформаційних систем. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) слугує базовою інфраструктурою для інструментів електронного правосуддя, включаючи електронні справи, електронні кабінети для користувачів та інтегровані комунікаційні платформи для учасників [207]. Завдяки ЄСІТС суди та учасники судових проваджень можуть керувати процесуальними кроками з більшою прозорістю та відстежуваністю, тим самим зміцнюючи процесуальну узгодженість та судову підзвітність.

Згідно з нещодавніми законодавчими змінами, Україна зобов'язала учасників судових проваджень реєструвати та використовувати електронні кабінети в рамках ЄСІТС. Ця вимога зобов'язує певні категорії юридичних осіб, включаючи приватних юридичних осіб, підтримувати зареєстровану електронну присутність, що сприяє безпечному обміну процесуальними документами. Головною метою цього зобов'язання є пришвидшення та забезпечення надійного обміну документами між усіма учасниками справи та підвищення ефективності та прозорості судових процесів [24].

Підсистема «Електронний суд» визначається як компонент ЄСІТС, який дозволяє учасникам створювати та подавати процесуальні та інші документи до судів та інших установ правосуддя в електронному вигляді. Зареєстровані користувачі можуть надсилати ці електронні документи та отримувати оновлення про статус та результати розгляду своїх документів, що посилює взаємодію з судовою системою в режимі реального часу [55].

Українські судові органи наголошують, що електронний суд спрощує не лише обмін процесуальною документацією, але й цифрову оплату судових зборів, можливість участі в слуханнях онлайн та отримання судових рішень в електронному вигляді. Система включає механізми електронної ідентифікації, включаючи кваліфіковані електронні підписи, для забезпечення безпечних та автентифікованих транзакцій, що відповідають законодавчим стандартам перевірки особи [9, с.665]. О.В. Гончарук, М.А. Матвійчук та А.А. Хребтова розглядають судову реформу як ключовий крок до вступу України до Європейського Союзу. На мою думку, розвиток електронного судочинства є важливою частиною цієї реформи, оскільки електронний обмін документами, онлайн-слухання, цифрова сплата судового збору та електронні рішення можуть зробити правосуддя доступнішим, прозорішим та ближчим до європейських стандартів, водночас вимагаючи надійного захисту даних та електронної ідентифікації.

Цифровізацію судової системи також слід розглядати в ширших рамках європейської інтеграції. Впровадження інструментів електронного правосуддя

вимагає не лише технологічної модернізації, а й інституційних реформ, зосереджених на доброчесності, прозорості та дотриманні стандартів ЄС. Подолання організаційно-правових проблем, зазначених у реформуванні судової системи України, стане важливим кроком на шляху нашої країни до євроінтеграції [36].

Більше того, впровадження механізмів електронного судочинства мало особливий резонанс під час надзвичайних обставин, таких як воєнний стан та пандемія COVID-19. Ці контексти підкреслили необхідність гнучкої та стійкої роботи суду, що сприяло постійному доступу до правосуддя, коли фізична присутність у суді створювала значні труднощі. Електронний суд, забезпечуючи дистанційну участь та обмін цифровими документами, став життєво важливим інструментом для підтримки судових процесів в обмежених умовах.

Нарешті, розвиток електронного суду в Україні слід розуміти як частину ширшого порядку денного реформ, спрямованого на зміцнення верховенства права та незалежності судової влади. Систематична інтеграція цифрових інструментів сприяє зменшенню адміністративного навантаження, зменшенню можливостей для процесуальних затримок та створенню системи, в якій судові результати є більш передбачуваними, ефективними та справедливими. У міру просування таких реформ вони підтримують як процесуальну модернізацію, так і головну мету сприяння більш доступній та прозорій системі правосуддя.

Розвиток електронного правосуддя в Україні не можна відокремити від ширшого порядку денного судової реформи, спрямованого на зміцнення інституційної незалежності та відновлення довіри громадськості до судової влади. У зв'язку з цим дослідники наголошують, що модернізація судової системи стала одним із центральних компонентів національного процесу реформ.

Судова реформа, розпочата у 2016 році, є найбільшою в історії незалежної України. Вона включала конституційні поправки та створення кількох нових установ. Така реформа судової системи України загалом була спрямована на забезпечення незалежності та підвищення рівня довіри до судової влади [36]. О.

Кібенко стверджує, що майбутнє онлайн-судів в Україні має включати не просто оцифрування існуючих процедур, а трансформацію логіки правосуддя, щоб зробити його зручнішим, ефективнішим та доступнішим. Я погоджуюся, що електронне правосуддя може модернізувати суди, особливо під час війни, але воно має поєднуватися з інституційними реформами, незалежністю судової влади, якісним законодавством та довірою громадськості.

Щоб реалізувати весь потенціал електронних судів, Україні може знадобитися прийняти спеціальне законодавство, що регулює електронне судове провадження, цифрові підписи, захист даних та стандарти віртуального судочинства. Міжнародні рекомендації підкреслюють важливість структур управління, які балансують між інноваціями та судовою доброчесністю та основоположними правами людини. Узгодження українських норм з передовими європейськими практиками зміцнить довіру громадськості до цифрових судових послуг.

Електронні суди та електронні системи правосуддя є вирішальним рубежем у модернізації судових систем у всьому світі. Міжнародний досвід демонструє здатність цифрових інструментів розширювати доступ, підвищувати прозорість та оптимізувати судові процеси. Для України впровадження цих технологій пропонує багатообіцяючий шлях до більшої ефективності, стійкості та довіри громадськості до верховенства права. Однак успіх залежить від правової ясності, технологічної інфраструктури, навчання зацікавлених сторін та інклюзивного дизайну, який надає пріоритет рівному доступу для всіх громадян.

Військові загрози продемонстрували, що кіберстійкість та технічний захист є не просто допоміжними елементами цифрового управління, а й фундаментальними вимогами для функціонування державних інституцій. Зазнали пошкоджень сервери та електронні програми, що забезпечували роботу державних структур [176].

На мою думку, перспективи розвитку електронного правосуддя в Україні пов'язані з повним впровадженням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, створенням зручного мобільного доступу до

судових послуг, інтеграцією з цифровими державними платформами, використанням штучного інтелекту як допоміжного аналітичного інструменту та розробкою онлайн-процедур для менш складних категорій спорів. Водночас будь-які технологічні рішення повинні залишатися під судовим контролем та відповідати принципам справедливого судочинства.

Таким чином, міжнародний досвід демонструє значний потенціал електронного правосуддя як інструменту підвищення доступності та ефективності системи правосуддя. Однак для України ключовим питанням є не механічне копіювання іноземних моделей, а їх адаптоване впровадження з урахуванням національної специфіки, стандартів верховенства права та сучасних викликів безпеці.

Виконання судових рішень є наріжним каменем верховенства права, що забезпечує реальний вплив судових рішень, що виходить за рамки простого проголошення в суді. В Україні виконання залишається постійною проблемою через історичну неефективність, відсутність прозорості та недостатні механізми для забезпечення послуху боржників. Вирішення цих питань стало центральним у сучасній правовій реформі. Такі нововведення спрямовані не лише на оптимізацію процедур виконання, але й на підвищення довіри громадськості до системи правосуддя.

Важливим нововведенням в українській судовій практиці є законодавча реформа виконавчого провадження, прийнята в останні роки. 11 квітня 2023 року Верховна Рада ухвалила зміни до українського законодавства про виконавче провадження, якими запроваджуються спеціальні положення щодо організації виконання в умовах воєнного стану, що відображають ситуативні потреби держави та окремих осіб. Ця реформа знаменує собою визнання того, що механізми виконання повинні реагувати на надзвичайні ситуації, водночас захищаючи законні права та доступ до правосуддя [182, с.38]. Мелянчук М. проаналізував діджиталізацію українського судочинства, включаючи виконання рішень судів через платформу «Електронний суд», електронні довіреності та прогалини в правовому регулюванні. На мою думку, це джерело показує, що

електронне правосуддя виходить за рамки подання документів онлайн і вимагає чітких правил для запобігання новим процесуальним ризикам.

Одним із найбільш трансформаційних аспектів інновацій у сфері правозастосування в Україні є систематичне впровадження інструментів цифрового моніторингу та управління справами. Ці інструменти дозволяють виконавцям, судам та сторонам у судовому процесі відстежувати хід виконання рішень у режимі реального часу, зменшуючи як затримки, так і можливості для корупції. На відміну від традиційних паперових систем, які часто страждали від бюрократичних перешкод, цифрові платформи дозволяють автоматизувати сповіщення, встановлювати терміни та нагадування. Це сприяє підзвітності, оскільки всі учасники процесу правозастосування можуть спостерігати за дотриманням процедурних вимог.

Крім того, цифрові системи дозволяють проводити статистичний аналіз ефективності правозастосування, допомагаючи політикам виявляти повторювані проблеми та адаптувати рішення. Модернізація цих інструментів відображає ширшу глобальну тенденцію до судового адміністрування на основі даних.

Нововведення стосується інтеграції цифрових технологій у процедури виконання. Розробка Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄІТС) – це комплексний проект модернізації, спрямований на цифровізацію роботи суду. «Електронний суд» та пов'язані з ним модулі дозволяють здійснювати електронне подання документів, відстежувати справи та здійснювати дії, пов'язані з виконанням. Вчені наголошують, що цифровізація може зменшити затримки та підвищити прозорість процесу [216]. Тищук Т. вважає судову реформу 2016 року важливою подією в інституційній модернізації України. На мою думку, це джерело може бути використане лише як загальний контекст для судової реформи, але не як головний доказ для розвитку Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи або підсистеми «Електронний суд», яка має підтримуватися спеціалізованими джерелами електронного правосуддя.

Впровадження цифрових технологій не позбавлене труднощів. Хоча цифровізація сприяє доступності, юристи відзначають відсутність чіткого регулювання щодо певних цифрових довіреностей та технологічних вимог. Законні занепокоєння включають безпеку даних та рівний доступ для учасників без високого рівня цифрової грамотності. Тим не менш, такі цифрові інструменти є важливими інноваціями у вдосконаленні процесів правозастосування.

Розширення систем цифрового правосуддя підвищує важливість механізмів управління даними, зокрема щодо персональної інформації, процесуальної конфіденційності та незалежності судової влади. Право судді на повагу до приватного життя та захист персональних даних зберігається і в межах здійснення професійної діяльності, а обробка інформації повинна відповідати принципам необхідності та пропорційності [104].

Центральним елементом реформи в Україні є ліквідація історичної монополії державних виконавців. У 2016 році Закони № 1403-VIII та 1404-VIII започаткували запровадження інституту приватного виконавця поряд із традиційною державною службою. Це дозволило приватним виконавцям виконувати судові рішення у ширшому колі справ. Експерти вважають це значним кроком до конкуренції та покращення ефективності практики виконання [98].

Приватизація виконавчої діяльності – це ще одне важливе нововведення, яке змінює правовий ландшафт України. Дозволяючи приватним виконавцям працювати разом із державними виконавцями, Україна запроваджує конкуренцію, яка стимулює швидкість, точність та обслуговування клієнтів під час виконання судових рішень. Приватні виконавці, як правило, більш гнучкі в адаптації до процесуальних труднощів і можуть швидше мобілізувати ресурси, ніж державні установи, обтяжені бюрократією. Однак це нововведення вимагає ретельного регулювання, щоб уникнути конфлікту інтересів, зловживання владою чи експлуатації боржників.

Підхід України наголошує на нагляді, ліцензуванні та суворому дотриманні професійних стандартів, щоб забезпечити, щоб приватизація зміцнювала, а не підживляла правосуддя. З часом ця змішана модель може стати взірцем для інших пострадянських країн, які борються з неефективністю правозастосування. Очікується, що запровадження приватної виконавчої влади підвищить загальний рівень виконання судових рішень. Україна історично страждала від низького рівня виконання судових рішень, особливо щодо впливових боржників, включаючи державні підприємства. Дозволяючи ринковим механізмам діяти, влада очікує покращення швидкості та якості виконання.

Ще один вимір інновацій полягає в гармонізації українських процедур виконання судових рішень зі стандартами Європейського Союзу. Правові реформи України дедалі більше враховують принципи ЄС, такі як пропорційність, прозорість та захист прав боржників. Це узгодження є не лише технічним; воно являє собою стратегічне зусилля щодо зміцнення довіри до української правової системи на міжнародному рівні. Механізми виконання судових рішень, що відповідають вимогам ЄС, включаючи прозорі аукціони активів та стандартизовані терміни виконання, допомагають мінімізувати дискреційні права та забезпечити справедливість. Прийняття таких стандартів також сприяє транскордонному виконанню судових рішень, що особливо важливо, враховуючи зростання міжнародних торговельних та інвестиційних відносин України. Гармонізація демонструє, що інновації у сфері виконання судових рішень тісно пов'язані з ширшим порядком денним правової модернізації та європейської інтеграції України.

Інновації у правозастосуванні також перетинаються з міжнародним правом. Траєкторія вступу України до європейських правових стандартів вимагає гармонізації процедур правозастосування з нормами ЄС. Наприклад, реформи ЄС зосереджені на цифровізації процесів правозастосування, відстеженні активів боржників та системах збору даних для моніторингу правозастосування. Ці елементи неминуче вплинуть на еволюцію українського

права, особливо враховуючи поглиблення інтеграції України з європейськими інституціями.

Юридичною інновацією, що підтримує правозастосування, є посилена система визнання та виконання рішень іноземних судів. Хоча практичні механізми все ще розвиваються, українська судова практика стає все більш відкритою до взаємних стандартів правозастосування. Міжнародна співпраця в цій сфері розширює правову передбачуваність для транскордонних спорів та підвищує довіру до українських судів.

Інновації у сфері правозастосування також тісно пов'язані із захистом боржників та врахуванням прав людини. Сучасні українські реформи наголошують на необхідності балансування ефективності та справедливості, забезпечуючи, щоб боржники отримували повідомлення, могли оскаржувати рішення та не піддавалися непропорційним або свавільним заходам. Цей баланс має вирішальне значення для узгодження національної практики з міжнародними нормами у сфері прав людини, зокрема, згідно з Європейською конвенцією з прав людини. Захист прав боржників не послаблює правозастосування; навпаки, він легітимізує його, демонструючи, що виконання є не каральною, а виправною та законною процедурою. Такі інновації, як гнучкі плани розстрочки, електронні повідомлення та консультування боржників, відображають цей подвійний акцент на ефективності та справедливості. Такі механізми допомагають запобігти соціальній негативній реакції та сприяти дотриманню без примусу.

Ще одним інноваційним розвитком є ширше використання автоматизованих інструментів правозастосування та рішень на основі штучного інтелекту. Хоча в Україні технології, здатні аналізувати інформацію про боржників, прогнозувати результати правозастосування та рекомендувати процесуальні кроки, ще перебувають на ранній стадії, пілотовуються. Ці системи можуть значно скоротити затримки, оптимізувати робоче навантаження на судових виконавців та мінімізувати помилки у виконанні. Крім того, інструменти штучного інтелекту можуть позначати справи з високим ризиком невиконання,

дозволяючи судовим виконавцям стратегічно визначати пріоритети ресурсів. Однак, технологічні інновації повинні поєднуватися з етичними принципами, заходами захисту даних та людським наглядом, щоб запобігти зловживанням. За умови правильного виконання, інтеграція штучного інтелекту являє собою трансформаційну можливість для українських правоохоронних систем.

Виходячи за рамки функцій пошуку, майбутні плани передбачають інструменти на основі штучного інтелекту в судових процесах. Проекти включають автоматичне підсумовування, послуги транскрипції та віртуальних помічників юристів. Хоча ці інновації в основному стосуються судових процесів, не слід недооцінювати їхній подальший вплив на правозастосування. Ефективний аналіз справ може скоротити терміни та підвищити передбачуваність рішень щодо правозастосування [222].

Успіх вимагає узгодженості дій судів, правоохоронців, державних установ, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. За умови ефективної координації ці реформи можуть підвищити ефективність, захистити права, зменшити корупцію та зміцнити довіру громадськості до судової системи. Досвід України демонструє, що правові інновації – це не одноразове втручання, а динамічний, багатовимірний процес, який поєднує право, технології та соціальну відповідальність для досягнення відчутних результатів.

Аналіз правових інновацій у сфері виконання судових рішень в Україні демонструє значний прогрес у модернізації системи, підвищенні прозорості та ефективності. Законодавчі реформи, такі як запровадження приватних виконавців, та технологічні інновації, включаючи цифрові системи управління справами та інструменти на основі штучного інтелекту, вже трансформували традиційну практику виконання. Ці зміни підвищили рівень дотримання вимог, посилили підзвітність та сприяли довірі громадськості до судової системи. Водночас інтеграція з європейськими стандартами та передовим міжнародним досвідом гарантує, що механізми виконання в Україні відповідають ширшим світовим нормам, сприяючи послідовності та передбачуваності юридичних результатів.

Незважаючи на ці досягнення, система правозастосування все ще потребує подальшої модернізації. Ключові покращення повинні включати повну цифрову інтеграцію процедур правозастосування, автоматичні повідомлення боржників, оновлення в режимі реального часу в публічних онлайн-реєстрах та кращий мобільний доступ для сторін та виконавців. Такі заходи зменшать затримки, посилять прозорість та підвищать ефективність процедур.

Подальші інновації можуть також включати використання інструментів оцінки ризиків на основі штучного інтелекту для виявлення випадків з високою ймовірністю невиконання та допоможуть органам правозастосування розподіляти ресурси ефективніше. Водночас цифрові платформи для боржників могли б підтримувати графіки погашення, юридичні консультації та медіацію перед застосуванням примусових заходів. Це збалансувало б ефективне правозастосування з міркуваннями прав людини та заохочувало б добровільне дотримання.

Ще одним важливим напрямком є розвиток міжнародного співробітництва та механізмів транскордонного правозастосування. Стандартизовані процедури визнання та виконання іноземних судових рішень, безпечний обмін цифровою інформацією та, можливо, реєстрація дій правозастосування на основі блокчейну можуть підвищити надійність, зменшити корупційні ризики та підвищити довіру громадськості. Відкриті інформаційні панелі ефективності та публічні звіти також дозволять громадянському суспільству та журналістам контролювати ефективність практики правозастосування.

На завершення, хоча Україна досягла вражаючих успіхів у модернізації виконання судових рішень, наступний етап інновацій має зосередитися на глибшій цифровій інтеграції, проактивних рішеннях на основі штучного інтелекту, механізмах підтримки, орієнтованих на боржників, інституційній спеціалізації та міжнародній сумісності.

Впроваджуючи ці інновації, Україна може побудувати систему виконання, яка буде не лише ефективною та прозорою, але й стійкою, справедливою та узгодженою з передовими світовими практиками. Така система слугуватиме

моделлю для інших пострадянських держав, які прагнуть модернізувати свої процеси судового виконання, зберігаючи баланс між ефективністю та захистом прав особистості. Постійний розвиток та ретельне впровадження цих інноваційних рішень матимуть вирішальне значення для забезпечення поваги, виконання та довіри до судових рішень з боку суспільства в цілому.

РОЗДІЛ 3 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1 Правові форми забезпечення доступу громадян до публічних послуг на місцевому рівні

Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) є мабуть серед найважливіших інституційних новел у сфері реформи децентралізації в Україні. Їх завдання полягає у тому, щоб забезпечити громадянам зручний доступ до адміністративних послуг на місцевому рівні за принципом «єдиного вікна». Ця модель стала наріжним каменем реформ децентралізації, забезпечуючи наближення надання адміністративних послуг до громадян та кращу реакцію на їхні потреби. Поява таких центрів відображає ширшу трансформацію в управлінні, наголошуючи на прозорості, ефективності та орієнтованому на громадян наданні послуг. У цьому контексті ЦНАПи все частіше розглядаються як еталон ефективного надання послуг мешканцям зі сторони держави та органів місцевого самоврядування.

Концепція центрів надання адміністративних послуг базується на ідеї спрощення взаємодії між громадянами та державою. Традиційно людям доводилося відвідувати кілька установ, щоб отримати різні документи чи послуги, часто стикаючись із бюрократичними затримками та неефективністю роботи працівників відповідного органу. Модель ЦНАПів усуває ці бар'єри, інтегруючи кілька послуг в одному місці. Це значно скорочує час, витрати та адміністративне навантаження як для громадян, так і для бізнесу. В результаті система підвищує довіру до державних установ та органів місцевого

самоврядування, а також покращує загальне сприйняття публічного управління на місцях.

Згідно з офіційними ресурсами з децентралізації, кожній територіальній громаді в Україні рекомендується створювати сучасні центри надання адміністративних послуг, які надають найбільш потребувані послуги в комфортному та доступному середовищі [198]. Очікується, що ці центри відповідатимуть високим стандартам якості та доступності, забезпечуючи мешканцям своєчасну та професійну допомогу. Розвиток ЦНАП підтримується міжнародними програмами, які спрямовані на покращення надання адміністративних послуг. Такі ініціативи підкреслюють важливість міжнародної співпраці у зміцненні можливостей місцевого самоврядування. Вони також демонструють, що модель ЦНАП відповідає європейським стандартам публічного управління.

Користувачі особливо цінують професійні консультації, які надають співробітники ЦНАПів. Згідно з дослідженням адміністративних послуг в Україні, громадяни цінують можливість отримати негайну допомогу та роз'яснення складних процедур під час відвідування центру [214]. Ця перевага особливо важлива в умовах, коли цифрова грамотність залишається обмеженою.

В. Тимошук розглядає Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) як інструменти розвитку муніципалітетів, що забезпечують доступ до послуг через територіальні одиниці, віддалені робочі місця та мобільні формати обслуговування. На мою думку, їхня цінність полягає в поєднанні цифровізації з людською підтримкою, що робить їх важливим містком між традиційними адміністративними послугами та електронним урядуванням.

Ще однією ключовою особливістю центрів надання адміністративних послуг є їхня роль у впровадженні принципу «єдиного вікна». Такий підхід дозволяє громадянам отримати кілька послуг за один візит, що значно підвищує ефективність. Як зазначається в аналітичних матеріалах, ЦНАПи надають широкий спектр послуг як для фізичних осіб, так і для бізнесу, включаючи реєстрацію, соціальні послуги та оформлення документів [198]. Така інтеграція

зменшує фрагментацію в системі публічного управління. Вона також забезпечує кращу координацію між різними державними органами.

Згідно з аналізом політики, покращення доступу до адміністративних послуг є ключовою метою стратегії реформування публічного управління в Україні [15]. Стратегія наголошує на важливості зручності, доступності та ефективності надання послуг. Вона також встановлює конкретні цілі щодо задоволеності громадян та інтеграції послуг. Ці показники демонструють прагнення уряду до постійного вдосконалення в цій сфері. Вони також забезпечують основу для оцінки ефективності діяльності ЦНАПів [94]. О. Шосталь наводить приклад поточних змін у Центрах надання адміністративних послуг, зокрема розширення послуг та їх розподіл залежно від місця розташування та технічних можливостей. На мою думку, ці зміни покращують доступ та зручність для громадян, але регіональні відмінності між центрами не повинні призводити до нерівного доступу до основних державних послуг.

Статистичні дані показують, що задоволеність громадян адміністративними послугами в ЦНАП є надзвичайно високою. Звіти вказують на те, що рівень задоволеності перевищив заплановані показники, сягаючи в деяких випадках понад 90 відсотків [15]. Це відображає позитивний вплив реформ на надання державних послуг. Це також свідчить про те, що модель ЦНАП успішно відповідає потребам та очікуванням громадян. Високі показники задоволеності є вагомим показником інституційної ефективності.

Окрім традиційних послуг, центри надання адміністративних послуг дедалі частіше інтегрують цифрові рішення. Громадяни можуть отримати доступ до інформації про послуги онлайн та підготувати документи перед відвідуванням центру. Ця гібридна модель поєднує переваги цифровізації з надійністю особистої взаємодії. Вона гарантує доступність послуг для всіх верств населення. Крім того, вона підвищує загальну ефективність надання послуг.

Нещодавні урядові ініціативи ще більше розширили спектр послуг, доступних у ЦНАПах. Наприклад, податкові та пенсійні послуги тепер можна отримати безпосередньо в цих центрах, що спрощує процедури для громадян.

[83]. Ця інтеграція відображає ширшу тенденцію до консолідації державних послуг. Вона також демонструє гнучкість моделі ЦНАПів у адаптації до нових політичних пріоритетів. Такі зміни сприяють постійному вдосконаленню систем надання послуг.

Впровадження диференційованого надання послуг залежно від місцезнаходження та технічних можливостей є ще одним важливим нововведенням. Залежно від своїх ресурсів, ЦНАПи можуть надавати різну кількість послуг, забезпечуючи доступ навіть до основних послуг для менших громад. Такий підхід поєднує стандартизацію з гнучкістю. Він також дозволяє ефективніше розподіляти ресурси. В результаті система стає більш інклюзивною та адаптивною. Г. Ткач наголошує, що сучасні Центри надання адміністративних послуг повинні розвиватися не лише шляхом розширення послуг, а й шляхом забезпечення доступності для всіх громадян. На мою думку, безбар'єрні, гнучкі та орієнтовані на громаду послуги роблять ЦНАПи більш інклюзивними, зручними та людиноорієнтованими.

Безбар'єрна доступність стає дедалі важливішим аспектом центрів надання адміністративних послуг. Нещодавні ініціативи спрямовані на забезпечення того, щоб усі громадяни, включаючи людей з інвалідністю, могли безперешкодно отримувати доступ до послуг [41, с.111]. Проекти, спрямовані на створення безбар'єрних центрів надання адміністративних послуг, наголошують на інклюзивності та рівному доступі. Ці зусилля узгоджуються з ширшою соціальною політикою, спрямованою на сприяння рівності та соціальній інтеграції. Вони збільшують загальний показник якості надання адміністративних сервісів. І.В. Крикавська аналізує правові питання регулювання діяльності Центрів надання адміністративних послуг, включаючи спільні, виїзні та мобільні ЦНАПи, а також їхню роль в електронних послугах.

На мою думку, ця позиція також актуальна для безбар'єрного доступу, оскільки належне правове регулювання, мобільні послуги та цифрові інструменти необхідні для того, щоб зробити ЦНАПи інклюзивними та доступними для всіх громадян.

Незважаючи на свій успіх, центри надання адміністративних послуг стикаються з кількома викликами, які можуть вплинути на їхню довгострокову ефективність та стійкість. Одним із найважливіших питань є необхідність постійного вдосконалення та гармонізації правової та нормативно-правової бази, що регулює їхню діяльність. Хоча загальні принципи функціонування ЦНАП визначені на національному рівні, у законодавстві залишаються прогалини та невідповідності, зокрема щодо розподілу повноважень між місцевими органами влади та центральними органами влади.

Науковці наголошують, що правовий статус та моделі функціонування ЦНАП потребують подальшого уточнення та адаптації до сучасних адміністративних реалій, особливо в контексті реформ децентралізації та цифрової трансформації. Зокрема, дослідження підкреслюють необхідність правового закріплення різних форм ЦНАП, включаючи мобільні та віддалені підрозділи, а також запровадження єдиних підходів до їх функціонування [10, с.137]. Г.М. Гриценко та О.О. Манакіна наголошують, що робота Центрів надання адміністративних послуг, особливо переміщених ЦНАПів, потребує подальшого правового регулювання в умовах воєнного стану. На мою думку, така позиція є виправданою, оскільки переміщені центри повинні забезпечувати доступ до основних адміністративних послуг, незважаючи на проблеми з державними реєстрами, організаційні труднощі та переміщення. Тому вони потребують не лише правових удосконалень, а й організаційної, фінансової та цифрової підтримки.

Важливою проблемою є різний рівень цифрової грамотності серед громадян. Хоча цифрові послуги розширюються, значна частина громадян все ще не має необхідних навичок для їх ефективного використання. Це створює цифровий розрив, який може обмежувати доступ до послуг. Центри підтримки населення допомагають пом'якшити цю проблему, надаючи особисту допомогу. Однак необхідні додаткові зусилля для підвищення цифрової грамотності та розширення доступу до технологій.

Інтеграція електронних послуг із фізичними центрами обслуговування є перспективним напрямком для майбутнього розвитку. Такі платформи, як національні портали електронного урядування, доповнюють роботу ЦНАПів, пропонуючи онлайн-послуги. Це створює комплексну екосистему надання державних послуг. Громадяни можуть обрати найзручніший спосіб доступу до послуг. Така гнучкість є ключовою рисою сучасних систем управління.

Важливий аспект стосується інституціоналізації мобільних та дистанційних сервісних центрів, які все частіше використовуються для забезпечення доступу до послуг у сільській та важкодоступній місцевості. Хоча ці формати широко визнані важливими для інклюзивності, їхнє правове регулювання часто залишається недостатньо деталізованим.

Існує потреба чітко визначити їхні повноваження, обсяг послуг, вимоги до персоналу та механізми підзвітності в рамках правової бази. Без такого регулювання якості та узгодженість послуг, що надаються цими центрами, можуть суттєво відрізнятись в різних регіонах. Крім того, дослідження переміщених центрів надання адміністративних послуг під час кризових умов також вказують на правові прогалини в регулюванні їх функціонування та координації з державними органами [63, с.229]. А.Ю. Осадчий зазначає, що цифровізація змінює адміністративні процедури, надаючи громадянам можливість взаємодіяти з органами державної влади електронним способом через інформаційно-комунікаційні системи.

На мою думку, цей підхід є актуальним для ЦНАПів та електронних послуг, оскільки цифрові інструменти можуть доповнювати фізичні сервісні центри, тоді як мобільні, віддалені та переміщені ЦНАПи потребують чіткого правового регулювання для забезпечення однакової якості послуг.

Крім того, швидке розширення адміністративних послуг, що надаються через ЦНАПи, створює нові регуляторні виклики. Оскільки все більше послуг інтегрується в модель «єдиного вікна», виникає необхідність регулярно оновлювати правові акти, щоб відобразити ці зміни. Це включає адаптацію адміністративних процедур, вимог до захисту даних та механізмів міжвідомчої

співпраці. Вчені, які вивчають цифровізацію адміністративних процедур, зазначають, що правові системи часто відстають від технологічного розвитку, що створює ризики, пов'язані із захистом даних, процедурною прозорістю та підзвітністю [82, с.70]. В. Тимошук проаналізував впровадження в Україні доктрини адміністративних послуг, зокрема розвиток мережі ЦНАП як інструменту сервісно-орієнтованої держави.

Вважаємо, що розширення послуг ЦНАП потребує регулярного оновлення законодавства, оскільки застаріле регулювання може створювати проблеми із захистом даних, міжвідомчою співпрацею та якістю послуг. Тому забезпечення дотримання правових стандартів, що розвиваються, стає дедалі важливішим у сучасному публічному управлінні.

Зрештою, вирішення цих проблем є важливим для забезпечення довгострокової стійкості центрів адміністративних послуг. Чітка, узгоджена та гнучка правова база дозволить ЦНАП адаптуватися до змін суспільних потреб та технологічного розвитку. Вона також сприятиме стандартизації надання послуг у регіонах, одночасно сприяючи місцевим інноваціям. Тому зміцнення правової бази ЦНАП має залишатися пріоритетом для політиків та реформаторів публічного управління. Загалом, еволюція регулювання адміністративних послуг демонструє, що ефективне надання державних послуг залежить не лише від інституційної структури, але й від постійного розвитку механізмів правової та регуляторної підтримки [35, с.1007]. С. Ішук та Б. Михальчук наголошують, що громадський контроль на місцевому рівні посилює прозорість, підзвітність та ефективність місцевого самоврядування.

На мою думку, цей підхід є актуальним для ЦНАПів, оскільки якість послуг залежить не лише від роботи інституцій, а й від здатності громадян надавати зворотний зв'язок, контролювати ефективність та впливати на місцеву владу. Однак громадський контроль має покращувати послуги та довіру, а не перетворюватися на надмірний тиск чи формальну процедуру.

Крім того, центри адміністративних послуг сприяють місцевому економічному розвитку. Спрощуючи адміністративні процедури, вони

створюють сприятливіше середовище для підприємницької діяльності. Підприємці можуть реєструвати підприємства, отримувати дозволи та ефективніше отримувати доступ до інших послуг. Це зменшує бар'єри для входу та заохочує інвестиції. Отже, ЦНАПи відіграють важливу роль у підтримці та розвитку місцевої економіки.

На завершення, центри надання адміністративних послуг та аналогічні центри послуг є успішним прикладом ефективного надання державних сервісів на місцевому рівні. Вони поєднують доступність, ефективність та орієнтований на користувача підхід для задоволення потреб громадян. Завдяки реформам децентралізації та цифровій трансформації, ЦНАПи стали ключовим елементом сучасного публічного управління в Україні. Незважаючи на існуючі виклики, їх подальший розвиток пропонує значний потенціал для подальшого вдосконалення. Зрештою, вони демонструють, як інституційні інновації можуть підвищити якість державних послуг та зміцнити довіру до уряду.

Участь громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні стала невід'ємним елементом сучасного демократичного управління та ефективного публічного управління. Залучення громадян до планування, консультацій, розробки політики та моніторингу місцевих ініціатив сприяє більшій прозорості, підзвітності та реагуванню місцевих органів влади. Сучасні цифрові інструменти та механізми участі дозволяють громадам активно впливати на державну політику, висловлювати свої потреби та співпрацювати з місцевими органами влади у вирішенні соціальних, економічних та екологічних проблем. Тому посилення залучення громадян на місцевому рівні вважається важливою передумовою сталого розвитку, довіри громадськості та вдосконалення систем муніципального управління.

Питання залучення жителів територіальних громад до процесів прийняття рішень на місцях актуалізується в новому світлі після підписання Президентом України змін до Закону України «Про місцеве самоврядування» (далі – Закон No280/97). З 8 січня він доповнений як процедурними аспектами, так і розширеним переліком форм громадської участі [172]. Кумар Т.

М. розглядає електронне врядування в розумних містах як інструмент, що змінює взаємодію між органами державної влади, громадянами, бізнесом та іншими учасниками міського розвитку.

Це сприяє розширенню участі місцевої громадськості через цифрові канали комунікації. Однак, конкретні зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування» повинні бути підкріплені нормативним джерелом, адже Кумар пропонує загальну концепцію електронного врядування, а не аналіз українського законодавства.

Швидкий розвиток цифрових технологій докорінно змінив спосіб функціонування та взаємодії муніципалітетів з громадянами. Електронні інструменти стали невід'ємним компонентом сучасного публічного управління, дозволяючи місцевим органам влади надавати послуги більш ефективно та прозоро. Ці інструменти включають онлайн-портали, мобільні додатки, геоінформаційні системи та платформи цифрового зв'язку.

Муніципалітети дедалі більше покладаються на такі технології, щоб задовольнити зростаючі очікування громадян щодо швидких та доступних послуг. Як результат, цифрова трансформація стала ключовим пріоритетом у стратегіях місцевого врядування в усьому світі.

Електронне врядування у широкому сенсі визначається як використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для покращення урядових процесів та взаємодії. Згідно з книгою «Електронне урядування для розумних міст» Вінода Кунара, ці технології допомагають трансформувати відносини між урядом, громадянами та бізнесом, покращуючи надання послуг та зменшуючи адміністративні витрати [2, с.36]. Муніципалітети перебувають на передовій впровадження цих інструментів завдяки своїй прямій взаємодії з населенням. Інтеграція ІКТ дозволяє місцевим органам влади оптимізувати адміністративні процедури та вдосконалювати процеси прийняття рішень. Отже, електронне урядування сприяє більш чуйному та підзвітному муніципальному управлінню. В.Д. Борисенко вважає електронне врядування важливим інструментом державного управління, оскільки воно використовує інформаційно-

комунікаційні технології для покращення урядових процесів, зменшення адміністративних витрат та посилення взаємодії з громадянами та бізнесом. На мою думку, це особливо важливо на муніципальному рівні, де цифрові послуги можуть зробити місцеве врядування більш доступним, прозорим, ефективним та підзвітним.

Теоретичні підходи до розуміння електронного врядування також відіграють значну роль у формуванні муніципальних цифрових інструментів. За словами В. Борисенка, електронне врядування являє собою складну систему взаємодій, засновану на інформаційно-комунікаційних технологіях у рамках публічного управління. Автор підкреслює, що інтеграція ІКТ трансформує не лише надання послуг, а й саму природу державної влади. Муніципалітети, як основні суб'єкти місцевого самоврядування, стають ключовими платформами для впровадження цих трансформацій. Таким чином, електронні інструменти є не лише технічними інструментами, а й елементами ширшої парадигми управління [151, с.1].

Одним із найважливіших електронних інструментів, що використовуються муніципалітетами, є офіційний вебсайт муніципалітету. Ці платформи слугують основним інтерфейсом між місцевими органами влади та громадянами, пропонуючи доступ до публічної інформації, послуг та оголошень. Дослідження показують, що вебсайти муніципалітетів відіграють вирішальну роль у прозорості та залученні громадян. Вони надають доступ до документів, дозволяють подавати онлайн-запити на послуги та сприяють спілкуванню з посадовцями. Однак якість та функціональність цих вебсайтів значно відрізняються залежно від регіону.

Ще одним важливим інструментом є розробка онлайн-порталів послуг, які дозволяють мешканцям дистанційно отримувати доступ до адміністративних послуг. Ці портали дозволяють користувачам подавати заявки, сплачувати збори та відстежувати статус своїх запитів. Впровадження таких систем зменшує потребу у фізичному відвідуванні муніципальних установ, заощаджуючи час та ресурси як для громадян, так і для адміністраторів. У багатьох країнах ці

платформи інтегровані в ширші національні системи електронного урядування. Така інтеграція підвищує сумісність та забезпечує єдиний користувацький досвід.

Мобільні додатки все частіше впроваджуються муніципалітетами для покращення надання послуг та залучення громадян. Згідно з останніми дослідженнями, мобільні додатки дозволяють мешканцям повідомляти про проблеми з інфраструктурою, запитувати послуги та отримувати оновлення щодо муніципальних проектів у режимі реального часу [181, с.265]. Ці додатки забезпечують зручний та зручний інтерфейс, особливо для молодого та цифрово активного населення. Вони також дозволяють муніципалітетам збирати цінні дані з місцевих питань. Як результат, мобільні інструменти сприяють ефективнішому управлінню містом. Манохаран, Меліцький та Хольцер досліджують цифрове управління через муніципальні онлайн-сервіси, прозорість, доступність інформації та залучення громадян. На мою думку, мобільні додатки продовжують цей підхід, роблячи взаємодію з місцевою владою швидшою та зручнішою, але їхня ефективність залежить від того, чи дійсно муніципалітети реагують на потреби громадян та використовують зібрані дані для покращення управління.

Географічні інформаційні системи (ГІС) представляють собою ще одну важливу категорію електронних інструментів, що використовуються муніципалітетами. Технології ГІС дозволяють місцевим органам влади збирати, аналізувати та візуалізувати просторові дані, пов'язані з міським плануванням, інфраструктурою та управлінням навколишнім середовищем. Ці системи підтримують прийняття рішень на основі фактичних даних та покращують розподіл ресурсів. Муніципалітети використовують ГІС для таких завдань, як планування землекористування, управління транспортом та реагування на надзвичайні ситуації. Інтеграція ГІС з іншими цифровими інструментами ще більше підвищує її ефективність.

Системи електронного документообігу широко використовуються в муніципальних адміністраціях для оцифрування внутрішніх процесів. Ці

системи дозволяють створювати, зберігати та керувати електронними документами, зменшуючи залежність від паперових робочих процесів. Такі системи підвищують ефективність, автоматизуючи щоденні завдання та забезпечуючи швидкий доступ до інформації. Крім того, системи електронного документообігу підвищують прозорість та підзвітність, надаючи журнали аудиту. В результаті муніципалітети можуть працювати ефективніше та зменшувати адміністративні витрати.

Важливим напрямком розвитку електронних інструментів у муніципалітетах є формування комплексної правової бази, яка регулює процеси цифрового управління. Український науковець М. Рощук наголошує, що впровадження електронного урядування тісно пов'язане із забезпеченням інформаційної безпеки та правової визначеності в цифровій взаємодії між органами влади та громадянами. У дослідженні підкреслюється, що розвиток електронних послуг має бути підкріплений чіткими регуляторними механізмами та інституційною координацією. Особлива увага приділяється інтеграції національних програм інформатизації та посиленню міжвідомчої співпраці. Ці фактори є важливими для сталого функціонування електронних інструментів на муніципальному рівні [132].

Платформи соціальних мереж також стали важливими інструментами для муніципальної комунікації та залучення громадськості. Місцеві органи влади використовують такі платформи, як Facebook, Twitter та Telegram, для обміну інформацією та взаємодії з громадянами. Вони дають можливість здійснювати спілкування та зворотний зв'язок у онлайн режимі, що є важливим у надзвичайних ситуаціях. Крім того, соціальні мережі підвищують видимість муніципальної діяльності та ініціатив. Вони також заохочують участь громадян у місцевому самоврядуванні.

Платформи відкритих даних – це ще один важливий електронний інструмент, який використовуються муніципалітетами. Ці платформи надають публічний доступ до наборів даних, пов'язаних з муніципальною діяльністю, таких як бюджети, інфраструктура та дані про навколишнє середовище. Згідно з

дослідженнями цифрового управління, відкриті дані сприяють прозорості, інноваціям та участі громадян [84, с.71]. Роблячи дані загальнодоступними, муніципалітети дозволяють громадянам та підприємствам розробляти нові програми та послуги. Це сприяє економічному розвитку та покращенню державних послуг. О. Тур розглядає місцеве електронне врядування як інструмент прозорості, залучення громадян та соціально-економічного розвитку громади. На мою думку, відкриті дані є важливою частиною цього процесу, оскільки вони допомагають громадянам контролювати місцеву владу, але такі дані мають бути чіткими, актуальними та простими у використанні.

Інструменти цифрової демократії відіграють важливу місію у залученні громадян до процесів прийняття рішень. Ці інструменти включають онлайн-опитування, громадські консультації та платформи партисипативного бюджетування. Вони дозволяють громадянам висловлювати свою думку та робити внесок у розробку політики. Дослідження показують, що такі інструменти покращують демократичне управління та підвищують довіру громадськості до місцевої влади [84, с.71]. В результаті муніципалітети можуть приймати більш обґрунтовані та інклюзивні рішення. О. Тур наголошує на важливості місцевих цифрових інструментів, зокрема електронних петицій, партисипативного бюджетування та платформи «Відкрите місто», для участі громадян у житті громади. На мою думку, такі інструменти зміцнюють довіру до місцевої влади лише тоді, коли громадяни бачать реальні результати, а не лише формальні консультації чи процедури голосування.

Концепція розумних міст тісно пов'язана з використанням електронних інструментів у муніципалітетах. Розумні міста використовують цифрові технології для покращення умов життя в містах та забезпечення сталого розвитку. Дослідження підкреслюють, що електронне управління є ключовим компонентом розвитку розумних міст [228, с.1]. Муніципалітети використовують електронні інструменти для управління інфраструктурою, оптимізації використання ресурсів та покращення надання послуг. Такий підхід сприяє більш сталому та стійкому міському середовищу.

Штучний інтелект стає потужним інструментом у муніципальному управлінні. За допомогою штучного інтелекту можна аналізувати великі обсяги даних та підтримувати процеси прийняття рішень. Алгоритми машинного навчання можна використовувати для обробки скарг громадян та виявлення закономірностей у міських проблемах. Дослідження Вірца, Вейєрера та Гейєра демонструє, що штучний інтелект може значно підвищити ефективність, процес прийняття рішень та надання послуг у державному секторі, а також покращити оперативність реагування та ефективність муніципалітетів у обробці запитів громадян [151, с.1]. Це підкреслює потенціал передових технологій у трансформації місцевого самоврядування.

Технологія блокчейн також привертає увагу як інструмент підвищення прозорості та підзвітності в муніципальній діяльності. Блокчейн забезпечує безпечний та незмінний облік транзакцій, зменшуючи ризик корупції та шахрайства. Дослідження показують, що муніципалітети можуть використовувати блокчейн для фінансового управління, закупівель та надання послуг [168, с.1]. Ця технологія може значно підвищити довіру громадськості до місцевих органів влади. Проте її застосування потребує детального планування та інвестицій. О. Корват аналізує розвиток електронного урядування в Україні як перехід до цифрової екосистеми, що базується на інноваціях, відкритості, прозорості, кібербезпеці та захисті даних. На мою думку, такий підхід допомагає ретельно оцінити блокчейн у муніципальному управлінні, оскільки він має зміцнити довіру до цифрових процесів, не стаючи самоціллю.

Нещодавні дослідження показують, що технології блокчейн можуть значно розширити функціональність інструментів цифрового управління не лише на державному рівні, а й у муніципальній адміністрації, підвищуючи прозорість, безпеку та автоматизацію адміністративних процедур. Технологія блокчейн в сфері публічного управління забезпечує підвищений рівень прозорості, безпеки та ефективності, забезпечуючи незмінні, перевірені цифрові реєстри для публічних записів, управління контрактами та ведення різного роду справ. Застосування технології дозволяє створення безпечних реєстрів власності,

автоматизацію корпоративного управління за допомогою самовиконуваних смарт-контрактів, оцифрування послуг електронного урядування та забезпечення захищеної від несанкціонованого доступу документації для

Цифрова нерівність – це ще одна важлива проблема, яка впливає на ефективність електронних інструментів. Не всі громадяни мають рівний доступ до цифрових технологій або навичок, необхідних для їх використання. Це може призвести до нерівності в доступі до муніципальних послуг. Муніципалітети повинні впроваджувати стратегії сприяння цифровій інклюзії, такі як надання навчальних програм та покращення доступу до Інтернету. Забезпечення принципу рівності у доступі має вирішальне значення для досягнення інклюзивного управління.

Кібербезпека є критично важливою проблемою використання електронних інструментів у муніципальному управлінні. Оскільки муніципалітети збирають та зберігають великі обсяги конфіденційних даних, вони стають мішенями для кібератак. Захист цих даних вимагає надійних заходів безпеки та постійного моніторингу. Згідно з останніми дослідженнями, штучний інтелект може відігравати ключову роль у підвищенні кібербезпеки в системах електронного управління [103, с.231]. Муніципалітети повинні інвестувати в кібербезпеку, щоб захистити свої системи та підтримувати довіру громадськості.

Взаємодія між різними електронними системами – це ще одна проблема, з якою стикаються муніципалітети. Багато місцевих органів влади використовують численні цифрові платформи, які не повністю інтегровані. Така ситуація породжує ризик щодо неефективності та фрагментації даних. Розробка стандартизованих систем і протоколів є важливою для забезпечення безперебійного обміну даними. Покращена взаємодія підвищує загальну ефективність електронного урядування.

Правова та регуляторна база також відіграє вирішальну роль у впровадженні електронних інструментів. Муніципалітети повинні дотримуватися національних законів та нормативних актів, що стосуються захисту даних, цифрових послуг та публічного управління. У деяких випадках

чинне законодавство може не належним чином вирішувати проблеми цифрового управління. Для підтримки інновацій необхідні постійні оновлення та реформи. Чітка правова база забезпечує сталий розвиток електронного управління.

Муніципалітети повинні узгодити свої цифрові ініціативи з ширшими національними та регіональними стратегіями. Взаємодія між різними рівнями влади та зацікавленими сторонами є дуже важливою. Обмін передовим досвідом та практиками може допомогти муніципалітетам подолати труднощі. Це сприяє загальному розвитку цифрового управління.

На завершення, електронні інструменти стали незамінними в роботі сучасних муніципалітетів. Вони підвищують ефективність, прозорість та залучення громадян, сприяючи кращому управлінню та покращенню якості життя. Однак їх успішне впровадження вимагає вирішення різних проблем, включаючи інфраструктуру, цифрову нерівність та кібербезпеку. Муніципалітети повинні застосувати цілісний підхід до цифрової трансформації. Роблячи це, вони можуть повною мірою реалізувати потенціал електронних інструментів у публічному управлінні. Майбутній розвиток технологій продовжуватиме формувати роль електронних інструментів у муніципальному управлінні. Сучасні технології, такі як штучний інтелект, блокчейн та Інтернет, надають нові можливості для інновацій. Муніципалітети, які впроваджують ці технології, будуть краще підготовлені до задоволення потреб своїх громадян, що постійно змінюються. Постійні інвестиції в цифрову інфраструктуру та навички є надзвичайно важливими. Зрештою, інтеграція електронних інструментів визначатиме майбутнє місцевого управління в цифрову епоху.

Електронна демократія стала однією з визначальних рис сучасних систем публічного управління, особливо на місцевому рівні, де взаємодія між громадянами та органами влади є найбільш безпосередньою. Електронні інструменти, такі як звернення, петиції та опитування, дозволяють громадам активно брати участь у процесах управління без фізичної присутності. Ці інструменти сприяють прозорості, підзвітності та оперативності місцевих органів влади. В Україні розвиток таких інструментів тісно пов'язаний з

ширшими реформами децентралізації та електронного врядування. Як результат, муніципалітети все частіше впроваджують механізми цифрової участі для посилення демократичної взаємодії.

Ефективність електронних інструментів у публічному управлінні залежить не лише від наявності цифрових платформ, а й від правового визнання електронних документів, електронного підпису та електронного документообігу. О. Мельник зазначає, що юридична сила електронного документа не може заперечуватися лише через його електронну форму, а кваліфікований електронний підпис має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис [48].

Електронні звернення являють собою модернізовану форму традиційних звернень громадян, що подаються через цифрові платформи. Вони включають скарги, пропозиції та запити, адресовані місцевим органам влади. Перехід від паперових до цифрових звернень значно підвищує доступність та ефективність. Громадяни можуть подавати звернення будь-коли, не відвідуючи адміністративні установи. Це дає змогу прибрати бюрократичні бар'єри та підвищити швидкість надання послуг.

Згідно з українським законодавством, електронні звернення юридично еквівалентні письмовим зверненням. Юридична сила електронних документів чітко визнається, тобто їхня цифрова форма не зменшує їхньої дійсності [201, с.1]. Така норма має важливе значення для забезпечення довіри в електронному спілкуванні між громадянами та органами влади. Воно також дозволяє інтегрувати електронні робочі процеси в системи публічного управління. Як результат, електронні звернення стали фундаментальним компонентом місцевого електронного врядування. Решота та ін. розглядають електронні петиції як сучасний інструмент електронної демократії, що створює діалог між громадянами, державними органами та місцевим самоврядуванням. На мою думку, електронні петиції роблять звернення громадян більш відкритими та публічними, але їхня ефективність залежить від належного розгляду, обґрунтованих відповідей та реального впливу на громадські рішення.

Електронні петиції є одним із найпотужніших інструментів цифрової демократії. Вони дозволяють громадянам колективно висловлювати свою думку та впливати на прийняття рішень громадськістю. На відміну від індивідуальних звернень, петиції вимагають певної кількості підписів для розгляду органами влади. Цей механізм гарантує, що питання суспільного значення отримають увагу. Він також сприяє колективній громадянській участі.

Електронні петиції формують основу сучасних механізмів цифрової участі та виправдовують розширення інструментів електронної демократії в місцевому самоврядуванні. Розвиток партисипативної демократії має стати пріоритетом в процесі муніципальної реформи. Сприяти цьому має також і реалізація принципу відкритості та прозорості в роботі органів місцевого самоврядування як однієї з гарантій громадського доступу до інформації про стан місцевих справ [21, с.16]. І.В. Дробуш наголошує, що реформа місцевого самоврядування в Україні повинна відповідати європейським стандартам місцевої демократії, належного врядування, відкритості та прозорості. На мою думку, ця позиція є важливою, оскільки електронні петиції та інші інструменти електронної демократії можуть посилити реальну участь громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні, але лише за умови, що місцева влада реагуватиме на них відкрито, прозоро та відповідально.

Дослідження показують, що електронні петиції встановлюють прямий діалог між громадянами та органами влади та сприяють вирішенню соціально-економічних проблем [85]. В Україні цей інструмент набув широкої популярності з моменту його запровадження у 2015 році. Мільйони громадян взяли участь у петиційних кампаніях на різних рівнях влади [73]. Це демонструє високий попит на цифрові інструменти участі. Отже, електронні петиції є важливим елементом місцевого самоврядування.

Правова основа для електронних звернень та петицій в Україні, головним чином, визначена Законом «Про звернення громадян». Цей закон встановлює право громадян подавати звернення, зокрема в електронній формі. Він також регулює процедуру подання, розгляду та відповіді. Важливо, що він

поширюється як на національні, так і на місцеві органи влади. Стаття 23-1 закону безпосередньо регулює електронні петиції. Вона визначає вимоги до їх подання, публікації та розгляду [37]. Наприклад, петиції повинні бути опубліковані у встановлені терміни та не повинні порушувати конституційні принципи. Органи влади зобов'язані забезпечити прозорість збору підписів. Ця правова база забезпечує міцну основу для розвитку електронної демократії в Україні.

Право подавати звернення та петиції гарантовано Конституцією України. Це основоположне право забезпечує громадянам можливість спілкуватися з органами державної влади та отримувати відповіді. Воно є наріжним каменем демократичного управління. Електронні інструменти просто модернізують цей конституційний механізм.

Експерти наголошують, що петиції дозволяють громадянам безпосередньо впливати на процеси розробки політики. Вони є не лише інструментом комунікації, а й формою громадянської участі [49, с.80]. На місцевому рівні це особливо важливо, оскільки рішення безпосередньо впливають на життя громади. Тому конституційні гарантії відіграють вирішальну роль у легітимізації електронних механізмів участі. Вони також забезпечують підзвітність місцевої влади. М.С. Міхровська наголошує, що електронні звернення та електронні петиції потребують належного правового регулювання як важливі форми взаємодії між громадянами та органами державної влади. На мою думку, електронні петиції можуть бути ефективним інструментом місцевої участі, але лише за умови чітких процедур подання, розгляду та публікації результатів, а не лише формальних.

Процедура подання електронних петицій чітко регламентована законодавством. Громадяни повинні заповнити спеціальну онлайн-форму та опублікувати петицію на офіційній платформі. Після публікації розпочинається процес збору підписів. Необхідна кількість підписів та терміни їх подання визначаються статутами місцевих громад.

Система повинна забезпечувати безпечну ідентифікацію користувачів та запобігати маніпуляціям. Органи влади несуть відповідальність за підтримку

цілісності процесу. Після досягнення необхідної кількості підписів петицію необхідно розглянути негайно. Результати розгляду мають бути опубліковані публічно. Це забезпечує прозорість та підзвітність.

Електронні опитування - ще один важливий інструмент місцевої електронної демократії. На відміну від петицій, вони не потребують формальних юридичних процедур. Натомість вони слугують механізмом збору громадської думки. Органи місцевого самоврядування використовують опитування для оцінки потреб та уподобань громади.

Опитування можна проводити через муніципальні вебсайти, соціальні мережі або мобільні додатки. Вони особливо корисні для міського планування, бюджетування та державних послуг. Аналізуючи результати опитувань, органи влади можуть приймати більш обґрунтовані рішення. Це підвищує якість управління. Це також зміцнює довіру між громадянами та місцевою владою.

Електронні звернення, петиції та опитування є невід'ємними компонентами електронного урядування, адже сприяють взаємодії між громадянами та органами влади за допомогою цифрових технологій. Цифрове врядування має за мету підвищення ефективності, прозорості та доступності державних послуг. Воно також сприяє залученню громадян.

Дослідження показують, що інструменти ІКТ значно покращують адміністративні процеси та участь громадян [49, с.80]. Однак їхня ефективність залежить від технологічної готовності та довіри користувачів. Органи місцевого самоврядування повинні інвестувати в цифрову інфраструктуру та освіту. Це забезпечить успішне впровадження інструментів електронної участі. Без таких зусиль потенціал електронного урядування не може бути повністю реалізований. М.С. Міхровська також пов'язує електронні звернення та електронні петиції з електронним урядуванням та електронним документообігом, наголошуючи, що ці інструменти мають бути законодавчо визначені, захищені та технічно доступні. Я погоджуюся, що ефективна електронна демократія вимагає не лише цифрових платформ, а й довіри користувачів, цифрової грамотності, безпечної ідентифікації та чітких правил взаємодії з органами державної влади.

Українські науковці активно досліджують тему електронних петицій та звернень. Наприклад, М. Міхровська проаналізувала законодавчу базу та визначила ключові проблеми у впровадженні [42, с.33]. Інший дослідник, О. Кужман, вивчав роль петицій у формуванні регіональних політичних порядків денних [225, с.1]. Ці дослідження висвітлюють як потенціал, так і обмеження інструментів електронної демократії.

Дослідники наголошують на необхідності вдосконалення правової та інституційної бази. Вони також вказують на важливість підвищення обізнаності громадськості та цифрової грамотності. Електронні інструменти не працюють без активного залучення та участі громадян. Тому наукові дослідження відіграють вирішальну роль у процесі розробки політики. Вони надають рекомендації, засновані на доказах, щодо покращення електронного урядування.

Порівняльні дослідження показують, що Україна перейняла багато передового міжнародного досвіду. Однак, все ще є простір для вдосконалення. Зокрема, ефективність петицій залежить від їхніх правових наслідків. Деякі країни забезпечують сильніші механізми для реалізації результатів петицій. Україна може навчитися на цьому досвіді для вдосконалення своєї системи.

Цифрові платформи відіграють вирішальну роль у впровадженні інструментів електронної участі. Вони забезпечують технічну інфраструктуру для подання апеляцій та петицій. Сучасні платформи також включають такі функції, як автентифікація користувачів та аналіз даних. Ці функції підвищують безпеку та ефективність.

Інноваційні технології, такі як штучний інтелект, можуть ще більше вдосконалити ці системи. Наприклад, штучний інтелект може допомогти аналізувати відгуки громадян та визначати пріоритети питань. Дослідження показують, що такі технології можуть покращити реагування місцевих органів влади [45, с.53]. Це відкриває нові можливості для розвитку електронного урядування. Це також підкреслює важливість постійних інновацій. Д. Лученко розглядає електронні петиції як особливу форму взаємодії громадян з органами державної влади, включаючи реагування на їхні рішення, дії чи бездіяльність. На

мою думку, електронні петиції не повинні бути лише символічними; їхня цінність залежить від реальних правових наслідків, належного офіційного розгляду та можливості громадян впливати на прийняття державних рішень.

Незважаючи на свої переваги, електронні інструменти участі стикаються з кількома викликами. Однією з головних проблем є цифрова нерівність. Не всі громадяни мають доступ до Інтернету або цифрових навичок. Це буде перешкоди для участі.

Проблемою є також відсутність довіри до електронних систем. Громадяни можуть сумніватися в прозорості та ефективності петицій. Технічні проблеми та ризики кібербезпеки також становлять значні загрози. Крім того, деякі петиції можуть не призвести до реальних змін у політиці. Вирішення цих викликів є важливим для забезпечення ефективності електронної демократії.

Хоча в Україні є міцна правова база, певні прогалини залишаються. Наприклад, правові наслідки петицій не завжди чітко визначені. Органи влади не завжди зобов'язані виконувати рішення, прийняті за петиціями. Це знижує практичний вплив петицій. Науковці пропонують запровадити механізми для посилення обов'язкового характеру петицій [53, с.149]. Це може підвищити їхню ефективність та достовірність. Ще однією проблемою є відсутність єдиних стандартів для місцевих платформ. Різні громади використовують різні системи, що створює невідповідності. Вирішення цих питань вимагає законодавчої реформи.

Реформа децентралізації суттєво вплинула на розвиток місцевого електронного врядування в Україні. Вона збільшила автономію місцевих органів влади. Це дозволяє громадам впроваджувати власні цифрові рішення. Як наслідок, багато муніципалітетів розробили інноваційні інструменти участі. Децентралізація також підвищує важливість участі громадян. Місцева влада більш підзвітна мешканцям громад. Тому такі інструменти, як петиції та опитування, стають важливими. Вони допомагають забезпечити прозорість та оперативність. Це сприяє загальному успіху реформи децентралізації.

В Україні є численні приклади успішних петицій. Деякі петиції призвели до покращення інфраструктури та змін у політиці. Інші підвищили обізнаність про важливі соціальні питання. Ці випадки демонструють потенціал інструментів електронної демократії.

Наприклад, петиції використовувалися для покращення громадського транспорту та екологічної політики. Вони також вплинули на місцеві бюджети. Ці приклади показують, що участь громадян може мати реальний вплив. Вони також підкреслюють важливість ефективних механізмів впровадження.

Майбутнє електронної участі в місцевому самоврядуванні є багатообіцяючим. Технологічний прогрес продовжуватиме вдосконалювати цифрові інструменти. Мобільні додатки та штучний інтелект зроблять участь доступнішою та ефективнішою. Це підвищить залученість громадян. Водночас, законодавчі реформи підвищать ефективність цих інструментів. Міцніша правова база забезпечить підзвітність. Міжнародна співпраця також відіграватиме певну роль. Україна може запозичити передовий досвід інших країн. Це сприятиме розвитку сучасного електронного урядування.

Електронні звернення, петиції та опитування відіграють вирішальну роль у зміцненні демократії. Вони забезпечують громадян прямими каналами зв'язку з владою. Це підвищує прозорість та підзвітність. Це також сприяє громадянській участі у житті громади. Електронні інструменти допомагають зміцнити довіру між громадянами та органом управління. Вони роблять адміністрування на місцях більш інклюзивним та партисипативним. Як наслідок, вони сприяють розвитку демократичних інституцій. Це особливо важливо в контексті поточних реформ в Україні. Тому їх розвиток має залишатися пріоритетом для держави та кожної окремої громади.

У підсумку, електронні звернення, петиції та опитування є важливими інструментами сучасного місцевого самоврядування. Вони посилюють участь громадян та покращують якість прийняття рішень. Україна досягла значного прогресу в розробці таких інструментів. Однак, залишаються проблеми та правові прогалини.

Подальший розвиток вимагає вдосконалення законодавства, технологічних інновацій та підвищення обізнаності громадськості. Передовий досвід українських громад демонструє потенціал електронної демократії. Вирішуючи існуючі проблеми, Україна може створити більш ефективну та інклюзивну систему місцевого самоврядування. Зрештою, це зміцнить демократію та покращить якість життя громадян.

Муніципальні онлайн-сервіси - це цифрові платформи та системи, які дозволяють мешканцям міста чи місцевої громади взаємодіяти з місцевою владою через Інтернет. Ці сервіси варіюються від простих інформаційних порталів до повністю оцифрованих адміністративних робочих процесів, що дозволяють громадянам подавати заявки на отримання дозволів, сплачувати муніципальні збори та отримувати доступ до соціальних чи комунальних послуг онлайн. В Україні цифрова трансформація місцевих органів влади значно прискорила за останні роки, стимульована ширшими національними ініціативами електронного урядування. Однак ступінь впровадження значно варіюється між містами.

Розробку сучасних інструментів цифрової участі слід розглядати в ширшому контексті реформи децентралізації та посилення співпраці між місцевими органами влади та громадами. Активізація співпраці органів місцевого самоврядування та громадськості з питань розроблення місцевих програм сталого розвитку, спрямування зусиль на забезпечення інноваційного розвитку територіальних громад, їх залучення до вирішення місцевих проблем та мобілізації ресурсів за умов громадсько-приватного партнерства є пріоритетними напрямками реформи децентралізації [20, с.150]. Професор І.В. Дробуш наголошує, що децентралізація є важливим напрямком розвитку місцевого самоврядування в Україні, особливо через співпрацю з громадськістю, місцеві програми сталого розвитку, інновації в громадах та залучення громадян.

Пропонуємо інструменти цифрової участі розглядати як невід'ємну складову процесу децентралізації, оскільки вони допомагають громадам

повідомляти про потреби, впливати на рішення та зміцнювати свою стійкість під час війни та відновлення.

На національному рівні Україна надає широкий спектр цифрових державних послуг через такі платформи, як Egov.in.ua, яка включає сотні електронних послуг для фізичних осіб, пов'язаних із соціальним захистом, податковою звітністю та іншими державними послугами [157]. Ці послуги можна фільтрувати за регіонами, щоб знайти локалізовані варіанти, доступні у власному муніципалітеті громадянина.

Муніципальні цифрові послуги не слід розглядати лише як технологічні інструменти. Вони дедалі більше функціонують як механізми громадянської участі, дозволяючи громадянам впливати на процеси прийняття рішень на місцевому рівні та зміцнювати партисипативне управління. Муніципальні електронні сервіси виступають не лише способом надання адміністративних послуг, а й інструментом активізації участі мешканців у місцевому самоврядуванні, забезпечуючи взаємодію громадян з органами влади через цифрові канали комунікації [87].

Місто Київ - столиця України, досягло значного прогресу в інтеграції муніципальних послуг. Нещодавно було запущено єдину сервісну платформу, яка об'єднує багато цифрових послуг, включаючи дозволи, ліцензії на ведення бізнесу, програми реабілітації та заявки на соціальну допомогу. Портал спрощує доступ, пропонуючи централізовану точку входу, яка є частиною ширшої екосистеми «Київ Цифровий» [180].

Kyiv Digital – це більше, ніж просто вебсайт, це ціла екосистема, яка включає мобільні додатки, інтерактивні карти, відстеження транспорту в режимі реального часу, інструменти для цифрових петицій, платіжні системи та сповіщення. Такі сервіси, як онлайн-реєстрація до дитячих садків, електронні петиції та цифрові транспортні картки, є прикладом того, як муніципальна цифрова екосистема може служити різноманітним потребам міст [87].

Впровадження інтегрованих муніципальних платформ також сприяє прозорості та підзвітності на місцевому рівні, створюючи постійні канали зв'язку

між громадянами та органами державної влади. Запровадження муніципальних електронних сервісів сприяє підвищенню відкритості діяльності органів місцевого самоврядування, забезпечує оперативність отримання інформації та розширює можливості громадської участі [87].

Львів – ще одне українське місто, відзначене за раннє впровадження громадянського порталу для цифровізації адміністративних послуг. Львівський громадянський портал, розроблений у співпраці з місцевими партнерами, був одним із перших в Україні, що запропонував безпечний онлайн-шлюз для державних та соціальних послуг [68]. Він надає мешканцям спрощений онлайн-доступ до багатьох муніципальних процедур та функцій.

Стратегія цифрових послуг Одеси включає мобільний додаток MISTO – консолідовану платформу, де громадяни можуть взаємодіяти з кількома міськими службами. Згідно з останніми дослідженнями, Одеса є одним з небагатьох міст, які розміщують посилання на свою основну цифрову платформу на офіційному вебсайті ради, що покращує видимість та легкість доступу для мешканців [95].

У дослідженні Transparency International Ukraine («Прозорі міста»), проведеному у 2025 році, оцінювався рівень розвитку електронних послуг в одинадцяти обласних містах. Результати показали значну різницю: в середньому муніципалітети досягли близько 49,8% рекомендованих критеріїв цифрових послуг, причому Київ та Львів лідирують за загальною готовністю до електронних послуг [26].

У іншому дослідженні Transparency International Ukraine також зазначається, що хоча більшість міст пропонують послуги відстеження транспорту та онлайн-реєстру, багатьом бракує інтегрованих домашніх сторінок зі списком усіх доступних муніципальних цифрових послуг [27].

Незважаючи на прогрес, багато українських муніципалітетів все ще стикаються з проблемами у наданні цифрових послуг. Фрагментація та ізольовані послуги, коли багато програм існують незалежно без інтеграції, є поширеними. Доступ до соціальних послуг (таких як онлайн-форми для

медичного обладнання чи енергетичної допомоги) залишається обмеженим у багатьох містах, а деякі інтерактивні карти цивільного захисту застаріли або недоступні [26].

Органи місцевого самоврядування дедалі більше усвідомлюють необхідність забезпечення цифрового доступу для різних верств населення, включаючи людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. Централізовані муніципальні платформи покращують доступність, пропонуючи такі функції, як єдиний вхід та спрощена навігація.

Хоча такі міста, як Київ та Львів, часто виділяються за свої розвинені екосистеми, менші муніципалітети по всій Україні також розробляють цінні онлайн-сервіси. За даними Transparency International Ukraine, лише вісім із сімдесяти досліджених міст мали електронні послуги в ключових сферах, таких як житло, соціальні послуги, освіта, комунальні послуги та благоустрій міст, включаючи Вінницю, Дніпро, Мукачево, Дрогобич, Шептицький та Івано-Франківськ [89].

Дніпро запустив додаток eDnipro, який централізує міські послуги та інтегрує облікові записи громадян, онлайн-додатки та ранні функції штучного інтелекту для оптимізації взаємодії з користувачами [27].

Харків входить до числа найкращих міст за розвитком електронних послуг. Його мобільний додаток «Open Kharkiv» пропонує інтерактивні муніципальні послуги, інструменти залучення громадськості та доступ до цифрової інформації, що відповідає європейським стандартам прозорості та громадянської участі [89].

Запоріжжя нещодавно запустило онлайн-платформу для об'єднання міських послуг в єдине середовище, зменшуючи фрагментацію та покращуючи зручність користування послугами для громадян [88]. В. Христіч представляє портал «Цифрове Запоріжжя» як практичний інструмент для розвитку міських електронних послуг. На мою думку, такі платформи важливі для місцевого самоврядування, оскільки вони наближають послуги до мешканців та

спрощують комунікацію з міською владою, а їхня ефективність залежить від зручності використання, регулярних оновлень та довіри громадськості.

Муніципальні онлайн-сервіси дедалі більше інтегруються з національними системами електронного урядування, такими як Дія, що дозволяє проводити перевірку особи та цифрове управління документами, що зменшує дублювання та підвищує сумісність.

Українські муніципалітети активно модернізують свої послуги для цифрової епохи. Такі міста, як Київ, Львів, Одеса, Дніпро, Харків та Вінниця, є яскравими прикладами ефективних муніципальних цифрових екосистем. Незважаючи на прогрес, такі проблеми, як фрагментація послуг, прогалини в доступності та нерівномірне впровадження, залишаються. Скоординовані стратегії, технологічні інвестиції та орієнтований на громадян дизайн є важливими для розширення доступу та повної реалізації потенціалу муніципальних електронних послуг по всій Україні.

На мій погляд, майбутній розвиток муніципальних онлайн-сервісів має вимірюватися не кількістю впроваджених цифрових рішень, а їхньою практичною цінністю для мешканців. Важливо, щоб такі сервіси дійсно полегшували повсякденне життя людей, допомагали заощаджувати час, гарантували рівний доступ до послуг та зміцнювали довіру до органів місцевого самоврядування. Цифровізація стає справді ефективною не тоді, коли вона демонструє технологічний прогрес заради самого себе, а коли вона відповідає реальним потребам людей та громади.

3.2 Бюджет участі як правовий механізм залучення мешканців до управління розвитком територіальної громади

Партисипативне бюджетування або бюджети участі стали інноваційним та потужним інструментом, що дозволяє мешканцям безпосередньо брати участь у прийнятті рішень щодо розподілу та витрачання державних коштів. На відміну від традиційних процесів бюджетного планування, які зазвичай контролюються

місцевими посадовцями та технічними експертами, партисипативне бюджетування дозволяє членам громади пропонувати, обговорювати та голосувати за проекти, які є для них найважливішими. Цей механізм зміцнює демократичну участь, надаючи мешканцям реальну участь у прийнятті фінансових рішень, а не лише консультативну роль.

В останні роки Україна помітно впроваджує партисипативне бюджетування, інтегруючи цей підхід у місцеве врядування як частину ширших реформ децентралізації. Процес не лише підвищує прозорість та підзвітність, але й сприяє соціальній згуртованості, створюючи спільну відповідальність за пріоритети розвитку громади.

Партисипативне бюджетування – це не просто технічний бюджетний інструмент, це демократична розмова, яка будує довіру між громадянами та владою. Міста та села по всій Україні зараз експериментують з бюджетами участі, визнаючи, що сталий місцевий розвиток вимагає інклюзивного діалогу та проактивної участі. Виділяючи певну частину муніципального бюджету на проекти, ініційовані мешканцями, місцеві органи влади можуть узгоджувати фінансування з низовими пріоритетами, а не лише з плануванням «згори донизу». Таким чином, бюджет участі може слугувати мостом між представницьким управлінням та безпосередньою участю громадян.

Це демонструє, що партисипативне управління найефективніше впроваджується на місцевому рівні, де мешканці безпосередньо впливають на пріоритети громади та процеси розвитку. Першочергова реалізація цінностей громадянського суспільства, зокрема і різних проявів економічної свободи, відбувається на рівні територіальної громади [194].

Витоки партисипативного бюджетування сягають Бразилії, де його вперше було впроваджено наприкінці 1980-х років як радикальний інструмент розширення прав і можливостей маргіналізованих районів. Відтоді ця концепція поширилася по всьому світу та адаптувалася до багатьох різних політичних та культурних середовищ, включаючи європейські країни, Північну Америку та пострадянські держави, такі як Україна. Згідно з дослідженнями

партисипативного бюджетування в усьому світі, процес зазвичай включає кілька ключових етапів: розподіл частки бюджету, збір ідей проектів від мешканців, експертну оцінку, громадське обговорення, голосування та реалізація проектів-переможців [101]. Ці фази допомагають забезпечити інтеграцію голосів громадян у конкретні політичні рішення, зберігаючи при цьому фінансову відповідальність та адміністративну доцільність.

В Україні партисипативне бюджетування вперше з'явилося приблизно у 2015 році як низова ініціатива, підтримувана громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Пілотні програми були запуснені незалежно в таких містах, як Чернігів, Черкаси та Полтава, а пізніше розширені за підтримки міжнародних проектів розвитку, таких як Ініціатива зі зміцнення місцевих фінансів (SLFI), що фінансується USAID, та Програма EGAP [166]. Хуткий та Аврамченко розглядають партисипаторне бюджетування в Україні як механізм прямої участі громадян у прийнятті рішень щодо державних коштів. На мою думку, його цінність полягає не лише у фінансуванні місцевих проектів, а й у створенні нової культури співпраці між громадянами та місцевою владою, за умови прозорості процедур та фактичного впровадження результатів голосування..

Ці ранні впровадження допомогли створити основу для більш систематичного впровадження в українських територіальних громадах. Згідно з оцінкою впливу, проведеною Фондом відкритого суспільства, партисипаторне бюджетування було впроваджено щонайменше у 154 громадах України до 2019 року, що відображає активне впровадження цього механізму в різних місцевих контекстах [23, с.63]. С. Дяченко та І. Редчиць зазначають, що партисипаторне бюджетування в Україні почало активно розвиватися приблизно у 2015 році за підтримки громадянського суспільства та міжнародних партнерів. На мою думку, цей інструмент зміцнює місцеву демократію, надаючи мешканцям реальний вплив на частину місцевих витрат, але він вимагає чіткого правового регулювання, прозорих процедур та довіри між владою та громадами.

Хоча масштаби партисипативного бюджетування варіюються залежно від розміру громади та її можливостей управління, його присутність від малих сіл до великих міст демонструє його адаптивність та привабливість. Багато місцевих органів влади розглядають бюджет участі не лише як інструмент бюджетування, а й як демократичну інновацію, що сприяє громадянській участі та місцевому розвитку.

Ключовою перевагою партисипативного бюджетування є його потенціал для підвищення прозорості та підзвітності органу управління громадою. Коли мешканці бачать, як саме розподіляються місцеві кошти та які проекти обираються через відкритий процес, довіра громадськості може значно зрости.

Практика запровадження окремих форм громадської участі, наприклад громадського бюджету, у період до повномасштабної війни, показувала спроможність українських територіальних громад до генерації інноваційних способів залучення громадян до прийняття рішень [172]. Кумар розглядає електронне врядування як частину розвитку розумного міста, де цифрові технології роблять управління більш ефективним, відкритим та орієнтованим на мешканців. На мою думку, партисипаторне бюджетування відповідає цій логіці, оскільки воно поєднує цифрові інструменти з реальною участю громадян та спільним управлінням. Однак, український досвід має бути підкріплений окремим джерелом про партисипаторне бюджетування в Україні.

На відміну від традиційного прийняття рішень, де бюджети часто остаточно ухвалюються за зачиненими дверима, партисипативне бюджетування робить видимим кожен етап, від подання пропозицій до публічного голосування. Така видимість зменшує можливості для корупції та зміцнює довіру громадськості до місцевих інституцій.

Ефективність механізмів участі також залежить від здатності місцевої влади підтримувати громадянські ініціативи та створювати умови для активної участі громади. Органи місцевого самоврядування, шляхом сприяння реалізації жителями громади своїх економічних прав, сприяють формуванню їх економічної свободи [194].

Дослідження Світлани Дяченко та Ірини Редчиц підкреслює як перспективність, так і поточні обмеження партисипативного бюджетування в Україні. Їхня робота підкреслює, що хоча партисипативне бюджетування сприяє демократизації місцевого фінансового управління та посилює залучення громадськості, його впровадження залишається нерівномірним через фрагментовану регуляторну базу та різний рівень обізнаності громадськості [70]. Ці науковці закликають до чіткіших рекомендацій та сильнішого нормативного регулювання для підтримки більш послідовного застосування в усіх громадах.

Однією з найвизначніших особливостей партисипативного бюджетування в Україні є його цифрова еволюція. Електронні платформи, такі як «Громадський проєкт» та національна всеукраїнська платформа партисипативного бюджетування, автоматизують значну частину процесу, від подання проєктів до безпечного онлайн-голосування [166]. Ці інструменти підвищують доступність та спрощують участь громадян, які інакше не змогли б бути присутніми на особистих зустрічах через обмеження в часі чи мобільності.

Цифровий поворот також підвищує прозорість, оскільки результати голосування та дані про проєкти є загальнодоступними онлайн. Цифрові платформи допомагають масштабувати партисипативне бюджетування для більшого населення, дозволяючи громадам з десятками тисяч ефективно брати участь без логістичних перешкод. Така інтеграція технологій гарантує, що партисипативне бюджетування може залишатися актуальним та ефективним у швидко урбанізованому та цифровому середовищі.

Конкретні передові практики українських громад ілюструють, як партисипативне бюджетування може призвести до реального впливу. Наприклад, місто Івано-Франківськ має давню програму партисипативного бюджетування, яка інституціоналізує постійну співпрацю між мешканцями та місцевою владою для покращення районів через проєкти, обрані громадою [8]. Завдяки цій програмі мешканці пропонують культурні, освітні та інфраструктурні ініціативи, які потім щорічно уточнюються та голосуються. М. Гавриленкова описує впровадження партисипативного бюджетування у

Хмелівській громаді як приклад залучення мешканців до прийняття місцевих рішень. На мою думку, цифрові інструменти роблять цей процес прозорішим та зручнішим, надаючи онлайн-доступ до проектів, голосування та результатів, тоді як його успіх залежить від довіри, відкритості та рівного доступу для всіх мешканців.

Структурований характер системи забезпечує безперервність та допомагає з часом будувати партнерство між громадянами та адміністрацією. Такі програми показують, що стійкі практики партисипаторного бюджетування можуть змінити те, як громадяни сприймають свою роль у формуванні державної політики, та створити довгострокові звички громадянської участі.

Ще одним новим прикладом є ініціатива бюджету участі в Хмелівській міській раді, де мешканці нещодавно обрали місцеві проекти для реалізації за рахунок виділених бюджетних коштів, незважаючи на складні умови, пов'язані з тиском воєнного часу [11, с.285]. Це демонструє, що партисипативне бюджетування може бути стійким навіть за складних обставин, пропонуючи громадам спосіб зосередитися на колективних пріоритетах та спільному майбутньому. Місцеві лідери повідомили, що партисипативне бюджетування посилює почуття причетності та залученості мешканців до життя громади, підкреслюючи його цінність як демократичного інструменту.

М.І. Губа наголошує, що прозорість та відкритість місцевого самоврядування є важливими факторами інституційної стійкості в умовах воєнного стану. На мою думку, ця позиція є дуже актуальною, оскільки громадам потрібні не лише швидкі рішення, а й громадська довіра. Таким чином, партисипативне бюджетування та відкритість місцевої влади можуть підтримувати демократичне управління та стійкість громад під час війни та відновлення.

Важливий вимір партисипативного бюджетування в Україні стосується правової бази, яка регулює його впровадження та інституціоналізацію. Незважаючи на широке впровадження в багатьох територіальних громадах, в Україні наразі відсутній комплексний національний закон, який би конкретно

регулював партисипативне бюджетування та чітко визначав усі етапи процесу, ролі зацікавлених сторін та обов'язки місцевих органів влади.

Згідно з поглибленим правовим аналізом Дяченка та Редчиця, існуюча нормативно-правова база залишається фрагментованою та непослідовною, оскільки партисипативне бюджетування регулюється переважно місцевими нормативними актами, прийнятими окремими радами, а не єдиними законодавчими нормами на національному рівні. Ця правова фрагментація призводить до різниць у тому, як місцеві органи влади організовують партисипативне бюджетування, критерії прийнятності проектів, правила голосування та механізми підзвітності, що може перешкоджати як прозорості, так і довірі громадян [70]. Тому створення більш узгодженої правової бази є важливим для впровадження партисипативного бюджетування та забезпечення його функціонування як невід'ємної частини управління місцевими державними фінансами, а не як ситуативної практики.

Загалом, партисипативне бюджетування являє собою не лише механізм бюджетування, а й філософію спільного управління. За умови правильної розробки та підтримки, партисипативне бюджетування заохочує діалог між громадянами та посадовцями, зміцнює довіру громади та гарантує, що державні ресурси відповідають реальним потребам.

На завершення, партисипативне бюджетування є прикладом ефективного інструменту залучення мешканців до управління розвитком громади та бюджетними коштами. Воно підвищує прозорість, підзвітність та розширення громадянських прав, одночасно сприяючи розвитку демократичної культури, що ґрунтується на спільній відповідальності. Український досвід дає цінні уроки щодо переваг та викликів впровадження партисипаторного бюджетування в різних контекстах. Оскільки громади продовжують навчатися та адаптуватися, партисипативне бюджетування може відігравати дедалі важливішу роль у формуванні інклюзивного та відповідального місцевого управління.

3.3 Правові інструменти забезпечення прозорості та відкритості діяльності органів місцевого самоврядування

Прозорість та відкритість є фундаментальними принципами демократичного управління, особливо на місцевому рівні, де громадяни найбезпосередніше взаємодіють з владою. В Україні реформи децентралізації значно розширили повноваження та відповідальність органів місцевого самоврядування, зробивши прозорість критично важливим компонентом ефективного управління. Впровадження інноваційних цифрових інструментів створило нові можливості для покращення підзвітності, участі громадян та довіри. Ці інструменти варіюються від платформ відкритих даних до систем партисипативного бюджетування та послуг електронного управління. Як результат, українські муніципалітети все частіше застосовують сучасні підходи до управління.

Особливу роль у забезпеченні відкритості відіграє громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування. Варто зазначити, що ключовим фактором успішного громадського контролю є доступ до інформації, що забезпечений на рівні законодавства багатьох європейських країн. Наприклад, у Великій Британії діє презумпція відкритого доступу до державних документів, а органи влади мають довести необхідність обмеження доступу, якщо існує потреба їх застосування. У Франції органи місцевого самоврядування зобов'язані публікувати бюджети та фінансові документи, що підвищує рівень прозорості. Ефективний громадський контроль базується на: 1) розмаїтті у формах громадської участі (консультативні ради, громадські ініціативи, референдуми тощо); 2) відкритості органів місцевого самоврядування (публікація документів, онлайн-трансляції засідань); 3) можливості оскарження рішень через судові механізми; 4) залученні цифрових технологій для сприяння участі громадян [172].

Кумар наголошує, що електронне врядування в розумних містах покращує прозорість, зручність, ефективність та взаємодію між владою та громадянами. На

мою думку, цифрові технології можуть посилити громадський контроль через онлайн-доступ до документів, бюджетів, рішень, трансляцій та інструментів участі, але лише тоді, коли громадяни матимуть реальний доступ до інформації та впливу на прийняття рішень.

Прозорість у місцевому самоврядуванні тісно пов'язана з інституційною стійкістю та соціально-економічним розвитком. Згідно з дослідженням українського вченого М. Губи, прозорість є ключовим фактором, що забезпечує ефективне управління та сталий розвиток територіальних громад, особливо в часи кризи та післявоєнного відновлення [43, с.106]. Дослідження підкреслює, що відкрите управління зміцнює довіру громадськості та покращує процеси прийняття рішень. Крім того, прозорість сприяє кращому розподілу ресурсів та посилює залучення громади. Це демонструє, що прозорість є не лише нормативним принципом, а й практичним інструментом для покращення результатів управління. Саме тому муніципалітети мають активно інвестувати в механізми, які сприяють відкритості.

Зі зростанням ролі громадянського суспільства та активним розвитком волонтерських рухів, ефективна співпраця між органами місцевого самоврядування та громадськими ініціативами стає дедалі важливішою. У цьому контексті роль муніципалітету полягає не в безпосередньому управлінні волонтерською діяльністю, а у створенні сприятливих умов для розвитку громадянської активності, зміцненні самоорганізації громад та розширенні механізмів участі громадян в управлінні громадою. Як зазначають дослідники: «Органи місцевого самоврядування, уникаючи втручання у діяльність волонтерських ініціатив, мають створювати сприятливі умови для розвитку волонтерства, громадської активності, підвищення рівня самоорганізації жителів та впроваджувати інструменти громадської участі у прийнятті та реалізації владних рішень» [22, с.329]. І. Дробуш та С. Іщук зазначають, що органи місцевого самоврядування не повинні безпосередньо втручатися у волонтерські ініціативи, а повинні створювати сприятливі умови для волонтерства, громадянської активності та самоорганізації мешканців. На мою думку, така

позиція є виправданою, особливо в умовах воєнного стану, оскільки співпраця між муніципалітетами та волонтерами має базуватися на партнерстві, довірі, координації та повазі до незалежності громадських ініціатив.

Ще одна важлива академічна перспектива підкреслює роль прозорості у запобіганні корупції. Дослідження К. Кулика стверджує, що відкритість діяльності органів державної влади є важливим елементом антикорупційної політики в Україні [6]. Забезпечуючи доступ громадськості до інформації, місцеві органи влади зменшують можливості для зловживання владою. Механізми прозорості, такі як публічна звітність та відкриті системи закупівель, дозволяють громадянам контролювати дії уряду. Це створює систему стримувань і противаг, яка створює запобіжники від корупції. Отже, інноваційні інструменти, що підвищують прозорість, відіграють життєво важливу роль у зміцненні демократичного управління.

Одним із найважливіших інноваційних інструментів є відкриті дані. Відкриті дані – це загальнодоступні набори даних, які можуть вільно використовуватися та повторно використовувати громадяни, бізнес та організації громадянського суспільства. Ці набори даних часто містять інформацію про бюджети, закупівлі, міське планування та державні послуги. Згідно з дослідженнями, відкриті дані значно підвищують підзвітність та довіру громадськості до місцевих органів влади [5]. Вони дозволяють громадянам аналізувати діяльність уряду та виявляти неефективність або порушення. Крім того, відкриті дані підтримують розвиток цифрових послуг та громадянських технологічних ініціатив.

В Україні національний портал відкритих даних data.gov.ua відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості. Органам місцевого самоврядування рекомендується публікувати стандартизовані набори даних, що покращує якість та доступність даних. Розробка рекомендацій щодо публікації наборів даних місцевого самоврядування ще більше підвищила ефективність політики відкритих даних [32]. Ці рекомендації забезпечують узгодженість та зручність використання даних у всіх муніципалітетах. Відкриті дані стали невід'ємною

частиною публічного управління в Україні та сприяють співпраці між державними органами та громадянським суспільством.

Партисипативне бюджетування – ще один потужний інструмент для підвищення відкритості. Цей механізм дозволяє громадянам безпосередньо вирішувати, як витрачається частина місцевого бюджету. Він сприяє громадянській активності та зміцнює демократичну участь. У багатьох українських містах мешканці можуть подавати проектні пропозиції та голосувати за найкращі ініціативи онлайн. Цей процес не лише підвищує прозорість, але й надає громадянам можливість впливати на місцевий розвиток. Партисипативне бюджетування стало символом сучасного демократичного управління.

Яскравим прикладом є програма партисипативного бюджетування в Києві. Місто впровадило онлайн-платформу, де мешканці можуть пропонувати та голосувати за проекти. Ця ініціатива призвела до реалізації численних проектів, орієнтованих на громаду, таких як покращення парків та освітні програми. Прозорість процесу забезпечує справедливий розподіл коштів. Вона також заохочує громадян до активної участі в місцевому самоврядуванні. Досвід Києва демонструє ефективність інструментів цифрової участі.

Ще одним успішним випадком є Львів, який розробив передові рішення електронного врядування. Місто забезпечує онлайн-доступ до муніципальних послуг, бюджетної інформації та громадських консультацій. Ці інструменти полегшують взаємодію громадян з місцевою владою. Львів також активно просуває ініціативи відкритих даних та платформи громадянської участі. Як результат, він постійно входить до числа найпрозоріших міст України. Це підкреслює важливість інтеграції кількох цифрових інструментів для ефективного управління.

Програма «Прозорі міста» від Transparency International Ukraine є важливою ініціативою для оцінки та просування прозорості. Вона оцінює муніципалітети на основі різних показників, включаючи доступ до інформації та участь громадян. Такі міста, як Маріуполь, Вінниця та Львів, досягли високих

балів прозорості. Ці міста активно впроваджують інноваційні інструменти та передовий досвід. Програма надає цінні орієнтири для покращення місцевого самоврядування. Вона також заохочує конкуренцію між муніципалітетами для підвищення прозорості.

Вінницю часто називають моделлю прозорого управління. Місто впровадило систему відкритого бюджету, яка дозволяє громадянам відстежувати муніципальні витрати. Крім того, Вінниця використовує цифрові платформи для громадських консультацій та зворотного зв'язку. Такі сервіси дають змогу інформувати та залучати громадян до процесів прийняття рішень. Підхід міста демонструє, як технології можуть покращити підзвітність. Він також показує важливість політичної волі у впровадженні реформ.

Незважаючи на ці досягнення, проблеми залишаються. Триваюча війна створила труднощі у підтримці повної прозорості та забезпеченні безпеки. Деяка інформація має бути обмежена, щоб запобігти зловживанню ворожими суб'єктами [3, с.215]. А. Вербоватий зазначає, що попри розвиток цифрових інструментів та соціальних мереж у комунікації місцевого самоврядування, проблеми залишаються, особливо інформаційна безпека під час війни та цифрова нерівність. На мою думку, муніципалітети повинні збалансувати прозорість з безпекою та забезпечити доступність, зрозумілість та безпеку цифрових інструментів для всіх громадян.

Підсумовуючи, інноваційні інструменти відіграють вирішальну роль у підвищенні прозорості та відкритості місцевого самоврядування. Відкриті дані, електронні закупівлі, партисипативне бюджетування та платформи цифрового зв'язку значно покращили управління в українських громадах. Академічні дослідження та практичні приклади підтверджують, що прозорість призводить до кращого прийняття рішень, зменшення корупції та підвищення довіри громадськості. Однак, такі проблеми, як проблеми безпеки та цифрова нерівність, необхідно вирішувати. Постійні інвестиції в цифрові інновації та правову реформу є важливими для сталого розвитку. Зрештою, прозоре та

відкрите управління є ключовим фактором у побудові сильних, стійких та демократичних громад в Україні.

3.4 Соціальні мережі та мобільні додатки як сучасні правові й комунікаційні інструменти участі мешканців у житті громади

У сучасну цифрову епоху соціальні мережі та мобільні додатки стали потужними інструментами залучення громадян до місцевого самоврядування та розвитку громад. Їхнє швидке поширення трансформувало традиційні моделі комунікації, забезпечуючи більш інтерактивні та партисипативні форми управління. Громади більше не обмежуються особистою взаємодією чи офіційними зустрічами, оскільки цифрові платформи забезпечують постійні канали для діалогу. Ця трансформація особливо актуальна для місцевого самоврядування, де участь громадян відіграє вирішальну роль у прийнятті рішень.

Інтеграція цих технологій підтримує прозорість, підзвітність та інклюзивність. Як результат, муніципалітети все більше покладаються на цифрові інструменти для зміцнення відносин з мешканцями.

Соціальні мережі слугують динамічними комунікаційними платформами, що з'єднують громадян з місцевими органами влади в режимі реального часу. Вони дозволяють поширювати інформацію, проводити публічні консультації та збирати відгуки, роблячи управління більш оперативним. Згідно з дослідженнями українських науковців, соціальні мережі значно підвищують прозорість та відкритість діяльності місцевих органів влади [44]. Ці платформи дозволяють органам влади ділитися оновленнями, політикою та рішеннями з мінімальною затримкою. Крім того, вони надають громадянам можливість висловлювати занепокоєння та впливати на громадські порядок денний. Цей інтерактивний характер сприяє почуттю приналежності та відповідальності серед членів громади. Отже, соціальні мережі все частіше розглядаються як важливі компоненти сучасних систем управління. В. Ломако розглядає

інструменти соціальних мереж як засіб взаємодії між муніципальною владою та громадськістю, включаючи інформування мешканців, отримання зворотного зв'язку та обговорення місцевих питань. На мою думку, соціальні мережі можуть покращити відкритість та комунікацію, але вони повинні залишатися додатковим інструментом поряд із формальними механізмами електронної демократії та місцевого самоврядування.

Значення цифрових каналів комунікації одночасно пов'язане з професійною компетентністю посадових осіб, які забезпечують таку взаємодію. Л. М. Корнута пропонує розглядати комунікативну компетентність як характеристику, що є «базисною при визначенні професійної компетентності державного службовця» [39, с.755]. На мою думку, це особливо актуально для використання соціальних мереж і мобільних додатків у місцевому самоврядуванні, оскільки цифрові платформи самі по собі не гарантують якісного діалогу з громадянами.

З теоретичної точки зору, соціальні медіа є невід'ємною частиною розвитку електронного управління та партисипативної демократії. Вчені наголошують, що соціальні мережі революціонізували комунікацію між муніципалітетами та мешканцями [79]. Ці інструменти дозволяють не лише обмін інформацією, але й спільні процеси прийняття рішень. Громадяни можуть змогу брати участь в дискусіях, пропонувати власні ініціативи та надавати оцінку діяльності уряду. Цей зсув відображає ширший перехід від ієрархічного управління до мережевої взаємодії. У таких системах влада розподіляється більш рівномірно між зацікавленими сторонами. Як результат, соціальні медіа сприяють демократизації публічного управління.

Мобільні додатки доповнюють соціальні мережі, пропонуючи більш структуровані та функціональні інструменти для громадянської участі. На відміну від соціальних мереж, які в першу чергу сприяють комунікації, мобільні додатки часто надають конкретні послуги, такі як повідомлення про проблеми, голосування або доступ до муніципальних послуг. Ці додатки підвищують зручність та доступність для користувачів.

Громадяни можуть взаємодіяти з місцевими органами влади будь-коли та будь-де, використовуючи свої смартфони. Така мобільність значно підвищує рівень участі, особливо серед молодого населення. Крім того, мобільні додатки можуть інтегрувати системи автентифікації, забезпечуючи безпечну та надійну взаємодію. Таким чином, вони є вирішальним кроком у розвитку цифрового управління.

В Україні використання соціальних мереж органами місцевого самоврядування стало поширеним явищем, зокрема на таких платформах, як Facebook та Instagram. Ці платформи зазвичай використовуються для інформування громадян про новини та події громади. Місцева влада активно веде сторінки, де мешканці можуть коментувати, ставити запитання та отримувати відповіді. Ця практика покращила ефективність комунікації та зменшила розрив між громадянами та посадовцями. Соціальні мережі слугують інструментами для кризової комунікації, особливо під час надзвичайних ситуацій. Вони дозволяють швидко поширювати важливу інформацію. Як наслідок, вони стали незамінними в сучасному муніципальному управлінні.

Важливою перевагою соціальних мереж є їхня здатність мобілізувати громади та заохочувати до колективних дій. Вони широко використовуються активістами для організації заходів, кампаній та ініціатив. Платформи соціальних мереж виступають мостами, що з'єднують людей зі спільними інтересами та цілями [50]. За допомогою цих платформ громадяни можуть координувати зусилля для вирішення місцевих проблем. Це включає організацію кампаній з прибирання, волонтерство та заходи зі збору коштів. Така взаємодія зміцнює соціальну згуртованість у громадах. Вона також підвищує ефективність низових ініціатив.

У сучасних умовах цифровізації інформаційні платформи органів місцевого самоврядування виконують не лише комунікаційну функцію, а й стають інструментом залучення громадян до вирішення локальних проблем та розвитку волонтерських ініціатив. Органи місцевого самоврядування мають сприяти поширенню інформації про організації та установи, що залучають до

своїї діяльності волонтерів, шляхом розміщення відповідної інформації на своїх веб-сайтах і у місцевих медіа [22, с.329].

Однією з інноваційних концепцій є розвиток муніципальних соціальних мереж, спеціально розроблених для взаємодії з громадою. Такі платформи поєднують функції традиційних соціальних мереж з функціями державних послуг. Наприклад, користувачі можуть брати участь в обговореннях, голосувати за місцеві ініціативи та отримувати доступ до муніципальних послуг в рамках єдиної системи [93]. Ці мережі мають на меті створити єдине цифрове середовище для громадянської активності. Вони також підвищують прозорість, надаючи відкритий доступ до інформації. Паралельно вони заохочують співпрацю між громадянами та органами влади. Такий підхід є перспективним напрямком розвитку цифрової громади. Н.М. Шабельна розглядає соціальні мережі як інструмент комунікації між органами державної влади та громадою на прикладі Узинської міської територіальної громади. На мою думку, це джерело підтверджує важливість цифрових каналів комунікації, тоді як спеціальні муніципальні соціальні мережі слід представляти лише як майбутній напрямок розвитку, а не як прямий висновок цієї роботи.

Дослідження, проведені в українських громадах, підкреслюють ефективність соціальних мереж як інструментів комунікації. Наприклад, дослідження Узинської територіальної громади демонструють, як соціальні мережі підвищують прозорість та залучення громадськості [40]. Органи влади використовують ці платформи для обміну оновленнями, відповідей на запити та формування позитивного іміджу громадськості. Такий підхід сприяє довірі та співпраці між громадянами та місцевою владою. Він також покращує загальну якість управління. Такі висновки підтверджують важливість стратегій цифрової комунікації.

Незважаючи на свої переваги, соціальні мережі та мобільні додатки також створюють певні проблеми. До них належать проблеми, пов'язані з цифровою грамотністю, безпекою даних та нерівним доступом до технологій. Не всі громадяни мають навички чи ресурси для ефективного використання цифрових

інструментів. Це створює цифровий розрив, який може обмежувати участь. Крім того, необхідно вирішити проблеми конфіденційності та дезінформації. Адміністраціям необхідно запровадити відповідні правила та запобіжники. Вирішення цих проблем є важливим для забезпечення інклюзивної участі. М. Крат зазначає, що соціальні мережі стають важливим каналом комунікації між місцевою владою та мешканцями, що дозволяє залишати коментарі, проводити онлайн-опитування та швидший діалог. На мою думку, вони можуть підтримувати місцеву цифрову участь, але повинні залишатися додатковим інструментом поряд з офіційними механізмами електронної демократії, оскільки вони пов'язані з ризиками дезінформації, нерівного доступу та проблемами захисту даних.

Ще однією проблемою є потенційне зловживання соціальними мережами політичними діячами. Деякі дослідники стверджують, що соціальні мережі можуть бути використані для маніпуляцій або пропаганди [79]. Це підриває їхню роль як платформ для справжнього діалогу. Це також знижує довіру громадськості до цифрових каналів комунікації. Щоб пом'якшити ці ризики, необхідно посилити механізми прозорості та підзвітності. Це включає чітку політику комунікації та етичні стандарти. Забезпечення цілісності електронних платформ грає важливу роль для їхньої ефективності.

Тим не менш, переваги цифрових інструментів для громадянської участі переважають їхні обмеження. Вони надають безпрецедентні можливості для залучення громадян до процесів управління. Використовуючи ці інструменти, муніципалітети можуть створювати більш адаптивні та інклюзивні системи. Цифрова участь також підвищує прозорість та підзвітність. Вона дозволяє громадянам контролювати діяльність уряду та притягувати посадовців до відповідальності. Це сприяє розвитку демократичного врядування. Тому постійні інвестиції в цифрові інструменти є надзвичайно важливими.

Проекти залучення громад, що підтримуються міжнародними організаціями, також підкреслюють ефективне використання цифрових інструментів. Ініціативи, що фінансуються такими програмами, як проєкт USAID

«ГОВЕРЛА», зосереджені на посиленні участі громадян за допомогою цифрових засобів [230, с.1]. Ці проєкти включають навчальні сесії, онлайн-платформи та інформаційні кампанії. Вони спрямовані на розширення можливостей громадян та покращення практик управління. Такі ініціативи демонструють важливість співпраці між місцевою владою та міжнародними партнерами. Вони також надають цінну інформацію для майбутнього розвитку.

Роль соціальних мереж стала особливо значною під час криз, таких як триваюча війна в Україні. Цифрові платформи використовуються для координації гуманітарних зусиль та поширення критично важливої інформації. Академічні дослідження показують, що соціальні мережі сприяють мобілізації ресурсів та підтримці громад під час надзвичайних ситуацій [167, с.1]. Це підкреслює їхню важливість поза межами звичайного управління. Вони служать життєво важливими інструментами для стійкості та солідарності. Отже, їхня актуальність продовжує зростати у складних умовах. У майбутньому очікується поглиблення інтеграції соціальних мереж та мобільних додатків у системи управління. Новітні технології, такі як штучний інтелект та аналітика великих даних, ще більше розширяють їхні можливості.

РОЗДІЛ 4 ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

4.1 Правове забезпечення безпеки електронних сервісів та інструментів цифрової демократії

У сучасну цифрову епоху електронні послуги стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Уряди, підприємства та установи дедалі більше покладаються на онлайн-платформи для ефективного та прозорого надання послуг. Від порталів електронного урядування до онлайн-банкінгу та систем охорони здоров'я, цифровізація значно покращила доступність. Однак, поряд із цими перевагами, виникли нові виклики, зокрема щодо захисту персональних даних. Широке використання електронних послуг вимагає надійних правових, технічних та організаційних гарантій. Забезпечення конфіденційності та безпеки даних громадян зараз є фундаментальним пріоритетом для демократичних суспільств.

Електронні послуги - це послуги, що надаються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. До них належать адміністративні послуги, системи цифрової ідентифікації та інструменти онлайн-участі громадськості. Їх впровадження зменшує бюрократію, мінімізує корупційні ризики та підвищує швидкість надання послуг. Однак вони також передбачають обробку великих обсягів персональних даних. Це робить громадян вразливими до витоків даних, несанкціонованого доступу та зловживання інформацією. Тому розвиток електронних послуг має бути тісно пов'язаний з механізмами захисту даних.

Згідно з дослідженнями розвитку електронних послуг в Україні, цифрова трансформація значно прискорилося за останні роки. Вчені наголошують, що електронні адміністративні послуги стали ключовим компонентом реформи публічного управління. Однак вони також зазначають, що розширення таких послуг викликає занепокоєння щодо захисту персональних даних, зібраних під час надання послуг. Використання таких технологій, як BankID, MobileID та

електронні підписи, вимагає безпечних механізмів ідентифікації та автентифікації. Водночас законодавство має забезпечити належне регулювання діяльності з обробки даних [120, с.90]. Данилюк, Дмитришин та Горан досліджують цифровізацію України через розвиток державних електронних послуг, включаючи електронну ідентифікацію, BankID, MobileID та електронні підписи. На мою думку, ці інструменти роблять державне управління швидшим та зручнішим, але також вимагають безпечної автентифікації, захисту персональних даних та чіткого правового регулювання.

Однією з головних переваг електронних послуг є зручність для громадян. Люди можуть отримати доступ до послуг у будь-який час, не відвідуючи фізичні офіси. Це особливо важливо у сільській місцевості або віддалених районах, де адміністративна інфраструктура обмежена. Цифрові платформи також покращують прозорість та підзвітність державних органів. Тим не менш, зручність не повинна здійснюватися на шкоду конфіденційності. Уряди повинні знаходити баланс між ефективністю та захистом основоположних прав людини.

Наукові дослідження показують, що швидке поширення цифрових технологій, особливо під час пандемії COVID-19, значно збільшило залежність від віддалених послуг. Цей зсув прискорив впровадження політики електронного урядування та розширив доступ до онлайн-державних послуг.

Дослідники зазначають, що цифровізація стала важливим елементом соціально-економічного розвитку. Однак збільшення обсягу цифрових взаємодій також посилює ризики, пов'язані з безпекою даних та конфіденційністю [112, с.42]. О. Братасюк аналізує правові основи захисту персональних даних в Україні та Німеччині, наголошуючи на важливості GDPR та європейського досвіду для вдосконалення українського законодавства. На мою думку, зручні електронні послуги мають поєднуватися з реальними гарантіями конфіденційності, чіткими правилами захисту даних, підзвітністю контролерів даних та ефективним захистом прав людини.

Персональні дані включають будь-яку інформацію, яка може ідентифікувати особу, таку як ім'я, адреса, ідентифікаційний номер або онлайн-

ідентифікатори. У цифровому середовищі навіть, здавалося б, нешкідливі дані можуть бути об'єднані для створення детальних персональних профілів. Це збільшує ризик стеження, дискримінації та кіберзлочинності. Тому захист персональних даних є не лише юридичною вимогою, а й етичним зобов'язанням. Громадяни повинні мати контроль над тим, як збираються та використовуються їхні дані.

Загальний регламент Європейського Союзу про захист даних (GDPR) вважається однією з найповніших правових баз для захисту даних. Він встановлює суворі вимоги до обробки даних і надає фізичним особам значні права. До них належать право доступу, виправлення та видалення персональних даних. Багато країн, включаючи Україну, адаптують своє законодавство до принципів GDPR. Ця гармонізація є важливою для міжнародного співробітництва та цифрової інтеграції.

Правові експерти, які аналізують українське та європейське законодавство, зазначають, що GDPR мав значний вплив на національні системи захисту даних. Він застосовується безпосередньо в державах-членах ЄС та встановлює високі стандарти підзвітності та прозорості. Країни поза межами ЄС також застосовують подібні підходи для забезпечення сумісності. Однак, залишаються відмінності в механізмах впровадження та забезпечення дотримання [174].

В Україні правова база захисту персональних даних базується переважно на Законі «Про захист персональних даних». Цей закон визначає ключові поняття, права суб'єктів даних та обов'язки контролерів даних. Він також встановлює принципи законної обробки та безпеки даних. Однак експерти стверджують, що для забезпечення повної відповідності міжнародним стандартам необхідні подальші вдосконалення. Зміцнення інституційного потенціалу також є важливим.

Згідно з правовими аналізами, регулювання захисту персональних даних в Україні спрямоване на забезпечення конфіденційності, безпеки та належного використання персональної інформації. Персональні дані збираються та обробляються як органами державної влади, так і приватними організаціями.

Правова база встановлює фундаментальні принципи, якими керуються ці процеси. До них належать забезпечення точності даних, обмеження доступу та захист від несанкціонованого розголошення [165, с.245]. Хаджирадієва та ін. аналізують захист персональних даних як сферу, що поєднує гарантії прав людини з інтересами національної безпеки. На мою думку, це особливо важливо для електронного урядування, де цифрові сервіси постійно обробляють персональну інформацію та повинні забезпечувати точність, конфіденційність, захист від несанкціонованого використання та довіру громадськості.

Однією з ключових проблем у використанні електронних послуг є кібербезпека. Кібератаки, витік даних та крадіжка особистих даних становлять серйозні загрози для окремих осіб та установ. Уряди повинні інвестувати в безпечну інфраструктуру та передові технології для зменшення цих ризиків. Це включає шифрування, багатофакторну автентифікацію та регулярні аудити безпеки. Громадська обізнаність має вирішальне значення для запобігання кібератакам.

Дослідження показують, що балансування захисту персональних даних з національною безпекою стає дедалі складнішим. Використання великих даних та штучного інтелекту створює нові ризики та етичні дилеми. Хоча ці технології можуть підвищити безпеку та ефективність, вони також можуть призвести до надмірного стеження. Вчені наголошують на необхідності чітких правових меж та механізмів нагляду [92, с.51]. М.М. Шабатура та Р.О. Салашник аналізують методи захисту персональних даних згідно з українським законодавством та GDPR, наголошуючи на необхідності правових та технічних гарантій безпеки. Я погоджуюся, що це особливо важливо для електронних послуг, де кібербезпека має поєднуватися з чіткими правовими обмеженнями для захисту конфіденційності та підтримки суспільної довіри.

Академічні дослідження українського законодавства та GDPR підкреслюють важливість впровадження найкращих практик у сфері захисту даних. Дослідники аналізують різні методи захисту персональних даних, включаючи технічні та організаційні заходи. Вони наголошують, що дотримання

міжнародних стандартів підвищує довіру до цифрових послуг. Водночас необхідно усунути прогалини в національному законодавстві [170, с.45]. Котляревський, Сірик та Дяченко аналізують шляхи вдосконалення українського законодавства про захист персональних даних відповідно до європейських стандартів та GDPR. На мою думку, це є важливим для цифрових державних послуг, оскільки зростання онлайн-процедур збільшує обсяг обробки даних та вимагає прозорості, безпеки, підзвітності та довіри громадськості до електронного урядування.

Довіра є ключовим фактором успішного впровадження електронних послуг. Громадяни частіше користуватимуться цифровими платформами, якщо вони вважають, що їхні дані в безпеці. Прозорість методів обробки даних підвищує цю довіру. Уряди повинні надавати чітку інформацію про те, як дані збираються, зберігаються та використовуються. Також мають бути запроваджені механізми підзвітності.

Приватні компанії також відіграють значну роль у захисті даних. Багато електронних послуг надаються суб'єктами приватного сектору, включаючи фінтех- та телекомунікаційні компанії. Ці організації повинні дотримуватися законодавчих вимог та впроваджувати надійні заходи безпеки. Співпраця між державним та приватним секторами є важливою для забезпечення комплексного захисту даних.

Науковці наголошують, що еволюція законодавства про захист даних у Європі розпочалася з ранніх директив і переросла у комплексні нормативні акти, такі як GDPR. Ці рамки спрямовані на захист прав осіб, одночасно сприяючи потокам даних. Українське законодавство розвивається в подібному напрямку, але все ще потребує подальшого вдосконалення [75, с.107]. К.В. Савон розглядає цифровізацію як важливу частину цифрового урядування, електронного урядування та трансформації державного управління. На мою думку, цю позицію можна пов'язати з довірою до електронних послуг, оскільки цифрове урядування вимагає захисту даних, прозорих правил обробки та підзвітності держави та

приватних партнерів. Однак, прямий аналіз GDPR повинен спиратися на окреме джерело захисту персональних даних.

Майбутній розвиток електронних послуг, ймовірно, включатиме штучний інтелект, блокчейн та технології розумного міста. Ці інновації пропонують нові можливості, але також створюють нові ризики. Системи захисту даних повинні розвиватися, щоб вирішувати ці проблеми. Політики повинні передбачати потенційні загрози та розробляти проактивні стратегії. У цифрову епоху необхідна постійна адаптація.

Хоча загальні тенденції цифровізації та захисту даних є очевидними, глибший аналіз українського законодавства виявляє як прогрес, так і суттєві недоліки. Розуміння цих питань є важливим для розробки ефективних реформ. Зокрема, слід звернути увагу на практичне впровадження правових норм та інституційну базу, відповідальну за захист даних. У наступному розділі наведено більш детальний огляд цих аспектів. У ньому також окреслено ключові пропозиції щодо вдосконалення національної системи. Такий аналіз має вирішальне значення в контексті європейської інтеграції та цифрової трансформації України.

Правова база захисту персональних даних в Україні базується, головним чином, на Законі України «Про захист персональних даних», прийнятому у 2010 році та з подальшими змінами. Цей закон встановлює загальні принципи, такі як законність, обмеження цілей та безпека даних. Однак, незважаючи на свою важливість, закон часто критикують за декларативний характер та відсутність ефективних механізмів забезпечення дотримання. На практиці багато положень залишаються недостатньо впровадженими, особливо в контексті швидкого розвитку цифрових технологій. Крім того, інституційні можливості наглядових органів залишаються обмеженими, що знижує загальну ефективність правового захисту. Як наслідок, існує помітний розрив між формальними правовими стандартами та їх практичним застосуванням.

З метою покращення системи захисту персональних даних в Україні варто впровадити кілька ключових реформ. По-перше, необхідно оновити чинне

законодавство відповідно до європейських стандартів, забезпечивши чіткі визначення, посилення прав осіб та суворіші зобов'язання для контролерів даних. По-друге, Україна повинна створити незалежний наглядовий орган з достатніми повноваженнями, ресурсами та технічною експертизою. По-третє, слід запровадити суворіші санкції для забезпечення дотримання вимог та запобігання порушенням. Крім того, важливо розробити чіткі рекомендації для державних органів та приватних компаній щодо практики обробки даних. Нарешті, інвестиції в інфраструктуру кібербезпеки та регулярні аудити мають стати обов'язковими елементами цифрового управління.

З концептуальної точки зору, інструменти цифрової демократії є частиною ширшої екосистеми цифрового управління. Вчені наголошують, що цифрове управління виходить за рамки традиційного електронного управління, включаючи механізми участі та інтерактивне спілкування між громадянами та органами влади. Українські дослідники зазначають, що концепція цифрового управління все ще розвивається в рамках національної правової бази, що підкреслює необхідність чіткіших визначень та інституційних структур [121]. Ця концептуальна неоднозначність також впливає на розробку технічних стандартів та механізмів захисту. Як наслідок, інтеграція правових, технологічних та організаційних вимірів залишається ключовим викликом.

Технічний захист інструментів цифрової демократії включає широкий спектр заходів, таких як шифрування, автентифікація, безпечне зберігання даних та моніторинг системи. Ці механізми спрямовані на забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації. Наприклад, шифрування захищає конфіденційні дані від перехоплення, а системи автентифікації запобігають несанкціонованому доступу. Крім того, постійний моніторинг дозволяє виявляти підозрілу діяльність та кіберінциденти. Без цих заходів цифрові платформи не можуть гарантувати довіру між користувачами. Довіра, у свою чергу, є критичним фактором, що впливає на участь громадян у цифровій демократії.

Правове регулювання відіграє вирішальну роль у визначенні вимог до технічного захисту. В Україні основним нормативно-правовим актом, що регулює обробку персональних даних, є Закон «Про захист персональних даних», який встановлює правила збору, зберігання та використання персональної інформації [59]. Цей закон застосовується як до органів державної влади, так і до приватних організацій, що займаються наданням цифрових послуг. Він встановлює зобов'язання щодо безпеки даних, конфіденційності та згоди користувача. Однак експерти стверджують, що закон потребує модернізації для узгодження з європейськими стандартами, такими як GDPR. Ця прогалина створює труднощі для впровадження передових технічних гарантій.

Окрім законодавства про захист даних, закони про кібербезпеку формують основу вимог до технічного захисту. Закон України «Про основні принципи кібербезпеки» визначає правову та організаційну основу для захисту національних інтересів у кіберпросторі [169]. Він окреслює обов'язки державних установ, встановлює механізми координації та встановлює пріоритети політики кібербезпеки. Цей закон особливо актуальний для інструментів цифрової демократії, оскільки вони часто є частиною критичної інформаційної інфраструктури. Забезпечення їхнього захисту є важливим для підтримки демократичних процесів та суспільної довіри.

Останні законодавчі зміни свідчать про тенденцію до посилення регулювання кібербезпеки в Україні. Наприклад, новий закон про кібербезпеку, прийнятий у 2025 році, запроваджує значні інституційні та процедурні зміни, спрямовані на узгодження національного законодавства з європейськими стандартами, такими як Директива NIS2 [117]. Законодавчі зміни 2025 року демонструють поступове узгодження України з європейськими стандартами кібербезпеки, зокрема підходом NIS2. На мою думку, це важливо для цифрового управління, оскільки електронні послуги вимагають чітких правил захисту системи, реагування на інциденти та відповідальності постачальників. К. Кодряну аналізує розвиток Diia під час війни з Росією та зростання кіберзагроз, наголошуючи на необхідності безпечних та безперервних державних

електронних послуг. Цей приклад показує, що кібербезпека — це не додаткова технічна проблема, а необхідна умова для таких платформ, як Dіia та інших сервісів електронної демократії. Це узгодження відображає зобов'язання України щодо європейської інтеграції та цифрової трансформації. Воно також встановлює суворіші вимоги до постачальників послуг, зокрема тих, хто керує платформами цифрової демократії. Як наслідок, заходи технічного захисту повинні розвиватися відповідно до цих нових правових зобов'язань.

Академічні дослідження підкреслюють зростаючу складність кіберзагроз, з якими стикаються системи цифрового управління. Нещодавнє дослідження української цифрової платформи «Дія» демонструє зростання кількості кібератак, спрямованих на державні служби, включаючи шкідливе програмне забезпечення та скоординовані операції державних структур [114]. О. Бурба розглядає цифрову інтеграцію України до єдиного цифрового ринку ЄС як узгодження національної цифрової інфраструктури, електронної ідентифікації та довірчих послуг з європейськими стандартами. На мою думку, цей процес вимагає не лише технічної сумісності, але й кібербезпеки, захисту персональних даних, дотримання GDPR, NIS2 та інших стандартів, що формують довіру до державних електронних послуг.

Одним з ключових технічних викликів є забезпечення безпечної ідентифікації та автентифікації користувачів. Інструменти цифрової демократії часто покладаються на системи електронної ідентифікації для перевірки особи користувачів. В Україні досягнуто значного прогресу у приведенні електронних довірчих послуг до європейських стандартів, включаючи сумісність із системами цифрової ідентифікації [212]. Цей розвиток підвищує надійність механізмів онлайн-участі. Однак він також вимагає надійного захисту даних автентифікації для запобігання крадіжці особистих даних та шахрайству. Багатофакторна автентифікація та біометрична верифікація все частіше використовуються для вирішення цих ризиків.

З практичної точки зору, впровадження заходів технічного захисту часто стикається з обмеженими ресурсами. Державні установи можуть не мати

достатнього фінансування, експертизи чи інфраструктури для впровадження передових рішень кібербезпеки. Проблема є особливо актуальною для муніципалітетів, які відіграють ключову роль в ініціативах електронної демократії. Вирішення цієї проблеми вимагає програм розбудови потенціалу та міжнародної підтримки. Навчання державних службовців цифровому управлінню та захисту даних є важливим кроком у цьому напрямку [188, с.7]. Нгобені та Ва Нконголо наголошують, що ефективна політика кібербезпеки повинна поєднувати технічну експертизу з участю громадськості та ширшим підходом за участю багатьох зацікавлених сторін. На мою думку, це особливо важливо на муніципальному рівні, де обмежені ресурси та нерівні технічні можливості вимагають навчання персоналу, співпраці експертів, залучення громадян та постійної оцінки ризиків.

Ще однією практичною проблемою є цифровий розрив, який впливає на доступ до безпечних цифрових послуг. Не всі громадяни мають рівний доступ до технологій або необхідних цифрових навичок. Це створює нерівність в участі та може підірвати інклюзивність цифрової демократії. Тому заходи технічного захисту повинні бути розроблені з урахуванням зручності використання. Зручні інтерфейси та чіткі інструкції можуть допомогти подолати ці бар'єри. Інклюзивність є важливим компонентом демократичних систем.

У науковій літературі наголошується на важливості інтеграції технічних та правових підходів до кібербезпеки. Дослідники стверджують, що ефективна політика кібербезпеки вимагає балансу між технологічною експертизою та участю громадськості [111, с.97]. Такий міждисциплінарний підхід гарантує, що технічні рішення відповідають суспільним цінностям та правовим вимогам. Він також підвищує легітимність систем цифрового управління. Тому співпраця між ІТ-фахівцями, юристами та політиками є надзвичайно важливою. Г. Бондар розглядає цифрову трансформацію уряду України, відкриті дані та електронні послуги як важливі напрямки модернізації публічного управління. На мою думку, це джерело показує, що цифровізація вимагає не лише технічних рішень,

а й належного правового та організаційного забезпечення для забезпечення довіри громадськості до електронного урядування.

В Україні розвиток інструментів цифрової демократії тісно пов'язаний із ширшими ініціативами цифрової трансформації. Дослідження показують, що уряд досяг значного прогресу у впровадженні політики цифрових послуг та відкритих даних [154, с.1]. Густафссон, Матвеева, Вільборг, Бородін, Маматова та Квітка аналізують цифрове надання державних послуг в Україні під час війни, наголошуючи на адаптивному та спільному управлінні. На мою думку, це показує, що цифрова трансформація — це не лише технічна модернізація, а й спосіб підтримки державних послуг у кризових умовах, що вимагає посиленого захисту даних, кібербезпеки та інституційної стійкості.

Воєнний контекст ще раз підкреслив важливість кібербезпеки для демократичних інституцій. Цифрові платформи стали критично важливими каналами комунікації та надання послуг. Водночас вони є мішенями для кібервійни та дезінформаційних кампаній. Тому забезпечення їхнього захисту є питанням національної безпеки. Для ефективного реагування на ці виклики необхідні адаптивні моделі управління [119].

Незважаючи на прогрес, в українській правовій базі залишається кілька прогалин. Експерти зазначають, що законодавство про захист даних застаріле та не має ефективних механізмів забезпечення його виконання [99, с.8]. Це обмежує можливості органів влади забезпечувати дотримання вимог та захищати права громадян. Крім того, існує потреба в чіткіших стандартах щодо безпеки інструментів цифрової демократії. Усунення цих прогалин вимагає комплексної законодавчої реформи. Гармонізація до стандартів ЄС має бути пріоритетом. О. Афоніна розглядає цифрову ідентичність як ключовий елемент сучасної електронної демократії та електронного урядування, наголошуючи на необхідності узгодження українського законодавства з підходами ЄС. На мою думку, цифрова ідентичність є важливою для безпечної участі громадян у державних електронних послугах, оскільки надійна ідентифікація, захист даних

та правила, сумісні з ЄС, необхідні для довіри та захисту прав у цифровому просторі.

Для покращення ситуації можна запропонувати кілька рекомендацій. По-перше, Україні слід модернізувати своє законодавство про захист даних, щоб воно відповідало GDPR. По-друге, їй слід розробити спеціальні стандарти для технічного захисту платформ цифрової демократії. По-третє, слід збільшити інвестиції в інфраструктуру кібербезпеки та навчання. По-четверте, для покращення технологічних можливостей можна використовувати державно-приватні партнерства. Нарешті, слід створити механізми постійного моніторингу та оцінки.

Отже, технічний захист інструментів цифрової демократії - це складне та багатогранне питання, яке вимагає цілісного підходу. Воно включає інтеграцію правових вимог, технологічних рішень та організаційних заходів. В Україні досягнуто значного прогресу в розвитку систем цифрового управління та узгодженні законодавства з європейськими стандартами. Однак залишаються проблеми з точки зору впровадження, забезпечення дотримання та доступності ресурсів. Вирішення цих проблем є важливим для забезпечення безпеки та надійності цифрової демократії. Зрештою, надійний технічний захист є основою довіри, участі та демократичної стійкості в цифрову епоху.

4.2 Цифрова ідентичність як правова основа доступу до державних послуг та участі в цифровій демократії

Цифрова ідентичність стала фундаментальним елементом сучасного управління, формуючи те, як громадяни взаємодіють з державою та беруть участь у демократичних процесах. В цифрову епоху ідентичність більше не обмежується фізичними документами, а поширюється на електронні облікові дані, системи автентифікації та сумісні інфраструктури даних. Розширення систем цифрової ідентифікації дозволяє урядам надавати швидші, більш інклюзивні та ефективніші послуги. Водночас це викликає важливі занепокоєння

щодо конфіденційності, кібербезпеки та правового регулювання. Країни світу активно розвивають екосистеми цифрової ідентичності як основу цифрової трансформації. Україна є однією з провідних держав, що впроваджують інноваційні рішення в цій галузі. Тому дослідження розширення цифрової ідентичності є дуже актуальним як у теоретичному, так і в практичному вимірах.

Цифрову ідентифікацію можна визначити як набір електронно збережених атрибутів, які унікально описують особу та дозволяють її ідентифікувати в цифровому середовищі. Згідно з академічними дослідженнями, системи цифрової ідентифікації є важливими для забезпечення безпечного доступу до послуг, одночасно гарантуючи довіру між користувачами та установами [61]. Ці системи зазвичай включають механізми автентифікації, електронні підписи та протоколи перевірки особи. Їхня ефективність залежить від сумісності, стандартів безпеки та доступності користувачів. Розвиток систем цифрової ідентифікації тісно пов'язаний з еволюцією електронного урядування та цифрової демократії. Без надійної ідентифікації надання онлайн-послуг стає неефективним та вразливим. Таким чином, цифрова ідентифікація виступає основою цифрового управління.

Концепція цифрової ідентичності тісно переплетена з ідеєю цифрової демократії, де громадяни активно беруть участь в управлінні через онлайн-платформи. Цифрова демократія спирається на безпечну ідентифікацію, щоб забезпечити автентичність та достовірність участі. Такі механізми, як електронне голосування, онлайн-петиції та публічні консультації, вимагають надійних систем перевірки особи. Без цифрової ідентичності ці інструменти можна легко маніпулювати або зловживати ними. Тому розширення інфраструктури цифрової ідентифікації безпосередньо сприяє зміцненню демократичних процесів. Це підвищує прозорість, підзвітність та залученість громадян. У цьому сенсі цифрова ідентичність є не лише технічним інструментом, а й демократичним механізмом.

З технологічної точки зору, системи цифрової ідентифікації можуть бути централізованими, децентралізованими або гібридними. Централізовані системи

управляються державними органами, тоді як децентралізовані системи дозволяють окремим особам мати більший контроль над своїми даними. Дослідження показують, що кожна модель має свої переваги та ризики, особливо щодо конфіденційності та безпеки. Централізовані системи пропонують ефективність, але можуть створювати єдині точки відмови. Децентралізовані моделі підвищують автономію користувачів, але вимагають складної технологічної інфраструктури. Гібридні системи намагаються збалансувати ці аспекти, поєднуючи централізовану довіру з децентралізованим контролем даних. Вибір архітектури суттєво впливає на ефективність впровадження цифрової ідентифікації. Політики повинні ретельно оцінювати ці моделі під час розробки національних систем.

Україна пропонує унікальний та передовий приклад впровадження цифрової ідентифікації через свою цифрову екосистему. Країна розробила комплексну платформу, яка інтегрує різні державні послуги та інструменти ідентифікації. Запровадження електронних паспортів стало важливою віхою в цьому процесі. Україна стала однією з перших країн, де цифрові документи мають повну юридичну еквівалентність фізичним [187]. Це нововведення значно спростило взаємодію між громадянами та державою. Воно також продемонструвало потенціал систем цифрової ідентифікації в реальних застосуваннях. Досвід України зараз вивчається на міжнародному рівні як модель цифрової трансформації.

Українська цифрова екосистема значною мірою побудована навколо платформи «Дія», яка слугує єдиним шлюзом до державних послуг. Ця платформа включає як мобільний додаток, так і веб-портал, що пропонує доступ до численних адміністративних послуг. Громадяни можуть зберігати цифрові документи, підписувати контракти та взаємодіяти з державними установами через єдиний інтерфейс. Платформа продовжує розширюватися, інтегруючи нові послуги та функції. Її зручний дизайн сприяв широкому впровадженню серед населення. Успіх «Дії» ілюструє важливість зручності використання систем

цифрової ідентифікації. Він також підкреслює роль державного керівництва у просуванні цифрової трансформації.

Згідно з офіційними даними, екосистема Diia надає доступ до десятків сервісів та цифрових документів. Це включає документи, що посвідчують особу, податкові послуги та інструменти реєстрації бізнесу. Платформа значно скорочує час, необхідний для виконання адміністративних процедур. Наприклад, реєстрацію бізнесу тепер можна завершити за лічені хвилини, а не за дні [212]. Така ефективність підвищує економічну активність та заохочує підприємництво. Вона також зменшує корупцію, мінімізуючи пряму взаємодію з посадовцями. Таким чином, цифрова ідентифікація сприяє покращенню як економіки, так і управління.

Наукові дослідження підкреслюють, що цифрова трансформація в Україні покращила прозорість та доступність державних послуг. Дослідження підкреслюють роль цифрових інструментів у зміцненні відкритого управління та зменшенні бюрократичних бар'єрів [154, с.1]. Ці реформи підтримуються законодавчими та інституційними змінами. Інтеграція систем цифрової ідентифікації є ключовим компонентом цієї трансформації. Вона забезпечує безперервну взаємодію між громадянами та державними установами. Крім того, вона підтримує розвиток управління на основі даних. Це демонструє ширший вплив цифрової ідентифікації, що виходить за рамки надання послуг.

Ще одним важливим аспектом цифрової ідентифікації є її роль у стійкості до криз. Під час війни Україна значною мірою покладалася на цифрові послуги для підтримки функціональності держави. Громадяни можуть отримати доступ до основних послуг навіть за умов порушення фізичної інфраструктури. Цифрова ідентифікація забезпечує безперервність зв'язку між державою та її громадянами. Вона також сприяє наданню соціальної підтримки та гуманітарної допомоги. Дослідження підтверджують, що цифрові технології відіграли вирішальну роль у підтримці управління під час криз [119]. Це підкреслює стратегічну важливість систем цифрової ідентифікації.

Правова база цифрової ідентифікації в Україні є складною та постійно розвивається. Вона включає закони про електронну ідентифікацію, електронні довірчі послуги та захист персональних даних. Ці закони встановлюють юридичну дійсність цифрових документів та електронних підписів. Вони також визначають обов'язки постачальників послуг та користувачів. Нормативні акти забезпечують дотримання стандартів безпеки та конфіденційності. Правова база узгоджена з європейськими нормативними актами, такими як eIDAS [217]. Таке узгодження сприяє міжнародній співпраці та сумісності.

Ключовою законодавчою віхою стало визнання цифрових документів юридично еквівалентними фізичним. Це рішення значно прискорило впровадження систем цифрової ідентифікації. Воно дозволило громадянам використовувати цифрові паспорти та інші документи у повсякденних ситуаціях. Юридичне визнання є важливим для побудови довіри до цифрових систем. Без нього цифрова ідентифікація залишалася б обмеженою за обсягом. Ця реформа демонструє важливість правової підтримки технологічних інновацій. Вона також створює прецедент для інших країн.

Нещодавні регуляторні зміни включають впровадження цифрових гаманців для ідентифікації. Ці гаманці зберігають ідентифікаційні дані та забезпечують безпечну автентифікацію. У 2025 році Україна прийняла нормативні акти, що встановлюють вимоги до цифрових гаманців для ідентифікації [31]. Ці вимоги охоплюють технічні, організаційні та безпекові аспекти. Вони спрямовані на забезпечення високого рівня довіри та надійності. Цифрові гаманці представляють собою наступний етап в еволюції цифрової ідентифікації. Вони забезпечують більшу гнучкість та контроль користувача над персональними даними.

Інтегрована система електронної ідентифікації в Україні забезпечує єдину інфраструктуру для автентифікації. Вона підтримує різні методи ідентифікації та забезпечує сумісність між системами. Ця інфраструктура забезпечує безпечний доступ до державних та приватних послуг. Вона також підтримує механізми транскордонної ідентифікації. Дотримання вимог захисту даних є ключовою

особливістю системи [51, с.392]. Це гарантує відповідальне та безпечне поводження з персональними даними користувачів. Система продовжує розвиватися відповідно до технологічного прогресу.

Незважаючи на значний прогрес, системи цифрової ідентифікації стикаються з кількома викликами. Однією з головних проблем є безпека даних та захист від кіберзагроз. Цифрові системи вразливі до злому, витоків даних та несанкціонованого доступу. Забезпечення надійних заходів кібербезпеки є важливим для підтримки довіри. Ще одним викликом є цифрова інклюзія, оскільки не всі громадяни мають доступ до цифрових технологій. Подолання цифрової нерівності має вирішальне значення для забезпечення рівного доступу до послуг. Крім того, правові рамки повинні йти в ногу з технологічними змінами. Вирішення цих викликів є важливим для сталого розвитку.

Питання конфіденційності також є центральними в обговоренні цифрової ідентифікації. Збір та обробка персональних даних викликають питання щодо згоди користувачів та права власності на дані. Уряди повинні забезпечити відповідальне та прозоре використання даних. Суворі закони про захист даних є важливими для захисту прав громадян. Водночас надмірне регулювання може перешкоджати інноваціям. Тому необхідно досягти балансу між безпекою та гнучкістю. Цей баланс має вирішальне значення для успіху систем цифрової ідентифікації.

Заглядаючи в майбутнє, Україна повинна продовжувати узгоджувати свою систему цифрової ідентифікації з європейськими стандартами шляхом покращення сумісності, оновлення правових норм та інвестування в безпечну інфраструктуру. Майбутній розвиток може включати моделі самоідентифікації, рішення на основі блокчейну та сильніші механізми кібербезпеки. Водночас, кампанії з підвищення обізнаності громадськості та цифрової грамотності є важливими, щоб допомогти громадянам безпечно та впевнено використовувати системи цифрової ідентифікації. Побудова довіри вимагає не лише технічного захисту, але й освіти, прозорості та орієнтованого на користувача дизайну.

Правові реформи повинні бути зосереджені на посиленні захисту даних, чітких правилах використання та зберігання даних, а також ефективних механізмах підзвітності та нагляду. Міжнародна співпраця може підтримати цей процес, сприяючи обміну знаннями та передовим досвідом. Загалом, цифрова ідентифікація є ключовим елементом сучасного управління та цифрової демократії, оскільки вона покращує доступ до державних послуг, посилює участь громадян та підтримує економічний розвиток. Україна вже досягла значного прогресу, але майбутній успіх залежатиме від балансу між інноваціями, безпекою, конфіденційністю та правами громадян.

4.3 Штучний інтелект у публічному адмініструванні: правове регулювання, ризики та переваги застосування

Штучний інтелект (ШІ) став однією з найбільш трансформаційних технологій 21-го століття, що суттєво впливає на менеджмент, економіку та публічне управління. Уряди в усьому світі все частіше інтегрують штучний інтелект в системи публічного управління для підвищення ефективності, прийняття рішень та надання послуг. Ця трансформація особливо актуальна в контексті цифрового управління та еволюції «розумних держав». Сучасні технології здатні обробляти величезні обсяги даних, виявляти закономірності та підтримувати складні адміністративні рішення. Як результат, вони стають важливими інструментами для сучасних державних установ. Однак, поряд з цими можливостями, штучний інтелект створює суттєві етичні, правові та соціальні проблеми.

Зростаюча інтеграція штучного інтелекту в публічне управління демонструє, що цифрова трансформація більше не обмежується технологічною модернізацією, а стає важливим елементом адміністративної ефективності та управління, орієнтованого на громадян. Оперуючи зазначеними поняттями, і держава, і суспільство дійшли висновку, що настав час розвивати штучний інтелект та ІТ-технології як в приватних питаннях, так і питаннях управлінської

діяльності. Створювати «цифрову економіку», що зрештою сприятиме підвищенню ефективності функціонування інших сфер держави та дозволить підвищити якість життя громадян [108, с.3265]. Батул, Зоугі та Бано розглядають штучний інтелект не лише як технологічний інструмент, а й як об'єкт управління, що вимагає системного підходу з боку держави, суспільства та організацій. На мою думку, це важливо для публічного управління, оскільки ШІ може покращити рішення та послуги лише за умови прозорого, відповідального впровадження та належного контролю ризиків.

Практичний вплив штучного інтелекту в публічному управлінні виходить за рамки автоматизації та дедалі більше впливає на розробку політики, стратегічне планування та управління на основі доказів. Нещодавні дослідження підкреслюють, що системи штучного інтелекту підтримують державні установи завдяки прогностичним та аналітичним можливостям. Інструменти штучного інтелекту – від аналізу даних та алгоритмів машинного навчання до обробки природної мови та автоматизованих систем прийняття рішень – можуть значно покращити якість планування політики, розподілу ресурсів та залучення громадян.

Тема штучного інтелекту та роботів активно розвивається у державному контексті у низці країн світу, зокрема у Великій Британії, паралельно за двома напрямками: 1) грантове фінансування розробок та їх впровадження в компаніях комерційного сектора; 2) фінансування досліджень у навчальних та дослідницьких організаціях. Нові (інноваційні) цифрові технології (штучний інтелект, інтернет речей, електронне врядування, дрони та ін.) буквально замінюють традиційні підходи до автоматизації виробництва і бізнесу [108, с.3265]. Батул, Зоугі та Бано розглядають управління штучним інтелектом як важливу частину цифрової трансформації, яка вимагає правових, етичних та організаційних механізмів, а не лише технологічного розвитку. На мою думку, штучний інтелект у державному та приватному секторах повинен керуватися чіткими правилами, оскільки інновації можуть підвищити ефективність, але також можуть створювати ризики для прозорості, підзвітності та прав людини.

Нещодавні академічні дослідження підкреслюють, що штучний інтелект фундаментально змінює системи управління в усьому світі. У систематичному огляді, опублікованому в журналі «AI and Ethics», зазначається, що «Штучний інтелект трансформує широкий спектр секторів та стимулює інновації, вносить різні типи ризиків, які слід ідентифікувати, оцінювати та пом'якшувати» [108, с.3265]. Це підкреслює подвійну природу штучного інтелекту як засобу підвищення ефективності та джерела системного ризику. Вчені стверджують, що системи управління повинні розвиватися разом із технологічними інноваціями. Без структурованого нагляду системи штучного інтелекту можуть функціонувати поза межами ефективного інституційного контролю. Тому управління штучним інтелектом стає центральним стовпом сучасного публічного управління. Х. Дей аналізує переваги та ризики штучного інтелекту в державному управлінні, наголошуючи на його потенціалі для підвищення адміністративної ефективності, водночас створюючи проблеми для прозорості, підзвітності та контролю. На мою думку, ШІ не слід розглядати лише як інструмент технічної модернізації, оскільки його використання вимагає нагляду, оцінки ризиків та гарантій прав громадян.

Згідно з останніми дослідженнями, штучний інтелект значно підвищує ефективність, точність та прозорість адміністративних послуг. Він дозволяє урядам прогнозувати попит на державні послуги та відповідно коригувати свої стратегії [97, с.1]. Аараб та ін. розглядають штучний інтелект як інструмент, який може покращити державне управління, прогнозування та прийняття рішень на основі даних. На мою думку, ШІ може зробити адміністративні послуги швидшими та точнішими, але його використання має супроводжуватися прозорістю, людським наглядом та захистом персональних даних, щоб уникнути нових ризиків для громадян.

Інше дослідження, опубліковане в Digital (MDPI), підтверджує, що штучний інтелект все більше впроваджується в операції державного сектору, включаючи «оптимізацію трафіку та виявлення шахрайства для автоматизації адміністративних завдань» [97, с.1]. Автори наголошують, що хоча штучний

інтелект підвищує ефективність, установи часто стикаються з проблемою фрагментованих систем даних та недостатньої цифрової інфраструктури. Ці обмеження перешкоджають повній реалізації потенціалу штучного інтелекту в управлінні. Крім того, дослідження визначає етичні ризики, такі як упередженість та проблеми конфіденційності, як ключові перешкоди для його впровадження. Тому державні установи повинні інвестувати як у технологічну інфраструктуру, так і в людський капітал. Грігалашвілі аналізує використання штучного інтелекту в державному управлінні крізь погляд на етичні дилеми, зокрема упередженість, ризики для конфіденційності, відсутність прозорості та відповідальності за автоматизовані рішення. На мою думку, це показує, що ШІ в державному секторі вимагає не лише ефективності та технічної інфраструктури, але й етичних стандартів, людського нагляду та механізмів дотримання вимог.

Однією з ключових переваг штучного інтелекту в публічному управлінні є його здатність швидко та точно обробляти великі набори даних. Уряди збирають величезні обсяги даних з різних джерел, включаючи публічні записи, датчики та цифрові платформи. Системи штучного інтелекту можуть аналізувати ці дані для виявлення тенденцій та генерування аналітичних висновків. Ця можливість підтримує стратегічне планування та розробку політики. Наприклад, прогнозна аналітика може допомогти урядам передбачати економічні тенденції або кризи у сфері охорони здоров'я. Таким чином, штучний інтелект підвищує загальну ефективність управління.

Ще однією важливою перевагою є покращення надання державних послуг. Чат-боти та віртуальні помічники на базі штучного інтелекту надають громадянам негайний доступ до інформації та послуг. Ці інструменти працюють цілодобово, скорочуючи час очікування та підвищуючи доступність. Крім того, системи штучного інтелекту можуть персоналізувати послуги на основі індивідуальних потреб. Це призводить до більш орієнтованого на громадян підходу до управління. Як наслідок, може зрости задоволеність громадськості та довіра до державних установ.

Українські дослідження також підкреслюють трансформаційний вплив штучного інтелекту в публічному управлінні. За словами Герасима Дея, «штучний інтелект підвищить ефективність, точність та прозорість адміністративних послуг для населення та бізнесу» [122, с.1]. Ця перспектива відображає зростаюче визнання штучного інтелекту як інструменту для покращення якості управління. Здатність систем штучного інтелекту швидко обробляти дані дозволяє урядам прогнозувати попит на послуги та оптимізувати розподіл ресурсів. Як результат, адміністративні процеси стають більш адаптивними та орієнтованими на громадян.

Штучний інтелект також сприяє прозорості та боротьбі з корупцією в публічному управлінні. Автоматизуючи процеси та зменшуючи людський розсуд, штучний інтелект може мінімізувати можливості для корупції. Алгоритми можуть виявляти аномалії та підозрілі закономірності у фінансових операціях. Це допомагає виявляти шахрайство та нецільове використання державних ресурсів. Крім того, системи штучного інтелекту можуть покращити процеси аудиту та підвищити підзвітність. Як результат, уряди можуть зміцнити довіру та доброчесність громадськості.

Незважаючи на ці переваги, штучний інтелект створює значні ризики, якими необхідно ретельно керувати. Однією з основних проблем є відсутність прозорості в процесах прийняття рішень штучним інтелектом. Багато систем штучного інтелекту працюють як «чорні скриньки» у літаку, що ускладнює розуміння того, як приймаються рішення. Ця відсутність прозорості може підірвати довіру до державних установ. Це також створює проблеми для юридичної підзвітності та нагляду. Тому забезпечення пояснимості в системах штучного інтелекту є критично важливою вимогою.

Вчені наголошують, що впровадження штучного інтелекту створює складні етичні дилеми, включаючи питання «прозорості, підзвітності, справедливості та суспільної довіри» [150, с.1]. Ці питання особливо важливі в демократичних суспільствах, де управління має залишатися підзвітним громадянам. Алгоритмічна непрозорість може підірвати легітимність державних

рішень. Якщо громадяни не можуть зрозуміти, як приймаються рішення, довіра до інституцій може знизитися. Тому етичне управління має супроводжувати технологічні інновації. Вагнер розглядає управління ІІІ як складний виклик, що вимагає балансу між технологічним потенціалом, суспільною користю, етичними принципами та зниженням ризиків [226, с.1]. На мою думку, це джерело показує, що ІІІ в демократичному управлінні має бути прозорим, підзвітним та зрозумілим, оскільки нечіткі або беззаперечні алгоритмічні рішення можуть послабити довіру громадськості до державних інституцій.

Конфіденційність та захист даних також є критичними викликами у впровадженні штучного інтелекту. Публічне управління залежить від конфіденційних персональних даних, включаючи медичні записи та фінансову інформацію. Системи штучного інтелекту вимагають доступу до великих наборів даних, що збільшує ризик витоку даних. Дослідники в галузі управління охороною здоров'я наголошують, що штучний інтелект забезпечує «точне громадське здоров'я», але також вимагає суворого регуляторного нагляду [144, с.37]. Несанкціонований доступ або неправильне використання даних може мати серйозні наслідки для користувачів. Тому вкрай важливими є надійні заходи захисту даних.

Подальші дослідження підкреслюють, що штучний інтелект - це не лише технічний інструмент, а й виклик управлінню. Він змінює «адміністративні процеси та етичні рамки» [215, с.243]. Ця трансформація вимагає нових підходів до прийняття рішень та підзвітності. Уряди повинні переосмислити ролі посадовців-людей у середовищах, що підтримуються штучним інтелектом. Людський нагляд залишається важливим для забезпечення відповідності суспільним цінностям. Сергійчук розглядає штучний інтелект в державному управлінні України як технологічний інструмент, так і проблему правового управління, пов'язану з прозорістю, підзвітністю, правами людини та якістю рішень. На мою думку, це джерело показує, що ІІІ не може обмежуватися автоматизацією, оскільки його безпечне використання вимагає людського нагляду, пояснень рішень та чіткої відповідальності державних службовців.

Використання штучного інтелекту у процесі прийняття державних рішень також викликає правові проблеми. У багатьох випадках громадяни мають право розуміти та оскаржувати адміністративні рішення. Однак системи штучного інтелекту можуть призводити до рішень, які важко пояснити. Це створює перешкоди для судових апеляцій та процесуальної справедливості. Суди та регуляторні органи повинні забезпечити відповідність систем штучного інтелекту правовим стандартам. Прозорість та підзвітність залишаються фундаментальними принципами публічного права.

У всьому світі уряди активно розробляють регуляторні рамки для штучного інтелекту. Європейський Союз запровадив Закон про штучний інтелект, який встановлює регуляторний підхід, що базується на ризиках. Системи з високим рівнем ризику підлягають суворим вимогам, включаючи прозорість та людський нагляд. Ця модель спрямована на забезпечення безпеки технологій штучного інтелекту та їх відповідності основним правам. Очікується, що вона стане глобальним еталоном для регулювання штучного інтелекту. Встановлюючи чіткі правила, ЄС прагне збалансувати інновації із захистом. Багато країн застосовують подібні підходи. Це демонструє зростаючу важливість глобального управління штучним інтелектом.

Дослідження показують, що впровадження штучного інтелекту в Україні залишається фрагментованим та не має координації [227, с.1]. Це створює ризики, пов'язані з управлінням та інституційною ефективністю. Водночас це надає можливість розробити сучасні регуляторні бази. Україна може вчитися на досвіді ЄС для розробки ефективної політики.

На практиці штучний інтелект вже використовується в цифрових державних послугах, забезпечуючи онлайн-доступ до адміністративних процедур. Платформи на базі штучного інтелекту підвищують ефективність та доступність. Вони зменшують бюрократичні бар'єри та адміністративне навантаження. Це особливо важливо для сучасного цифрового управління. Такі інструменти сприяють розвитку «держави у смартфоні».

Управління міськими районами та ініціативи «розумного міста» значною мірою залежать від технологій штучного інтелекту. Штучний інтелект оптимізує дорожній рух, використання енергії та державні послуги. Ці рішення покращують сталий розвиток та якість життя. Міста все частіше впроваджують моделі управління на основі штучного інтелекту. Ця тенденція продовжиться й у майбутньому.

Отже, штучний інтелект має потенціал для революціонування систем публічного управління. Він пропонує значні переваги в ефективності, прозорості та наданні послуг. Однак він також створює серйозні ризики, пов'язані з етикою, конфіденційністю та підзвітністю. Ефективне регулювання є важливим для відповідального використання штучного інтелекту. Уряди повинні збалансувати інновації із захистом суспільних інтересів. Майбутнє штучного інтелекту в публічному управлінні залежить від управління, довіри та етичного впровадження.

4.4 Кібербезпека як правова гарантія демократичної стійкості: захист виборів, цифрових платформ і персональних даних громадян

У сучасну цифрову епоху кібербезпека стала чимось більшим, ніж просто технічною вимогою - вона є фундаментальним стовпом демократії. Кіберзагрози впливають не лише на приватні підприємства, але й на критично важливі державні функції, включаючи виборчі процеси, цифрові платформи управління та персональні дані громадян. Ці загрози можуть підірвати легітимність демократичних результатів, розірвати довіру до інституцій та дестабілізувати соціальну структуру цілих суспільств.

У міру того, як уряди та суспільства оцифровують державні послуги, потреба в посиленні заходів кібербезпеки зростає в геометричній прогресії. Цей зв'язок між технологіями та демократією полягає не лише у запобіганні технічним збоям, а й у захисті самих демократичних цінностей. Без надійної кібербезпеки вибори можуть бути маніпульовані, публічні платформи скомпрометовані, а конфіденційна інформація розкрита, що матиме наслідки

протягом поколінь. Тому впровадження комплексних рамок політики кібербезпеки є обов'язковим та є основою для демократичної стійкості.

Демократична роль кібербезпеки стає болісно очевидною, коли ми розглядаємо цифровізацію виборчих процесів. Вибори, які колись захищалися фізичними бюлетенями та ручним підрахунком голосів, тепер дедалі більше підтримуються цифровими інструментами та онлайн-системами. Навіть коли електронні системи голосування не використовуються для прямого голосування, цифрова інфраструктура займається реєстрацією виборців, передачею результатів та наданням публічних інформаційних послуг. Ця цифрова залежність створює вразливості, які можуть бути використані зловмисниками – як вітчизняними, так і іноземними – з метою впливу на вибори або їх зриву.

Наукові дослідження показують, що контроль над потоками онлайн-інформації та соціальним впливом може відчутно вплинути на результати виборів та поведінку виборців [12, с.116]. Таким чином, безпечні цифрові виборчі системи мають вирішальне значення для запобігання кампаніям з фальсифікації або дезінформації. Н. Гусаревич аналізує використання цифрових технологій для реалізації активного виборчого права, наголошуючи на кращому доступі до виборчої інформації, організації та комунікації.

На мою думку, цифровізація може зробити вибори доступнішими, особливо для громадян за кордоном або з обмеженою мобільністю, але вона ефективна лише за умови сильної кібербезпеки, прозорого контролю та суспільної довіри.

Фундаментальна українська академічна стаття Наталії Гусаревич підкреслює важливість цифрових технологій у забезпеченні активного права голосу, водночас наголошуючи на відповідній потребі в кібербезпеці. Вона стверджує, що цифрові інструменти в поєднанні з надійними протоколами кібербезпеки можуть покращити впровадження демократичних принципів та участь у виборах [74]. Згідно з її дослідженням, цифрова трансформація у голосуванні – це не просто технічне оновлення, а демократичний імператив, який вимагає захисту прав громадян та запобігання кібератак. Ця перспектива

узгоджується з ширшою демократичною теорією: автономія, рівна участь та прозорість повинні підтримуватися надійними системами. Без кібербезпеки цифрові виборчі механізми ризикують стати неефективними або навіть шкідливими для демократичної цілісності.

Кібербезпека також відіграє вирішальну роль у захисті цифрових платформ, якими громадяни користуються щодня. Ці платформи включають онлайн-державні послуги, додатки цифрової ідентифікації, соціальні мережі та урядові бази даних, які зберігають конфіденційну особисту інформацію. В Україні та в усьому світі уряди все частіше використовують цифрові платформи для оптимізації бюрократичних взаємодій та надання ключових державних послуг.

Однак, чим більше послуг мігрує в онлайн, тим привабливішими вони стають для кіберзлочинців та ворожих суб'єктів, які прагнуть порушити роботу систем та отримати доступ до приватних даних. Тому уряди повинні створювати стійкі архітектури, що підтримують шифрування, безпечну автентифікацію користувачів та постійне виявлення загроз. Невиконання цієї вимоги може створити лазівки для масштабних порушень даних та підризу довіри громадськості.

У законодавстві та на практиці архітектури національної безпеки наголошують на балансі між відкритістю та захистом. Наприклад, національна система кібербезпеки України наголошує на повазі до прав людини, правових принципів та захисту інформаційної інфраструктури, надаючи пріоритет національним інтересам [29, с.268]. Такі системи визнають, що кібербезпека — це не просто оборонні технології, а стратегічне зобов'язання захищати дані громадян та демократичні операції. Ці правові принципи гарантують, що заходи кібербезпеки відповідають громадянським свободам та демократичній підзвітності, а не придушують їх. Таким чином, політика кібербезпеки стає демократичним інструментом — не лише реагуючи на загрози, але й зміцнюючи основні свободи. І.В. Захарчук розглядає цифрові права як важливу частину сучасних прав людини, включаючи захист персональних даних, доступ до

цифрових послуг, інформаційну безпеку та гарантії від зловживань. На мою думку, ця позиція є виправданою, але кібербезпеку слід розуміти не лише як захист цифрових систем, а й як баланс між національною безпекою та правами людини, конфіденційністю, свободою слова та доступом до інформації.

Ще однією сферою, де кібербезпека перетинається з громадянськими правами, є захист персональних даних. У демократичних суспільствах персональні дані є не товаром, а відображенням індивідуальної автономії та конфіденційності. Несанкціоноване розголошення інформації громадян — чи то через кібератак, чи то через недбале управління даними — може призвести до крадіжки особистих даних, маніпуляцій, порушення конфіденційності та довгострокової шкоди. Наприклад, академічні дослідження цифрових прав підкреслюють, як конституційний захист тепер має поширюватися на цифрове життя, забезпечуючи конфіденційність, згоду та правові гарантії щодо персональних даних [1, с.268]. Без кібербезпеки ці права залишаються незахищеними. В. Балацька та В. Побережник наголошують, що захист персональних даних — це сфера, де кібербезпека безпосередньо перетинається з громадянськими правами. На мою думку, така позиція є виправданою, оскільки такі платформи, як «Дія», обробляють великі обсяги конфіденційної інформації, що робить кібербезпеку важливою гарантією конфіденційності, прав людини та суспільної довіри до цифрової держави.

Цифрові платформи, такі як портали електронного урядування та мобільні додатки для ідентифікації, дедалі більше стають критично важливою інфраструктурою. Як зазначається в одній українській дослідницькій статті, інноваційні технології, такі як блокчейн, можуть підвищити безпеку персональних даних на публічних платформах, зменшуючи вразливість до несанкціонованого доступу та витоків [62, с.63]. Підходи блокчейну спрямовані на децентралізацію довіри та підвищення прозорості - обидва важливі демократичні ідеали - одночасно зміцнюючи протоколи безпеки. Така технологія може зменшити ризики, з якими стикаються центральні сховища даних від хакерських атак або маніпуляцій. А.А. Олійник наголошує, що кіберстійкість у

цифровому просторі слід розглядати не лише як технічне питання, а й як умову захисту прав людини, персональних даних та безпечних цифрових послуг. На мою думку, це можна пов'язати з технологіями блокчейн, які можуть покращити захист даних, але не повинні розглядатися як універсальне рішення без правового регулювання, кібербезпеки та контролю на основі прав.

Кіберзлочинність та ширші загрози кібербезпеці також порушують питання, пов'язані з правами людини. Академічний аналіз вказує на те, що сприяння кіберстійкості в суспільстві допомагає захищати конституційні права в цифровому просторі та зменшувати ризики кіберзлочинів, спрямованих проти цифрових свобод громадян [107, с.1]. Кіберстійкість включає не лише правове стримування, але й освіту громадськості та превентивні стратегії, які надають людям можливість захистити себе. Такий підхід підкреслює, що кібербезпека є не лише технологічною, а й соціальною та освітньою. Бадаві, Лерман та Феррара досліджують політичні маніпуляції в соціальних мережах, зокрема активність тролів та ботів під час виборчих процесів.

На мою думку, це джерело важливе для цифрової демократії, оскільки воно показує, що цифрові загрози стосуються не лише технічної безпеки, а й інформаційної стійкості суспільства, цифрової грамотності та критичного мислення.

Сучасна кібербезпека повинна адаптуватися до таких викликів, як дезінформація, соціальна інженерія та маніпулювання інформацією, особливо під час виборчих циклів. Наукові роботи в галузі обчислювальної соціальної науки показують, як дезінформаційні кампанії в соціальних мережах можуть впливати на публічний дискурс та поведінку виборців, якщо їх не контролювати [21, с.16]. Ці вразливості ілюструють, що кібербезпека повинна включати стратегії моніторингу та захисту від скоординованих зусиль цифрового впливу, які можуть спотворити демократичні наративи та зашкодити демократичній участі.

Одних лише технічних заходів, хоча й є важливими, недостатньо для підтримки демократичної кібербезпеки. Для забезпечення дотримання прав

громадян та демократичних норм у сфері кібербезпеки необхідні правовий нагляд, міжнародна співпраця, прозорі механізми підзвітності та програми етичного управління. Регулятори повинні розробляти політику, яка збалансовує захист від несанкціонованого спостереження або перевищення повноважень. Демократичний компонент кібербезпеки передбачає не лише захист від кіберзлочинців, але й від потенційного зловживання державною владою.

Ще одним виміром демократичної кібербезпеки є захист організацій громадянського суспільства та незалежних ЗМІ. Ці інституції мають вирішальне значення для демократичних дебатів та підзвітності, проте вони часто стають мішенями кібератак, спрямованих на придушення інакомислення або поширення плутанини. Підтримка їхніх можливостей у сфері кібербезпеки – це інвестиція в демократію, яка стверджує свободу слова та сприяє плюралістичній участі громадськості. Демократія залежить від різноманітних голосів, а кібербезпека гарантує, що ці голоси залишатимуться чутними та безпечними.

Національні стратегії цифрового управління повинні інтегрувати кібербезпеку на кожному рівні державної служби. Від муніципальних електронних послуг до національних систем оборони, захист даних громадян та демократичних процесів є стратегічним пріоритетом. Невиконання цієї вимоги може призвести до зовнішнього втручання, поставити під загрозу інституційну легітимність та погіршити демократичні норми. Тому надійні заходи кібербезпеки служать як довірі громадськості, так і практичній стійкості.

Пандемія COVID-19 прискорила впровадження цифрових технологій та виявила слабкі місця в кібербезпеці в усьому світі, показавши, наскільки взаємопов'язані суспільства та наскільки вразливими можуть бути демократичні ролі, коли системам бракує адекватних захисних механізмів. Захист цифрової виборчої інфраструктури, забезпечення безпечних каналів публічного доступу та захист персональних даних стають не просто адміністративними завданнями, а й демократичними гарантіями.

У висновку, кібербезпека виходить за рамки традиційних ІТ-сфери, втілюючи демократичну місію. Вона захищає цілісність виборів, права громадян

та зміцнює довіру до демократичних інституцій. Ефективна кібербезпека означає захист не лише машин та програмного забезпечення, а й людських свобод та суспільних цінностей. Тільки шляхом впровадження сильних, інклюзивних та демократичних рамок кібербезпеки сучасні суспільства можуть забезпечити, щоб цифрова трансформація посилювала, а не підривала, демократичне управління.

Вважаємо, що за сучасних умов кібербезпеку більше не можна розглядати лише як технічний компонент інформаційних систем. Вона стала важливою правовою та інституційною передумовою стабільного функціонування демократичної держави. Рівень захисту цифрових послуг, державних реєстрів, виборчих процесів та персональних даних громадян безпосередньо впливає на довіру громадськості до державних інституцій та сприйняття легітимності публічного управління.

Це питання особливо актуальне для України, яка одночасно переживає цифрову трансформацію та протидіє зовнішнім загрозам у кіберпросторі. За таких обставин кібербезпека виходить за межі вузької сфери ІТ-політики та стає важливим елементом національної безпеки, захисту прав людини та демократичної стійкості. Будь-яке порушення роботи публічних цифрових послуг або несанкціоноване розголошення персональних даних шкодить не лише окремим системам, а й довірі громадськості до держави в цілому.

Водночас, я вважаю, що посилення кібербезпеки не повинно слугувати виправданням для надмірного державного контролю або невиправданого втручання в приватне життя громадян. Ефективна модель кібербезпеки можлива лише за умови належного балансу між безпекою, свободою, прозорістю та підзвітністю державних органів. Тому подальший розвиток кібербезпеки в Україні має поєднувати сучасні технологічні рішення, чітке правове регулювання, незалежний нагляд та високий рівень цифрової грамотності населення. Тільки за цих умов цифровізація зміцнить демократію, а не створить для неї нові ризики.

ВИСНОВКИ

У дисертації надано комплексний правовий аналіз інноваційних інструментів у публічному управлінні та показано, що цифрову трансформацію не можна розуміти лише як технологічний чи організаційний процес. Її справжнє значення полягає у трансформації правових відносин між державою, громадянами, бізнесом, інститутами громадянського суспільства та місцевими громадами.

Інноваційні інструменти впливають на здійснення публічної влади, надання адміністративних послуг, доступ до правосуддя, громадянську участь, захист даних, кібербезпеку, прозорість та публічну підзвітність. Тому їх використання вимагає не фрагментарного технічного регулювання, а цілісної правової бази, що ґрунтується на верховенстві права, захисті прав людини, правовій визначеності та демократичній легітимності.

Дослідження підтверджує, що інноваційні інструменти в публічному управлінні мають подвійну правову природу. З одного боку, вони спрощують адміністративні процедури, зменшують бюрократію, покращують доступ до державних послуг, посилюють прозорість та створюють нові форми взаємодії між органами державної влади та громадянами. З іншого боку, вони породжують нові правові ризики, включаючи незаконну обробку персональних даних, вразливості кібербезпеки, цифрову ізоляцію, алгоритмічну дискримінацію, відсутність прозорості в автоматизованому прийнятті рішень та недостатню інституційну підзвітність.

Встановлено, що інновації в державному секторі суттєво відрізняються від інновацій у приватному секторі. У приватній діяльності інновації оцінюються переважно через прибуток, конкурентоспроможність та ефективність.

Однак у публічному управлінні інновації повинні оцінюватися через суспільну цінність, законність, рівність доступу, захист прав громадян, прозорість, підзвітність та довіру до державних інституцій. З цієї причини кожна цифрова чи організаційна інновація, запроваджена органами державної влади,

повинна оцінюватися не лише з точки зору зручності чи економічної ефективності, але й з точки зору конституційних принципів, пропорційності, законності та демократичного контролю.

Одним із центральних висновків дисертації є те, що українська правова база у сфері цифрового управління динамічно розвивалася, але залишається недостатньо систематизованою. Правові норми, що регулюють електронні послуги, електронний документообіг, відкриті дані, електронні реєстри, цифрову ідентичність, кібербезпеку, захист персональних даних та штучний інтелект, розпорошені по різних правових актах і не завжди належним чином гармонізовані.

Тому Україні потрібен більш узгоджений законодавчий підхід до регулювання інноваційних інструментів у публічному управлінні. Такий підхід має визначати основні принципи цифрового публічного управління, включаючи законність, правову визначеність, технологічну нейтральність, прозорість, сумісність, доступність, кібербезпеку, недискримінацію, пропорційність, підзвітність та управління, орієнтоване на людину.

Подібний висновок простежується і в дослідженні М. А. Матвійчук, Т. С. Бевз та О. О. Новак, які характеризують законодавство про правовий статус віртуальних активів як «фрагментарне» та «не до кінця врегульоване». На мою думку, ця теза є релевантною не тільки для сфери віртуальних активів, але й для всієї системи правового регулювання інноваційних інструментів у публічному адмініструванні [56, с.224].

У дисертації показано, що електронна демократія є однією з найважливіших сфер, де інноваційні інструменти можуть посилити демократичне управління. Електронні петиції, онлайн-консультації, партисипативне бюджетування, цифрові публічні обговорення, електронні опитування та інші форми громадянської участі можуть розширити вплив громадян на прийняття державних рішень. Однак ці інструменти не повинні зводитися до символічних чи формальних процедур. Їхня ефективність залежить від чітких правових норм, змістовного зворотного зв'язку з боку органів

державної влади, прозорого розгляду громадянських ініціатив, належних механізмів перевірки та можливості оскаржити бездіяльність або суто формальні відповіді.

Електронне управління документами, відкриті дані, електронні реєстри та цифрові державні послуги є ключовими інструментами для підвищення адміністративної ефективності, прозорості, антикорупційної спроможності та безперервності управління. Вони спрощують процедури, зменшують прямі контакти з посадовцями, підтримують міжвідомчу співпрацю та створюють додаткові можливості для громадського контролю.

Водночас ці інструменти вимагають чітких правових гарантій щодо автентичності, цілісності, зберігання, доступу, кібербезпеки, юридичної дійсності електронних документів, якості публічних даних, виправлення помилок у реєстрах та відповідальності органів державної влади за неточну або застарілу інформацію.

Аналіз цифрових інструментів у роботі Верховної Ради України, органів виконавчої влади та судової влади підтверджує, що інновації впливають на всі гілки державної влади.

Цифровізація парламенту може посилити відкритість законодавчого процесу завдяки електронним системам голосування, цифровим базам даних правових актів, онлайн-доступу до законопроектів, матеріалів комітетів та парламентської інформації. Цифрові інструменти у виконавчій гілці влади покращують доступність та швидкість надання державних послуг. Електронне правосуддя може спростити спілкування із судами, зменшити процесуальні затримки та покращити доступ до правосуддя. Однак у кожній із цих сфер цифрова трансформація має супроводжуватися процесуальними гарантіями, стандартами кібербезпеки, захистом прав та чіткими правилами відповідальності.

Особлива роль належить інноваційним інструментам на рівні місцевого самоврядування. Муніципальні онлайн-сервіси, електронні петиції, партисипативне бюджетування, місцеві цифрові платформи, мобільні додатки,

комунікація в соціальних мережах та відкриті місцеві дані можуть значно зміцнити відносини між муніципалітетами та мешканцями.

Ці інструменти особливо важливі, оскільки місцеве самоврядування є рівнем державної влади, найближчим до громадян. Тому рекомендується розробити чіткіші національні правові стандарти щодо використання цифрових інструментів муніципалітетами, зберігаючи при цьому місцеву автономію. Такі стандарти повинні охоплювати онлайн-консультації, електронні петиції, партисипативне бюджетування, публікацію місцевих даних, цифровий доступ до муніципальних послуг та захист персональних даних на місцевому рівні.

Дисертаційне дослідження доводить, що захист персональних даних та кібербезпека є фундаментальними умовами легітимності цифрового публічного управління.

Публічну цифрову послугу не можна вважати ефективною, якщо вона вразлива до кібератак, витоків даних, несанкціонованого втручання або надмірного збору даних. В умовах України, де цифрова трансформація відбувається в умовах війни та постійних кіберзагроз, кібербезпека стає не лише технічним питанням, а й компонентом національної безпеки, демократичної стійкості та захисту прав людини. Тому українське законодавство має посилити аудити кібербезпеки, звітування про інциденти, оцінку ризиків, мінімальні стандарти безпеки, відповідальність системних адміністраторів та координацію між органами державної влади.

Цифрова ідентичність та штучний інтелект потребують особливо ретельного правового регулювання. Цифрова ідентичність є ключовою передумовою для доступу до державних послуг та участі в цифровій демократії, але вона має бути безпечною, інклюзивною, сумісною та сумісною з європейськими стандартами.

Штучний інтелект може допомагати органам державної влади в аналізі даних, наданні послуг, виявленні ризиків та підтримці рішень, але він також створює ризики алгоритмічної дискримінації, відсутності пояснень, непрозорості та нечіткої відповідальності.

Отже, штучний інтелект у публічному управлінні слід використовувати лише відповідно до спеціальної правової бази, яка визначає допустимі сфери використання, заборонені практики, категорії ризику, зобов'язання щодо прозорості, вимоги щодо перевірки людиною, механізми аудиту, правила відповідальності та право громадян оскаржувати рішення, прийняті під впливом алгоритмів.

Дослідження підтверджує важливість подолання цифрової нерівності. Цифрова трансформація може покращити доступ до державних послуг, але вона також може виключити людей, які не мають доступу до Інтернету, цифрових навичок, сучасних пристроїв або можливості використовувати електронну ідентифікацію. Це особливо актуально для людей похилого віку, осіб з інвалідністю, сільських жителів, внутрішньо переміщених осіб та соціально вразливих груп. Тому принцип багатоканального доступу до державних послуг має бути законодавчо гарантований. Цифрові послуги повинні розвиватися пріоритетно, але громадяни повинні зберегти можливість отримувати основні послуги через центри надання адміністративних послуг, місцеві органи влади, телефонну підтримку або точки доступу з допоміжною цифровою системою.

На основі результатів дослідження сформульовано низку рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання інноваційних інструментів у публічному управлінні.

На законодавчому рівні або на рівні окремого концептуального акта необхідно розробити поняття інноваційних інструментів у публічному управлінні, їх основні ознаки, принципи застосування та межі використання органами державної влади. Таке визначення має охоплювати не лише цифрові технології у вузькому сенсі, а й організаційні, процедурні, управлінські, інформаційні та комунікаційні механізми, що змінюють спосіб здійснення публічної влади, надання послуг та взаємодії держави з громадянами.

Слід запровадити єдині правові стандарти щодо цифрових державних послуг. Такі стандарти мають визначати правовий статус електронної послуги, порядок подання заяви, строки її розгляду, обов'язок органу державної влади

надавати обґрунтування прийнятого рішення, порядок виправлення технічних або суттєвих помилок, можливість адміністративного та судового оскарження, а також альтернативний канал доступу для осіб, які не можуть використовувати цифрові засоби.

Особливу увагу слід приділити посиленню процесуальних гарантій громадян у цифровому адміністративному провадженні. Цифрова форма взаємодії з органом державної влади не повинна зменшувати обсяг прав, гарантованих особі адміністративним законодавством. Навпаки, вона має забезпечити прозорість на кожному етапі процедури: від подання заяви до прийняття рішення та його виконання. Людина повинна мати можливість бачити статус справи, отримувати чіткі повідомлення, виправляти помилки, подавати додаткові документи, отримувати обґрунтоване рішення та ефективно його оскаржувати.

Правове регулювання електронної демократії також потребує подальшого вдосконалення. Електронні петиції, консультації, громадські обговорення, електронні опитування та партисипативне бюджетування повинні супроводжуватися чіткими процедурами, реальним зворотним зв'язком, зобов'язанням органу державної влади обґрунтовано реагувати на результати участі та можливістю громадського контролю за виконанням прийнятих рішень.

Електронна демократія не повинна мати декларативного характеру, а повинна функціонувати як реальний механізм, за допомогою якого громадяни впливають на державну політику.

Слід встановити загальні правові стандарти для муніципальних електронних послуг. Органи місцевого самоврядування повинні мати простір для власних цифрових рішень, враховуючи потреби територіальної громади, наявні ресурси та місцеву специфіку. Водночас такі рішення повинні відповідати мінімальним вимогам законності, доступності, прозорості, захисту персональних даних, недискримінації та публічної підзвітності.

Правовий режим електронних реєстрів та відкритих даних потребує вдосконалення. Особливо важливо визначити відповідальність за точність даних,

порядок виправлення помилок, межі доступу до інформації, правила обміну даними між органами державної влади та гарантії від надмірного втручання в приватне життя. Електронні реєстри повинні бути не лише технічно сумісними, але й юридично надійними, оскільки помилки в них можуть безпосередньо впливати на права, обов'язки та законні інтереси громадян.

У сфері електронного документообігу необхідно чітко врегулювати юридичну силу електронних документів, їх зберігання, архівування, доказову силу, використання електронних підписів, а також відповідальність за втрату, пошкодження або несанкціоновану зміну електронного документа. Електронний документ слід сприймати не як допоміжну копію паперового документа, а як повноцінний правовий інструмент, що вимагає належних гарантій автентичності, цілісності та доступності.

У сфері електронного правосуддя необхідно гарантувати, що цифрові інструменти не порушують право на справедливий суд. Технічні проблеми не повинні ставати підставами для обмеження доступу до правосуддя, пропуску процесуальних строків або створення нерівності між сторонами. Законодавство повинно передбачати чіткі правила дій у разі технічних збоїв в електронних судових системах. Зокрема, важливо врегулювати процедуру підтвердження подання процесуального документа, можливість відновлення процесуальних строків у випадках, коли доступ до електронної системи був неможливим, а також альтернативні механізми зв'язку з судом.

Законодавство про захист персональних даних має бути модернізоване відповідно до сучасних європейських стандартів. Це особливо стосується великих державних реєстрів, цифрової ідентифікації, автоматизованої обробки даних та міжвідомчого обміну інформацією. У центрі такого регулювання має бути не зручність органу державної влади, а право особи знати, які дані про неї обробляються, з якою метою, на яких правових підставах, ким вони використовуються та як їх можна виправити або захистити.

Доцільно запровадити спеціальні правові вимоги для використання штучного інтелекту в державному управлінні. Такі вимоги повинні включати

класифікацію ризиків, прозорість, пояснювальність, аудит, людський контроль, заборону неприйнятних практик, правила відповідальності та право особи оскаржувати рішення, прийняте з використанням автоматизованих систем.

Штучний інтелект може служити допоміжним інструментом для органу державної влади, але він не повинен замінювати юридичну відповідальність посадової особи чи належну адміністративну процедуру. Тому використання автоматизованих систем у публічному управлінні має супроводжуватися обов'язковим людським контролем, можливістю перевірки прийнятого рішення та чітким механізмом його оскарження.

Кібербезпека має бути встановлена як обов'язкова правова гарантія функціонування цифрових державних послуг. Органи державної влади повинні мати чіткі зобов'язання щодо захисту інформаційних систем, повідомлення про інциденти, резервного зберігання даних, безперервності надання послуг, аудитів безпеки та відповідальності за неналежний захист інформації. В умовах воєнного стану та постійних кіберзагроз кібербезпека є не лише технічним питанням, а й публічно-правовим питанням, безпосередньо пов'язаним з довірою громадян до держави.

Цифрова інклюзія має бути юридично гарантована. Держава не повинна рухатися до моделі, за якої людина фактично змушена використовувати лише цифровий канал. Люди похилого віку, особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, мешканці районів з поганим доступом до Інтернету та особи без достатніх цифрових навичок повинні мати альтернативні та еквівалентні способи отримання державних послуг.

Тому цифровізація повинна розвиватися не як заміна легального доступу до держави, а як додатковий та зручніший спосіб реалізації прав людини.

Таким чином, загальний висновок дисертації полягає в тому, що інноваційні інструменти в публічному управлінні необхідні для розвитку сучасної держави, але їхня ефективність визначається не лише їхньою технологічною якістю, а насамперед якістю їх правового регулювання.

Право має забезпечувати баланс між інноваціями та правами людини, між швидкістю адміністративних процесів та процесуальною справедливістю, між відкритістю публічної влади та захистом персональних даних, між автоматизацією та відповідальністю посадової особи, а також між цифровим доступом та запобіганням цифровій ізоляції.

Тому науковий внесок дисертації полягає у формуванні комплексного правового підходу до інноваційних інструментів у публічному управлінні, обґрунтуванні їх правової природи, визначенні системи принципів їх регулювання, виявленні основних юридичних ризиків та формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України.

Загалом, дисертація доводить, що інноваційні інструменти зараз є важливим елементом сучасного публічного управління в Україні. Їх використання може підвищити ефективність, прозорість, підзвітність, участь, доступ до послуг та довіру до державних установ. Однак їхній позитивний потенціал може бути реалізований лише за умови, що цифрова трансформація супроводжуватиметься сильними правовими гарантіями, інституційною відповідальністю, кібербезпекою, захистом персональних даних, демократичним контролем та рівним доступом. Тому Україні потрібна, орієнтована на людину та її права, модель правового регулювання інноваційних інструментів, в якій технологічний розвиток поєднується з верховенством права, адміністративна ефективність – з процесуальними гарантіями, відкритість – із захистом даних, автоматизація – з людським наглядом, а цифрова доступність – із соціальною інклюзією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балацька В., Побережник В. Концепція застосування блокчейн-технологій для підвищення захищеності персональних даних платформи «Дія»: відповідність вимогам GDPR та українському законодавству. Кібербезпека: освіта, наука, техніка. 2024. Т. 2. № 26. С. 268–290. URL: <https://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/681>
2. Борисенко В.Д. Електронне урядування в публічному адмініструванні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Т. 2. № 76. С. 36-40. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281455> .
3. Вербоватий А. Роль соціальних мереж у комунікації органів місцевого самоврядування. Економічний простір. 2025. № 207. С. 215–220. URL: <https://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/345738>
4. Верховна Рада переходить на електронний документообіг. Голос України. 2020. URL: <https://www.golos.com.ua/article/327301>
5. Відкриті дані органів місцевого самоврядування стануть якіснішими. Data.gov.ua. 2020. URL: <https://data.gov.ua/blog/mun-ods>
6. Відкриті дані: ключ до прозорості та розвитку громад. ГО «НОВА Енергія». 2024. URL: <https://nova-energiya.org.ua/vidkriti-dani-klyuch-do-prozorosti-ta-rozvitku-gromad/>
7. В Україні запрацює національна платформа е-демократії «ВзаємоДія». Держзовнішінформ. 2021. URL: <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/v-ukrayini-zapratsyuuye-natsionalna-platforma-e-demokratiyi-vzayemodiya/>
8. Гавриленкова М. Хмельівська громада запровадила громадський бюджет та реалізовуватиме ідеї мешканців. U-LEAD з Європою. 2025. URL: <https://u-lead.org.ua/news/744>

9. Гончарук О.В., Матвійчук М.А., Хребтова А.А. Реформування судової влади як головний крок вступу до ЄС. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. С. 665–668. URL: https://lsej.org.ua/10_2022/167.pdf
10. Гриценко Г.М., Манакіна О.О. Правові проблеми відновлення діяльності релокованих ЦНАП. Взаємодія норм міжнародного і національного права крізь призму процесів глобалізації та інтеграції: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2025. С. 137–143. URL: <https://pravo-snu.com.ua/wp-content/uploads/2025/05>
11. Губа М.І. Прозорість місцевого самоврядування як фактор забезпечення інституційної стійкості системи публічного управління в умовах воєнного стану. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2024. № 2(89). С. 285–290. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/663
12. Гусаревич Н. Забезпечення реалізації активного виборчого права шляхом застосування цифрових технологій під час виборчого процесу. Аспекти публічного управління. 2023. Т. 11. № 3. С. 116–125. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1022>
13. Дешко Л.М. Застосування принципу справедливості правової, визначеності та принципу належного урядування як основних елементів принципу верховенства права при розгляді справ щодо призначення пенсії за віком судами України та Європейським судом з прав людини. Право UA. №4. 2024. С. 5–15. URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2024-4/Pravo_ua_2024_4_005.pdf
14. Дешко Л.М. Денонсація угоди про гарантії прав громадян держав – учасниць СНД у галузі пенсійного забезпечення та роль принципів справедливості, рівності, правової визначеності, легітимних очікувань в механізмі забезпечення контролю над використанням влади державою та захисту людини від свавільних дій держави. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. №6. С. 118-126. URL: <https://app-journal.in.ua/wp->

<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.17>

15. Деякі питання реформування державного управління України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 № 831-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#n9>

16. Дія — серед найкращих винаходів 2024 року, за версією TIME. Міністерство цифрової трансформації України. 2024. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/technologies/diya-sered-naykrashchikh-vinakhodiv-2024-roku-za-versieyu-time>

17. Дія. App Store. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. URL: <https://apps.apple.com/us/app/%D0%B4%D1%96%D1%8F/id1489717872>

18. Дія. Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

19. Додатки. Портал відкритих даних Верховної Ради України. URL: <https://data.rada.gov.ua/open/main/en/apps/sp%3Aside%3Adark>

20. Дробуш І. В. Міські агломерації як форми співробітництва громад в умовах повоєнної відбудови України. Аналітично-порівняльне правознавство №2. 2024. С. 150–155. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/27.pdf>

21. Дробуш І. В. Реформування місцевого самоврядування в Україні: пошук оптимальної ідеї в контексті євроінтеграційного процесу. Аналітично-порівняльне правознавство №1. 2021. С. 16–21. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2021/07/5-1.pdf>

22. Дробуш І., Іщук. С. Волонтерська діяльність в громадах: актуальні питання правової регламентації. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету №87 (4). 2025. С. 329–335. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/53-2.pdf>

23. Дяченко С., Редчиць І. Нормативно-правове регулювання бюджету участі в Україні: поглиблений аналіз та пропозиції з удосконалення. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. 2024. Т. 20. № 2. С. 63–69. URL: <https://gov.bulletin.knu.ua/uk/article/view/3473>

24. Електронний суд. Територіальне управління Державної судової адміністрації України в Тернопільській області. URL: <https://te.court.gov.ua/tu20/gromadyanam/es/>
25. Електронні петиції. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/petitions/External>
26. Електронні сервіси: як міста проходять євротест на прозорість? Прозорі міста. Transparency International Ukraine. 2025. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/elektronni-servisy-yak-mista-prokhodiat-yevrotest-na-prozorist>
27. Е-сервіси у сферах житла, соцпослуг, освіти, ЖКГ та благоустрою. Прозорі міста. Transparency International Ukraine. 2023. URL: <https://transparentcities.in.ua/news/e-servisy-u-sferakh-zhytla-sotsposluh-osvity-zh>
28. Запровадження цифровізації у Верховній Раді України. Комітет Верховної Ради України з питань цифрової трансформації. 2018. URL: https://komit.rada.gov.ua/documents/slukhan_kom/73177.html
29. Захарчук І.В. Цифрові права громадян України: конституційно-правове закріплення та механізми реалізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Т. 1. № 90. С. 268–274. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/340322>
30. Звернення громадян. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/zvernenn>
31. Інтегрована система електронної ідентифікації. ДП «ДІА». 2026. URL: <https://se.diia.gov.ua/integrated-system-of-electronic-identification>
32. Інформаційна відкритість і прозорість місцевих органів влади в Україні в умовах війни: результати дослідження. Асоціація сприяння самоорганізації населення. 2024. URL: <https://samoorg.com.ua/blog/2024/12/01/29608/>
33. Інформаційна довідка щодо стану виконання домовленостей за результатами 9-го та 10-го раундів Діалогів Жана Моне, поточного стану реформування

- Верховної Ради України. Дослідницька служба Верховної Ради України. 2024. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33256.pdf>
34. Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації: монографія: у 3 Т./ За заг.ред.Ю.С.Шемшученка, О.В. Скрипнюка. Т3: Громадянське суспільство і держава: правові проблеми взаємодії в умовах модернізації та євроінтеграції України.Львів: Друкарня “Папуга”. 2021. 548 с. (Іщук С.І. підрозділ 2.1 - С.214-242, підрозділ 2.3 - С.258-282). ISBN: 978-617-7142-76-7 (Т.3) URL:<https://idpnan.org/assets/images/books/2021/163.pdf>
35. Іщук С., Михальчук Б. Правові аспекти та виклики впровадження громадського контролю на місцевому рівні. Наукові перспективи. 2025. № 3(57). С.1007–1019. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/21940/21910>
36. Кібенко О. Майбутнє онлайн-судів в Україні: оцифровування наявних процесів чи цифрова трансформація правосуддя. Верховний Суд. 2023. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1397565/>
37. Коли влада слухає: успішні кейси петицій в Україні. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2025. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/kejsy-petyczij-v-ukrayini/>
38. Liudmila Kornuta, Hanna Sarybaieva, Nataliia Shevchenko. Innovation economy management: european experience and ways of implementation in Ukraine. Baltic Journal of Economic Studies. Vol. 12 No. 1, 2026 .S.152-162/. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2026-12-1-152-162>
URL:<http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/3228/3195>
39. Корнута Л.М. Комунікативна компетентність в діяльності державних службовців. Юридичний науковий електронний журнал. №4. 2024. С. 755-757.(фахове видання). С. 755–757. DOI:<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/182> URL: https://www.lsej.org.ua/4_2024/184.pdf

40. Крат М. Соціальні мережі як інструмент залучення мешканців до участі у справах громади. Європейський діалог. 2024. URL: <https://dialog.lviv.ua/sotsialni-merezhi-yak-instrument-zaluchennya-meshkantsiv-do-uchasti-u-spravah-gromadi/>
41. Крикавська І.В. Проблемні аспекти правового регулювання діяльності центрів надання адміністративних послуг. Law. 2019. Вип. 6. № 24. С. 111–114. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/vypusk-6-nomer-24-201>
42. Кужман О.М. Практика електронних петицій у встановленні регіонального політичного порядку денного. Грані. 2016. № 6(134). С. 33–39. URL: <https://applaw.net/index.php/journal/article/view/278>
43. Кулик К.Д. Відкритість і прозорість діяльності органів влади як невід’ємний елемент запобігання корупції в Україні під час дії воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Т. 4. № 91. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/344023>
44. Ломако В. Соціально-медійні інструменти як засіб взаємодії муніципальної влади з громадськістю. Науковий блог Національного університету «Острозька академія». 2015. URL: <https://naub.oa.edu.ua/sotsialno-medijni-instrumenty-yak-zas/>
45. Лученко Д. Електронна петиція як форма оскарження рішень, дій або бездіяльності суб’єктів публічної влади. Право України. 2018. № 11. С. 53–64. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2018_11/pravo_2018_11_s3
46. Корнута Л.М. Правове регулювання та практичні особливості професійної діяльності службовців міграційних органів в умовах цифровізації (Розділ 16, С. 556– 595). Адміністративістика в умовах цифровізації: теорія, правове регулювання, практика: монографія/ авт.колектив: С,В. Ківалов, Л,Р, Біла - Тіунова, Т.А, Латковська та ін. Одеса.: Видавничий дім “Тельветика”, 2022. 800. с. 556–595. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.21108>
URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/8ddae5a3-f869-4eab-a229-1185017141c3>
47. Матвійчук М. Розвиток електронного правосуддя в Україні: виклики та перспективи. Український політико-правовий дискус. №22. 2026. URL: <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/748>

48. Мельник О. Юридична сила електронних документів: що говорить законодавство? Вчасно. 2024. URL: <https://vchasno.ua/yurydychna-syla-elektronnykh-dokumentiv/>
49. Міхровська М.С. Електронні звернення громадян та електронні петиції: питання законодавчого закріплення. Адміністративне право і процес. 2015. № 3(13). С. 80–85. URL: <https://aplaw.net/index.php/journal/article/view/278>
50. Муніципальна Соціальна Мережа. SPILNO. 2018. URL: <https://spilno.org/article/munitsypalna-sotsialna-merezha>
51. Мусій О.І. Використання штучного інтелекту у публічному адмініструванні: виклики та перспективи. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 06. Ч. 2. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/12/66-1.pdf>
52. Мусій О.І. Застосування технології блокчейн та смарт-контрактів в публічному адмініструванні: виклики та можливості для правового регулювання. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 05. Ч. 2. С. 240–247. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/10/38-1.pdf>
53. Мусій О.І. Муніципальні електронні сервіси як інструменти участі громадян у місцевому самоврядуванні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. Т. 1. № 2. С. 149–160. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/357304/343200>
54. Мусій О. Цифрові інновації в системі правосуддя. Часопис Національного університету Острозька академія. Серія «Право». №2. 2024. С. 26–30
55. Нагадування про переваги Електронного Суду. Іваничівський районний суд Волинської області. 2025. URL: <https://iv.vl.court.gov.ua/sud0303/pres-centr/general/1838132/>
56. Матвійчук М. А., Бевз Т.С., Новак О.О.Правова природа віртуальних активів: аналіз законодавчих ініціатив та актуальної судової практики. Юридичний науковий електронний журнал. №1. 2026. С. 222 - 226. URL:https://lsei.org.ua/1_2026/50.pdf

57. Нормативно-правова база державної реєстрації нормативно-правових актів. Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції. URL: https://centraljust.gov.ua/normatyvno_pravova_baza_dr_npa
58. Нормативно-правова база. Інститут наукових досліджень з цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України. URL: <https://indcz.dsns.gov.ua/zakonodavstvo>
59. Нормативно-правова база. CSIRT Державного науково-дослідного інституту технологій кібербезпеки та захисту інформації. URL: <https://csirt.csi.cip.gov.ua/uk/pages/regulatory-and-legal-framework> (старий № 203)
60. Нормативно-правові акти України. Портал відкритих даних Верховної Ради України. URL: <https://data.rada.gov.ua/open/data/en/zak>
61. Нормативно-правові акти. Центральний засвідчувальний орган. URL: <https://czo.gov.ua/normative-document>
62. Олійник А.А. Кіберстійкість та права людини: імплементація міжнародних превентивних моделей у цифровий простір в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Т. 3. № 6. С. 63–68 URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/347081>
63. Осадчий А.Ю. Цифровізація адміністративних процедур. Проблеми законності. 2023. № 163. С.229–247. URL: <https://plaw.nlu.edu.ua/article/view/291971>
64. Офіційний портал Верховної Ради України. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
65. Панчук І.О. Теоретико-правовий аналіз забезпечення принципу правової визначеності в умовах цифровізації публічного-управління. Право і суспільство №2. 2026. С.50–56. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2026/2_2026/part_2/9.pdf
66. Панчук І.О. Утвердження економічної свободи як правової цінності громадянського суспільства. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 4. С. 47–49. URL: https://lsej.org.ua/4_2024/8.pdf

67. Панчук І. Самоорганізація населення в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права №1. 2023. С. 6–10. URL: <https://nvppp.in.ua/vip/2023/1/1.pdf>
68. Платформа MISTO: всі необхідні сервіси в одному застосунку. Odessa Online. 2025. URL: <https://odessa.online/platforma-misto-vsi-neobhidni-servisi-v-odnomu-zastosunku/>
69. Портал відкритих даних Верховної Ради України. Верховна Рада України. URL: <https://data.rada.gov.ua/open/main/en/sp%3Aside%3Adark>
70. Програма «Партиципаторне бюджетування». Відділ управління проєктами Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. URL: <https://projects.cnu.edu.ua/program-participative-budgeting/>
71. Проєкт Закону про підтримку та розвиток інноваційної діяльності. Верховна Рада України. 2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57219>
72. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> Diia.Signature.
73. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
74. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII, редакція від 24.12.2023. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19/ed20231224>
75. Савон К.В. Поняття діджиталізація в контексті цифрового уряду. Актуальні проблеми політики. 2021. Вип. 67. С. 107–111. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/4ff2c271-5303-40f2-9070-253ee0ed12cd>
76. Система електронного документообігу в Апараті Верховної Ради України. Верховна Рада України. URL: <https://e-learning.rada.gov.ua/courses/sistema-elektronного-dokumentoobigu-v-aporati-verhovnoji-radi-ukrajini>

77. Система електронної ідентифікації. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/idsrv/en/Home/Index>
78. Сковчиляс-Павлів О.В. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 207–212. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/f06c175c-d9ca-432b-acbf-b03a70453842>
79. Соціальні мережі у діяльності громадських активістів. Інститут соціокультурного менеджменту. URL: <https://www.lac.org.ua>
80. Судова влада України. Офіційний веб-портал судової влади України. URL: <https://court.gov.ua/>
81. Судова практика у кілька кліків: інновації Верховного Суду. Верховний Суд. 2025. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1836113/>
82. Тимошук В. Практика України в реалізації доктрини адміністративних послуг. Соціально-правові студії. 2025. Т. 8. № 1. С. 70–80. URL: <https://sls-journal.com.ua/uk/journals/tom-8-1-2025/praktika-ukrayini-v-realizatsiyi-doktrini-administrativnikh-poslug>
83. Ткач Г. Безбар'єрні ЦНАПи по всій Україні: як змінюються центри надання послуг. Inkorr. 2025. URL: <https://inkorr.com/ak-cnapi-peretvoruutsa-na-bezbarerni-prostori-kozen-ukrainec-mae-oformluyati-derzposlugi-zrucno-ta-z-komfortom-288492>
84. Тур О. Практика е-урядування на місцевому рівні в Україні: соціально-економічний аспект. Сталий розвиток економіки. 2023. № 2(47). С. 71–78. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/872>
85. Український GovTech у топі світових рейтингів. Digital State UA. 2025. URL: <https://digitalstate.gov.ua/uk/news/govtech/ukrayinskyu-govtech-u-topi-svitovykh-reytnyhiv>
86. Уряд затвердив план цифровізації державних послуг до 2026 року. Міністерство цифрової трансформації України. 2025. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/technologies/uryad-zatverdiv-plan-tsifrovizatsii-derzhavnikh-poslug-do-2026-roku>

87. У Києві запущено єдину платформу для міських послуг: що варто знати про новий портал. Visit Ukraine. 2025. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/5768/a-single-platform-for-city-services-has-been-launched-in-kyiv-what-you-need-to-know-about-the-new-portal>
88. У Львові планують об'єднати всі цифрові сервіси в один мобільний додаток. Варіанти. 2025. URL: <https://varianty.lviv.ua/publikatsiyi/u-lvovi-planuiut-obiednaty-vsitsyfrovi-servisy-v-odyn-mobilnyi-dodatok>
89. Харків увійшов до трійки кращих в рейтингу міст України за рівнем розвитку електронних сервісів у дослідженні програми «Прозорі міста» від організації Transparency International Ukraine. Департамент цифрової трансформації Харківської міської ради. 2025. URL: <https://digital.kharkivrada.gov.ua/2025/12/18/harkiv-uvijshov-do-trijky-krashhyh-v-rejtyngu-mist-ukrayiny-za-rivnem-rozvytku-elektronnyh-servisiv-u-doslidzhenni-programy-prozori-mista-vid-organizacziyi-transparency-international-2/>
90. Христіч В. На порталі «Цифрове Запоріжжя» з'явилися нові сервіси для містян. Акцент. 2025. URL: <https://akzent.zp.ua/na-portali-tsyfrove-zaporizhzhya-z-yavylsya-novi-servisy-dlya-mistyan/>
91. Цифровізація судової влади: у ВРП обговорили новий етап розвитку ЄСІКС. Христинівський районний суд Черкаської області. 2025. URL: <https://hs.ck.court.gov.ua/sud2319/pres-centr/news/1931981/>
92. Шабатура М.М., Салашник Р.О. Аналіз методів захисту персональних даних за українським законодавством і GDPR. Український журнал інформаційних технологій. 2021. Т. 3. № 2. С. 51–57. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/ujit/vsi-vypusky/vypusk-3-tom-2/analiz-metodiv-zahystu-personalnyh-danyh-za-ukrayinskym>
93. Шабельна Н.М. Соціальні мережі як інструмент комунікацій органів публічної влади з громадою: за матеріалами Узинської міської територіальної громади : кваліфікаційна робота магістра. Біла Церква: БНАУ, 2024. URL: <https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/13847>

94. Шосталь О. Уряд змінює роботу ЦНАПів: які послуги тепер доступні в один клік. 112.ua. 2025. URL: <https://112.ua/urad-zminue-robotu-cnapiv-aki-poslugi-teper-dostupni-v-odin-klik-99570>
95. Що не так з електронними сервісами на локальному рівні — нове дослідження TI Ukraine. Прозорі міста. Transparency International Ukraine. 2025. URL: <https://transparentcities.in.ua/news/shcho-ne-tak-z-elektronnymy-servisamy-na-lokalnomu-rivni--nove-doslidzhennia-ti-ukraine>
96. 9% of Ukrainians Use Government E-services, UNDP-backed Study Finds. United Nations Development Programme. 2026. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/59-ukrainians-use-government-e-services-undp-backed-study-finds>
97. Aarab A., El Marzouki A., Boubker O., El Moutaqi B. Integrating AI in Public Governance: A Systematic Review. Digital. 2025. Vol. 5. No. 4. URL: <https://www.mdpi.com/2673-6470/5/4/59>
98. Administrative Service Centres. Decentralization. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/cnap>
99. Afonina O. Digital Identity: Definition, Functions and Comparative Analysis of Ukrainian and European Union Legislation. Teisè. 2025. Vol. 134. с. 8–15 URL: https://www.researchgate.net/publication/392149286_Digital_Identity_Definition_Functions_and_Comparative_Analysis_of_Ukrainian_and_European_Union_Legislation
100. Al Araby M.A.A. Transforming Citizen Engagement in E-Governance Framework: A Conceptual Analysis. JAKPP: Jurnal Analisis Kebijakan & Pelayanan Publik. 2024. Vol. 10. No. 2. URL: <https://journal.unhas.ac.id/index.php/jakpp/article/view/35497>
101. All-Ukrainian Participatory Budgeting. SocialBoost. URL: <https://www.socialboost.ua/projects/all-ukrainian-participatory-budgeting>
102. Andrew Chadwick. E-democracy. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/e-democracy>

103. Anzhelika Sheremet, Tetiana Blashchuk, Serhii Ishchuk. Mediation Principles in the Civil Society and Features of Their Application in the Educational Environment of Ukraine. *Journal of Education and Culture and Society*. Vol.13 №2. 2022. P. 231–250. URL: <https://jec.s.pl/index.php/jecs/article/view/1377>
104. Artificial Intelligence in the Ukrainian Judiciary. Supreme Court. 2025. URL: <https://court.gov.ua/eng/supreme/pres-centr/news/1891488/>
105. Attard J., Orlandi F., Scerri S., Auer S. A Systematic Review of Open Government Data Initiatives. *Government Information Quarterly*. 2015. Vol. 32. No. 4. P. 399–418. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X1500091X>
106. Azzam F., Jaber M., Saies A., Kirresh T., Awadallah R., Karakra A., Barghouthi H., Amarneh S. The Use of Blockchain Technology and OCR in E-Government for Document Management: Inbound Invoice Management as an Example. *Applied Sciences*. 2023. Vol. 13. No. 14. URL: <https://www.mdpi.com/2076-3417/13/14/8463>
107. Badawy A., Lerman K., Ferrara E. Who Falls for Online Political Manipulation? *arXiv*. 2018. URL: <https://arxiv.org/abs/1808.03281>
108. Batool A., Zowghi D., Bano M. AI Governance: A Systematic Literature Review. *AI and Ethics*. 2025. Vol. 5. P. 3265–3279. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s43681-024-00653-w>
109. Bengt-Åke Lundvall. *National Systems of Innovation. Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning*. Anthem Press. London. New York. 1992. c. 1–19 URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780857286741_A26211947/preview-9780857286741_A26211947.pdf
110. Benoit Godin. *Models of innovations. The history of an idea*. The MIT Press Cambridge. Massachusetts Institute of Technology. 2017. URL: [https://sedian.org.co/wp-content/uploads/wpcfto_files/a46efdc558473e29fa3c1c5d4f1c2ce7Models%20of%20Innovation%20The%20History%20of%20an%20Idea%20\(Beno%C3%AEt%20Godin\)%20\(z-lib.org\).pdf](https://sedian.org.co/wp-content/uploads/wpcfto_files/a46efdc558473e29fa3c1c5d4f1c2ce7Models%20of%20Innovation%20The%20History%20of%20an%20Idea%20(Beno%C3%AEt%20Godin)%20(z-lib.org).pdf)

111. Bondar H. Digital Transformation of the Government of Ukraine, Open Data and Electronic Services. Public Administration and Regional Development. 2021. No. 11. P. 97–123. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/235>
112. Bratasyuk O. Legal Basis of Personal Data Protection in Ukraine and Germany: Organizational and Managerial Aspect. Visegrad Journal on Human Rights. 2023. c. 42–48. № 1. URL: <https://journals.urau.ua/journal-vjhr/article/view/295441>
113. Brave1. Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Brave1>
114. Burba O. Ukraine's Case: Moving Towards the EU's Single Digital Market. e-Governance Academy. 2025. URL: <https://ega.ee/ukraines-case-moving-towards-eus-single-digital-market/>
115. Carlos Santiso. Govtech against corruption: What are the integrity dividends of government digitalization? Cambridge University Press. November 2022. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/data-and-policy/article/govtech-against-corruption-what-are-the-integrity-dividends-of-government-digitalization/48EDEBE57FADCE7CD5A3F4756DE491D4>
116. Christopher Freeman. Technology, policy, and economic performance: lessons from Japan. London; New York: Pinter Publishers. 1987. c. 1–20 URL: <https://archive.org/details/technologypolicy00free/page/n5/mode/2up>
117. Codreanu C. Developing E-government under Cyber Threats and Russia's War: Ukraine's Diia Platform. Smart Cities International Conference. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/395850746_Developing_e-government_under_cyber_threats_and_Russia's_war_Ukraine's_Di
118. Cyber Resilience Act. Wikipedia. 2026. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Cyber_Resilience_Act
119. Cybersecurity 2024. Asters. 2024. URL: https://www.asterslaw.com/press_center/publications/cybersecurity_2024/
120. Danyliuk M., Dmytryshyn M., Goran T. Digitisation of Ukraine in Terms of Public Electronic Services' Distribution. Scientific Horizons. 2021. Vol. 24. No. 7. P. 90–99. URL:

https://www.researchgate.net/publication/357605506_Digitisation_of_Ukraine_in_Terms_of_Public_Electronic_Services%27_Distribution

121. Data Protection and Cyber Security Laws in Ukraine. CMS Expert Guide. CMS. URL: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-data-protection-and-cyber-security-laws/ukraine>

122. Dei H. Artificial Intelligence in Public Administration: Benefits and Risks. Management (Montevideo). 2025. Vol. 3. Article 137. URL: https://www.researchgate.net/publication/387661764_Artificial_intelligence_in_public_administration_benefits_and_risks

123. Deshko M., Vasylchenko O. Regime of military occupation, human rights, elections and referendums: case of Ukraine. Аналітично-порівняльне правознавство №1. 2024. с. 121–125 URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/03/22.pdf>

124. Detthamrong U. Thematic Shifts in E-governance Research. Social Sciences & Humanities Open. 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590291125006163>

125. Digital Competence Framework (DigComp). Joint Research Centre of European Commission. 2022. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/projects-and-activities/education-and-training/digital-transformation-education/digital-competence-framework-digcomp_en

126. Digital government. OECD. 2023. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/digital-government.html>

127. Digital State. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. URL: <https://expo.diia.gov.ua/>

128. Digital Technologies in the Judiciary Under Martial Law: How Ukraine Ensures Access to Justice. Supreme Court. 2025. URL: <https://court.gov.ua/eng/supreme/pres-centr/news/1894732/>

129. Diia Reaches 23 Million Users: Ukraine's Digital Government Becomes the New Normal. Digital State UA. 2025. URL: <https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/ponad->

23-milyony-ukrayintsiv-uze-korystuiutsia-diyeiu-tsyfrova-derzava-stala-novoju-normoiu

130. Diia. Digital State UA. 2026. URL: <https://digitalstate.gov.ua/projects/govtech/diia>

131. Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament and of the Council on Open Data and the Re-use of Public Sector Information. Official Journal of the European Union. 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1024/oj/eng>

132. Document Management System (eDMS). Ministry of Digital Transformation of the Republic of North Macedonia. 2026. URL: <https://mdt.gov.mk/en-GB/klucni-aktivnosti/elektronski-sistem-za-upravuvanje-na-dokumenti>

133. E-democracy. Wikipedia. 2025. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/E-democracy>

134. e-Estonia: Unlimited Opportunities. LKS Consult OÜ. URL: <https://www.estonia-company.ee/e-estonia-unlimited-opportunities/>

135. E-gov in Ukraine — усі державні онлайн сервіси України. Egov.in.ua. URL: <https://egov.in.ua/>

136. e-Services & Registries. e-Estonia. URL: <https://e-estonia.com/solutions/e-governance/e-services-registries/>

137. eIDAS Dashboard. European Commission. URL: <https://eidas.ec.europa.eu/>

138. eIDAS Regulation. European Commission. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/eidas-regulation>

139. Electronic Signature Laws & Regulations - United State. Adobe. August 2025. URL: <https://helpx.adobe.com/legal/esignatures/regulations/united-states.html>

140. Elizabeth Mohn. E-democracy. EBSCO. 2025. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/social-sciences-and-humanities/e-democracy>

141. eOAS — Electronic Document Management System. Interoperable Europe Portal. 2007. URL: <https://interoperable->

europa.eu/collection/egovernment/document/eoas-electronic-document-management-system-eoas

142. EU and UNDP Transfer 350 Electronic Document Management System Licences to Mykolaiv Oblast. United Nations Development Programme. 2024. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/eu-and-undp-transfer-350-electronic-document-management-system-licences-mykolaiv-oblast>

143. European Public Sector Award (EPSA) 2023-24: 151 New Best Practices for the Public Sector. European Institute of Public Administration. November 2023. URL: <https://www.eipa.eu/news/european-public-sector-award-epsa-2023-24-151-new-best-practices-for-the-public-sector/>

144. Fatmawati E. Artificial Intelligence in Public Administration: Governance, Ethics, and Decision-Making. Visioner: Jurnal Pemerintahan Daerah di Indonesia. 2025. Vol. 17. No. 2. P. 37–48.

URL: <https://ejournal.goacademica.com/index.php/jv/article/view/1420>

145. Geoff Mulgan and David Albury. Innovation in the Public Sector. Strategy Unit, Cabinet Office, London. 2003. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2159136>

146. Gill S.S., Tuli S., Xu M., Singh I., Singh K.V., Lindsay D., Tuli S., Smirnova D., Singh M., Jain U., Pervaiz H., Sehgal B., Kaila S.S., Misra S., Aslanpour M.S., Mehta H., Stankovski V., Garraghan P. Transformative Effects of IoT, Blockchain and Artificial Intelligence on Cloud Computing: Evolution, Vision, Trends and Open Challenges. Cornell University Arxiv. 2019. c. 2–5 URL: <https://arxiv.org/abs/1911.01941>

147. Governing with Artificial Intelligence. The State of Play and Way Forward in Core Government Functions. OECD. September 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/governing-with-artificial-intelligence_795de142-en/full-report/ai-in-fighting-corruption-and-promoting-public-integrity_60f5c50a.html

148. Government at a Glance report. OECD. June 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/government-at-a-glance-2025_0efd0bcd-en/full-report/transparency-of-public-information_60a963c4.html
149. GovTech Lab UA. Фонд Східна Європа. 2025. URL: <https://eef.org.ua/govtech-lab-ua/>
150. Grigalashvili V. Artificial Intelligence in Public Administration: An Ethical Dilemma. International Journal of Innovative Technologies in Social Science. 2025. No. 2(46). URL: <https://rnpublisher.org/index.php/ijitss/article/view/3436>
151. Grigalashvili V. Conceptual Dimensions of Electronic Government and Electronic Governance in the Domain of Digital Democracy. International Journal of Innovative Technologies in Economy. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/358545622_conceptual_dimensions_of_electronic_government_and_electronic_governance_in_the_domain_of_digital_democracy
152. Guidelines on Electronic Court Filing (e-filing) and Digitalisation of Courts. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Council of Europe. 2024. URL: <https://rm.coe.int/e-filing-en/1680b2ca1c>
153. Gurin J., Manley L., Ariss A. Sustainable Development Goals and Open Data. World Bank Blogs. 2015. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/digital-development/sustainable-development-goals-and-open-data>
154. Gustafsson M., Matveieva O., Wihlborg E., Borodin Y., Mamatova T., Kvitka S. Adaptive Governance Amidst the War: Overcoming Challenges and Strengthening Collaborative Digital Service Provision in Ukraine. Government Information Quarterly. 2025. Vol. 42. No. 3. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740624X25000504>
155. Henry Chesbrough. Open Innovation. The new imperative for creating and profiting from technology. Harvard business school press. Boston. 2003. c. 43–62 URL: <https://www.sustanciainfinita.com/wp-content/uploads/2017/03/LIBRO-Henry-Chesbrough-Open-Innovation.pdf>

156. How Document Management Helps Government Agencies Stay Organized. eCopier Solutions. 2026. URL: <https://www.ecopiersolutions.com/blog/how-document-management-helps-government-agencies-stay-organized> (старий № 100)
157. How Ukraine Is Crowdsourcing Digital Evidence of War Crimes. TechUkraine. 2022. URL: <https://techukraine.org/2022/04/19/time-how-ukraine-is-crowdsourcing-digital-evidence-of-war-crimes/>
158. I. Kotsiopoulos. eDemocracy report. Bringing Together and Accelerating eGovernment Research in the EU. European Commission. 2009. с. 8–14 URL: <https://interoperable-europe.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2014-12/edemocracy.pdf>
159. ICMS Singapore. Wikipedia. 2026. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/ICMS_Singapore (старий № 119)
160. Iryna Klymchuka, Olga Stadnichenkob, Iryna Yaremkoa, Iryna Andrusiaka, Halyna Skoryka. E-Democracy Implementation in the Process of Stimulating the Country Socio-Economic and Socio-Political Development. Symposium on Information Technologies & Applied Sciences. 2021. Bratislava. с. 1–6. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36123/2/O_Stadnichenko_EDITPOSC.pdf
161. Izarova I. Towards Sustainable Justice: Looking for AI-driven Solutions for Legal Practice and Court Monitoring. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Physics and Mathematics. 2024. Vol. 79. No. 2. с. 49–54. URL: <https://bphm.knu.ua/bphm/article/view/506>
162. Jaya Mehmie. Electronic Transactions: Security Within an Online Business Landscape. GlobalSign Blog. October 2021. URL: <https://www.globalsign.com/en/blog/electronic-transactions-security-within-online-business-landscape>
163. Joseph Schumpeter. The Theory of Economic Development. An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. 1934. с. 65–94 URL: <https://cruel.org/books/hy/shortschumpeter/SchumpeterTheoryofEconDev.pdf>

164. Jubaer S. Digital Transformation in the Justice System: E-Courts, Case Management, and Legal Accessibility. ResearchGate. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/395511963_Digital_Transformation_in_the_Justice_System_E-Courts_Case_Management_and_Legal_Accessibility
165. Khadzhiradieva S., Bezverkhniuk T., Nazarenko O., Bazyka S., Dotsenko T. Personal Data Protection: Between Human Rights Protection and National Security. Social and Legal Studies. 2024. Vol. 7. No. 3. P. 245–256. URL: <https://sls-journal.com.ua/uk/journals/tom-7-3-2024/zakhist-personalnikh-danikh-mizh-dotrimannyam-prav-lyudini-ta-natsionalnoyu-bezpekoyu>
166. Khutkyy D., Avramchenko K. Impact Evaluation of Participatory Budgeting in Ukraine. Open Society Foundations. 2019. с.4–10. URL: <https://publications.kse.ua/publications/impact-evaluation-participatory-budgeting-ukraine-804>
167. Kokhan V.P., Egorova-Lutchenko T.P. Conditions of Development of Electronic Services in Ukraine. Law and Innovations. 2019. No. 2(26). URL: <https://pti.org.ua/ndipzir/en/article/view/531>
168. Korvat O. Development of Electronic Governance to a Digital Ecosystem. Law and Innovations. 2023. No. 2(42). URL: <https://pti.org.ua/ndipzir/en/article/view/986/737> (старий № 152)
169. Kotliarov Y., Tsyba S. Ukraine Enacts New Cybersecurity Law. Asters. 2025. с. 41–45. URL: https://www.asterslaw.com/press_center/publications/ukraine_enacts_new_cybersecurity_law
170. Kotlyarevskyy Ya.V., Siryk M.V., Diachenko M.O. Prospective Directions for Improving the Regulation of Personal Data Protection in Ukraine. Economics and Law. 2022. No. 1(64) с.45–58. URL: <https://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/1069>
171. Kristina Reinsalu. Handbook on e-democracy. Epace theme publication. 2010. URL: https://ega.ee/wp-content/uploads/2015/02/handbook_edemocracy.pdf

172. Kumar T.M.V. E-Governance for Smart Cities. Springer Singapore. 2015. c. 1–43. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-287-287-6>
173. Kuzior A., Kettler K., Rąb Ł. E-Governance in Smart Cities: Global Trends and Key Enablers. Smart Cities. 2023. Vol. 6. No. 4. c. 72–74 URL: <https://www.mdpi.com/2624-6511/6/4/78>
174. Legal Regulation of Personal Data Protection in Ukraine. Consultant. 2024. URL: <https://consultant.net.ua/en/consultant-article/9401>
175. Legislation of Ukraine. Institute of Advanced Legal Studies, School of Advanced Study, University of London. URL: <https://resources.ials.sas.ac.uk/eagle-i/legislation-ukraine>
176. Legislative Activity of the Committee on Legal Policy in 2023. Press Service of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2024. URL: <https://www.rada.gov.ua/en/print/245357.html>
177. Less Bureaucracy, More Business: Ukraine’s Digital Transformation. Digital State UA. 2025. URL: <https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/less-bureaucracy-more-business-ukraines-digital-transformation>
178. Liakh V. In Ukraine, Digital Transformation Fuels Democratic Engagement and State Resilience. Digital State UA. 2025. URL: <https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/in-ukraine-digital-transformation-fuels-democratic-engagement-and-state-resilience>
179. Lupo G., Bailey J. Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples. Laws. 2014. Vol. 3. No. 2. c. 353–387 URL: <https://www.mdpi.com/2075-471X/3/2/353>
180. Lviv Citizen Portal: Digitalizing the Delivery of Government Services to the Public. Tieto Tech Consulting. 2026. URL: <https://www.tietoevry.com/en/success-stories/2025/lviv-citizen-portal-digitalizing-delivery-government-services-public/>
181. Manoharan A.P., Melitski J., Holzer M. Digital Governance: An Assessment of Performance and Best Practices. Public Organization Review. 2022. Vol. 23. No. 1. c. 265–283. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8769785/>

182. Melianchuk M. Digitalisation of Civil Proceedings: Novelties and Prospects. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies. 2025. Vol. 129. No. 1. c. 38–44. URL: <https://legal.bulletin.knu.ua/en/article/view/3639>
183. Ministry of Digital Transformation Improves Diia Portal, Making It More Accessible for People with Disabilities. United Nations Development Programme. 2025. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/ministry-digital-transformation-improves-diia-portal-making-it-more-accessible-people-disabilities>
184. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. URL: <https://integration.diia.gov.ua/en/signature.html>
185. Modernising Courts and Tribunals: Benefits of Digital Services. HM Courts & Tribunals Service. 2025. URL: <https://www.gov.uk/guidance/modernising-courts-and-tribunals-benefits-of-digital-services>
186. Mykolenko O., Dryshliuk V., Volkova N., Prytuliak V., Verba O. E-Justice: Theoretical Principles and Problems of Realization of the Right to Judicial Protection in the Conditions of Digitalization. IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security. 2021. Vol. 21. No. 10. c. 295–301. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/83bd085c-3e49-4c03-ae99-b9a75cee9669/content>
187. Nearly 60% of Ukrainians Use Digital Government Services, Most Often Through Diia. Ukrinform. 2026. URL: <https://www.ukrinform.net/rubric-society/4083620-nearly-60-of-ukrainians-use-digital-government-services-most-often-through-diia.html>
188. Ngobeni H., Wa Nkongolo M. Integrating Public Input and Technical Expertise for Effective Cybersecurity Policy Formulation. arXiv. 2025. c. 7–10. URL: <https://arxiv.org/abs/2512.08575>
189. Oliynychuk O., Oliynychuk R., Kolesnikov A. E-justice as an Element of the Modern Judicial System. Actual Problems of Law. 2021. No. 3. c. 141–147. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/apl/article/view/1248>

190. Online Processing of Cases and E-communication with Courts. European e-Justice Portal. European Commission. URL: https://e-justice.europa.eu/topics/court-procedures/civil-cases/online-processing-cases-and-e-communication-courts_en
191. Open Government Data Report. Enhancing Policy Maturity for Sustainable Impact. OECD. September 2018. URL: https://www.oecd.org/en/publications/open-government-data-report_9789264305847-en.html
192. Open Knowledge Foundation – For a Fair, Sustainable and Open Future. Open Knowledge Foundation. URL: <https://okfn.org/en/>
193. PACER. Wikipedia. 2026. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/PACER_%28law%29
194. Participatory Budgeting. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Participatory_budgeting
195. Public Sector Tech Watch 'Best Cases Award'. EU Interoperable Europe. 2024. URL: <https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/public-sector-tech-watch/public-sector-tech-watch-best-cases-award>
196. Ralf Linder, Georg Aichholzer. E-Democracy: Conceptual Foundations and Recent Trends. Springer. 2019. c.11–45. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-27184-8_2
197. Recommendation CM/Rec (2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). Council of Europe. 2009. URL: https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/Default_en.asp
198. Reforming Administrative Services. Agency for Legislative Initiatives. 2024. URL: <https://www.parlament.org.ua/en/analytics/therole-of-administrative-services-in-public-administration-reform/>
199. Regulation (EU) 2022/868 of the European Parliament and of the Council on European data governance and amending. Official Journal of the European Union. May 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/868/oj/eng>

200. Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC. July 2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/910/oj/eng>
201. Reshota V., Burdin V., Teremetskyi V., Synchuk S., Chopko K., Burak V. Electronic Petitions in European States and Ukraine Solving Social and Economic Problems. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. URL: <https://www.abacademies.org/abstract/electronic-petitions-in-european-states-and-ukraine-solving-social-and-economic-problems-11872.html>
202. Robert Krimmer, Andriana Prentza, Szymon Mamrot. Once-Only Principle Good Practices in Europe. Springer. 2021. c. 71–92. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-79851-2_4
203. Roschyk M. Development of Electronic Government in Ukraine: Legal Aspects of Providing Information Security. Ukrainian Scientific Journal of Information Security. 2018. Vol. 24. No. 1. c. 42–48. URL: <https://jrnl.kai.edu.ua/index.php/Infosecurity/article/view/12309>
204. Shevchenko A. Kyiv City Administration to Implement Electronic Document Management for Officials. Kyiv24. 2025. URL: <https://kyiv24.com/en/kyiv-city-administration-implement-electronic/>
205. Single Digital Gateway. European Commission. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/single-digital-gateway_en
206. Starting an Open Data Initiative. Open Government Data Toolkit. World Bank. URL: <https://opendatatoolkit.worldbank.org/en/data/opendatatoolkit/starting>
207. Starting February 21, E-cabinet in the Unified Court System Is Mandatory for All Legal Entities. Accountant 911. 2024. URL: <https://buhgalter911.com/en/news/news-1077305.html>
208. Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024 Results. OECD. 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-survey-on-drivers-of-trust-in-public-institutions-2024-results_9a20554b-en.html

209. Tamara Latkovska, Olena Popovych, Oleh Musii. Innovative management tools as a basis for economic security. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 11 No.4. 2025. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/3031/3003>
210. The Digital Europe Programme. European Commission. 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>
211. The EU Project “Support to Justice Sector Reforms and Digitalization in Ukraine (Pravo-Justice II)”. High Qualification Commission of Judges of Ukraine. 2026. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/en/page/eu-project-support-justice-sector-reforms-and-digitalization-ukraine-pravo-justice-ii>
212. The European Union Strengthens Ukraine’s Digital Transformation Through EU4DigitalUA: Building Institutions, Skills and Trust in Digital Government. EU4DigitalUA. 2025. URL: <https://eu4digitalua.eu/en/news/the-european-union-strengthens-ukraines-digital-transformation-through-eu4digitalua-building-institutions-skills-and-trust-in-digital-government/>
213. The free and open-source data exchange solution. X-ROAD. Nordic Institute for Interoperability Solutions. Tallinn. URL: <https://x-road.global/>
214. Tymoshchuk V. The Administrative Service Centre as a Development Tool for Municipalities. Decentralization. 2021. URL: <https://decentralization.ua/en/news/13949>
215. Tyndyk R., Danylenko L., Stasiuk N. Artificial Intelligence in the Ukrainian Public Administration System: Legal Development and Implementation Risks. *ResearchGate*. 2025. c.243–260 URL: https://www.researchgate.net/publication/399335136_Artificial_Intelligence_in_the_Ukrainian_Public_Administration_System_Legal_Development_and_Implementation_Risks
216. Tyshchuk T. Reform Index 39: Judicial Reform Continued. *VoxUkraine*. 2016. URL: <https://voxukraine.org/en/imore-release-39-en>

217. Ukraine Adopts Use of Digital ID Wallets Meeting EU Standards. CMS. 2025. URL: <https://cms.law/en/ukr/legal-updates/ukraine-adopts-use-of-digital-id-wallets-meeting-eu-standards>
218. Ukraine's GovTech Enhancing E-democracy Ecosystem. Global Government Technology Centre in Kyiv. URL: https://www.kyivgovtechcentre.org/ukraines_govtech_enhancing_edemocracy_ecosystem
219. Ukrainian E-government Application Diia Is Now an Open Source. AIN. 2024. URL: <https://en.ain.ua/2024/03/14/diia-is-now-an-open-source/>
220. Ukrainian state services: trusted by millions. GovTech. Digital State UA. 2026. URL: <https://digitalstate.gov.ua/govtech>
221. UN E-government survey. United Nations. 2024. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024>
222. UNDP Provides Support for the Development of a Mobile Application to Streamline Access to Justice. United Nations Development Programme. 2021. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/undp-provides-support-development-mobile-application-streamline-access-justice>
223. Unified State Web Portal of Electronic Services "Diia". SE DIIA. 2026. URL: <https://se.diia.gov.ua/en/unified-state-web-portal-of-electronic-services-diia>
224. Valeriya Ionan. Innovation as a National Idea: Ukraine's WINWIN 2030 Strategy for Global Impact. Digital State UA. 2025. URL: <https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/innovation-as-a-national-idea-ukraines-winwin-2030-strategy-for-global-leadership>
225. Vrabie C. Improving Municipal Responsiveness Through AI-powered Image Analysis in E-Government. Public Policy and Administration / Viešoji politika ir administravimas. 2025. Vol. 24. No. 1. URL: <https://arxiv.org/abs/2504.08972>

226. Wagner J.K. AI Governance: A Challenge for Public Health. American Journal of Public Health. 2024. Vol. 114. No. 10. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11457458/>
227. Wilder B., Vorobeychik Y. Controlling Elections through Social Influence. arXiv. 2017. URL: <https://arxiv.org/abs/1711.08615>
228. Wirtz B.W., Weyerer J.C., Geyer C. Artificial Intelligence and the Public Sector — Applications and Challenges. International Journal of Public Administration. 2019. Vol. 42. No. 7. URL: https://www.researchgate.net/publication/326583645_Artificial_Intelligence_and_the_Public_Sector-Applications_and_Challenges
229. World Development Report 2016: Digital Dividends. World Bank. 2016. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016>
230. Ye J., Jindal N., Pierri F., Luceri L. On line Networks of Support in Distressed Environments: Solidarity and Mobilization during the Russian Invasion of Ukraine. Proceedings of the ICWSM Workshops. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2304.04327>

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008, www.rada.gov.ua

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Мусія Олега Ігоровича на тему: «Правове регулювання інноваційних інструментів в
публічному адмініструванні» в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

Висновки та практичні рекомендації, представлені в дисертації Мусія Олега Ігоровича, були розглянуті мною і я вважаю їх актуальними для законодавчої, аналітичної та контрольної діяльності Верховної Ради України, її комітетів та народних депутатів, а також для вдосконалення правової бази, що регулює діяльність центральних органів виконавчої влади.

Дисертаційне дослідження пропонує комплексний правовий підхід до регулювання інноваційних інструментів у публічному управлінні, включаючи електронні державні послуги, цифрові платформи, електронні реєстри, відкриті дані, електронний документообіг, цифрову ідентифікацію, штучний інтелект, інструменти електронної демократії та механізми кібербезпеки. Цінність дослідження полягає в тому, що ці інструменти розглядаються не лише як технологічні рішення, а й як елементи публічної влади, використання яких має відповідати принципам верховенства права, правової визначеності, прозорості, підзвітності, пропорційності, доступності, захисту персональних даних та поваги до прав людини.

Вважаю, що висновки дисертації є важливими для законодавчої роботи Верховної Ради України, оскільки вони виявляють прогалини та невідповідності в чинному регулюванні цифрового публічного управління та пропонують системний підхід до їх усунення. Рекомендації автора можуть бути використані під час підготовки, розгляду та вдосконалення законопроектів щодо електронних державних послуг, електронної ідентифікації, адміністративних процедур, електронного документообігу, публічних реєстрів, відкритих даних, захисту персональних даних, кібербезпеки та використання штучного інтелекту органами державної влади.

Особливого практичного значення надається запропонованій вимозі про те, що цифровізація адміністративних процедур повинна зберігати процесуальні права громадян. У дослідженні обґрунтовано, що особа, яка взаємодіє з органом державної влади в електронному вигляді, повинна зберігати право отримувати вмотивоване рішення, виправляти неточну інформацію, отримувати інформацію

про статус заяви, оскаржувати електронне або автоматизоване рішення та використовувати альтернативну нецифрову процедуру за необхідності. Ці висновки можуть бути враховані під час розгляду парламентом законопроектів, що стосуються надання державних, адміністративних, фінансових, податкових та митних послуг в електронній формі.

Результати дослідження також можуть бути використані в діяльності Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики під час аналізу законодавчих пропозицій, пов'язаних з функціонуванням електронних сервісів платників податків, цифровим спілкуванням між фізичними особами, підприємствами та органами державної влади, автоматизованою обробкою фінансової та податкової інформації, обміном даними між державними реєстрами та впровадженням цифрових інструментів у податковому та митному адмініструванні. Пропозиції автора щодо правової визначеності, мінімізації даних, прозорості автоматизованої обробки, людського нагляду та механізмів оскарження цифрових рішень є особливо актуальними в цьому контексті.

Висновки дисертації щодо електронних реєстрів та міжвідомчого обміну даними можуть сприяти розробці законодавства, спрямованого на покращення взаємодії між центральними органами виконавчої влади, одночасно запобігаючи надмірному збору, дублюванню або незаконному розголошенню інформації. Їх застосування може сприяти чіткішому регулюванню доступу до державних інформаційних ресурсів, розподілу обов'язків між власниками реєстрів та адміністраторами, перевірці якості даних та встановленню відповідальності за незаконну обробку або нецільове використання інформації.

Рекомендації автора щодо відповідального використання штучного інтелекту також актуальні для роботи парламенту та центральних органів державної влади. У дисертації пропонується, щоб впровадження штучного інтелекту в публічне управління базувалося на ризик-орієнтованому підході, прозорості алгоритмів, змістовному людському нагляді, механізмах аудиту та можливості оскарження рішень, що впливають на права та законні інтереси осіб. Ці пропозиції можуть бути використані при розробці законодавчих положень, що регулюють автоматизоване прийняття рішень та застосування штучного інтелекту в державному секторі.

Дослідження забезпечує корисну основу для парламентського контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у сфері цифрової трансформації. Запропоновані критерії можуть бути застосовані під час оцінки того, чи є нові електронні послуги та інформаційні системи юридично обґрунтованими, доступними, безпечними, пропорційними своїм цілям та супроводжуються належними

гарантіями для громадян та бізнесу. Вони також можуть бути використані під час підготовки парламентських запитів, рекомендацій комітетів, висновків щодо проектів законодавчих актів та пропозицій щодо покращення реалізації державної політики цифровізації.

Висновки дисертації щодо прозорості, відкритих даних та електронної демократії є важливими для подальшого розвитку самої Верховної Ради України. Вони можуть сприяти покращенню електронного доступу до законодавчої інформації, публікації проектів законів та поправок, цифрових публічних консультацій, електронних петицій, комунікації з громадянами та відстеженню прийняття законодавчих рішень. Впровадження цих підходів може посилити участь громадськості, покращити якість законодавчих процедур та підвищити довіру до парламенту.

Висновки та рекомендації, які були сформульовані в дисертації, можуть використовуватись в аналітичній роботі, пов'язаній з оцінкою законодавчих та регуляторних підходів до цифрового публічного управління, та можуть бути надалі використані під час підготовки проектів законів, поправок, парламентських запитів, рекомендацій комітетів, аналітичних матеріалів та пропозицій, адресованих центральним органам виконавчої влади.

Практичне впровадження результатів дослідження може сприяти створенню цілісної, прозорої, безпечної та орієнтованої на людину правової бази для цифрового публічного управління в Україні. Це також може підтримати модернізацію державних інституцій, покращити якість та доступність державних послуг, посилити парламентський контроль та забезпечити відповідність впровадження нових технологій конституційним принципам та захисту прав людини.

Народна депутатка України
Членкиня Комітету
Верховної Ради України з питань фінансів,
податкової та митної політики

Галина ВАСИЛЬЧЕНКО

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Васильченко Галина Іванівна
Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000000E7183100BVCBE100
Дійсний до: 12.03.2027 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
319д9/10-2026/140431 від 11.06.2026

2261777

УКРАЇНА
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
вул. В. Винниченка, 18, м. Львів 79008, тел. (032) 261-21-55, факс (032) 235-60-80,
e-mail: deploda@loda.gov.ua, код ЄДРПОУ 38557560

11.06.2026 № 1-51/228 На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
МУСІЯ ОЛЕГА ІГОРОВИЧА на тему: «Правове регулювання
інноваційних інструментів в публічному адмініструванні»
в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

Результати, висновки та практичні рекомендації, сформульовані Мусієм Олегом Ігоровичем в дисертаційному дослідженні, були розглянуті департаментом економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (далі – Департамент) та визнані актуальними для виконання функцій Департаменту у сферах регіонального економічного розвитку, стратегічного планування, координації співпраці з територіальними громадами, удосконалення адміністративних процесів та сприяння прозорій взаємодії між регіональними органами влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом, інститутами громадянського суспільства та мешканцями регіону.

Практичне значення дослідження полягає в розробці комплексного правового підходу до впровадження та використання інноваційних інструментів у публічному управлінні. Запропонований підхід дозволяє оцінювати цифрові та організаційні інновації не лише з точки зору їхньої технічної ефективності, але й відповідно до їх відповідності принципам законності, правової визначеності, прозорості, доступності, пропорційності, підзвітності, захисту персональних даних та поваги до прав людини. Такий підхід є особливо важливим для регіонального органу державної влади, діяльність якого передбачає підготовку та реалізацію регіональних програм, обробку та обмін значними обсягами інформації, координацію діяльності різних державних установ та комунікацію з територіальними громадами та іншими зацікавленими сторонами.

Рекомендації дисертації можуть бути використані під час підготовки та реалізації регіональних стратегій розвитку, економічних та соціальних програм, планів дій та аналітичних документів. Зокрема, запропоновані критерії оцінки

інноваційних інструментів можуть бути застосовані під час вибору та оцінки цифрових рішень, що впроваджуються в рамках регіональних програм, визначення їх впливу на доступність державних послуг, адміністративну ефективність, прозорість державного фінансування та захист прав і законних інтересів громадян. Результати дослідження також можуть сприяти розробці методичних рекомендацій для територіальних громад щодо впровадження муніципальних електронних послуг, систем електронного документообігу, інструментів відкритих даних, електронних консультацій та інших форм цифрової взаємодії з мешканцями.

Пропозиції автора щодо вдосконалення електронної міжвідомчої співпраці актуальні для координації діяльності між обласною державною адміністрацією, органами місцевого самоврядування, центральними органами виконавчої влади, державними установами та організаціями, що беруть участь у реалізації регіональної політики. Їхнє застосування може сприяти стандартизації електронного обміну інформацією, зменшенню дублювання в адміністративних процедурах, покращенню якості та надійності даних, прискоренню прийняття рішень та посиленню інституційної відповідальності за підготовку, затвердження та виконання державних рішень.

Висновки щодо прозорості, підзвітності та відкритих даних можуть бути використані під час підготовки, реалізації та моніторингу регіональних програм і проєктів. Запропоновані підходи можуть допомогти покращити публікацію інформації про цілі програм, фінансування, етапи реалізації, показники ефективності та досягнуті результати, а також створити ефективніші механізми громадського моніторингу та зворотного зв'язку із зацікавленими сторонами. Це особливо корисно для забезпечення прозорого управління ресурсами регіонального розвитку та підвищення довіри громадськості до діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Результати дисертації були враховані в аналітичній та організаційній діяльності Департаменту та можуть бути надалі використані при підготовці регіональних стратегічних та програмних документів, методичних матеріалів, внутрішніх процедур та пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення регіонального розвитку. Їх практичне впровадження сприяє формуванню ефективної, прозорої, безпечної та орієнтованої на громадян системи регіонального управління, зміцнює співпрацю з територіальними громадами та підвищує якість рішень, що приймаються на регіональному рівні.

Директор

Вадим ТАБАКЕРА

ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ ШЕПТИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

просп. Шевченка, 19, м. Шептицький, Шептицький р-н., Львівська обл., 80100,
тел. (03249) 3-23-46, факс (03249) 3-23-50

E-mail: info@sheptytska-rada.gov.ua, Web: www.sheptytska-rada.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 04055920

12 червня 2026

АКТ № 609/1

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Мусія Олега Ігоровича на тему: «Правове регулювання
інноваційних інструментів в публічному адмініструванні»
в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Дисертаційне дослідження Мусія Олега Ігоровича містить комплексний правовий аналіз інноваційних інструментів, що використовуються органами державної влади та місцевого самоврядування, включаючи муніципальні електронні сервіси, електронні петиції, онлайн-консультації, партисипативне бюджетування, відкриті дані, електронний документообіг, цифрові канали зв'язку, соціальні мережі, мобільні додатки, цифрову ідентифікацію, інструменти штучного інтелекту та механізми забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних.

Висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, були розглянуті Шептицькою міською радою та її виконавчими органами і визнані актуальними для подальшого вдосконалення муніципального управління, розвитку цифрових послуг для населення, посилення взаємодії між міською радою та мешканцями, а також підвищення прозорості та підзвітності у процесі прийняття рішень на місцевому рівні.

Зокрема, практичну цінність мають пропозиції автора щодо розробки комплексного та людиноцентричного підходу до впровадження інноваційних інструментів у місцевому самоврядуванні, що ґрунтується на законності, правовій визначеності, доступності, пропорційності, прозорості, підзвітності та повазі до прав людини. Шептицький є серед переліку українських міст доброчесності тому нам важливі рекомендації автора щодо ширшого використання відкритих даних, муніципальних веб-сайтів, соціальних мереж, мобільних додатків та інших цифрових каналів комунікації для забезпечення доступу до публічної інформації, покращення комунікації з мешканцями та посилення громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Важливою є також пропозиція щодо удосконалення електронних муніципальних послуг та встановлення чітких процедур інформування мешканців про зміст, умови, етапи та результати надання адміністративних та муніципальних послуг в електронному вигляді, які Шептицька міська рада може використати для покращення роботи місцевого Центру надання адміністративних послуг.

В період дії правового режиму воєнного стану в Україні для органів місцевого самоврядування особливо актуальними стали рекомендації автора щодо посилення вимог до кібербезпеки, контролю доступу, цілісності даних, безперервності муніципальних інформаційних систем та інституційної готовності до реагування на кіберінциденти та інші загрози цифровій інфраструктурі.

Рекомендації, розроблені в дисертації, були враховані в аналітичній та організаційній роботі Шептицької міської ради щодо розвитку муніципальних електронних послуг, покращення цифрового спілкування з мешканцями, підвищення прозорості та відкритості муніципальної діяльності, а також посилення правових та організаційних гарантій використання цифрових інструментів. Результати дослідження також можуть бути використані при підготовці та вдосконаленні місцевих програм соціально-економічного розвитку, стратегій, нормативних актів та інших муніципальних документів, пов'язаних з цифровою трансформацією, наданням послуг для мешканців громади, участю громадськості, електронним документообігом, відкритими даними, захистом персональних даних та кібербезпекою.

Впровадження запропонованих підходів сприяє розвитку прозорості, підзвітності, безпечної, інклюзивної та орієнтованої на громадян системи місцевого самоврядування. Їх практичне застосування може покращити доступність та якість муніципальних послуг, посилити участь мешканців у справах громади, підвищити довіру громадськості до місцевої влади та забезпечити відповідність технологічного розвитку принципам верховенства права та захисту прав громадян.

Міський голова

Андрій ЗАЛІВСЬКИЙ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

вул. Семінарська, 2, м. Острого, Рівненська обл., Україна, 35800, ЄДРПОУ 22554101, тел./факс +380 3654 22949, e-mail osa@oa.edu.ua, www.oa.edu.ua

«16» червня 2016р. № 210

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Мусія Олега Ігоровича на тему: «Правове регулювання інноваційних
інструментів в публічному адмініструванні» в освітній процес та наукову діяльність
Національного університету «Острозька академія»
в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

Дисертаційне дослідження Мусія Олега Ігоровича на тему «Правове регулювання інноваційних інструментів у публічному управлінні» має наукову та практичну цінність для розвитку сучасної правової доктрини у сфері державного управління, цифрового врядування та адміністративного права. Матеріали, подані здобувачем, демонструють належний теоретичний рівень, практичну актуальність та чіткий зв'язок із сучасними викликами правового регулювання цифрової трансформації в Україні.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес та дослідницьку діяльність Національного університету «Острозька академія». Їх впровадження спрямоване на поглиблення теоретичного та прикладного розуміння правової природи інноваційних інструментів у державному управлінні, включаючи електронну демократію, цифрові державні послуги, електронний документообіг, електронні реєстри, відкриті дані, цифрову ідентичність, штучний інтелект, кібербезпеку та муніципальні цифрові інструменти.

Положення та висновки дисертації використовуються в навчальному процесі під час лекцій, семінарів та практичних занять зі студентами, зокрема в рамках дисциплін: «Актуальні проблеми конституційного права», «Верховенство права», «Муніципальне право», «Децентралізація публічної влади в Україні», «Адміністративне право та судочинство», тощо.

Результати дослідження сприяють формуванню у студентів розуміння правового значення цифрових інструментів у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Особлива увага приділяється необхідності забезпечення верховенства права, правової визначеності, пропорційності, прозорості, захисту персональних даних, кібербезпеки, рівного доступу до цифрових послуг та ефективних механізмів оскарження рішень, прийнятих або підтриманих за допомогою електронних систем.

Результати дисертації також використовуються в дослідницькій діяльності Національного університету «Острозька академія» при підготовці наукових публікацій, матеріалів конференцій, круглих столів та інших академічних заходів, присвячених

Національний університет
«Острозька академія»
National University
«Ostroh Academy»

XXVII Міжнародний
приз «За якість»,
Париж, 1999
XXVII International
Trophy for Quality,
Paris 1999

Міжнародна акредитація
Естонською Агенцією з
якості освіти
Accreditation by
Estonian Quality Agency for
Education (HAKA)

правовому регулюванню публічного управління, цифровій трансформації держави, електронній демократії, інноваційним державним послугам, штучному інтелекту в управлінні, кібербезпеці та захисту прав громадян у цифровому середовищі.

Основні положення дисертації були апробовані у матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції 24 листопада 2023 року, Міжнародної наукової конференції «Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур» 24-25 листопада 2024 року, XXIX наукової викладацько-студентської конференції Національного університету «Острозька академія» «Дні науки» 13-17 травня 2024 року, XI Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання» 15-16 листопада 2024 року, викладацько-студентської конференції Національного університету «Острозька академія» «Дні науки» 19 травня 2025 року, XII Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання» 27-28 листопада 2025 року.

Дисертація є особливо актуальною в контексті європейської інтеграції України, розвитку цифрових державних послуг, модернізації адміністративних процедур та необхідності забезпечення стійкості державного управління під час воєнного стану. Запропоновані висновки та рекомендації можуть бути використані для подальшого вдосконалення юридичної освіти, наукових досліджень та розробки підходів до законодавчого регулювання інноваційних інструментів у публічному управлінні.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Мусія Олега Ігоровича сприяє вдосконаленню навчального процесу та науково-дослідної роботи Національного університету «Острозька академія», посиленню професійної підготовки майбутніх правників, розвитку сучасного розуміння ролі права в регулюванні цифрової трансформації, інноваційного управління та захисту прав людини в публічному управлінні.

Проректор
з науково-педагогічної роботи
Національного університету
«Острозька академія»

Дмитро ШЕВЧУК